Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով

ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

16730

361
un-30

1922

2010

108

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ

1917-1921

83

Տպարան «ԱԶԳ-ՊԱՀԱԿ»ի
1922
ՊՈՍՏՈՆ

361
Ա-30

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ

1917-1921

Տպարան «ԱԶԳ–ՊԱՀԱԿ»ի
1922
ՊՈՍՏՈՆ

13044

83427-Կ.Հ.

950-61

2002

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	էջք
Սղագրութիւնք	4
Երկու Խօսք	5
ԻԲՐԵՒ ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ	
ՆԱԽԸՆԹԱՑ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ	
Ա.— Միջկուսակցական Համաժողով	7
Բ.— Ազգային Պաշտպանութեան Ամերիկահայ Յանձնախումբ	8
Գ.— Ազգային Պաշտպանութեան Միութիւն Ամերիկայի	8
ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ	11
Սահմանադրութիւն եւ Կանոնագրութիւն Հայ Ազգային Միութեան Ամերիկայի	13
Ազգային Միութեան Ներքին Կեանքը	21
Ազգային Միութեան Վերակազմութիւնը	24
Միութեան Գործունէութեան Կերպը եւ Կատարած Գործերը	26
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ	
Ա.— Կամաւորական Շարժում	27
Բ.— Դիւանագիտական Աշխատութիւնք	29
Գ.— Փրօփականտի Գործեր	35
Ազգային Միութեան Հմայքը	41
ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ	42
Հաշուեցոյցք	44
ՅԱՒԵԼՈՒԱԾՔ	
Ա.— Համերաշխական Բանակցութիւններ Հայ Քաղաքական Չորս Կուսակցութիւններու Ամերիկայի Կեդրոնական Մարմիններու Լիազօրներու միջեւ	75
Բ.— Հայ Կամաւորներու Անուանացանկը	89

ՍՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

Ս. Դ. Կ. Հ.— Սօցիալ Դեմօկրատ Հնչակեան Կուսակցութիւն:

Հ. Յ. Դ.— Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն:

Վ. Հ. Կ.— Վերակազմեալ Հնչակեան Կուսակցութիւն:

Հ. Ս. Ռ. Կ.— Հայ Սահմանադրական Ռամկավար Կուսակցութիւն:

Մ. Խ.— Միջկուսակցական Խորհրդաժողով:

Ա. Պ. Ա. Յ. կամ Ա. Պ. Յ.— Ազգային Պաշտպանութեան Ամերիկայի Յանձնախումբ:

Ա. Շ. Պ. Մ.— Ազգային Շահերու Պաշտպանութեան Միութիւն:

Ա. Պ. Մ. Ա. կամ Ա. Պ. Մ.— Ազգային Պաշտպանութեան Միութիւն Ամերիկայի:

Հ. Ա. Մ. Ա. կամ Ա. Մ.— Հայ Ազգային Միութիւն Ամերիկայի: Եւ ստէպ պարզապէս՝ Միութիւն:

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՈՒԹԻՒՆՍ պարտք կ'զգայ, իր այս ամբողջական Տեղեկագրով, իր գործունէութեան քառամեայ համարն ու հաշիւը ներկայացնել Ամերիկայի Հայ գաղութին:

ՄԻՈՒԹԻՒՆՍ իր կազմակերպութեան սկիզբէն ի վեր, մամլոյ միջոցաւ պարբերաբար տեղեկագրութիւններ տուած է Ամերիկայի Հայոց, իր գործունէութեան եւ դրամական գործառնութեանց մասին. ասկէ զատ երեք անգամ ալ հրատարակած է իր հաշիւները(*):

Եւ որովհետեւ այդ պարբերական տեղեկութիւններ եւ հաշիւներ ցրուած են թերթերու ու թուղթերու մէջ, Միութիւնս կը փութայ Ամերիկայի Հայ գաղութին ներկայացնել իր ամբողջական համարն ու հաշիւը. նախ իբրեւ պարտք, վասն զի Ամերիկայի հայութեան իրաւունքն է պահանջել եւ գիտնալ թէ ի՞նչ ըրած է Միութիւնը իր կազմակերպութենէն ի վեր, եւ ի՞նչպէս գործածուած են իր տուած դրամները Միութեանս ձեռքով:

Ասկէ զատ, Միութիւնս, իբրեւ կազմակերպութիւն յերեւան եկած է այնպիսի պայմաններու եւ ազդակներու տակ, որոնց պատմութիւնը հարկ անհրաժեշտ է որ արձանագրուի ստուգութեամբ:

Այս է պատճառը, որ Միութիւնս կը հրատարակէ այս ամբողջական Տեղեկագիրը, որ կը բաղկանայ երկու գլխաւոր մասերէ:

Առաջին մասի մէջ խօսուած է Միութեան կազմութեան պատմութիւնը եւ համարատուութիւնը, իր աշխատութեանց եւ գործունէութեանց մասին:

Երկրորդ մասին մէջ ներկայացուած է Միութեանս հաշուետուութիւնը, հնարաւոր մանրամասնութեամբ, իւրաքանչիւր տարուան հաշուեցոյցով եւ Ընդհանուր Հաշուեկշռով մը:

Իրենց պատմական կարեւորութեան համար Տեղեկագրին վերջը կցուած են իբր Յաւելուածներ, Համերաշխական Բանակցութիւնները եւ Ամերիկայէն մեկնող կամաւորներու անուանացանկը:

(*).— Տեղեկագիր եւ Հաշուեկշիռ Հայ Ազգային Միութեան Ամերիկայի, Ապրիլ—Դեկտեմբեր, 1917: Քսանչորս էջերով տետրակ մը:

2.— Հաշուեկշիռ Ամերիկայի Հայ Ազգային Միութեան, Ապրիլ 2, 1917—Ապրիլ, 1918: Չորս էջերով թռուցիկ մը:

3.— Հայ Ազգային Միութեան Ելեւմտական Հաշուեկշիռ, Ապրիլ 1-էն Դեկտեմբեր 31. 1918: Թռուցիկ մը հրատարակուած 1919 Օգոստ. 12-ին:

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ
ՀԱՅ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ
1917 - 1921

ԻԲՐԵՒ ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԸՆԹԱՑ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա.

ՄԻՋԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ

1914ի Աշնան սկիզբը, Համաշխարհային Պատերազմին պատճառաւ, երբ Հայ Ազգին գոյութեան խնդիրը նորէն շրջապատուեցաւ վտանգներով իր բնաշխարհին մէջ, Արեւելեան Հայաստանէն մինչեւ Կիլիկիա, Ամերիկայի Հայ գաղութը անտարբեր չդիտեց այդ քաղաքական սպառնալից երեւոյթը:

Նախ Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդութեան նախաձեռնութեամբ ջանքեր թափուեցան, որպէս զի Ազգային Մարմին մը ստեղծուի Ամերիկայի Հայոց մէջ գոյութիւն ունեցող Եկեղեցիներու, Ընկերութեանց եւ Կուսակցութիւններու համագործակցութեամբ, եւ այս Մարմնին շնորհիւ Ամերիկայի հայութիւնը կազմակերպուի եւ պատրաստուի օգնելու համար Մայր-Հայրենիքի: Բայց ապարդիւն եղան թափուած ջանքեր:

Յետոյ՝ Առժամանակեայ Յանձնախումբ մը կազմուեցաւ միեւնոյն նպատակով, որ յաջողեցաւ քով քովի բերել Չորս Յեղափոխական Կուսակցութիւնները՝ ՄԻՋԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ անուան տակ:

Իւրաքանչիւր Կուսակցութիւն երկ երկու հոգի նշանակեց իր կողմէն անդամակցելու համար այս Մարմնին, որու Առաջին Նիստն տեղի ունեցաւ 1914 Նոյեմ. 12, երեկոյին, Old So. Building-ի մէջ, եւ հետեւեալ կերպով բանաձեւեց իր նպատակն ու գործունէութեան ուղղութիւնը(*)

— «Միջկուսակցական (Խորհրդա)ժողովին նպատակը պիտի ըլլայ աջակցիլ Հայ ազատագրութեան համար ներկայ պատերազմին առթիւ ըլլալիք համազգային ջանքերուն.

«Ա.— Օգնել այժմ իսկ երկրի մէջ կռուող խումբերու:

«Բ.— Զինեալ շարժում յառաջ բերել, երբ կարելի ըլլայ Դաշնակից Պետութեանց հաւանութիւնը եւ օժանդակութիւնը ստանալ:

«Գ.— Դիւանագիտական հետապնդումներ կատարել»:

Առաջնորդարան պաշտօնապէս դիմեց Մ. Խ.ին, կոչ ըրաւ համերաշխութեամբ գործելու, եւ Կեդր. Վարչութեան կողմէն հետեւեալ առաջարկը ներկայացուց Մ. Խ.ին իր գործակցութիւնը նուիրելու համար.

«Ա.— Ներկայ ազգային ձեռնարկը ղեկավարել Առաջնորդի նախագահութեամբ:

«Բ.— Առաջնորդը իր հետը պիտի ունենայ Կեդրոնական Վարչութիւնը, Քաղաքական Կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները եւ գուր-

---

(*) Մ. Խ.ի անդամներն էին Ա. Նազար եւ Մ. Յովհաննէսեան (Հ. Ս. Ռ. Կ.), Մ. Սիվազլեան եւ Յովհ. Ծովիկեան (Վ. Հ. Կ.), Ե. Սափօ եւ Ե. Սիրվարդ (Ս. Դ. Հ. Կ.), Տքթ. Ն. Թաշճեան եւ Մ. Համբարձումեան (Հ. Յ. Դ.):

ուէն մի քանի յարմար անձեր (Ծանօթ.— Կեդր. վարչութեան բոլոր անդամներ առանձին առանձին ձայն պիտի ունենան)։

«Գ.— Առաջնորդի գործունէութեան նախագիծն է հանդանակութեան սկսիլ եւ կամաւորներու առաքման գործը դիւրացնել»։

Ընդունուեցան այս առաջարկները.— «Բայց տեսնելով որ այս քայլին մէջ Առաջնորդարանն ալ կարող է օգտակար դեր խաղալ, ուստի զայն օգտագործելու համար որոշուեցաւ նամակով մը դիմել, որպէս զի յաջորդ ժողովին երկու ներկայացուցիչ ունենայ Առաջնորդարանը, որպէս ազգային մի հաստատութիւն»։

Այս որոշումը պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ Առաջնորդարան, որ արդէն իր կողմէն ձեռնարկ մը բրած էր Ուաշինկթընի Ռուս դեսպանատան մօտ՝ Ռուս կառավարութեան հաւանութիւնը ստանալու՝ Ամերիկայի Հայ երիտասարդներէն կամաւորներ ղրկելու համար Կովկաս։

Բ.

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Մ. Խ., իր Երդ. Նիստին մէջ (1914 Դեկտ. 2), նկատի առաւ Առաջնորդարանի պատասխանագիրը եւ «յարմար դատեց կանչել Առաջնորդարանի ներկայացուցիչները, առանց չեղելու Բրդ. նիստի որոշումէն», հետեւեալ բանաձեւով.

—«Միջկուսակցական Յանձնախումբս կը համաձայնի շարունակել Առաջնորդարանի ձեռնարկները Ռուս դեսպանատան հետ, ի մասին Հայ կամաւորներու առաքման, ջանալով այս կամ այն կերպով վախճան մը տալ անոր, առանց վտանգելու ազգային պատիւը»։

Մ. Խ.ի Զրդ. նիստին (1914 Դեկտ. 16) Առաջնորդարանի կողմէն երկու հոգի (Տ. Շահէ Ծ. Վարդապետ(*) եւ Պրն. Մարկոս Տէր Մանուէլեան) ներկայ եղան, եւ այս առթիւ Մ. Խ.ի անունը փոխուեցաւ եւ եղաւ ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ Armenian National Defence Committee of America), որպէս զի համազգային բնոյթ կրէ ձեռնարկը։

Այս համերաշխութիւնը եւ համագործակցութիւնը շատ չտեւեց։ Որովհետեւ Դաշնակցականք առանձինն հանգանակութեան մը ձեռնարկեցին Հայրենիքի միջոցաւ. ասկէ զատ ո՛չ միայն ձեռնպահ մնացին Ա. Պ. Ա. Յ.ի Ըրդ նիստին մէջ (1915 Յնվր. 6), երբ քուէարկութեամբ որոշուեցաւ, որ հանգանակուելիք դրամները Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսին ղրկուին՝ Ռուս դեսպանին միջոցաւ, խնդրելով որ ատոնք յատկացուին «մի միայն երկիր մեկնած կամ մեկնելիք Հայ կամաւորներուն անխտիր», այլ նաեւ պահանջեցին, որ հանգանակուելիք դրամին հարիւրին յիսունը (փոխանակ հարիւրին քսանհինգի) ղրկուի Կովկաս, յայտարարելով որ եթէ գոհացում չտրուի իրենց պահանջին նախամեծար կը համարին հեռանալ Ա. Պ. Ա. Յ.էն։

Գոհացում չտրուեցաւ այդ պահանջին, եւ հետեւաբար Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչներ զատուեցան հեռացան Ա. Պ. Ա. Յ.էն։ Հայրենիք սկսաւ աննպաստ յօդուածներ եւ լուրեր հրատարակել Ա. Պ. Ա. Յ.ի մասին, եւ սա՛ ստիպուեցաւ մամլոյ միջոցաւ պաշտօնապէս բացատրել Ամերիկայի Հայութեան Հ. Յ. Դ.ի հեռացման պարագաներն ու պատճառները։

Ա. Պ. Ա. Յանձնախումբը, Դաշնակցութեան հեռացումէն ետքը աւելի եւս կորովով շարունակեց իր գործը՝ պահելով իր յարաբերութիւնը ազգային եւ հոգեւոր վերին իշխանութեան, այսինքն՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան հետ, եւ իր նպաստներուն որոշեալ նպատակներու գործածութիւնը վստահելով Վեհափառ Կաթողիկոսին։

Գ.

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ

Ինչպէս Ամերիկայի Հայք, նոյնպէս ուրիշ երկիրներու Հայեր անտարբեր չէին դիտեր Մայր-Հայրենիքին տագնապները։

Գահիրէի մէջ (Եգիպտոս) կազմուած էր մարմին մը, Վսեմ. Պօղոս Փաշա Նուպարի նախագահութեան ներքեւ, եւ ձեռնարկուած էր հանգանակութեան՝ ի նպաստ Մայր-Հայրենիքի ազգային բոլոր պէտքերուն։

(*) 1915 Յունվ. 13էն սկսեալ Գեր. Մուշեղ Արքեպիսկոպոս ներկայ եղած է նիստերուն փոխանակ Շահէ Վարդապետի։

Ամերիկայի մէջ Հ. Բ. Ը. Միութեան ջանքերով կազմակերպուած էր մարմին մը ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ անունով(*).— գործակցելու համար Գահիրէի մարմնին։

Իսկ Էջմիածնի մէջ կազմուած էր մարմին մը ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ անունով, Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսին հովանաւորութեան ներքեւ՝ Թիւրքիայէն Կովկաս ապաստանող Հայերու օգնելու նպատակով։

Էջմիածնէն ստիպողական հեռագիր եւ կոնդակ կուգայ Ա. Պ. Ա. Յ.ի՝ Առաջնորդարանի խողովակով, որպէս զի դրամական եւ այլ նպաստներ փութացնէ Հայ գաղթականներու եւ փախստականներու համար։

Գահիրէէն Վսեմ. Պօղոս Փաշա Նուպար գործակցութեան պէտքը կ'զգացնէ եւ կը շեշտէ Ա. Պ. Ա. Յ.ի եւ Ազգ. Շահերու Պաշտպանութեան Միութեան հետ, որպէս զի աւելի զօրաւոր ըլլայ արտասահմանի Հայոց միութիւնը՝ Մայր-Հայրենիքի դատին եւ պէտքերուն հանդէպ, եւ հետեւաբար՝ աւելի՛ արդիւնաւոր։ Որովհետեւ ո՛չ միայն հարկ էր օգնել Կովկաս ապաստանող Հայոց, այլ նաեւ Կովկասի մէջ կռուող Հայ քաջերու. եւ ասկէ զատ Ազատագրական շարժում մը ծրագրուած էր Կիլիկիոյ համար, եւ Հայկական դատին հետապնդման համար նոր ձեռնարկ մը պիտի ըլլար Եւրոպիոյ մէջ։

Ա. Պ. Ա. Յ. ընդառաջ գնաց Նուպարի կոչին, որ հաւաստեց, թէ «իմ միջոցով հանգանակութիւն բացուած է ամէն տեսակ ազգային շահերու, եւ մասնաւորապէս ձեր Յանձնախումբին հետապնդած նպատակներու պաշտպանութեան համար. ուրեմն կը վստահիմ ձեր աջակցութեան»։

Եւ Ա. Պ. Ա. Մ.ի նշան գործակցութեան 600 անգլիական ոսկի ղրկեց Ն. Վսեմութեան, որպէս զի յատկացուի Կիլիկիոյ ազատագրական շարժման։

Այս գործակցութեան բնական հետեւանքով Ա. Շ. Պ. Միութիւնն ալ հարկադրուեցաւ միանալ Ա. Պ. Ա. Յ.ի։— Հարկադրուեցաւ կ'ըսենք, որովհետեւ Հ. Բ. Ը. Միութեան Ամերիկայի Շրջանակը շատ դժկամակեցաւ այսպիսի միութեան մը՝ նկատելով որ Բարեգործականը, որ Ա. Շ. Պ. Մ.ի ոգին էր, այդ կերպով պիտի ստիպուէր ազգային քաղաքական գործերու խառնուիլ. բայց որովհետեւ կեդրոնէն Հ. Բ. Ը. Միութեան Վսեմ. Նախագահը կը յանձնարարէր այդ միութիւնը, որուն ջերմապէս կը փափաքէր նոյն ինքն Ա. Պ. Ա. Յ.ն, Ամերիկայի Հայոց նիւթական եւ բարոյականն ոյժերը համախմբելու եւ կեդրոնացնելու նպատակով, եւ դարձեալ՝ տեսնելով որ Ազգային Շահերու ստիպողական պահանջն էր Բարեգործականի համար ընդառաջ երթալ դէպի գործակցութիւն եւ միութիւն, վերջապէս երկար բարակ խորհրդակցութիւններէ ետքը՝ որոշեց միանալ, եւ միութիւնը գործնականապէս կատարուեցաւ 1915 Սեպտեմբեր 1, Դշ. գիշեր։

Ա. Շ. Պ. Միութեան կողմէն անդամ նշանակուեցան այս նոր Միութեան Գեր. Բարգէն Եպս. Կիւլէսէրեան եւ Պրն. Աւետիս Սէլեան։

Ամերիկայի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյն ալ կոչ եղած էր, որպէս զի գործակցի Ա. Պ. Ա. Յ.ի, և այդ Եկեղեցւոյն Միութիւնն ալ ընդունեցաւ կոչը և իր կողմէն ներկայացուցիչ նշանակեց երեք հոգի. Վերապատուելիք Եարտըմեան (Ֆիլատէլֆիայէն), Կ. Մանասեան (Ուսթըրէն) եւ Մ. Գալայճեան (Նիւ Եորքէն)։

Այս միացեալ մարմինն իր առաջին նիստը բրաւ Սեպտեմբեր 9, Եշ. գիշեր, (724 Washington St. Boston), եւ միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ, որ Միութեան անունն բարեփոխուի եւ ըլլայ ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ (Armenian National Defence Union of America)։

Մ. Խ.էն սկսեալ մինչեւ Ա. Պ. Մ. Ա.ի՝ այս բոլոր Միութիւններ իրենց վարչական գործերը կատարած են երկու գլխաւոր ժողովներու միջոցաւ. 1. Ընդհանուր ժողով եւ 2. Գործադիր ժողով։

Ընդհանուր ժողովն կը կազմուէր այն բոլոր անդամներէն, որոնք կը նշանակուէին Միութիւնը բաղկացնող կազմակերպութեանց կողմէն՝ իբրեւ ներկայացուցիչներ։— Այս ներկայացուցիչներ նախ երկ երկու հոգի էին, յետոյ եղան երեք երեք հոգի։

(*) Այս մարմնին Կեդրոնական Յանձնաժողովը կը գտնուէր Նիւ Եորք, եւ անդամներն էին Գեր. Բարգէն Եպիսկոպոս Կիւլէսէրեան, Վեր. Հ. Յ. Խազօյեան, Տքթ. Ա. Այվազեան (Ատենապետ), Բրոֆ. Մ. Յ. Անանիկեան (Ատենադպիր), Կ. Թ Փուշմանեան (Գանձապետ), Ա. Պ. Սէլեան եւ Ն. Ս. Կիւմիւշկերտանեան։

Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդը, Առաջնորդարանի գործակցութեան թուականէն ի վեր Նախագահ եղած է Միութեանց Ընդհանուր Ժողովներուն։

Նոյնպէս 1915 Սեպտեմբեր 1էն ի վեր, Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյ ներկայացուցիչներու պահանջին վրայ, Փոխ-Նախագահ մը ընդունուած է, առանց քուէի իրաւունքի։

Բայց Նախագահութեան խնդիրը ինքնին լուծուեցաւ՝ երբ Առաջնորդ Արսէն Ծ. Վ. Վեհունի փորձեց զբաղեցնել Միութիւնը իր սնամէջ փաստարկութիւններով եւ Դաշնակցութեան ազդեցութեան տակ՝ խանգարել Միութիւնը՝ ջանալով հեռացնել Միութենէն Հայց. Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչները, եւ երբ Միութեան կողմէն բողոքներ եղան Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետին, եւ Ն. Ս. Օծութիւնը, հիմնուելով այդ բողոքներուն վրայ, ազդարարեց Արսէն Վրդ.ին չմիջամտել Միութեան գործերուն, եւ վերջ տուաւ անոր նախագահութեան, որուն հետեւանքով վերջացաւ նաեւ Փոխ-Նախագահութեան խնդիրը։

Ա. Գ. Մ. Ա.ի Առաջին Նիստին մէջ Դիւանի նոր ընտրութիւն կատարուեցաւ եւ միաձայնութեամբ ընտրուեցան.

Ատենապետ՝ Մ. Սվաճեան.

Ատենադպիր՝ Արմենակ Ն. Նազարէթեան (Ա. Նազար).

Գանձապահ՝ Գարեգին Մ. Կիրակոսեան.

Դրամական գործառնութեանց համար ընտրուեցաւ Պոստոնի յայտնի դրամատուններէն First National Bank-ը։

Միութիւնը իր առաջին քանի մը նիստերուն մէջ, գործերու կանոնաւորութեան, դիւրութեան եւ արագութեան համար ընտրեց երկու Յանձնախումբեր,— մին Հանգանակութեան Յանձնախումբ, միւսը՝ Յարաբերութեանց Յանձնախումբ. նոյնպէս որոշեց պահել Գրասենեակ մը Old South Building-ի մէջ եւ Ընդհանուր Քարտուղար մը։

Ա. Գ. Մ. Ա.ի, այսպէս ուժաւորուած վեց մարմիններով (2 Եկեղեցի, 3 Քաղաքական կազմակերպութիւն եւ 1 Հ. Բ. Ը. Միութիւն), նուիրուեցաւ գործի՝ ճանչնալով եւ յարգելով ազգային-հոգեւոր վերին իշխանութեան, այսինքն՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան հեղինակութիւնը իր քաղաքական գործունէութեան մէջ։

Ամենայն Հայոց Վեհ. Կաթողիկոսն հեռագրով մը փութաց օրհնել Ա. Գ. Մ Ա.ի, եւ յետոյ՝ իր թիւ 1799 եւ 1915 Հոկտ. 17 թուակիր Կոնդակով, ուղղուած Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդին, կը ծանուցանէր, թէ Վսեմ. Պօղոս Փաշա Նուպար, 1915 Ապրիլ 28ին իր կողմէն նշանակուած է նախագահ Ազգային Պատուիրակութեան եւ լիազօր ներկայացուցիչ, եւ թէ Ն. Ս. Օծութիւնն իր այս կարգադրութիւնը հաղորդած է արդէն «Երրեակ Համաձայնութեան Պետութեանց»։

Ազգային Պատուիրակութեան նորոգ կազմակերպութեամբ՝ Հայկական Դատը պաշտպանող պաշտօնական մարմին մը գոյութիւն կ'ունենար այժմ Փարիզի մէջ, եւ Միութիւնը աւելի սերտ յարաբերութեան մէջ էր անոր Վսեմ. Նախագահին հետ՝ իր նպատակներուն իրագործումը հետապնդելու համար։

Միութիւնը ձեռնարկեց հանգանակութեան բաւական մեծ յաջողութեամբ եւ որոշեց հանգանակուած գումարը գործածել բաշխման հետեւեալ համեմատութեամբ.— հարիւրին 25ը Կովկասի Կամաւորներուն՝ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսին միջոցաւ, «ըստ կանխագոյն յանձնառութեան Ա. Գ. Ա. Յ.ին»։ Հարիւրին 25ը ուղարկել Կովկաս ապաստանած Հայ կարօտեալներուն, նոյնպէս Կաթողիկոսի միջոցաւ, (իսկ եթէ Կաթողիկոս այնպէս ուզէ որ այս գումարը Վսեմ. Պօղոս Փաշայի միջոցաւ մատակարարուի, այնատեն՝ պէտք է այդ միջոցաւ ուղարկել). իսկ հարիւրին 50ն ալ, նախկին ծրագրով, դարձեալ Պօղոս Փաշային ուղարկել։

Յետոյ, Վսեմ. Պօղոս Փաշայի կարգադրութեան վրայ, որոշուեցաւ հանգանակութեան արդիւնքը գործածել ուղղակի Ն. Վսեմութեան ձեռքով, կէս առ կէս, Կամաւորներու եւ Կարօտեալներու։

Ա. Գ. Մ.ն կարեւոր գումարներ ղրկեց նաեւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին, Կ. Պոլսի Պատրիարքին, Հայաստանի Վերաշինութեան Յանձնաժողովին Թիֆլիզի, եւ նիւթապէս ու բարոյապէս գործակցեցաւ Ամերիկեան Նպաստամատոյցին (American Relief Committee) և Ռուսո-Ամերիկեան Նպաստից Ընկերակցութեան (Russian-American Relief Association)հետ։

Ա. Գ. Մ.ն քաջալերեց Տքթ. Յովսէփեանը Կովկաս երթալու եւ փախստեայ Հայոց մէջ ճարակող հիւանդութեան դէմ կռուելու համար եւ հոգաց անձնուէր բժիշկին համար պէտք եղած վիրաբուժական գործիքները եւ դեղօրայքը։

Տքթ. Յովսէփեան մարդասիրական եւ հայրենասիրական ծառայութիւններ ըրաւ Էջմիածնի մէջ հիւանդ Հայոց, եւ իր ծառայութիւններն արժանի են գովեստի։

Ա. Գ. Մ.ն ձեռնարկեց զգեստներու հաւաքման եւ պատրաստութեան։ Եւ Ամերիկայի Հայոց, եւ մանաւորապէս Հայ տիկիններու ջանքով մեծ քանակութեամբ հին եւ նոր զգեստներ հաւաքուեցան ի նպաստ Կովկաս ապաստանող մեր ազգակիցներու։

Ա. Գ. Մ.ն հնարաւորութեան սահմանին մէջ, փութաց օգտուիլ նշանաւոր հայասէր Ամերիկացիներու գործունէութենէն ի նպաստ Հայկական Դատին եւ յանուն Ամերիկայի Հայոց երախտագիտութիւն յայտնել անոնց՝ իրենց հայանպաստ ծառայութեան համար։ Այսպէս դեսպան Մորկընթոյի թէ՛ գրաւոր եւ թէ՛ պատուիրակութեան մը միջոցաւ շնորհակալութիւն յայտնուեցաւ Ա. Գ. Ա. Յ.ի կողմէն։ Դեսպանը առաջին ստոյգ տեղեկութիւնները կու տար տեղահանութեանց եւ կոտորածներու մասին եւ կը յանձնարարէր Կ. Պոլսի Պատրիարքին ձեռքով դրամ հասցնել կարօտելոց։

Գնահատելով Տքթ. Ճ. Պարթընի եւ Ամերիկեան Նպաստամատոյց Յանձնախումբին նշանաւոր անդամներուն ծառայութիւնը, ինչպէս նաեւ Ռաքֆէլլըրի Հաստատութեան կողմէ եղած բարերարութիւնը, դիմում եղաւ Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետին, որ իր Օրհնութեան Կոնդակներով քաջալերէ զանոնք եւ յայտնէ անոնց բոլոր Հայ ժողովուրդին երախտագիտութիւնը։

Ա. Գ. Մ.ն ուղղակի եւ անուղղակի միջոցներով ջանքեր ըրաւ, որպէս զի Հայ Կուսակցութիւններու մէջ հասկցողութիւն մը գոյանայ, որպէս զի անոնք պահելով հանդերձ իրենց կուսակցական գործունէութիւնը, ազգային շահերու պաշտպանութեան համար միակ ուղղութիւն մը որդեգրեն։

Այս ոգւով էր որ Համագործակցութեան կոչեր ըրաւ, դիմեց թերթերուն, որ դադրեցընեն լրագրական պայքարը իրարու դէմ, եւ հրաւէր ուղղեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան որ գայ գործակցելու, եւ մինչեւ հնարաւորութեան վերջին կէտը աշխատեցաւ Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդութեան ուժէն օգտուիլ։

Բայց Դաշնակցութիւն եւ Առաջնորդ Արսէն Վարդապետ, կուսակցական հաշիւներով եւ նկատումներով, արգելք եղան որ այդ մէ՛կ ճակատը չկազմուի մեր ազգային տագնապի մեծ պահուն։

Դաշնակցութիւնն կ'ուզէր գործել Թիֆլիզի «Բիւրօ»ին հետ, եւ ամէն ջանք կը թափէր որ Ա. Գ. Մ.ն ալ ճանչնայ այդ «Բիւրօ»ն իբրեւ ազգային կազմակերպութիւն, մէկդի դնելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութիւնը, Ազգային Պատուիրակութիւնը, եւայլն։

ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ

Մեծ պատերազմի ընթացքին՝ շատ նպաստաւոր վիճակներու մէջ կը գտնուէր Հայկական Դատը, մանաւանդ շատ զօրաւոր յոյսեր եւ քաջալերիչ երեւոյթներ կային Կիլիկիոյ ազատագրութեան մասին։

Հայկական Դատը, իր այս հանգամանքով պարտք կը դնէր բոլոր Հայոց վրայ, որ գործակցաբար միանան եւ միացընեն իրենց անջատ եւ կուսակցական ուժերը եւ ստեղծեն միացեալ ճակատ մը՝ նոյն ինքն այդ Դատին պաշտպանութեան համար։

Այսպիսի ազդակներու տակ՝ Եգիպտոսի Հայ Գաղութին մէջ հնար եղած էր գործակցական միութեան գետին մը գտնել կուսակցութեանց միջեւ, եւ Եկեղեցիներու եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան ալ գործակցութեամբ ստեղծել Ազգային Միութիւն մը։

Եգիպտոսի Ազգային Միութիւնը քաջալերուած այս յաջողութենէն, երեք հոգինոց Պատգամաւորութիւն մը ղրկեց Ամերիկա, որպէս զի այդ Պատգամաւորութիւնը հոս ալ՝ Հայ գաղութին մէջ ստեղծէ նման Ազգային Միութիւն մը։

Պատգամաւորութեան անդամներն էին երեք կուսակցութեանց ներկայացուցիչներ։ Տիարք Ս. Սապահգիւլեան (Ս. Դ. Հնչակեան) Մ. Տամատեան (Հ. Ս. Ռամկավար) եւ Ա. Հանըմեան (Հ. Յ. Դաշնակցական)։

Եգիպտոսի Պատգամաւորներ Ամերիկա հասան 1917 Փետր.ի վերջը, եւ Մարտ 16-էն մինչեւ 26, եօթը նիստերուն մէջ «Համերաշխական բանակցութիւններ» կատարելէ ետքը «Հայ Քաղաքական Չորս կուսակցութիւններու Ամերի-

կայի կեդրոնական մարմիններու լիազօրներու միջեւ»(*)

Ապրիլ 2ին, իրենց նախագահութեան ներքեւ ժողովի մը հրաւիրեցին երկու եկեղեցիներու, չորս քաղաքական կուսակցութեանց եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան ներկայացուցիչները, որոնց թիւն էր 18. այսինքն՝ երկուքական հոգի երկու Եկեղեցիներու եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան կողմէն, իսկ երեքական հոգի՝ Չորս քաղաքական կուսակցութեանց կողմէն:

Սապահգիւլեան ժողովը բացաւ երեկոյեան ժամը 7, 45 ին Old South Buildingի մէջ:

Այս առաջին ժողովին մէջ իսկ Դաշնակցութեան ներկայացուցիչներէն մին, Մ. Համբարձումեան, առաջարկեց որ Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդը, «որ անցեալին մէջ Ազգային Պաշտպանութեան Միութեան կ'անդամակցէր, պէտք է ըլլայ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչը»:

«Դիտել տրուեցաւ թէ Առաջնորդը ի պաշտօնէ կը մասնակցէր միայն իբրեւ Նախագահ, առանց քուէի, եւ ինքն ընտրուած չըլլալով Երեսփոխանական Ժողովին կողմէ, չէր կրնար ըլլալ այդ երրորդ անդամը, եւ այդպէս ալ ընդունուեցաւ ժողովականներու կողմէ»:

«Պ. Սմպադի առաջարկութեամբ ժողովը յանկարծ շնորհակալութիւն յայտնեց Եգիպտահայ Պատգամաւորութեան, որուն ի պատասխան Պատգամաւորութեան երեք անդամները կարգաւ խրախուսանքի խօսքեր ուղղեցին ներկաներուն՝ յոյս յայտնելով, որ անոնք պիտի կրնան պահպանել Հայ Ազգ. Միութիւնը, արդիւնաւորել զայն եւ յառաջ տանիլ ազգային դատի պաշտպանութեան գործը»:

Ազգային Միութիւնն իր կազմակերպութիւնը պաշտօնապէս հաստատելու եւ հռչակելու համար, երեք կարեւոր քայլեր առաւ իր այս Նիստին մէջ.

1.– Ընտրուեցաւ Դիւան մը վեց անդամներով, որ միանգամայն եղաւ նաեւ Ազգային Միութեան Գործադիր Մարմինը կամ Վարչութիւնը:

Ատենապետ՝ Մ. Սմպադեան.
Փոխ-Ատենապետ՝ Վեր. Կ. Մանաւեան.
Ա. Ատենադպիր՝ Մ. Համբարձումեան
Բ. Ատենադպիր՝ Ե. Սիրվարդ եւ Ս. Մալեէմէզեան.
Գանձապահ՝ Գ. Կիրակոսեան.
Հաշուապահ՝ Մ. Տէր-Մանուէլեան.

2.– Միաձայնութեամբ որոշուեցաւ նորակազմ Միութիւնը անուանել ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ (Armenian National Union of America):

3.– Հ. Ա. Մ. Ա. միաձայնութեամբ ընդունեցաւ հետեւեալ բանաձեւը, որով կը բացատրուի իր գործունէութեան նպատակը.

—«Հայ Ազգային Միութիւնը կ'որդեգրէ իբրեւ նպատակ հետեւեալ ձեռնարկները.— Կիլիկեան կամաւորական շարժում, նպաստի եւ վերաշինութեան գործ, դիւանագիտական եւ փրօփականտի գործ»:

Միութիւնն իր Բ. Նիստին մէջ (1917 Ապրիլ 4) նկատի առաւ Ազգ. Պատուիրակութեան հիմնական ծրագիրը եւ միաձայնութեամբ ընդունեց զայն, եւ անոր վրայ հիմնուելով հետեւեալ կերպով բանաձեւեց համագործակցութեան եւ միութեան կարեւորութիւնը, եւ իր գործունէութեան ծրագիրը.

—«Այն անհամաձայնութիւնը, որոնք հայութիւնը պառակտած կը պահէին մինչեւ վերջերս, աղետաբեր եղան իրենց դատին և առիթ ընծայեցին իրենց թշնամիներուն ճարտարօրէն օգտուելու անոնցմէ՝ հայերու ազգային բնոյթը ժխտելու եւ զայն վարկաբեկելու համար յաչս քաղաքակիրթ աշխարհի՝ զանոնք ներկայացնելով իբրեւ անընդունակ համերաշխ գործակցութեան՝ հետեւաբար եւ անատակ ինքզինքնին կառավարելու:

«Միւս կողմէն այն ճգնաժամային վայրկեանին, ուր կ'ապրի, պատմութեան այն անկիւնադարձին ուր ազգերու, ի մասնաւորի հայութեան ճակատագիրը խնդրոյ տակ է, ազգային ճիգերը իրենց բոլոր արդիւնքը տալու համար, պէտք է ներդաշնակօրէն համադրուած ըլլան եւ ստանան ընդհանուր եւ համերաշխ գործունէութեան մը բնոյթը:

«Հետեւաբար Ամերիկայի Հայ Առաքելական եւ Աւետ. եկեղեցիներու, չորս քաղաքական կուսակցութեանց եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան ներկայացուցիչները՝ համաձայնած Ազգ. Պատուիրակութեան հետ, վերջ դնելու համար այն կացութեան որ այնքան վնասաբեր է ազգային շահերու,

(*)Տես այս խօսքը Նիստերու արձանագրութիւնը Տեղեկագրիս Յաւելուածներուն մէջ:

«Որոշեցին,

«Ա.— Կազմել Ամերիկայի մէջ Միութիւն մը — Հայ Ազգ. Միութիւն Ամերիկայի անուան տակ— բաղկացած վերոյիշեալ կազմակերպութիւններու եւ հաստատութիւններու ներկայացուցիչներէն, առանց դաւանանքի եւ կուսակցութեան խտրութեան, նպատակ ունենալով հաստատել, ամրացնել եւ պահպանել բոլորին միութիւնը եւ աշխատիլ առանց քաղաքական կամ կուսակցական մասնաւոր մտահոգութեան՝ Հայկական Դատի յաջողութեան համար՝ ամէն միջոցներով եւ բոլոր մարզերու մէջ:

Բ.— Իրենց կարելի բոլոր ճիգերը տրամադրել այդ նպատակին իրագործման համար՝ իրականութիւններու կռուանին վրայ՝ ապագային և աւելի բարեպատեհ ժամանակներու ձգելով տեսական այն ամեն խնդիրները, որոնք զիրենք բաժնուած կը պահէին մինչեւ հիմայ:

Գ.— Նկատի առնելով ներկայ հանգամանքներու մէջ Ազգային Պատուիրակութեան պաշտօնին եւ գործին աւագ կարեւորութիւնը, Ամերիկայի Հայ Ազգային Միութիւնը յարաբերութեան մէջ պիտի մտնէ անոր հետ՝ իր աշխատութեան զայն տեղեակ պահելու, անոր հետ համաձայնութեամբ գործակցելու, եւ այս կերպով համընթաց գործունէութիւն մը ստեղծելու համար»:

Եւ որպէս զի Միութեան գործունէութիւնները կեդրոնանան եւ կանոնաւորուին, որոշուեցաւ բանալ մնայուն Գրասենեակ մը, Old South Building ի մէջ և պահել մնայուն Քարտուղար մը, եւ քիչ ետքը (Յունիս 8) նաեւ Օգնական Քարտուղար մը. իսկ Միութեան դրամները դնել Պոստոնի First National Bank-ին մէջ, եւ «Միութեանս անունով 14 անդամներու ստորագրութեամբ դրամ հանել, համաձայն Միութեան որոշումներուն»:

Ամերիկայի Հայ Ազգային Միութեան կազմակերպութիւնը խանդավառութիւն մը յառաջ բերաւ այս մեծ գաղութին մէջ. ամէն տեղ անմիջապէս Մասնաճիւղեր կազմուեցան, գործիչներ ղրկուեցան, հանգանակութեան ձեռնարկուեցաւ, եւ Եգիպտոսի Պատգամաւորներ հանգանակութեան հրապարակային ժողովներուն ներկայ եղան եւ խօսեցան, եւ ստէպ ներկայ եղան նաեւ Միութեան Նիստերուն՝ մինչեւ որ մեկնեցան Ամերիկայէն(*):

Որպէս զի Միութեան կազմութիւնը, նպատակները, գործունէութեան պայմաններն ու սահմանները ճշդուին եւ միանգամայն ծանուցուին Ամերիկայի Հայոց, խմբագրուեցաւ Կանոնագիր մը, որ վաւերացուեցաւ եւ ընդունուեցաւ Միութեան ԺԸ.րդ Նիստին մէջ (1917 Օգոստոս 14):

Այդ կանոնագիրը տպագրութեամբ հրատարակուեցաւ «Պօսթօն, 1917, ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԿԱՆՈՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ» խորագրով, զոր նոյնութեամբ կը դնենք այս տեղ:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ

ՅՕԴՈՒԱԾ Ա.

Ա ն ո ւ ն

Այս կազմակերպութիւնը պիտի կոչուի Հայ Ազգային Միութիւն Ամերիկայի,
(Armenian National Union of America)

ՅՕԴՈՒԱԾ Բ.

Ն պ ա տ ա կ

Միութեան նպատակն է Ամերիկայի Հայ գաղութին նիւթական եւ բարոյական ուժերը համադրել, եւ զանոնք ի սպաս դնել հետեւեալ երեք հիմնական նպատակներու իրագործման.

1. Հայկական ազատագրութիւն,
2. Երկրի կարօտելոց նպաստ եւ Հայաստանի վերաշինութիւն,
3. Դիւանագիտական ձեռնարկ եւ Հայանըպաստ փրոփականտ:

(*)Ազգային միութեան կողմէն սեղան մը տրուեցաւ Պատգամաւորներուն, Պոստոնի Պրունսվիք Օթելին մէջ (1917 Յուլիս 23, Բշ. գիշեր):

Տամատեան եւ Հանըմեան վերադարձան փարիզ, իսկ Սապահգիւլեան, որ ներկայ չէր այդ սեղանին, մնաց Շիքակօ, ստանձնելով իր կուսակցութեան թերթին, Երիտասարդ Հայաստանի, խմբագրապետութիւնը:

ՅՕԴՈՒԱԾ Գ.

Կազմ

1. Միութեան բաղկացուցիչ տարրերն են, Հայ Առաք. Եկեղեցի, Հայ Աւետարանական Եկեղեցի, Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութիւն, Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն, Վերակազմեալ Հնչակեան Կուսակցութիւն, Հայ Սահմանադրական Ռամկավար Կուսակցութիւն եւ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւն:

2. Վերոյիշեալ կազմակերպութիւններ կը մասնակցին Միութեան կեդրոնական Մարմնին իրենց հաւասարաթիւ ներկայացուցիչներովը:

ՅՕԴՈՒԱԾ Դ.

Պաշտօնական Դիրք

Միութիւնը որդեգրած նպատակներուն իրագործման համար կատարեալ համաձայնութեամբ պիտի գործակցի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կողմէն նշանակուած ազգային պատուիրակութեան, իբր անոր ներկայացուցիչ մարմինը Ամերիկայի մէջ:

ՅՕԴՈՒԱԾ Ե.

Հասոյթներ

Միութիւնը իր որդեգրած նպատակը պիտի իրագործէ ամերիկահայ գաղութէն ստացած կամաւոր նուէրներէ, հանգանակութիւններէ եւ կանոնաւոր տուրքերէ գոյացած հասոյթներով:

ՅՕԴՈՒԱԾ Զ.

Դիւան եւ Վարչութիւն

1. Միութեան Կեդրոնական Մարմնին մայր դիւանը կը բաղկանայ ատենապետէ, դեր ատենապետէ, առաջին ատենադպիրէ, երկրորդ ատենադպիրէ, երրորդ ատենադպիրէ եւ հաշուեքննիչէ:

2. Վարչութիւն.— Վերոյիշեալ մայր դիւանը հաւաքաբար կը կազմէ Միութեան Կեդրոնական Մարմնին Վարչութիւնը:

3. Միութիւնը կրնայ ունենալ մնայուն եւ առժամեայ յանձնախումբեր եւ անվճար ուրիշ պաշտօնեաներ կամ գործիչներ, եթէ անոնց պէտք տեսնէ.

ՅՕԴՈՒԱԾ Է.

Կանոնագրութիւն

Միութիւնը իր գործին ուղղութեան եւ կանոնաւորութեան համար կրնայ որդեգրել պատշաճ կանոններ:

ՅՕԴՈՒԱԾ Ը.

Միութեան Գոյութիւնը

1. Միութիւնը իր գոյութիւնը պիտի պահէ եւ իր գործը պիտի շարունակէ մինչեւ որ Հայկական Ազատագրութիւնը իրականանայ:

2. Միութիւնը իր կազմալուծման պահուն իր տրամադրութեան տակ ունեցած գոյքն ու դրամը յանձնելու է Հայաստանի ազգային բարձրագոյն իշխանութեան, զանոնք գործածելու Հայրենիքի մէջ ազգային պէտքերու համար:

3. Միութիւնը կը կազմալուծուի իր բաղկացուցիչ եօթը տարրերէն չորսին կամքով կամ անոնց հրաժարումով:

ՅՕԴՈՒԱԾ Թ.

Բարեփոխում

1.— Միութեան Սահմանադրութեան Ա. Բ. Դ. յօդուածները որոնք Անուն, Նպատակ եւ Պաշտօնական Դիրք կը կոչուին անփոփոխելի են, իսկ միւս յօդուածները կրնան բարեփոխուիլ, յաւելումով եւ յապաւումով Միութեան Կեդրոնական Մարմնի անդամներուն հինգ եօթներորդին քուէովը:

2. Բարեփոխումի պէտքը զգացուած պահուն առ նուազն ամիս մը առաջ պէտք է գրաւորապէս զեկուցանել Միութեան Կեդրոնական Մարմնին անդամներուն մատնանշելով բարեփոխելի կէտերը:

3.— Բարեփոխման առաջարկը գրաւոր ըլլալու է:

ԿԱՆՈՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ

ՅՕԴՈՒԱԾ Ա.

Անդամակցութիւն

1. Միութեան Կեդրոնական Մարմնի անդամները պիտի ըլլան Միութիւնը բաղկացնող տարրերու երեքական լիազօր ներկայացուցիչները, որոնց լիազօրութիւնը պէտք է հաստատուած ըլլայ զիրենք ընտրող մարմիններու պաշտօնագրերով:

2. Միութեան Կեդրոնական Մարմնին նորընտիր անդամները գործի սկսելէ առաջ հետեւեալ ուխտն ընելու են.

«Ես . . . . իբր անդամ Հայ Ազգային Միութեան Ամերիկայի, յանուն տառապեալ ազգիս եւ գերեալ հայրենիքիս, կ'ուխտեմ ծառայել այս Միութեան իմ բոլոր կարողութիւններովս, ամենայն հաւատարմութեամբ եւ անաչառութեամբ»:

3. Այս ուխտն ըլլալու է ժողովի մը մէջ յոտնկայս, որմէ յետոյ ատենապետն ընդունելու է անդամը պաշտօնապէս:

ՅՕԴՈՒԱԾ Բ.

Պաշտօնէութիւն

1. Միութեան պաշտօնեաներն են վարչութիւն, ատենապետ, դեր-ատենապետ, առաջին ատենադպիր, երկրորդ ատենադպիր, երրորդ ատենադպիր, գանձապետ եւ հաշուեքննիչ որոնք պէտք է ընտրուին Միութեան Կեդրոնական Մարմնին անդամներէն:

2. Միութեան մայր դիւանը հաւաքաբար ի պաշտօնէ կը կազմէ վարչութիւնը:

3. Վարչութեան պարտականութիւններն են գործադրել Միութեան որոշումները, կատարել անոր գործառնութիւնները, հսկել պաշտօնէից գործունէութեան, եւ Միութեան Կեդրոնական Մարմնի անդամները ժողովի հրաւիրել ու ժողովի օրակարգը պատրաստել:

4. Միութեան Կեդրոնական Մարմնի մայր դիւանի ընտրութիւնը պիտի կատարուի Միութեան տարեկան ժողովին մէջ գաղտնի քուէարկութեամբ եւ Միութեան անդամներուն մեծամասնութեան քուէովը:

5. Միութեան մայր դիւանի պաշտօնավարութեան շրջանը պիտի ըլլայ մէկ տարի:

6. Միութեան նորընտիր վարչութեան անդամներու պաշտօնավարութիւնը կ'սկսի ամեն տարի Յունուարի սկիզբէն:

7. Վարչութեան անդամները եւ պաշտօնեաները իրենց գործն ու պարտականութիւնը պիտի կատարեն այս երկրին մէջ ընդունուած խորհրդարանական սկզբանց համաձայն:

ՅՕԴՈՒԱԾ Գ.

Դրամական Գործառնութիւն

1. Միութեան բոլոր դրամական գործառնութիւնները պիտի կատարուին առաջնակարգ եւ վստահելի դրամատան մը միջոցաւ:

2. Միութեան բոլոր դրամական հասոյթը ի պահ պիտի դրուի որոշուած դրամատան մէջ:

3. Միութեան նպատակներուն կամ անոնցմէ մէկին գործադրման ինչպէս նաեւ ընթացիկ ծախուց համար դրամատունէն դրամ պիտի հանուի Միութեան Կեդրոնական Մարմնի անդամներուն առ նուազն երկու երրորդին որոշումովը:

4. Դրամատունէն դրամ պիտի հանուի դրամատան վրայ քաշուած չէքով, եւ չէքեր պէտք է ստորագրուին Միութեան գանձապետին եւ ատենապետին կողմէն:

5. Տրուած որոշման համաձայն դրամատունէն դրամ հանելու համար գանձապետին եւ ատենապետին ստորագրած չէքին պէտք է կցել Միութեան Կեդրոնական Մարմնի անդամներուն երկու երրորդին ստորագրութեամբը վաւերացուած եւ դրամատան ուղղուած հրամանագիր մը:

6. Միութեան ելքն ու մուտքը մանրամասնօրէն ապացուցանելու համար դրամատան վրայ քաշուած չէքերը ինչպէս նաեւ անոնց համապատասխան ստացագրերը (voucher) պահուելու են:

7. Վարչութիւնը եւ գանձապետը երեք ամիսն անգամ մը հաշիւ ներկայացնելու են Միութեան Կեդրոնական Մարմնին: Եռամսեայ հաշուեկշիռը ներկայացուելէ առաջ պէտք է որ հաշուեքննիչին կողմէ քննուած եւ դրաւորապէս վաւերացուած ըլլայ:

8. Եռամսեայ հաշուեկշիռները նոյնութեամբ կամ ամփոփ վիճակի մէջ պէտք է հրատարակուի Միութեան Կեդրոնական Մարմնին կողմէ՝ մամուլով կամ շրջաբերականներու միջոցաւ:

ՅՕԴՈՒԱԾ Դ.

Յանձնախումբեր

1. Միութեան Կեդրոնական Մարմինը պիտի ունենայ երկու տեսակ յանձնախումբեր, առժամեայ եւ մնայուն:

2. Առժամեայ յանձնախումբեր կրնան ընտրուիլ Միութեան ժողովներուն մէջ պատա-

հական խնդիրներ քննելու, ուսումնասիրելու եւ կամ մասնաւոր գործեր տեսնելու եւ արդիւնքը ժողովին տեղեկագրելու համար:

3. Մնայուն յանձնախումբեր պիտի ընտրուին Միութեան տարեգլխի ժողովին մէջ եւ պիտի պաշտօնավարեն մէկ տարի:

4. Մնայուն յանձնախումբերու պարտականութիւնը պիտի ըլլայ իրենց յանձնուած գործը հետապնդել եւ կատարել, եւ արդիւնքը տեղեկացնել Միութեան Կեդրոնական Մարմնին:

5. Մնայուն յանձնախումբերն են.

ա. Ապատագրական

բ. Նպաստի եւ վերաշինութեան

գ. Դիւանագիտութեան եւ արտաքին փրոփականտի

դ. Հանգանակութեան եւ ներքին փրոփականտի

6. Յանձնախումբերու անդամներուն թիւը կրնայ ըլլալ երեք կամ հինգ ըստ գործի պահանջին:

7. Յանձնախումբեր պարտին երեք ամիսը անգամ մը կամ եթէ պահանջուի աւելի յաճախ գրաւոր տեղեկութիւն տալ Միութեան իրենց գործունէութեան շուրջ:

8. Յանձնախումբեր կ'ընտրեն իրենց դիւանները:

ՅՕԴՈՒԱԾ Ե.

Ժողովներ

1. Միութեան Կեդրոնական Մարմինը պիտի ունենայ կիսամսեայ, եռամսեայ եւ տարեկան ժողովներ:

2. Կիսամսեայ ժողովներ տեղի պիտի ունենան իւրաքանչիւր ամսուան առաջին և երրորդ Ուրբաթ օրերու երեկոները:

3. Եռամսեայ ժողովներ տեղի պիտի ունենան Դեկտեմբերի, Մարտի, Յունիսի եւ Սեպտեմբերի առաջին Ուրբաթ օրերու երեկոները:

4. Եռամսեայ ժողովներուն օրակարգը պիտի ըլլայ վաչութեան ելեւմտական հաշուետուութիւնը եւ այլ գործունէութիւններու տեղեկատուութիւն ինչպէս նաեւ յանձնախումբերու տեղեկագրութիւնները:

5. Տարեկան ժողովը պիտի գումարուի իւրաքանչիւր տարւոյ Դեկտեմբերին երկրորդ շաբթուան Ուրբաթ օրը երեկոյին, կամ նոյն շաբթուան մէջ ուրիշ յարմարագոյն օր մը:

6. Դիւանը իրաւունք ունի ի հարկին Միութեան Կեդրոնական Մարմինը բացառիկ ժողովի հրաւիրել, երբ Միութեան հինգ անդամներ գրաւորապէս պահանջեն:

7. Ժողովի մը գումարումէն առնուազն չորս օր առաջ վարչութիւնը կամ ատենադպիրը Միութեան Կեդրոնական Մարմնի անդամներուն ղրկելու է ժողովի հրաւիրագրեր անոնց մէջ յիշելով ժողովին օրակարգը:

8. Բացառիկ ժողովներու համար վարչութիւնը կամ ատենադպիրը Միութեան Կեդրոնական Մարմնի անդամներուն ղրկելու է ժողովին նպատակը պարունակող հրաւիրագրեր:

9. Օրինական թիւ (Quorum) — Տարեկան ժողովը օրինաւոր կը նկատուի Միութեան Կեդրոնական Մարմնի առնուազն հինգ եօթներորդին ներկայութեամբը, իսկ միւս ժողովները օրինաւոր կը նկատուին տասնեւմէկ անդամներու ներկայութեամբ:

10. Ժողովներու գործակարգը հետեւեալն է.

ԳՈՐԾԱԿԱՐԳ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒ

1. Ժողովի բացում

2. Նախորդ նիստի ատենագրութեան ընթերցում եւ վաւերացում:

3. Դիւանի տեղեկատուութիւն

4. Առժամեայ յանձնախումբերու տեղեկատուութիւն:

5. Մնայուն յանձնախումբերու տեղեկատուութիւն եթէ կանխաւ պահանջուի:

6. Օրակարգ

7. Նոր գործեր

8. Փակում

Ժողովը իրաւունք ունի մեծամասնութեան քուէով ստիպողական խնդրոց նախապատուութիւն տալու և օրակարգը փոխելու:

ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

1. Ժողովի բացում

2. Նախորդ նիստի ատենագրութեան ընթերցում եւ վաւերացում

3. Վարչութեան ելեւմտական հաշուետուութիւն

4. Տեղեկատուութիւն մնայուն յանձնախումբերու որոնք են

ա. Դիւանագիտական եւ արտաքին փրոփականտի.

բ. Հանգանակութեան եւ ներքին փրոփականտի.

գ. Ապատագրական

դ. Նպաստի եւ Վերաշինութեան

5. Նոր գործեր

6. Փակում

ՏԱՐԵԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

1. Ժողովի բացում

2. Նախորդ ժողովի ատենագրութեան ընթերցում

3. Դիւանի տարեկան տեղեկատուութիւն

4. Յանձնախումբերու տարեկան տեղեկատուութիւն

5. Դիւանի ընտրութիւն

6. Մնայուն յանձնախումբերու ընտրութիւն

7. Վաւերացում ատենագրութեան

8. Փակում

ԲԱՑԱՌԻԿ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

1. Ժողովի բացում

2. Օրակարգ

3. Փակում

ՅՕԴՈՒԱԾ Զ.

Հրապարակային ժողովներ

1. Միութիւնը պիտի սարքէ հրապարակային ժողովներ եւ հանդէսներ, առաջին, Հայ Ազգային Միութեան նպատակն ու գործը ծանուցելու եւ երկրորդ, Միութեան որդեգրած նպատակներուն եւ պէտքերուն համար դրամ հանգանակելու համար:

2. Միութիւնը կը հաստատէ Ազգ. Տուրքի դրութիւնը որուն պիտի կրնայ մասնակցիլ ամեն Հայ:

3. Միութիւնը իրաւունք ունի եւ պարտի երբեմն երբեմն հրահանգ տալ որ ամերիկահայ գաղութին մէջ ոեւէ կազմակերպութիւն կամ մարմին անջատ հանգանակութիւն չընէ հետեւեալ պայմաններու տակ.

ա. Միութեան որդեգրած նպատակներուն (ազատագրութիւն, վերաշինութիւն, գաղթականներու նպաստ եւ հայկական դատի փրոփականտ) ի նպաստ ոեւէ անջատ ձեռնարկ տեղի պիտի չունենայ ոեւէ տեղ, ոեւէ ժամանակ եւ ոեւէ մարմնի կողմէ:

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ Гос. Библиотека ՀՍՍՌ - ԱՄ.ССР Мясникяна ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ

բ. Միութեան հանգանակային ժողովներու շրջանին ոեւէ անջատ ձեռնարկ տեղի պիտի չունենայ ոեւէ նպատակի համար այն տեղերը ուր Միութեան հանգանակութիւնները կատարուած չեն դեռ:

գ. Ոեւէ ժամանակ ոեւէ տեղ եւ ոեւէ մարմնի կողմէ ոեւէ անջատ ձեռնարկ չպիտի կատարուի առանց ձեռնարկին նպատակը եւ մատակարարող մարմնին կամ կազմակերպութեան անունը որոշ կերպով թերթերու կամ յայտագրերու մէջ յայտարարելու:

դ. Ոեւէ անջատ ձեռնարկ ի նպաստ Միութեան չկրնար կատարուիլ առանց Միութեան Կեդրոնական Մարմնի վարչութեան նախապէս արտօնութիւնը ստանալու:

ՅՕԴՈՒԱԾ Է.

Մասնաճիւղեր

1. Միութիւնը կը կազմէ մասնաճիւղեր Ամերիկայի հայաբնակ վայրերուն մէջ:

2. Մասնաճիւղ կազմելու համար, Միութիւնը հրահանգ ղրկելու է մասնաճիւղ կազմելիք տեղւոյն վրայ գտնուող՝ Միութեան բաղկացուցիչ տարրերու մասնաճիւղերուն, եթէ կան որպէսզի անոնք իրարու հետ խորհրդակցելով կազմեն Միութեան մասնաճիւղը:

3. Վերոյիշեալ խորհրդակցութեանց կրնան մասնակցիլ Միութեան բաղկացուցիչ տարրերուն մասնաճիւղեր հաւասարաթիւ (մէկէն մինչեւ երեք) ներկայացուցիչներով.

4. Եթէ գաղութի մը մէջ Միութեան բաղկացուցիչ տարրերէն ոմանք կամ մին միայն մասնաճիւղ ունին, այն ատեն գոյութիւն ունեցող Մասնաճիւղը կամ մասնաճիւղեր կրնան Միութեան Մասնաճիւղը կազմել:

5. Մասնաճիւղեր պիտի գործեն Միութեան Կեդրոնական Մարմնէն տրուած հրահանգներու համաձայն:

6. Միութեան Մասնաճիւղերու քով հաւաքուած դրամներ, գոյք եւ գրքեր կը պատկանին Հայ Ազգային Միութեան, եւ մասնաճիւղեր կը նկատուին իբր անոնց աւանդապահը:

7. Միութեան մասնաճիւղերը իրենց քով հաւաքուած դրամը շաբթուան մը միջոցին ղրկելու են Միութեան Կեդրոնական Մարմնին իսկ հանգանակութեան հաշիւը փակելու են առ առաւելն երեք ամսուայ միջոցին:

8. Իւրաքանչիւր դրամի առաքման մասնաճիւղեր հաշուեցուցակ մը գծելու են որ ցուցնէ

թէ զրկուած գումարը ընդունուած է, մխանըւած նուիրատուութենէ, կամ հանգանակութենէ եւ կամ տուրքէ։ Հաշուեցուցակին մէջ հաշւելու են նաեւ այն նուիրատուութիւնները կամ գումարները որ կանխորոշ նպատակի մը համար տրուած կամ հաւաքուած են։

9. Մասնաճիւղեր հաղորդելու են Միութեան իրենց գլխանի անդամներուն անունները ու հասցէները։

10. Մասնաճիւղեր իրենց դիւանները ընտրելու են իւրաքանչիւր տարիի Դեկտեմբերին սկիզբի շաբթուան միջոցին։

11. Իւրաքանչիւր տարի Դեկտեմբեր 30—ին մասնաճիւղերու դրամական առաքումները կատարուած եւ Միութեան հետ ունեցած հաշիւները փակուած ըլլալու են։

12. Մասնաճիւղեր Միութեան որդեգրած նպատակներուն իրագործումին ջանադիր եւ Միութեան կանոնագրութեան ուղղակի եւ անուղղակի իրենց պատկանող յօդուածներուն տրամադրութեանց գործադրումին հոգածու ըլլալու են։

ՅՕԴՈՒԱԾ Ը.

Բարեփոխութիւն

1. Այս կանոնագրին ոեւէ յօդուածը կրնայ բարեփոխուիլ, ջնջուիլ եւ անոր գործադրութիւնը առժամապէս յետաձգուիլ Միութեան Կեդրոնական Մարմնի ոեւէ ժողովի մը մէջ անդամներուն երկու երրորդին քուէովը։

2. Բարեփոխումի համար պէտք է առնուազըն մէկ ամսուան զեկոյց տալ Միութեան Կեդրոնական Մարմնի անդամներուն յիշելով բարեփոխելիք յօդուածը եւ առաջարկուած փոփոխութիւնը։

ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՄ

Մենք, Հայ Ազգային Միութեան Ամերիկայի բաղկացուցիչ տարրերուն լիազօր ներկայացուցիչներս, մեզ տրուած իշխանութեան համաձայն, եւ իբր անդամ Հայ Ազգային Միութեան Ամերիկայի, կ'ընդունինք եւ կ'որդեգրենք Հայ Ազգային Միութեան Ամերիկայի Սահմանադրութիւնն ու Կանոնագրութիւնը։

Ի վաւերացում եւ ի վկայութիւն կ'ստորագրենք

ԼԻԱԶՕՐ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ
ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Մուշեղ Արքեպիսկոպոս
Շահէ Ծ. Վրդ. Գասպարեան
Մարկոս Տ. Մանուէլեան

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Պատ. Կ. Մ. Մանավեան

Ս. Դ. ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Յակոբ Յ. Բարեջանեան
Մարգար Զագիկեան

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Մանուկ Համբարձումեան
Միքիճան Օզանեան
Զաւէն Նալպանտեան

ՎԵՐ. ՀՆՉ. ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Միհրան Սվազլեան
Տր. Յովհաննէս Ծովիկեան
Հրաչ Երուանդ

Հ. Ս. ՌԱՄԿ. ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Արմենակ Ն. Նազար
Միքայել Յովհաննէսեան
Սարգիս Մալեէմէզեան

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Բաբգէն Եպիսկոպոս Կիւլէսէրեան
Գարեգին Մ. Կիրակոսեան
Յակոբ Գ. Դերձակեան

Օգոստոս 28, 1917

Միութիւնը այս Սահմանադրութեան և Կանոնագրութեան համաձայն յառաջ տարաւ իր գործունէութիւնը, եւ պէտք է յայտարարել, թէ հակառակ կուսակցական նկատումներէ եւ չահերէ բխող դժուարութեանց, Միութիւնը հետզհետէ հեղինակաւոր և կեդրոնական մարմին մը եղաւ Ամերիկայի Հայոց համար, և Ամերիկայի Հայեր վստահութեամբ պատասխանեցին Միութեան կոչերուն եւ առատաձեռնութեամբ տուին իրենց դրամները ի նպաստ Միութեան երեք նպատակներուն։

Ազգային Պատուիրակութիւնը Ամերիկայի մէջ իրեն ներկայացուցիչ կարգեց Միութեանս Ատենապետ Պ. Սվազլեանը, և Ազգ. Պատուիրակութեան այս կարգադրութիւնը ուրախութեամբ ընդունուեցաւ Միութեան Զ. Նիստին մէջ (1917 Ապրիլ 27), որ «որոշեց ծերծերով յայտարարել այս կարգադրութիւնը, որպէս զի ուրիշներ ինքնագլուխ կերպով Հայ ժողովուրդը ներկայացնելէ զգուշանան»։

Այս միջոցին Տքթ. Գարեգին Փաստրմաճեան Ամերիկա հասաւ Կովկասէն, իբրեւ մասնաւոր պատուիրակ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսին։

Փաստրմաճեան ներկայ եղաւ Միութեան ԺԸ.րդ Նիստին, 1917 Օգոստ. 14, որուն իր պաշտօնին նկատմամբ տուած տեղեկութիւններն ու բացատրութիւնները հետեւեալ կերպով արձանագրուած են.

«Տքթ. Փաստրմաճեան յայտնելէ վերջ, թէ ինքն զրկուած է Վեհ. Կաթողիկոսին կողմէ Ամերիկայի մէջ Հայկական Դատին փրոփականտին ոյժ տալու, մասնաւորապէս շեշտեց, թէ ռուսական յեղափոխութիւնը եւ Միացեալ Նահանգներու մուտքը պատերազմի թատերաբեմը հարկադրաբար արոշ փոփոխութիւններ պիտի մտցնեն փոքր և ճնշուած ազգերու ապագայ վարչական կազմակերպութեան մէջ. թէ Ռուս Նոր կառավարութիւնը արդէն համաձայն է Թրքահայաստանի ինքնավարութեան, եւ թէ մենք եւս հոս ոչ միայն նպատաստաւոր կարծիք պատրաստելու ենք Հայաստանի ինքնավարութեան համար, այլ եւ ջանալու ենք, որ ինքնավար Հայաստանի հովանաւորութիւնը յանձնուի Միացեալ Նահանգներուն, նըկատի առնելով անոր հողային անշահախնդրութիւնը Փոքր Ասիոյ մէջ եւ տնտեսական լայն միջոցները մեր երկրի վերակազմութեան համար»։

«Հարց ծագեցաւ թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ Տքթ. Փաստրմաճեանի յարաբերութիւնը Հայ Ազգ. Միութեան եւ Ազգային Պատուիրակութեան Ներկայացուցչին. Պր. Սվազլի հետ, որուն Տօքթօրը պատասխանեց թէ ինք անկախ ըլլալով հանդերձ Ազգային Միութենէն, պիտի պահպանէ սերտ յարաբերութիւն Ազգ. Միութեան հետ, համաձայն Ազգ. Պատուիրակութեան հրահանգներուն։ Այս հարցի լուսաբանութեան համար կարդացուեցաւ Վեհ. Կաթողիկոսի կողմէն Պօղոս Փաշա Նուպարի գրուած նամակին պատճէնը... Տքթ. Փաստրմաճեանի առաքելութեան նկատմամբ, որ միեւնոյն միտքերը կը յայտնէր»։

Միութիւնը, իր ԻԵ. Նիստին մէջ, 1917 Հկտ. 19, երկու պաշտօնագիրներ ստորագրեց, որոնցմով Պր. Մ. Սվազլեան՝ իբրեւ ներկայացուցիչ Ազգ. Պատուիրակութեան, և Տք. Փաստրմաճեան ալ իբրեւ ներկայացուցիչ Վեհ. Կաթողիկոսի, յանձնարարուեցան Ամերիկեան Կառավարութեան։

ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔԸ

Միութեան ներքին կեանքը արժանի՛ է ուշադրութեան, որովհետեւ տարբեր կուսակցութեանց եւ կազմակերպութիւններու գործակցութիւնը Ազգային Դատին շուրջ՝ գործնական փորձ մըն էր ցոյց տալու համար թէ հայ ժողովրդեան այլազան խաւերուն ներկայացուցիչները ի՛նչ չափով եւ ի՛նչ կերպով կրնային գործակցիլ իրարու հետ եւ միաբանիլ, առանց հետապնդելու կուսակցական եւ անձնական շահեր եւ նկատումներ:

Միութեան խանդավառութիւնը տեւական չեղաւ. որովհետեւ կուսակցական զգացումը չկրցաւ զսպուիլ գործակցութեան ընթացքին: Թէ՛ Միութեան նիստերուն մէջ յարուցուած կուսակցական դժուարութիւններ եւ թէ՛ թերթերու մէջ Միութեան դէմ եղած յարձակումներ կտրեցին առաջին խանդավառութեան թափը:

Այսպէս, Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութիւնը, առաջին վայրկեանէն ջանաց Ազգային Միութեան հանդէպ ժողովրդեան մէջ արտայայտուող ոգեւորութիւնը շահագործել:

Այդ Կուսակցութեան ներկայացուցիչները որոնց մէջ խօսք հասկցող եւ անկեղծ դէմքեր կային, ուզեցին որ չէզոքացնեն իրենց կեդրոնին ինչ ինչ ձեռնարկները ու կարգադրութիւնները, որոնք հակառակ էին Միութեան կողմէ ընդունուած սկզբունքներուն եւ կանոններուն բայց չյաջողեցան, եւ այս պատճառաւ ալ անոնք պաշտօնանկ եղան եւ անոնց տեղ այնպիսիներ ներկայացուցիչ նշանակուեցան, որոնք իբրեւ թէ կարող պիտի ըլլային գործել Միութեան մէջ համաձայն իրենց կուսակցական շահերուն եւ դժուարացնել Միութեան գործունէութիւնը:

Հազիւ ամիս մը անցած էր Միութեան կազմութեան վրայ, երբ Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան կեդրոնը Շրջաբերականով հրահանգ տուաւ իր կոմիտէներուն, որպէս զի աւելի ոյժ տան կուսակցութեան զօրացման քան Ազգային Միութեան. մինչ պարտաւոր էին հրահանգ տալ, որ կոմիտէներ *աշխատին Միութեան եւ գործակցութեան ոգին տարածելու գաղութներու մէջ:*

Իսկ Սապահգիւլեանի առաջնորդութեամբ տեղ տեղ հանգանակութիւններ եղան եւ անոնց արդիւնքը մտաւ Ս. Դ. Հնչակեան սնտուկը, մինչ Միութեան կազմութենէն ետքը, ոեւէ կուսակցութիւն այլեւս պիտի դադրէր հանգանակութիւն ընելէ ժողովուրդին մէջ: Միութեան 1917 Մայիս 8-ի եւ Յունիս 26-ի նիստերուն մէջ խնդրոյ առարկայ եղան այս հանգանակութիւններ, և որոշուեցաւ որ հաւաքուած դրամներ բերուին յանձնուին Ազգային Միութեան Գանձապետին: Չյարգուեցաւ տրուած որոշումը:

Ազգային Միութեան Ընդհ. Ժողովին մէջ մեծամասնութեան քուէով երկու անձ կ՚ընտրուին իբրեւ օժանդակ անդամներ Փարիզի Ազգային Պատուիրակութեան: Ս. Դ. Հնչակեանք ընդունելով հանդերձ թէ ընտրութիւնը օրինաւոր է, բայց գոհ չեն արդիւնքէն, որովհետեւ ընտրեալներուն մէջ Ս. Դ. Հնչակեան մը չկայ: Այս պատճառաւ կը պնդեն որ նոր ընտրութիւն կատարուի, եւ երբ ժողովը տեղի չտար, լեզուագալութիւններ ընելով կը մեկնին ժողովէն:

Ս. Դ. Հնչակեանք միեւնոյն ոգւով եւ կերպով կը վարուին Չորսերու ընտրութեան առթիւ, որոնք պիտի երթային Փարիզի Համագումարին մասնակցելու համար Ամերիկայի Հայոց կողմէն: Վերջապէս բոլորովին կը հրաժարին Միութենէն:

Ս. Դ. Հնչակեանց այս մտայնութիւնը վնասեց նոյնինքն իրենց կուսակցութեան, որ անդամալոյծ եղաւ իր ներքին պառակտումներուն մէջ: Ս. Դ. Հնչակեանք Եգիպտոսի մէջ ալ ուզեցին խանգարել Ազգային Միութիւնը, որ սակայն կերպով մը հեռացուց զանոնք կախակայելով անոնց անդամները:

Եգիպտոսի Ազգային Միութիւնը 1918 Մարտ 18 Թուակիր գրութեամբ իր այդ կարգադրութիւնը հաղորդեց Ամերիկայի Հ. Ա. Միութեան, որ ցաւօք արձանագրեց զայն իր 1918 Յուլիս 12ի նիստին մէջ:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն ալ առաջին օրէն շատ աւելի կարեւորութիւն եւ նախանձախնդրութիւն ցոյց տուաւ Ազգային Միութեան մէջ իր կուսակցական քաղաքականութեան եւ շահերուն, քան թէ նոյնինքն Միութեան:

Միութեան նոյն իսկ Բ. եւ Գ. նիստերուն մէջ (1917 Ապրիլ 4 եւ 10) խնդիր եղաւ, որ Դաշնակցութիւնն Միութեան յանձնէ այն գումարներուն հաշիւը, զոր հանգանակած էր յանուն կամաւորներու եւ Կովկաս փախչող հայերու: Դաշնակցականք դժկամակեցան, և Միութիւնը բաւականացաւ այդ հաշիւներուն փոխանցման մասին կոչ ընելով Դաշնակցութեան Կեդր. Կոմիտէի բարեացակամութեան:

Դաշնակցութիւնը իր 25րդ Պատգամաւորական Ժողովին որոշմամբ հեռագիր մը քաշեց Արարատեան Հանրապետութեան, յանձնարարելով որ «իրենց հաշտութեան բանակցութեան մէջ չմոռնան Տաճկահայաստանի դատն ալ կարգադրել»:

Միութիւնը պիտի հետեւէր Փարիզի Ազգ. Պատուիրակութեան քաղաքականութեան. այս էր Ազգային Միութեան հիմնական սկզբունքներէն մէկը: Արդ՝ Դաշնակցութեան Պատգամաւորական Ժողովին հեռագիրը ո՛չ միայն հակառակ էր այդ քաղաքականութեան, այլ նաեւ հակառա՛կ էր Միութեան պայմաններուն. վասն զի Միութիւնը բաղկացնող մարմիններէն եւ ո՛չ մէկը իրաւունք ունէր Միութեան վերաբերեալ քաղաքական եւ ազգային գործ մը ընել իր կողմէն եւ ի՛ր տեսակէտով:

Դաշնակցութիւնը, իր Պատգամաւորական ժողովին այդ գործով, պաշտօնապէս ցոյց տուաւ, թէ ինք թէեւ Միութեան մէջ է, բայց Միութեան հետ չէ:

Եւ որպէս զի Միութեան հետ ըլլայ, աշխատեցաւ, որ Միութիւնը բերէ իր ուղղութեան. այս պատճառաւ ուզեց Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդարանը ձեռք առնել եւ այդ կերպով, Միութեան Հայց. Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչները նշանակել տալ կամ նշանակել իր ուզած անձերէն:

Արսէն Վարդապետ, որ 1917 Փետր. 18–ի Երեսփ. Ժողովին մէջ հրաժարեցուցուած էր իր Առաջնորդական պաշտօնէն, եւ քշուած էր ագարակ մը, մինչեւ վերջը պաշտպանուեցաւ Դաշնակցական երեսփոխաններու կողմէն, եւ երկու տարի ետքը՝ դուրս բերուեցաւ ագարակէն, որպէս զի ձեռնարկէ բոլորովին Դաշնակցական եւ Դաշնակցականներու համակիր անձերէ Երեսփոխանական Ժողով մը գումարել տալու ի Փրավիտէնս: Ստեղծուեցաւ ապօրէն ժողովն ալ, որ ոչ միայն վերահաստատեց զինքն իր առաջնորդական պաշտօնին մէջ, այլ նաեւ ընտրեց կեդրոնական վարչութիւն, եւ այս կերպով հակաթոռ Առաջնորդութիւն մը յերեւան բերաւ Փրավիտէնսի մէջ, երբ անդին, Ուստրի մէջ, կա՛ր Հայոց Առաջնորդարանը եւ Առաջնորդական Տեղապահը: Եւ Դաշնակցութիւնն այս երկպառակութիւնը ստեղծեց, կազմակերպեց, որպէս զի Հայց. Եկեղեցւոյ կողմէն Ազգային Միութեան գործակցող երեք ներկայացուցիչներն ընտրուին Փրավիտէնսի Առաջնորդարանին կողմէն. եւ իրօք ալ Փրավիտէնսի Առաջնորդարանին կողմէն, յանուն Հայց. Եկեղեցւոյ, Ազգ. Միութեան ներկայացան երեք ներկայացուցիչներ (Տես ԻԸ—ԼԳ Նիստերուն արձանագրութիւնները 1918 Հոկտ. 25 եւ 30, Նոյեմ. 1 եւ 4 եւ 8 եւ 15), եւ սակայն Միութեան կողմէն մերժուեցան անոնք, որովհետեւ Միութեան մէջ արդէն կային Հայց. Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչներ՝ ընտրուած Ուստրի օրինաւոր Առաջնորդարանին կողմէն:

Երբ այս չյաջողուեցաւ, Դաշնակցականք առաջարկեցին որ երկու Առաջնորդարաններուն ներկայացուցիչներն ալ չընդունուին Միութեան մէջ, և «Միութիւնս քայլեր առնէ ընդհանուր եւ խառն Երեսփ. Ժողով գումարել տալու համար», եւայլն (Նիստ ԼԲ., 1918 Նոյեմբեր 8): Սակայն այս առաջարկն ալ նկատի չառնուեցաւ. որովհետեւ Միութիւնը իր կարծիքը յայտնած ըլլալով, չուզեց ոեւէ կերպով ձեռնամուխ ըլլալ Առաջնորդարանի գործերուն:

Թէեւ Դաշնակցութիւնը չյաջողեցաւ այս կերպով իր ազդեցութիւնը բանեցնել Միութեան վրայ, բայց իր երկպառակած Առաջնորդարանը մնաց Փրավիտէնսի մէջ:

Ինչպէս որ կ'երեւի, Դաշնակցութիւնն այն ցաւալի խնդրով զբաղեցուցած է Միութիւնը իր ութը Նիստերուն մէջ, ի զո՛ւր վատնելով եւ վատնել տալով թէ՛ կորով եւ թէ՛ ժամանակ:

Անոր վրայ հասաւ, 1919ին սկիզբը Փարիզի Համագումարին մասնակցելիք չորս պատգամաւորներու ընտրութեան խնդիրը, և Դաշնակցութիւնն իր բոլոր ոյժն ու ուշադրութիւնը կեդրոնացուց այդ խնդրին վրայ, որպէս զի չորս պատգամաւորներն ալ ընտրուին Դաշնակցականներու մէջէն: Դաշնակցութիւնն յաջողեցաւ ասոր մէջ... բռնաբարելով ազատ քուէարկութեան պայմանները եւ օգտուելով տեղ տեղ քուէատուներու անուսութենէն: Նոյն ատեն Փարիզ հաղորդուեցաւ ընտրութեանց արդիւնքը, եւ Միութեանս Ատենապետին ստորագրութիւնը գործածուեցաւ առանց անոր գիտութեան: Եւ յաջողելու համար 'ի գործ դրուած զեղծումներ այնքան գայթակղեցուցիչ եղան որ Միութիւնը պարտաւորուեցաւ Դատական Յանձնախումբ մը կազմել, որուն քննութեան արդիւնքը հաստատեց այդ զեղծումներուն կիրարկութեան կերպն ու չափը(*):

Այս ընտրութիւնը եւ ասոր վերաբերեալ բոլոր խնդիրներ շատ կորով և ժամանակ սպառեցին Միութեան Նիստերուն մէջ, եւ նոյն իսկ Դաշնակցական ներկայացուցիչներ հեռացան ժողովէն, երբ տեսան որ իրենց խօսքը չքալեր եւ անոնց մեկնումէն ետքը «որոշուեցաւ ընտրութեան վերաբերեալ Տեղեկագիրները եւ յաւելուածական տեղեկութիւնները հաղորդել մամուլին» (Նիստ ԺԱ. 1919 Մարտ 21):

Դաշնակցական պատուիրակներ գացին Փարիզ Միութեան լիուլի ծախքով, այսինքն իւրաքանչիւրին 250–300 տոլէր ամսական, բացի իրենց ճամբու ծախքէն, եւ նոյն իսկ լիակատար տեղեկագիր մը չղրկեցին Միութեան, թէ ի՛նչ կ'ընէին Փարիզ, հակառակ իրենց եղած պաշտօնական պարտաւորութեան: Միայն Մ. Համբարձումեան նամակ մը գրած է: Այնպէս որ Համագումարէն ետքն ալ մնացին հոն, ի հաշիւ Միութեան, եւ երբ երկուքը, Մ. Համբարձումեան եւ Զ. Մաթիկեան, վերադարձան Ամերիկա, բաւականացան միայն բերանացի տեղեկութիւններ տալ Միութեան իրենց պաշտօնին եւ գործունէութեան մասին:

Դաշնակցութիւնը դժգոհ Հայ Ազգային Միութենէն, հեռացաւ, եւ վերադառնալու համար երկու պայման առաջարկեց որուն գըլխաւորն էր ժողովրդական քուէով ընտրել Ազգային Միութեան անդամները:

Միութիւնն սկզբունքով եւ համագործակցութեան սիրոյն ընդ առաջ գնաց թէ՛ Դաշնակցութեան եւ թէ՛ Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան, նոյն իսկ դիմեց Փարիզ՝ Ազգային Պատուիրակութեան, պարզելով եւ բացատրելով կացութիւնը, որպէս զի եթէ հնար է Պատուիրակութիւնն ինքն իր ազդեցութիւնը ի գործ դնէ երկու կուսակցութիւններն ալ վերստին բերելու Ազգ. Միութեան: Եւ սակայն Դաշնակցութիւնն չյարգեց իր հանդիսաւոր յանձնառութիւններն ու արտայայտութիւնները, զորս ըրած էր Միութեան կազմութեան առթիւ, եւ աշխատեցաւ ամէն տեսակ դժուարութիւն եւ խոչընդոտ հանել Միութեան դէմ:

Այսպէս, զոր օրինակ, Ազգ. Միութիւնը ձեռնարկեց Բժշկական Մարմին մը կազմելու, Դաշնակցութիւնն ալ նման մարմին մը մէջտեղ դրաւ: Ազգային Միութիւնը թեւ թիկունք եղաւ Զօրավար Անդրանիկի Փրկութեան Հանգանակութեան: Դաշնակցութիւնն ալ Բանակի հանգանակութիւն մը ծրագրեց: Ազգային Միութիւնը, ըստ Կանոնագրութեան, հաւատարիմ եղաւ Ազգային Պատուիրակութեան. Դաշնակցութիւնն ալ կառչած մնաց Երեւանի Դաշնակցական կառավարութեան եւ կը մնայ մինչեւ ցայսօր երբ այդ կառավարութիւնը գործի վրայ չէ: Ազգային Միութիւնն բաւական կարեւոր ծախքով ձեռնարկած էր Ամերիկայի Հայոց մարդահամարը պատրաստելու և գործը յանձնած էր դաշնակցական քարտուղարի մը, այս քարտուղարը լքեց գործը երեսի վրայ եւ ազդուելով չորս պատգամաւորներու ընտրութեան պայքարէն, հեռացաւ Միութենէն, որմէ շաբաթական վարձք կ'ստանար այդ գործը ընելու համար:

Մանչէսթըրի (Ն. Հ.) Ազգային Միութեան մասնաճիւղին գանձապետը, երբ Դաշնակցութիւնը հեռացաւ Միութենէն, անոնց ազդեցութեան տակ ան չուզեց Հայ Ազգ. Միութեան յանձնել երեք հարիւր տոլարը, որ կը մնար իր

(*)Դատական Յանձնախումբը կազմուեցաւ քաղաքական չորս կուսակցութեանց մէյմէկ ներկայացուցիչներէն, որոնց վրայ աւելցաւ երկու հոգի ալ: Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը հրաժարեցաւ ազդուելով ընտրական պայքարէն եւ չուզեց ստորագրել Դատական Յանձնախումբին Տեղեկագիրը (Տետր. Արձնգրթն. Թիւ 2, էջ 40):

քով, այլ պահեց զայն երկար ատեն, մինչեւ որ Միութիւնն ստիպուեցաւ օրինական եղանակաւ, փաստաբանի միջոցաւ պահանջել անկէ Ազգին դրամը, եւ վերջապէս՝ այնպէս կարգադրուեցաւ որ ուղղակի Ազգային Պատրիարքարան ղրկուի այդ գումարին մնացածը 257½ տալեր, (1920 Դեկտեմբեր):

Այս մանր եւ աննուազակի դժուարութեանց վրայ պէտք է աւելցնել աւելի մեծերը, այսինքն՝ այն դժուարութիւնները, որոնք կուգային Դաշնակցութեան կուսակցական քաղաքականութենէն ուղղակի որ քաղաքականութիւնն էր Հայաստանի Հանրապետութեան դաշնակցական կառավարութեան, քաղաքականութիւն մը, որ յաճախ անհաշտ եւ անհամաձայն էր Փարիզի Ազգային Պատուիրակութեան քաղաքականութեան: Այս կարեւոր խնդրին, պիտի հանդիպինք երբ կարգ գայ խօսելու Ազգային Միութեան քաղաքականութեան վրայ:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգային Միութիւնն, իբրեւ ներկայացուցիչ մարմին Ամերիկայի Հայոց, թէեւ շինած էր իր համբաւն ու դիրքը թէ՛ Ամերիկեան պաշտօնական շրջանակներու եւ հաստատութիւններու առջեւ եւ թէ՛ նոյն ինքն Ամերիկայի հայ գաղութներուն մէջ, բայց երկու կուսակցութեանց հեռացումը եւ անոնց հանած այլեւայլ դժուարութեանց հետեւանքը զգալի եղաւ ներքնապէս:

Հայկական Դատին շահը եւ նոյնիսկ Ամերիկայի հայոց գաղթային հաստատութիւններուն ազգային շահերը կը պահանջէին — եւ միշտ ալ կը պահանջեն — որ Ազգ. Միութիւնը զօրանար այն սկզբունքներով, որոնց վրայ հաստատուած էր:

Յառաջ եկած ներքին դժուարութիւններ պէտք է հաշտուիլ յաջող կերպով, թէ յառաջ չէին գար ազգային զուտ եւ լուրջ նիւթերու եւ շահերու շուրջ յուզուած խնդիրներէն, այլ ուղղակի կուսակցական տեսակէտներէն:

Միութեան շատ մը Նիստերուն մէջ նկատի առնուած է Միութիւնը իբրապէս համագործակցական միութիւն մը ընելու խնդիրը: Փարիզի Ազգ. Պատուիրակութեան կողմէ կրկին կրկին յանձնարարուած եւ շեշտուած է այդպիսի Միութեան պէտքը: Նոյնիսկ անկեղծ ձեռնարկներ եղած են կարգ մը ազգայիններու կողմէն, որպէս զի հեռացող կուսակցութիւնք վերադառնան Միութեան և բերեն իրենց թանկագին գործակցութիւնը: Եւ այս բաղձանքներն ու փափաքները գործի վերածելու համար քանի քանի անգամներ մասնախումբեր եւ յանձնաժողովներ ընտրուած են, առաջարկներ բանաձեւուած են, ծրագիրներ խմբագրուած են, եւ սակայն այս բոլոր աշխատութիւնք չեն յանգած արդիւնաւոր եւ մխիթարական ելքի մը(*)

Միութիւնը վերակազմելու համար ամէնէն շատ քշուած սկզբունքը եղած է նախ ժողովրդական ընտրութիւն եւ յետոյ՝ համեմատական ներկայացուցչութիւն:

1920 ի ընթացքին Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչներ ջանացին, որ Միութիւնը վերակազմելու եւ զօրացնելու կերպ մը գտնուի, քանի որ քուէարկութեամբ կատարուելիք ընտրութիւն մը դիւրին գործ մը չէր, ցորչափ Ամերիկայի Հայոց ստոյգ մարդահամարը չկար մէջտեղ, եւ այդ իսկ պատճառաւ ընտրական զեղծումներ ընել դիւրին պիտի ըլլար, ինչպէս որ եղաւ չորս պատգամաւորներու ընտրութեան առթիւ:

Հայց. Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչներ յայտարարեցին, որ իրենք մինչեւ 1920-ին վերջը պիտի շարունակեն գործակցիլ Միութեան, եւ հարկ անհրաժեշտ է որ մինչեւ այն ատեն վերակազմուի Միութիւնն այնպիսի կերպով մը որ կարող ըլլայ ներկայացնել Ամերիկայի հայութիւնը, ըստ Երեսփ. Ժողովի որոշման:

(*) Ազգային Միութեան Ֆիլատէլֆիոյ մասնաճիւղին նախաձեռնութեամբ եւ միջնորդութեամբ եղաւ լուրջ ջանք մըն ալ հեռացած կուսակցութիւնները վերադարձնելու համար ըստ արձանագրութեան 1919 Մայիս 27ի բացառիկ նիստին: Նոյնպիսի ջանք մը ի գործ դնել ուզեց Փրավիտէնսի մասնաճիւղը, բայց ամէնքն ալ եղան «զուր ջանք եւ անօգուտ վաստակ»:

Ազգային Միութիւնն նկատի առնելով խնդրին կարեւորութիւնը, որոշեց նախ պատրաստել իր հաշուետուութիւնն ու համարատուութիւնը եւ հրատարակել զանոնք(*), որպէս զի բոլոր Ազգը ընդհանրապէս, եւ մասնաւորապէս Ամերիկայի հայութիւնը ուղղակի գիտնայ թէ ի՛նչպէս կազմուած է Ազգային Միութիւնը, ինչե՛ր անցեր դարձեր է անոր ներքին կեանքին մէջ, եւ իբրեւ կազմակերպեալ մարմին ի՛նչ չափով եւ ի՛նչ կերպով ծառայած է իր երեք նպատակներուն գործադրութեան եւ թէ ի՛նչպէս գործածուած են իրեն վստահուած դրամներ, եւ նոյն ատեն աշխատիլ կերպ մը գտնելու Միութիւնը վերակազմելու համար:

Հայց. Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչներ, համաձայն իրենց կանխորոշ յայտարարութեան, այլ եւս չգործակցեցան Միութեան 1921-ի սկիզբէն:

Իսկ Միութեան վերակազմութեան խնդիրը մնաց այնպէս ինչպէս որ էր: Միութեան Կանոնագրութիւնը կը տրամադրէր, որ երբ Միութիւնը բաղկացնող եօթը մարմիններէն չորսը հրաժարի, Միութիւնն ինքնին լուծեալ կը համարուի: Հայց. Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչներուն հեռացումէն ետքը դեռ Միութիւնն պահեց իր օրինաւոր գոյութիւնը, մնացող չորս մարմիններու հետ:

Պահ մը Միութեան այդ օրինաւոր գոյութիւնն ալ պիտի խախտէր՝ եթէ Վերակազմեալ Հնչակեան կամ Ազատական կուսակցութիւնն ալ դադրեցնէր իր գործակցութիւնը. որովհետեւ այդ Կուսակցութիւնն ալ պահ մը ուզեց քաշուիլ Միութենէն՝ առարկելով թէ օգտութիւն չկայ հոն. բայց չքաշուեցաւ Միութենէն եւ իր լման մասնակցութիւնը բերաւ անոր գործերուն, բաղձացուած օգտութիւնը արծարծելու համար տրուած երաշխիքին վրայ:

Այդ միջոցին էր որ պատահեցաւ Հ. Ռամկավար կուսակցութեան եւ Ազատական կուսակցութեան միացումը, Ռամկավար-Ազատական Կուսակցութիւն անուան տակ:

Բայց, մինչեւ միացեալ կուսակցութեան Ամերիկայի շրջանակին Ա. Պատգ. Ժողովին կողմէ նոր ներկայացուցիչներու ընտրութիւնը՝ իրենց ներկայացուցիչները պահեցին Միութեան մէջ:

Իսկ 1921-ի Երեսփոխանական Ժողովը որոշեց, որ Հայց. Եկեղեցին դարձեալ գործակցի Ազգային Միութեան, պայմանաւ որ Միութիւնը վերակազմուի ընտրական սկզբունքով:

Կեդրոնական Վարչութիւնն գործադրելու համար Երեսփոխանական Ժողովոյ որոշումը, նշանակեց Հայց. Եկեղեցւոյ երեք ներկայացուցիչները – Գեր. Շահէ Ծ. Վ. Գասպարեան եւ Տիարք Ա. Պ. Սէլեան և Մ. Տէր Մանուէլեան—որոնք սկսան գործակցիլ Միութեան 1922 Յունվար 27-ին(Բ. Նիստ նոր շրջանի):

(*) Ինչ որ կը գործադրուի այս տեղեկագրին հրատարակութեամբ:

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ԿԵՐՊԸ ԵՒ ԿԱՏԱՐԱԾ ԳՈՐԾԵՐԸ

Միութիւնը Թէպէտեւ սկիզբէն անմխաբան եւ յետոյ պառակտումով տկարացած, բայց իր կազմութեան Թուականէն մինչեւ հիմայ գործած է հնարաւորութեան սահմանին մէջ եւ կատարած է նշանակելի գործեր Ամերիկահայոց մէջ՝ ի նպաստ մեր Ազգային Դատին եւ Վերաշինութեան :

Միութիւնս, իբրեւ օժանդակ մարմին Փարիզի Ազգային Պատուիրակութեան, սերտ յարաբերութիւն մշակեց նոյն Պատուիրակութեան հետ, հնարաւոր եղած բոլոր միջոցներով :

Միութիւնն բոլոր գաղութներու մէջ ունեցաւ իր Մասնաճիւղերը, որոնք գործեցին եռանդով, բայց հետզհետէ անոնք ալ Թուլցան և լուծուեցան իբրև հետեւանք Միութենէն քաշուող կուսակցութեանց ազդեցութեան եւ մա՛նաւանդ անգործութեան :

Միութիւնն մեր Ազգային Դատին եւ Վերաշինութեան վերաբերեալ բոլոր գործերն ու խնդիրները նկատի առնելու եւ անոնց մասին որոշումներ տալու եւ կարգադրութիւններ ընելու համար, ինչպէս որ յառաջագոյն ալ ըսուեցաւ, ինքզինքը վերածեց երկու ժողովներու. ա) Ընդհանուր ժողով, որ կը կազմըւէր Միութիւնը բաղկացնող տարրերու ներկայացուցիչներէն, և բ) Վարչութիւն, որուն անդամները կ'ընտրուէին Ընդհ. Ժողովոյ կողմէն և Ընդհ. Ժողովոյ անդամներէն : Վարչութիւնն է Գործադիր Մարմինը :

Ասոնցմէ զատ կազմուած են այլեւայլ Յանձնաժողովներ պարագային եւ պէտքին համեմատ, առաւել կամ նուազ յաջողութեամբ.

Ընդհանուր ժողով և Վարչութիւն շաբթըւան մէջ իրենց յատուկ մէկ մէկ օր ունէին Նիստ ընելու եւ աշխատելու համար : Ունեցած են նաեւ բացառիկ Նիստեր :

Վարչութեան Նիստերը նօսր եղած են եւ ըստ արձանագրութեան 1920 Յունվար 2–ի Նիստէն ետքը այլեւս Նիստ ըրած չեն :

Ասկէ կը հետեւի Թէ Ընդհանուր ժողովը յաճախ նիստ ըրած է եւ հետզհետէ Վարչութեան գործերն ալ ինքն ստանձնած է, եւ այս կերպով վերջ տրուած է Վարչութեան գործունէութեան :

Եւ այս երեւոյԹին պատճառը սա՛ է որ Ընդհանուր ժողովոյ անդամներուն Թիւը հետզհետէ նուազած է, իբրեւ հետեւանք հեռացող ներկայացուցիչներու, ինչպէս նաեւ իբրեւ հետեւանք գործերու չափաւորման :

Նախ Ընդհանուր Քարտուղար մը, եւ ապա Օգնական Քարտուղար մը միասին՝ միշտ բաց պահած են Միութեան Կեդրոնատեղին, Պոսթոն քաղաքի մէջ, Ուաշինկթըն փողոցի վրայ, Old South Building–ի Զորրորդ յարկը, Թիւ 401–403 սենեակներու մէջ :

Հանգանակութեանց եւ ուրիշ արտաքոյ կարգի գործերու համար ի հարկին վճարեալ Քարտուղարներ եւ Գործիչներ պաշտօնի կանչուած են, բացի անոնցմէ որ բազմաԹիւ են եւ ազգասիրաբար անվարձ աշխատեր եւ գործեր են Միութեան համար :

Թէ՛ Ընդհանուր Ժողով եւ Թէ Վարչութիւն իրենց Նիստերը ըրած են գիշերները, նոյնպէս Յանձնաժողովներ եւ ուրիշ առժամանակեայ մարմիններ : Ցորեկին, կէսօրէն ետքը եղած Նիստեր բացառութիւններ են. որովհետեւ բոլոր անդամներ ցորեկին ստիպուած են գործել իրենց ապրուստին համար, եւ գիշերները ունին միայն նուիրելու ազգային գործերուն, յաճախ ժամը 8–էն մինչեւ կէս գիշեր :

Միութեան անդամներ ստէպ փոխուած են Թիւը շատ քիչ է անոնց, որ սկիզբէն մինչև հիմա անդամակցած ըլլան Միութեան : Այս փոփոխութիւններուն պատճառներն են ճամբորդութիւն, տեղափոխութիւն, երբեմն ալ կամովին հրաժարում :

Ճամբորդութեանց եւ այլ պատճառաւ պատահած բացակայութիւններուն տեղը լեցնելու համար, սովորութիւն եղած էր փոխ անդամներ ունենալ Միութիւնը բաղկացնող մարմիններու կողմէ, որոնք ի հարկին կուգային բացականերուն տեղը լեցնելու Միութեան նիստերուն մէջ :

Ազգային Միութիւնը այսպէս իր ներքին եւ արտաքին դժուարութիւններուն մէջ, եւ հակառակ իր կազմակերպական չափաւոր պայմաններուն, ի նպաստ իր ընդգրկած նպատակներուն կատարեց այնպիսի գործեր, որոնք պէտք է որ արձանագրուին :

Այդ գործերը կը տեսնենք յաջորդ գլուխներու մէջ :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

Ա. — Կամաւորական Շարժում

Միութեան առաջին եւ ամենէն աւելի խանդավառիչ գործը եղաւ «Հայկական Ազատագրութիւնը» : Արդէն այս «Հայկական Ազատագրութեան» գործն էր որ ոգեւորեց Ամերիկայի Հայ գաղութը եւ յաջողցուց գործակցական միութիւնը քաղաքական կուսակցութեանց մէջ եւ ապահովեց Միութիւնը բաղկացնող միւս տարրերուն ալ համագործակցութիւնը, եւ եղաւ Ազգային Միութեան Կանոնագրուած երեք նպատակներուն ամենէն առաջինը եւ գըլխաւորը :

Իսկ «Հայկական Ազատագրութիւն» բացատրութիւնը մասնաւորապէս կը նշանակէր Թրքական Հայաստանի եւ Կիլիկիոյ ազատագրութիւնը, որուն յաջողութիւնը ապահովելու համար առաջին պէտքերն էին մարդ եւ դրամ :

Ազգային Միութիւնը կոչ ըրաւ Ամերիկայի հայութեան, որ դրամ տայ ի նպաստ իր երեք նպատակներուն, եւ Ամերիկացի Հայեր առատաձեռնութեամբ տուին :

Փարիզի Ազգային Պատուիրակութեան եւ Ֆրանսական կառավարութեան մէջ գոյացած համաձայնութիւնը այն էր, որ Ամերիկացի Հայ կամաւորներ, որչափ ալ ըլլար անոնց Թիւը, Նիւ Եորքէն մինչև Պորտօ պիտի փոխադրուէին ազգային դրամով, եւ կամաւորներ Պորտօ հասնելէ ետքը պիտի քննուէին Ֆրանսայի զինուորական իշխանութեան կողմէն եւ քննութենէ անցնողներ պիտի մտնէին Ֆրանսական դրօշի ներքեւ եւ պիտի կազմուէր Արեւելեան Լէգէոն մը, Կիլիկիոյ գրաւումէն ետքը զայն պահպանելու համար. իսկ անոնց փոխադրութեան համար եղած ծախքերը պիտի վճարուէին Ազգային Պատուիրակութեան Ֆրանսական կառավարութեան կողմէն :

Յոյս կար որ մինչեւ 5000 հայ կամաւորներ պիտի անցնէին Ֆրանսա : Բայց առջի վայրկեանէն փոխադրութեան դէմ հանուած դժուարութիւնք, եւ յետոյ, ինչպէս կ'երեւէր, զօրաւոր Արեւելեան Լէգէոնի մը կազմութեան ծրագրին մէկդի ձգուիլը,— ինչ որ դժբախտաբար հաստատուեցաւ Ֆրանսայի Կիլիկեան տխուր քաղաքականութեամբ — ջլատեց կամաւորական շարժումը Ամերիկայի հայ երիտասարդութեան մէջ : Եւ դեռ հակառակ այս ջլատիչ կացութեան, հինգ ամիսներու ընթացքին, 1917 Յունիս 9–Նոյեմ. 3. 1172 հայ կամաւորներ փոխադրուեցան Նիւ Եորքէն Պորտօ Ազգ. Միութեան ծախքով եւ պէտք է ըսել մեծ դժուարութեամբ. վասն զի կարելի էր մէկ շոգենաւով բոլորը միասին փոխադրել, բայց այդ շոգենաւը չղրկուեցաւ կամ չգտնուեցաւ. եւ մեր քաջարի երիտասարդները՝ մանր մանր խումբերով գացին Ֆրանսա նոյն իսկ բեռնակիր շոգենաւերով :

Ֆրանսական կառավարութիւնը ասոնց փոխադրութեան ծախքերը, իր խոստման համաձայն, վճարեց Ազգային Պատուիրակութեան :

Հայ կամաւորներուն առաքումը, ըստ կարելւոյն, կատարուեցաւ կանոնաւորութեամբ. անոնց ինքնութիւնը հաստատող եւ ցոյց տուող Թուղթեր պատրաստուեցան Միութեան կողմէն, լուսանկարները առնուեցան եւ կցուեցան այդ Թուղթերուն եւ կամաւորներուն վը–

րայ հսկելու համար նշանակուեցան եւ ղրկուեցան յատկապէս պաշտօնեաներ Պոստոնէն Նիւ Եորք, որոնք Հայց. Եկեղեցւոյ ներքնասրահին մէջ հաստատեցին առժամանակեայ գրասենեակ եւ ի գլուխ հանեցին իրենց յանձնուած գործը:

Ամերիկայի Հայ կամաւորները, ղրկուեցան Կիպրոս և ուրիշ կողմերէ եկող կամաւորներու հետ մարզուեցան Ֆրանսական դրօշի տակ, կազմեցին Արեւելեան Լէգէոնը, փոխադրուեցան Պաղեստին, եւ առաջին անգամ Զօրավար Ալլէնպիի հրամանատարութեան ներքեւ գործող բանակին մէջ ղրկուեցան կրակի ճակատը ընդդէմ Թուրքերու եւ շահեցան Արարայի յաղթութիւնը, արժանանալով իրենց սպաներուն եւ վերին հրամանատար Զօրավար Ալլէնպիի անվերապահ գնահատանքին և գովեստներուն:

Եւ երբ գրաւուեցաւ Կիլիկիա Դաշնակիցներու կողմէն, նախ Անգլիոյ և ապա Ֆրանսայի, հայ լէգէոնականներ զմայլելի ազգասիրութեամբ եւ զինուորական կարգապահութեամբ կատարեցին իրենց համար սահմանուած գործերը, եւ թանկագին ծառայութիւններ մատուցին Ֆրանսայի, իրենց զոհողութիւններով, այն վստահութեամբ թէ հայկական ազատագրութեամբ պիտի փոխարինուէին իրենց զոհողութիւնները եւ պիտի ճանչցուէին Հայ Ազգային դարաւոր եւ անբռնաբարելի իրաւունքները սկսելով Կիլիկիայէն:

Վերադարձող հիւանդ կամաւորներէն անոնք որ դիմեցին Միութեան՝ ստացան նիւթական օժանդակութիւն որուն գումարը կը հասնի $1192·93 ի: Նպաստընկալ կամաւորներու մէջ են Միհրան Կաղըճեան եւ Սարգիս Մուրատեան որոնք բանտարկուած էին Սիւրիական Թրիպօլիի մէջ: Միութեան խնդրանքով Ազգային Պատուիրակութիւնը դիմում ըրաւ Ֆրանսական կառավարութեան եւ յաջողեցաւ այս բանտարկեալներու ազատութիւնը ձեռք բերել:

Միութիւնը պատրաստեց Պատուոյ Վկայագրեր ի գնահատութիւն կամաւորներու ծառայութեան, եւ բաշխեց զանոնք անոնց որ պատասխանեցին իր զեկոյցին: Այս վկայագրին փոքրացուած մանրանկարը կը տեսնուի Տեղեկագրիս վերջին մասին մէջ:

Ամերիկայի Հայեր անծանօթ չեն Արեւելեան Լէգէոնի վախճանին, թէ ի՛նչ եղաւ.— որովհետեւ մեր անձնուէր զինուորներէն շատեր վերադարձան Ամերիկա եւ պատմեցին թէ ինչե՛ր անցան դարձան իրենց գլխէն եւ Կիլիկիոյ ճակատագրին վրայէն…:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՅՆ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ՊԱՇՏՕՆԱԳՐԻՆ, ՈՐՈՎ ՍԱՀՄԱՆՈՒԱԾ ԷԻՆ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ.

5 Դեկտեմբեր 1916

«Արտաքին գործոց նախարարութեան պայմանները կամաւորներու զինուորագրութեան մասին:

«Որոշուած է ձեռնարկել՝ Կիպրոս կղզին մէջ՝ ստեղծումին «Արեւելեան Լէգէոն»ի մը, բաղկացեալ Օսմանեան ծագումով զինուորականներէ՝ Ֆրանսացի սպաներու եւ ստորինաւորներու ղեկավարութեան տակ:

Զինուորագրուիլ փափաքող Հայերը և Սուրիացիները յանձնառու պիտի ըլլան ծառայելու Ֆրանսական դրօշակներու տակ՝ պատերազմի տեւողութեան միջոցին՝ գործածուելու համար Թուրքիոյ մէջ. անոնք իրենց ցեղին եւ կրօնքին համաձայն պիտի դասաւորուին առանձին միութիւններու մէջ:

Ընդհանուր տրամադրութիւններ

«1.— Սուրիական եւ հայկական քոմիթէներ իրենք պիտի ստանձնեն կամաւոր գտնել համոզելու գործը: Դիւանագիտական կարգի դժուարութիւններու տեղի չտալու համար կարեւոր է որ զինուորագրութեան փրօփականտը մղուի քոմիթէներու կողմէ, Ֆրանսական հիւպատոսական կամ դիւանագիտական գործակալներու կողմէ առանց ոեւէ միջամտութեան: Փափաքելի է նաեւ որ չհրաւիրելու համար մեր թշնամիներուն ուշադրութիւնը եւ չգրգռելու համար զանոնք Թուրքիոյ մէջ մնացած Հայերու և Սուրիացիներու դէմ վրէժխնդրական արարքներու, այս փրօփականտը պէտք է մղուի ամենածայրայեղ խոհեմութեամբ, եւ որքան հնար է առանց հրապարակային ոեւէ արտայայտութեան:

«2.— Քոմիթէները պիտի ապահովեն Ամերիկայի մէջ արձանագրուած կամաւորներու Ֆրանսա (Պորտօ կամ Մարսէյլ) փոխադրութիւնը, ինչպէս նաեւ Եգիպտոսէն կամ Հնդկաստանէն գալիք կամաւորներու Փոր-Սայիտ փոխադրութիւնը. իսկ Ֆրանսական պետութիւնը կ՚ստանձնէ վերադարձնել քոմիթէներուն եթէ անոնք պահանջեն, զինուորական ծառայութեան ընդունակ նկատուած եւ վերջնականապէս զինուորագրուած կամաւորներու ճանապարհածախսը՝ արդարացուցիչ թուղթերու տեսութենէն վերջ:

«3.— Կամաւորները պիտի ներկայանան Պորտօի և Մարսէյլի զինուորագրութեան գրասենեակները, եթէ անոնք կուգան Ամերիկայէն. Փոր-Սայիտի հիւպատոսարանը կամ Արեւելեան Լէգէոնի հրամանատարութեան գրասենեակը ի Կիպրոս, եթէ անոնք Արեւելքի բնակիչներ են: Անոնք պիտի ներկայացնեն, եթէ Ֆրանսաբնակ են, բարի վարուց վկայական մը, իսկ եթէ արտասահմանէն կուգան, իրենց վերջին անգամ բնակած երկրին մէջ Ֆրանսական հիւպատոսէն վկայագիր մը, իրենց պատուաւորութիւնը հաստատող, եւ կամ ի բացակայութեան անոր, համանման վկայաթուղթ մը՝ (Ֆրանսական կառավարութենէն) ճանչցուած Հայկական եւ Սուրիական քոմիթէներէն մէկուն նախագահէն գրուած:

«4.— Զինուորագրութիւնները պիտի ընդունուին պատերազմի տեւողութեան համար, ըլլայ Փարիզի, Պորտօի կամ Մարսէյլի զինուորական պատկանեալ իշխանութիւններէն, ըլլայ Փոր-Սայիտի Ֆրանսական հիւպատոսէն, ըլլա՛յ Արեւելեան Լէգէոնի հրամանատարէն:

«5.— Ընդունուած կամաւորներուն երրորդ եւ չորրորդ կարգի ճանապարհածախսը պիտի հատուցուին Պիւրօիս կողմէ կամ զինուորագրող քոմիթէի նախագահին կամ անոր բացակայութեանը՝ նոյնինքն կամաւորին:

«6.— Զինուորագրուողներուն ապրուստը պիտի հոգացուին պետութեան կողմէ, սկսելով իրենց արձանագրութեան եւ ձրիապէս փոխադրութեան թուականէն:»

Բ.— Դիւանագիտական աշխատութիւնք

Հայկական Դատը, համաշխարհային պատերազմի ընթացքին եւ պատերազմէն անմիջապէս ետքը, կը ներկայանար շատ նպաստաւոր երեւոյթներով: Բոլոր մեծ պետութեանց պաշտօնական լեզուն քաջալերիչ եւ թելադրիչ էին: Նախագահ Ուիլսըն, փոքր ազգերու ազատագրութեան և անկախութեան թէօրիին հեղինակն ու պաշտպանը, գիտէր մեր ազգային Դատը, եւ հետեւաբար Ամերիկեան Կառավարութեան մօտ եւ Ամերիկեան ժողովուրդին մէջ Հայկական Դատին ուղիղ հասկցողութիւնը եւ Միացեալ Նահանգներու կառավարութեան եւ ժողովրդեան համակրանքին եւ գործնական օժանդակութեան ապահովութիւնը Ազգային Միութեան համար կենսական խնդիրներ էին:

Այս խնդիրներուն լուծումը յաջողապէս յառաջ տանելու համար երկու գլխաւոր միջոցներ կային. մին՝ Դիւանագիտական աշխատութիւններ Ամերիկայի Կառավարութեան մօտ. իսկ միւսը՝ Փրօփականտի գործեր Ամերիկեան ժողովրդեան մէջ:

Ազգային Միութեան դիւանագիտական աշխատութիւնները կատարուեցան այլեւայլ ուղղութիւններով: Հիմնական ուղղութիւնը կը տրուէր Փարիզի Ազգային Պատուիրակութեան կողմէն, եւ Ամերիկայի մէջ ալ Ազգային Միութիւնը կը հետեւէր դէպքերուն և պարագաներուն և, համաձայն Ազգային Պատուիրակութեան քաղաքականութեան, կ՚աշխատէր Հայկական Դատին համար Ուաշինկթընի կառավարութեան մօտ:

Ազգային Միութեան գործիչն էր նոյնինքն Միութեան Ատենապետը Տիար Միհրան Սվազլեան, ծանօթ լեզուագէտ փաստաբանը:

Սվազլեան կը գործէր խորհրդակցութեամբ Ազգային Միութեան, եւ յաճախ բերանացի կուտար իր տեղեկութիւնները Միութեան նիստերուն մէջ:

Սվազլեան յետոյ՝ նշանակուեցաւ Ազգային Պատուիրակութեան Վսեմ. Նախագահ Պօղոս Փաշա Նուպարի անձնական ներկայացուցիչ Ուաշինկթընի կառավարութեան մօտ, եւ այսպէս երկու պաշտօններ միացան իր վրայ, և հարկ եղաւ ուղղակի Ուաշինկթընի մէջ գրասենեակ մը հաստատել Ազգային Միութեան կողմէն, որպէս զի երթեւեկութեան ժամանակ չվատնուի: Միութիւնը շատ կարեւոր ծախքեր ըրաւ դիւանագիտական գործը վարելու համար ուղղակի Ամերիկայի մայրաքաղաքին մէջ:

Բայց, Հայկական Դատին նուիրեալ դիւանագիտական աշխատութիւնը, որ կը մըշակուէր ըստ քաղաքականութեան Ազգային Պատուիրակութեան, սկսաւ խաչաձեւիլ ուրիշ ուղղութիւններով, երբ Երեւանի դաշնակցական կառավարութիւնը աւրեց հայկական դատին ամբողջական նկարագիրը՝ առանձին եւ մեկուսացեալ Հանրապետութիւն մը հռչակե–

լով Մայիս 28-ին Հայաստանի Արարատեան Նահանգաց մէկ մասին մէջ՝ յանուն ամբողջական Հայաստանի։

Տիար Գարեգին Փաստըրմաճեան, նախ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսին կողմէն Ամերիկա եկած եւ ներկայացած էր Ուաշինկթընի Կառավարութեան։ Ազգային Միութիւնն եւ իր Ատենապետը պահ մը գործակցեցան Փաստըրմաճեանի, բայց յետոյ երբ Փաստըրմաճեան յերեւան եկաւ իբրեւ «Դեսպան» Հայաստանի Հանրապետութեան, դժուարացան Ազգային Միութեան դիւանագիտական աշխատութիւնները։ Վասն զի «Հայաստանի Հանրապետութիւն» բառածը ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ Պրէսթ Լիթովսկի դաշնագրով ճանչցուած փոքրիկ տարածութիւն մը Ջարական Ռուսաստանի Կովկասեան սահմաններուն մէջ, որով մէկդի կը դրուէր Հայկական Դատը, որու օրրանն էր եւ է՝ Թուրքիոյ լուծին տակ հեծեծող Հայաստանը։

Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութիւնը, Տիար Աւետիս Ահարոնեանի նախագահութեան տակ, Փարիզի մէջ դէմդիմաց եկաւ Ազգային Պատուիրակութեան հետ, հակառակ համաձայնութեան, գործակցութեան և միացման համար թափուած ջանքերու։

Հայկական Դատին երկճղումը այս կերպով, եթէ ո՛չ նոյն ինքն դատին պաշտպանութեան, գոնէ արգելք եղաւ մեր ազգային ներքին ոյժերուն կեդրոնացման, եւ հետեւաբար դիւանագիտական աշխատութիւնք չարդիւնաւորեցան ակնկալուած կերպով ու չափով, նոյն իսկ հայկական երկու Պատգամաւորութեանց — մին Փրոֆ. Աբրահամ Տէր-Յակոբեանի եւ Զօրավար Անդրանիկի, իսկ միւսը Տիար Յովհ. Քաջազնունիի եւ Զօրավար Բագրատունիի գլխաւորութիւններով — աշխատութիւններէն, թափառումներէն եւ սպասումներէն ետքը Ամերիկայի ժողովուրդեան մէջ եւ Կառավարութեան մօտ։

Այնպէս կը կարծուէր թէ Նիւ Եորքի մէջ լաւ ոյժերէ կազմուած մարմին մը կարող պիտի ըլլար Ամերիկեան մամուլը ձեռք առնել եւ նպաստել մեր ազգային դատի յաջող լուծման։ Տօք. Պարթըղի նման անձնաւորութիւններ կը թելադրէին այդպիսի մարմնի մը կազմակերպութիւնը։

Ազգային Միութիւնն ընդառաջ գնաց այս պէտքին, եւ 1918 Նոյեմբերին սկիզբը Նիւ Եորքի մէջ ստեղծուեցաւ եօթը անդամներով մարմին մը, որ կոչուեցաւ Armenian National Union Publicity Bureau, որ յետոյ եղաւ Press Bureau (Գրասենեակ Մամլոյ) եւ ճանչցուեցաւ այդ անուամբ։ Այս մարմինը իբրեւ Ազգային Միութեան կողմէ ստեղծուած Յանձնաժողով, պիտի գործէր, համաձայն Ազգային Միութեան ուղղութեան, եւ հետեւաբար համաձայն Փարիզի Ազգային Պատուիրակութեան քաղաքականութեան, եւ ըստ այնմ պիտի գործածէր ամերիկեան մամուլը եւ իր առանձին հրատարակութիւններն ալ պիտի ըլլային նոյն ոգւով և նո՛յն արտայայտութեամբ։

Այս նպատակով եւ յուսով Ազգային Միութեան Ընդհանուր Ժողովն իր 1918 Նոյեմբ. 29ի նիստին մէջ հինգ հազար տոլար քուէարկեց և ատոր երկու հազարը ղրկեց Նիւ Եորք։

Բայց Փրէս պիւռօն, որուն վարիչ նշանակուած էր Պրն. Վ. Գարտաշեան, իր առջի քայլերուն մէջ իսկ սկսաւ շեղիլ գծուած ուղեգիծէն եւ հակառակ գործեց Ազգային Պատուիրակութեան եւ Ազգային Միութեան դէմ՝ մամլոյ գործերէն աւելի մխրճուելով դիւանագիտական գործերու մէջ եւ քիչ ետքը՝ բացէ ի բաց բռնելով Երեւանի դաշնակցական կառավարութեան կողմը և գործակցելով այդ կառավարութեան դիւանագիտական ներկայացուցիչ Գ. Փաստրմաճեանի։

Ազգային Միութիւնը իր կողմէն հնարաւոր ամէն միջոց ի գործ դրաւ և ժամանակ վատնեց իր նիստերուն մէջ, որ Փրէս Պիւռօ կամ Վ. Գարտաշեան սիրաշահուի, որպէս զի դիւանագիտական դիմումներ զիրար չխաչատեն, եւ սակայն օգուտ չըրաւ։ Փարիզի Ազգ. Պատուիրակութիւնն ալ իր կողմէն փորձեր ըրաւ, որ Գարտաշեան ուղղակի Պատուիրակութենէն առնէ իր հրահանգները, եւ սակայն այս ալ չյաջողեցաւ, եւ վերջապէս Պէօլինի նախորդ Դեսպան Մր. Ճ. Ճէրարտի չուքին տակ Գարտաշեան սկսաւ բռնել չատ քմահաճ ուղղութիւն մը հակառակ ազգային շահերու։ Վասն զի իր ըրածներուն մեծագոյն մասը պըլըֆներ էին։

Ազգային Միութիւնը՝ Փրէս Պիւռօն ստեղծելու համար ծախսեց Տասնըեօթը հազար տոլար ($17,000)։ Բայց յետոյ՝ Միութիւնն ցաւելով դադրեցուց իր դրամական օգնութիւնը․ իսկ Փրէս-Պիւռօյի անդամներ — բացի մէկ երկուքէն — տեսնելով որ իրենց դրամը եւ ժամանակը կը չահագործուին Գարտաշեանի կողմէն, քաշուեցան Փրէս Պիւռօէն։

Միւս կողմէն Ազգային Միութիւնն խորապէս զգալով դիւանագիտական աշխատութեանց համար նոր մարմինի մը պէտքը Նիւ Եորքի մէջ ստեղծեց զայն, Publicity Committee անուան ներքեւ, որուն անդամներն եղան Գալայճեան Միհրան (Վեր.), Կոստանեան Ռափայէլ (Տքթ.), Մալքօմ Մ. Վարդան (Փաստաբան) Մահտէսեան Արշակ(*) (Հրապարակագիր), Յովսէփեան Մովսէս (Տքթ.), Պէննէեան Խաչատուր (Վեր.), Քիւրքճեան Վահան (Փաստաբան)։

Այս մարմինը իր Առաջին Նիստն ըրաւ 1920 Մարտ 16 ին, եւ որոշեց ազդեցիկ եւ հայասէր Ամերիկացիներէ կազմել մեծ մարմին մը American Friends of Armenia անունով, որուն գործը պիտի ըլլար ջատագովել․

Ա.— Հայաստանի Անկախութեան ճանաչումը իր պատմական սահմաններուն մէջ։

Բ.— Հայաստանի համար Ամերիկեան օգնութեան ապահովումը, մինչեւ որ Հայաստան կարենայ ինքզինք պահել (until Armenia becomes self-supporting)։

Գ.— Թիւրքերու մօտ պահուած հայ կիներու, աղջիկներու և պատանիներու ազատումը։

Այս երեք նպատակներու իրագործումին համար Ամերիկեան Քոմիթէին կողմէ պիտի կատարուին հրատարակութիւններ եւ հրապարակային միթինկներ։

Ամերիկեան Քոմիթէն պիտի անդամագրէ կարելի եղածին չափ մեծ թուով Ամերիկացիներ, որոնք գրաւորապէս պիտի յայտարարեն իրենց համաձայնութիւնը վերոյիշեալ նպատակներուն եւ ի հարկին հաւաքական դիմում պիտի կատարեն Կառավարութեան մօտ։

Publicity Committeeն այս գործին ձեռնարկելու համար Ազգային Միութեան ներկայացուց հետեւեալ առաջարկները եւ յանձնառութիւնները․

Ա.— 15,000 տոլարի գումար մը անմիջապէս դրուի իր տրամադրութեան տակ։

Բ.— Քոմիթէն իր մէջէն ընտրէ իր դիւանը, եւ ի հարկին Ազգային Միութեան Կեդրոնին ներկայացնէ անունները ուրիշ անձերու, որոնց անդամակցութիւնը օգտակար կը նկատէ։

Գ.— Քոմիթէն յաճախ պիտի խորհրդակցի Ազգային Պատուիրակութեան Լիազօրին եւ Ազգային Միութեան հետ, եւ պիտի հետեւի Ազգ. Պատուիրակութեան քաղաքականութեան քաղաքական ծրագրին։

Դ.— Քոմիթէն ամսէ ամիս Ազգ. Միութեան պիտի ներկայացնէ իր հաշիւները եւ գործունէութեան տեղեկագիրը։

Ազգային Միութիւնն նոյնութեամբ ընդունեցաւ այս ծրագիրը, եւ կազմուեցաւ American Friends of Armenia, նախագահութեամբ, Ֆիլատէլֆիացի ծանօթ իրաւագէտ եւ հայասէր Mr. Walter George Smith-ի։

Բայց Հայաստանի Ամերիկացի Բարեկամներու այս մարմինը, նկատելով որ իր անունը ուրիշներու կողմէ կը չահագործուի, փոխեց զայն՝ եւ եղաւ Armenia America Society. իսկ զայն յղացող եւ ծրագրող Committee-ն անշշուկ գործեց իբրեւ խորհրդատու մարմին Հայաստան-Ամերիկա Ընկերութեան։

Այս Ընկերութեան Քարտուղար նշանակուեցաւ հայասէր Մր. Ճ. Մօնթկօմըրի։

Ընկերութեան տարեկան ծախուց կէսը կը հոգացուէր Ազգ. Միութեան սնտուկէն, իսկ միւս կէսը կը հոգան նոյն ինքն հայասէր Ամերիկացիներ, որ անդամ են Ընկերութեան կամ բարեկամ Հայոց։

Armenia-America So.ին թանկագին աշխատութիւններ ըրաւ ի նպաստ Հայկական Դատին Ամերիկեան ժողովրդեան մէջ եւ Ամերիկեան Կառավարութեան առջեւ, իրեն խորհրդատու հայ մարմնին հետ։

Այս տեղ կարելի չէ ամբողջ պատմութիւնը ներկայացնել Ազգային Միութեան կողմէն կատարուած դիւանագիտական աշխատութեանց․ որովհետեւ բոլոր վաւերագիրները քննել, դասաւորել եւ պատմագրել տարբեր գործ մըն է, եւ կը յուսանք որ օր մը հրատարակուին անոնք ամբողջութեամբ, ցոյց տալու համար թէ շնորհիւ Ազգային Միութեան ուղղակի եւ եւ անուղղակի աշխատութեանց՝ ի նպաստ Հայկական Դատին ինչե՛ր եղած են Ամերիկայի մէջ։

Սակայն այս տեղեկութեանց սահմանին մէջ համարձակապէս կը յայտարարենք, թէ Ազգային Միութիւնն ո՛չ միայն հաւատարմօրէն հետեւեցաւ Փարիզի Ազգային Պատուիրակութեան քաղաքական ուղղութեան եւ օրը օրին ջանաց կատարել անոր հրահանգները, այլ

(*) Տիար Ա. Մահտէսեան հրաժարեցաւ սկիզբէն։

նաեւ Ամերիկայի մէջ ըրաւ ինչ որ կարելի էր ընել Հայկական Դատին դիւանագիտական կողմը մշակելու համար Սպիտակ Տան, Ուաշինկթընի Կառավարութեան, Ծերակուտականներու եւ ազդեցիկ Ամերիկացիներու մօտ, ամէն օրինաւոր եւ հնարաւոր ուղղութեամբ, նոյն իսկ, ի հարկին, Եւրոպա հասցնելով Ամերիկայի Հայոց ձայնը եւ ազգային իրաւունքի պաշտպանութեան կոչը։

Եւ ատոր համար չէ՛ խնայած ո՛չ դրամ, ո՛չ ջանք, եւ ինչ որ կը գտնուէր Միութեան տրամադրութեան տակ եւ կ'իյնար իր իրաւասութեան սահմանին մէջ։

Բայց ի՞նչ եղաւ այս բոլորին արդիւնքը...

—Շատ չնչին եւ շատ ալ հետաքրքրական է այս հարցումը, որուն պատասխանը պիտի տայ ո՛չ թէ Ազգային Միութիւնը, այլ ժամանակը...։

Նախագահ Ուտրօ Ուիլսընի ծրագիրը համաշխարհային խաղաղութեան մասին՝ կը բովանդակէր նաեւ Փոքրիկ Ազգերու ազատագրութիւնն ու անկախութիւնը։

Հետեւաբար Միացեալ Նահանգաց հեռատես Նախագահը իր հռչակած սկզբունքներով իսկ բարեկամ եւ պաշտպան կը հանդիսանար Փոքրիկ Ազգերու, եւ Հայ Ժողովուրդը իրաւունք ունէր յանձին Նախագահ Ուիլսընի երեւակայել իր ազատագրութեան ամէնէն հզօր ախոյանը եւ պաշտպանը — որովհետեւ Ամերիկայի գործնական եւ արդիւնաւոր մասնակցութիւնը Եւրոպայի մեծ պատերազմին եւ իր անշահախնդրութիւնը, հակառակ իր ըրած թանկագին եւ հսկայ զոհողութիւններուն, բնական կերպով տուած էին իրեն (Ամերիկային) հզօր եւ հեղինակաւոր Կառավարութեան մը նախանձելի դիրքը, որուն ղեկը կը գտնուէր Նախագահ Ուիլսընի պէս իմաստուն պաշտօնատարի մը ձեռքը։

Նախագահ Ուիլսըն հոս Ամերիկայի մէջ հետաքրքրութիւն ցոյց տուաւ Հայկական Դատին։ Ինքն էր որ Զօրավար Հարպըրտի (Gen. John Harbord) Քննիչ Յանձնաժողովը ղրկեց Հայաստան, որպէս զի իրական գաղափար մը կազմէ կոտորուած եւ տեղահան ու տարագիր եղած Հայ ժողովուրդի եւ անոր բնաշխարհին վրայ։ Ինքն էր որ Փարիզի մէջ, Ազգային Պատուիրակութեան ներկայացուցիչները (Ամեն. Եղիշէ Արքեպ. Դուրեան եւ Փրոֆ. Ա. Տէր Յակոբեան) ընդունած, լսած եւ խօսած էր Հայկական Դատի մասին։

Եւ Նախագահ Ուիլսընի եւ իր Կառավարութեան հետաքրքրութիւնը այնքան գործնական յոյսեր կը ներշնչէին նոյն իսկ հայասէր Ամերիկացիներուն, ինչպէս նաեւ Հայոց հետ եւ Հայոց մէջ գործ ունեցող Ամերիկացիներուն, որ երբ կը խօսէին Հայաստանի մէնտէյթը՝ Ամերիկայի կողմէն ստանձնելու խնդրին վրայ, Հայկական Դատի հետ զբաղող Ամերիկացիներ երկու կարծիք կը ներկայացնէին. 1. Ամերիկա միայն Հայաստանի մէնտէյթը ստանձնելու է. 2. Ամերիկա ստանձնելու է ամբողջ Մօտաւոր Արեւելքի մէնտէյթը. այսինքն՝ բոլոր Թիւրքիոյ։ Արդէն Զօրավար Հարպըրտ ալ այս վերջին կարծիքէն էր։

Բայց Նախագահ Ուիլսըն Ամերիկայի երկու մեծ եւ առաջնորդող կուսակցութիւններէն՝ Տեմոքրէդներու պետն է. իսկ Ռիբըպլիքէն կուսակցութեան ոգւոյն արտայայտիչն է Ծերակուտական Լաճ (Henry Cabot Lodge) որ անհաշտելի հակառակորդն է Ուիլսընի և անոր արտաքին քաղաքականութեան։ Այս հակառակութեան արդիւնքն եղաւ Լիկ օվ Նէյշընս-ի մերժումը յանուն Միացեալ Նահանգաց եւ անոր կորովի Նախագահին ուժասպառ անկումը՝ իր գործունէութեան պատնէշին վրայ։

Կերպով մը շիտակ է ըսել թէ Հայկական Դատը Ամերիկայի մէջ զոհ եղաւ այդ քաղաքական երկու մեծ կուսակցութեանց հակամարտ բաղխումներուն(*)։

(*)Կուսակցական այս հակամարտ քաղաքական մրցակցութեան պէտք է վերագրել նաեւ սա՛ իրողութիւնը որ Նախագահ Ուիլսըն պատերազմ չհրատարակեց ընդդէմ Թիւրքիոյ, որ զինակիցն էր Գերմանիոյ, բայց Ամերիկա պատերազմ մղեց ընդդէմ Գերմանիոյ։ Թէեւ յայտնի ապացոյցներ կան որ Ամերիկեան Միսիոնարութիւնն ալ ջանքեր թափեց որպէս զի Ամերիկա պատերազմ չյայտարարէ Թիւրքիոյ դէմ։ Դիւանագիտական վերջին ասուլիսներէն է նաեւ սապիսի յայտնութիւն մը թէ Ֆրանսա եւս աշխատած ըլլայ ետ կեցնելու համար Ամերիկան՝ Մօտաւոր Արեւելքի մէնտէյթը ստանձնելու քաղաքականութենէն։

Ուաշինկթընի Կառավարութիւնը 1919-ին որոշեց պաշտօնապէս լսել, Հայկական Դատի նկատմամբ թէ՛ Ազգային Միութեան ներկայացուցիչներուն, թէ՛ Ամերիկեան քաղաքացի հայերու եւ թէ՛ հայասէր Ամերիկացիներուն բաղձանքներն ու բացատրութիւնները, ինչպէս նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան ներկայացուցիչ՝ Տէր Յովհ. Քաջազնունին, որ իր նախագահութեան ներքեւ պատգամաւորութեան մը հետ՝ եկած էր Ամերիկա Հ. Հանրապետութեան ճանաչումը խնդրելու Ուաշինկթընի կառավարութենէն, եւ ուրիշ յոյսերով։(*)

Այս նպատակով Միացեալ Նահանգաց Ծերակուտին Արտաքին Յարաբերութեանց Յանձնաժողովին Ենթայանձնաժողովը (Subcommittee of the Committee on Foreign Relations, United States Senate) ունկնդրութեան քանի մը նիստեր նուիրեց Հայկական Դատին պաշտօնական լսարանութեան՝ 1919 Սեպտեմբեր 29, ՇԲ. Հոկտեմբեր 2, ԵՇ. 10, Ուրբ. օրերը, Կապիտոլի մէջ Ֆիլիպեանց Յանձնաժողովոյ յատուկ սենեակին մէջ։

Այս Ենթայանձնաժողովին նախագահն էր Ծերակուտական Ուօրըն Հարտինկ, Օհայօէն, այժմ Նախագահ Միացեալ Նահանգաց, իսկ անդամներն էին՝ Ծերակուտականք Հէրիս Ս. Նիւ, Ինտիանայէն, եւ Ճօն Շարփ Ուիլեըմս, Միսիսիփիէն։

Արդ այս երեքին մէջ միայն Ուիլեըմս է Տէմօքրատ, այսինքն՝ գաղափարակից իրենց պետին՝ Նախագահ Ուիլսընի։

Առաջին Նիստին մէջ լսուեցան Տիար Միհրան Սվազլեան, Ազգային Միութեան Ատենապետը եւ Տիար Մ. Վարդան Մալքօմ, Ազգային Միութեան կողմէ՝ գործակից Տիար Սվազլըի։

Երկրորդ Նիստին մէջ, նախ Տիար Մ. Սվազլեան եւ ապա արտաքին գործոց Քարտուղարութեան օգնական, Ուիլեըմ Ֆիլիպս (Hon. William Phillips, assistant Secretary of State), Մր. Ճ. Պ. Հայտ (Քէփթըն Հայտ անունով ծանօթ բժիշկ, որ Այնթապի պատերազմի ատեն հոն գտնուած է Կարմիր Խաչի կողմէն)։

Երրորդ Նիստին, Մր. Ա. Թիւլէն (Mr. Abraham Tulin) Նիւ Եօրքցի փաստաբան մը, որ Մր. Հուվըրի կողմէն Հայաստան ղրկուած էր տեղւոյն պայմանները քննելու համար, 1919 Մարտին մէջ։ Զօրավար Թորգոմ, որ թէեւ ամերիկեան քաղաքացի չէր, մասնաւոր թոյլտուութեամբ ընդունուեցաւ ունկնդրութեան. ինքն խօսեցաւ ֆրանսերէն եւ Տիար Մ. Սըվազլեան թարգմանեց անգլիերէնի։

Չորրորդ Նիստին, Մր. Ռ. Ճ. Սմիթհ, որ իբրեւ Նիյր Իսթի պաշտօնեաներէն (Commissioner) մին, իր դստեր հետ Կ. Պոլսի ճամբով գացած էր մինչեւ Երեւան եւ Իգտիր, չա՛տ կորովի եւ հետաքրքրական արտայայտութիւններ (Statement) ըրաւ Հայաստանի եւ Հայ ժողովուրդի կացութեան մասին, եւ պաշտպանեց Ծերակուտական Ուիլեըմսի կողմէն բանաձեւուած որոշմնագիրը, որուն պատճէնը պիտի տեսնենք քիչ ետքը։

Տքթ. Մէյն, Կրինըլ Գոլէճի նախագահը, (Dr. J. H. T. Main, President of Grinnell College), Նիյր Իսթի կողմէ իբրեւ մասնաւոր պաշտօնեայ որ գնաց Կովկաս, 1919 Մարտ 1— Մայիս 17, շեշտեց Մր. Ռ. Ճ. Սմիթհի ըսածները, և տուաւ թանկագին տեղեկութիւններ՝ իր ուսումնասիրած Հայաստանի և միջավայրի մասին, եւ մատնանիշ ըրաւ Ամերիկայի պարտականութիւնը հանդէպ Հայաստանի։

Մր. Հ. Կ. Ճէքուիթ (Mr. H. G. Jaquith) Նիյր Իսթի օգնական քարտուղար, որ Քոլ. Հասքէլի խումբին մէջ գործեց Արարատեան Հայաստանի մէջ։

Տիար Յովհաննէս Քաջազնունի, Հայկական Հանրապետութեան Նախարարաց Խորհուրդին նախկին Նախագահը, թարգմանի մը միջոցաւ, խօսեցաւ եւ խնդրեց Հայկական Հանրապետութեան ճանաչումը Ամերիկեան Կառավարու-

---

(*)Պահ մը բոլոր աչքեր սեւեռեցան Ամերիկայի վրայ, եւ ամէն կողմէն պաշտօնական եւ անպաշտօն հայեր եկան եւ ներկայացան Նախագահին, Կառավարութեան, Ծերակուտականներուն եւ ազդեցիկ Ամերիկացիներուն։ Ասոնց մէջ նշանաւոր է Զօրավար Անդրանիկ, որ թէեւ Ծերակոյտի արտաքին յարաբերութեանց ենթայանձնաժողովին չներկայացաւ, բայց ներկայացաւ հարկ եղած տեղեր։ Նոյնպէս Փրոֆ. Ա. Տէր Յակոբեան, որ ամերիկեան շրջանակի մը մէջ աշխատեցաւ հանդարտօրէն։ Այս երկուքը Փարիզի Ազգ. Պատուիրակութեան կողմէ եկան։ Զօրավար Բագրատունին եւս, Քաջազնունիի Պատգամաւորութեան զինուորական խորհրդականն էր։ Զօրավար Թորգոմ ա՛լ եկաւ Ամերիկա՝ իր բախտին։

թեան կողմէն եւ օգնութիւն Հայաստանի համար բարոյապէս, ֆիզիքապէս եւ նիւթապէս:

Տքթ. Գ. Փաստրրմաճեան, Հայկական Հանրապետութեան դիւանագիտական ներկայացուցիչն ի Ուաշինկթըն, եւ Տիար Վահան Գարտաշեան (Փաստաբան), Հայաստանի անկախութեան Ամերիկեան Յանձնաժողովին (The American Committee for the Independence of Armenia) Նախ. Մր. Ճէյմս Ճէրարտի կողմէն յիշատակագիր մը ներկայացուցին եւ շեշտեցին Քաջազնունիի խնդրանքները:

Այս Ունկնդրութեան արդիւնքը հրատարակուեցաւ ամփոփապէս, 1919ին, Ուաշինկթըն, կառավարութեան Տպարանէն, ի պէտս Արտաքին Յարաբերութեանց Յանձնաժողովին, 125 երեսնոց տետրակով մը, որուն վերնագիրն է՝

Maintenance of Peace in Armenia·

Hearings befor a Subcommittee of the Committee on Foreign Relations U.S. Senate Sixty–Sixth Congress· First Session on S· J· R· 106· a joint resolution for the Maintenance of Peace in Armenia:

Այս հրատարակութեան ճիշտ սկիզբը զետեղուած է Ծերակուտական Ուիլեըմսի կողմէն բանաձեւուած որոշմնագիրը (Joint Resolution) որուն պատճէնն է.

S. J. RES· 106, XIXTY–SIXTH CONGRESS

FIRST SESSION

JOINT RESOLUTION
FOR THE MAINTENANCE OF PEACE
IN ARMENIA.

Whereas the withdrawal of the British troops from the Caucasus and Armenia will leave the Armenian people helpless against the attacks of the Kurds and the Turks, and whereas the American people are deeply and sincerely sympathetic with the aspirations of the Armenian people for liberty and peace and progress: therefore be it

Resolved by the Senate and House of Representatives of the United States of America in Congress Assembled, that in the opinion of the Senate, Armenia (including the Six Vilayets of Turkish Armenia and Cilicia), Russian Armenia, and the northern part of the Province of Azerbaijan and Trebizond, should be independent, and that it is the hope of the Senate that the peace conference will make arrangements for helping Armenia to establish an independent republic.

Sec. 2. That the President of the United States is hereby authorized to use such military and naval forces of the United States as in his opinion may seem expedient for the maintenance of peace and tranquility in Armenia until the settlement of the affairs of that country has been completed by treaty between the nations.

Sec. 3. That the President is hereby authorized to suspend the foreign enlistment act to the extent necessary to enable Armenians in the United States to raise money and arm and equip themselves as an armed force to go to the aid of their countrymen in Asia Minor.

Sec. 4. There is hereby appropriated out of any moneys in the Treasury not otherwise appropriated the sum of $........... to enable the President to execute the foregoing resolution.

Քանի որ այսպիսի որոշմնագիր մը կ'առաջարկուէր Տէմօքրաթ Ծերակուտականի մը կողմէն, անիկա ո'րչափ ալ կարեւոր եղած ըլլար մա'նաւանդ հայոց տեսակէտէն, չըրկուեցաւ ուղղակի Արտաքին Յարաբերութեանց Յանձնաժողովին, այլ դրկուեցաւ անոր Ենթայանձնաժողովին, որ արդէն չափով մը ինքնին կը նուազեցնէր խնդրին կարեւորութիւնը:

Միւս կողմէն Ծերակուտական Հարտինկ, Նախագահը այդ Ենթայանձնաժողովին, Րիփըպլըքէն, ուրիշ որոշմնագիր մը բանաձեւեց, որ բոլորովին տարբեր է Տէմօքրաթ Ուիլեըմսի որոշմնագիրէն: Հարտինկ իր բանաձեւածը առաջարկեց Ծերակուտին, եւ որովհետեւ Ծերակոյտին մեծամասնութիւնը րիփիպլըքէն էր, վաւերացուց Րէփըպլիքէն Ծերակուտականին առաջարկածը իր 1920 Մայիս 13, ԵՇ. օրուան նիստին մէջ(*):

(*) Տե'ս **Congregational Record**, Sixty-Sixth Congress, Second Session, Washington, Thursday, May 13, 1920, Vol· 59, No. 133, P· 7542—43:

Ահա այդ որոշմնագրին պատճէնն ալ.

S. RES. 359

In the Senate of the United States

May 11, 1920.

Mr. Harding, from the Committee on Foreign Relations, reported the following resolution; which was ordered to be placed on the calendar.

May 11 (Calendar day, May 13), 1920

Considered and agreed to.

RESOLUTION.

Whereas the testimony adduced at the hearings conducted by the subcommittee of the Senate Committee on Foreign Relations have clearly established the truth of the reported massacres and other atrocities from which the Armenian people have suffered; and

Whereas the people of the United States are deeply impressed by the deplorable conditions of insecurity, starvation, and misery now prevalent in Armenia; and

Whereas the independence of the Republic of Armenia has been duly recognized by the Supreme Council of the Peace Conference and by the Government of the United States of America, Therefore be it

RESOLVED, That the sincere congratulations of the Senate of the United States are hereby extended to the people of Armenia on the recognition of the independence of the Republic of Armenia, without prejudice respecting the territorial boundaries involved; and be it further

Resolved, That the Senate of the United States hereby expresses the hope that stable government, proper protection of individual liberties and rights, and full realization of nationalistic aspirations may soon be attained by the Armenian people; and be it further

Resolved, That in order to afford necessary protection for the lives and property of citizens of the United States at the port of Batum and along the line of the railroad leading to Baku, the President is hereby requested, if not incompatible with the public interest, to cause a United States warship and a force of Marines to be dispatched to such port with instructions to such Marines to disembark and to protect American lives and property.

Այս պատկերը ինքնին այնքան պերճախօս է որ աւելորդ է ոեւէ մեկնութիւն:

Ամերիկայի Րիփըպլըքէն կառավարութիւնը, կուսակցական դարձուածքով մը, ո'չ միայն մէկդի նետեց Հայկական Դատը, Ուիլեըմսի կողմէ բանաձեւուած որոշմնագրին հետ, այլ նաեւ Հարտինկի կողմէ բանաձեւուած որոշմնագիրն ալ չանցաւ համակրանքի սահմանէն անդին: Վասն զի Հայկական Հանրապետութեան ճակատագիրը կախուած էր եւ միշտ կախուած պիտի մնայ Ռուսաստանի ճակատագրէն — ինչ կաղապար ալ առնէ կառավարութիւնը — եւ ո'չ թէ ուրիշ կառավարութեանց համակրանքէն. իսկ բուն Հայկական Դատը, որու օրրանն ու կեդրոնը եղած է «Թիւրքիա», կը զոհուէր Ամերիկայի Րըբըպլիքէն կառավարութեան կուսակցական քաղաքականութեան:

Տեղեկագրիս ուշիմ ընթերցողներն կը տեսնեն որ թէ' Ազգային Միութեան եւ թէ' ուրիշ մարմիններու ու անձնաւորութեանց կողմէն Ամերիկեան Կառավարութեան մօտ եղած դիմումներ, թափուած աշխատութիւններ, ինչո՞ւ համար չեն պսակուած ցանկալի արդիւնքներով:

Եւ այս բոլոր իրողութիւններ ցոյց կուտան թէ Հայկական Դատին բուն լուծումը նոյն ինքն Հայ ժողովրդեան ձեռքին մէջ է...:

Գ. փրոփականտի Գործեր

Հայկական Դատին փրօփականտը Ամերիկայի մէջ այնպիսի կենսական խնդիր մըն է, որուն լուծման նպաստելու համար Ազգային Միութիւնն, իր միջոցներուն ներած չափով, ըրաւ ինչ որ իրեն օգտակար եւ գործնական թուեցաւ եւ ի'նչ որ թելադրուեցաւ իրեն Հայոց եւ հայասէրներու կողմէն:

Ամերիկեան ժողովուրդը, որուն կարծիքը եւ կամքը մեծ ազդեցութիւն ունի Ամերիկեան կառավարութեան վրայ, գրեթէ բան չգիտեր Հայկական Դատի մասին. նոյն իսկ Երեսփոխաններ, Ծերակուտականներ եւ դիրքի պաշտօնի տէր ամերիկացիք առ հասարակ պէտք եղածին պէս չեն գիտեր թէ ի՞նչ է Հայկական Դատը. ի՞նչ կ'ուզեն Հայք: Հայկական Դատը

Ամերիկացի ժողովուրդին համար բարեգործական խնդիր մըն է։ Ո՛չ միայն միսիոնարութեան երկարամեայ ծանօթութիւնը Հայոց աշխարհի և ժողովուրդի մէկ մասին, այլ մա՛նաւանդ Մոտաւոր Արեւելքի Նպաստամատոյց կազմակերպութիւնը այնպիսի գաղափար մը տուած են Ամերիկացի ժողովուրդին, որ Հայ Ազգը ո՛չ թէ պէտք ունի Ամերիկայի քաղաքական եւ տնտեսական օժանդակութեան, այլ անոր բարեգործութեան։ Եւ դեռ մինչեւ ցայսօր, Հայոց Ազգային կեանքին խորտակումէն ետքը, եւ զոր օրինակ Ճ. Պրայսի պէս, իր հմտութեամբ եւ հեղինակութեամբ քաջածանօթ բարձր անձնաւորութեան մը Կապոյտ Գրքին ծանօթանալէ ետքը, Ամերիկեան ժողովուրդին մէջ գործի խառնուող մարդի՛կ կան, որ դեռ չեն կրնար հասկնալ եւ ըմբռնել, թէ ինչո՞ւ համար Հայեր ոչխարի պէս կը ջարդուին եւ չեն պաշտպաներ իրենք զիրենք։

Ամերիկեան ժողովուրդը չունի ազգային ցաւ բռնած բանը, եւ հետեւաբար չկրնար ըմբռնել թէ ի՞նչ է Հայ Ազգային ցաւը։ Դարձեալ Ամերիկա, իր լայնածաւալ ընդարձակութեան մէջ, նուիրուած է իր ինքնաշինութեան, եւ Արեւելեան աշխարհներու եւ ժողովուրդներու մասին գրեթէ բան չգիտեր եւ եթէ գիտէ քիչ գիտէ եւ գէշ գիտէ։

Անկէ զատ, Թիւրքը, Հայ Ազգին դարաւոր թշնամին, իր Կ. Պոլսով եւ այլ չրջակայ մեծ քաղաքներով, իբրեւ տիրապետը Մոտաւոր Արեւելքին, այնքան չլացուցիչ եւ հրապուրիչ է Ամերիկացի, ինչպէս նաեւ Եւրոպացի համբորդներու, եւ այն չրջանակներէ անդին չանցնող դիւանագիտական պաշտօնեաներու եւ մարմիններու որ եթէ ո՛չ բոլորովին անկարելի բայց գոնէ դժուար է անոնց, եւ անոնց միջոցաւ ալ Ամերիկայի եւ Եւրոպայի ժողովրդոց հասկցնել թէ ի՛նչպիսի տարր մըն է Թիւրք բռնածը։ Եւ որովհետեւ Հայկական Դատ չկայ Կ. Պոլսի եւ այդ չրջակայից մէջ, եւ որովհետեւ Հայ ժողովուրդը, ինչպէս նաեւ միւս ոչ-իսլամ ժողովուրդներ, ընդհանուր առմամբ փայլուն վիճակ ունին այդ միջավայրերու մէջ, եւ հարստահարութիւն, հալածանք, կոտորած բռնած բաներ, որոնք աւերեցին ներքին գաւառները, հազիւ թէ պատահական երեւոյթի մը պէս անցան Կ. Պոլսի վրայէն 1895ին եւ 96ին, Համիտի ատեն, եւ անոնց մէջ ալ նոյն ինքն Հայեր մեղադրուեցան իբրեւ անխոհեմ եւ անհեռատես ազդակներ պատահած դժբախտութեանց, Հայկական Դատին խնդութիւնը եւ ատոր ստացած աստիճանական զարգացումը կարելի չէ որ հասկնալի ըլլան Ամերիկայի ժողովուրդին այնպէս ինչպէս որ են իրականութեան մէջ։

Դարձեալ՝ երբ նկատի առնենք սա տխուր իրողութիւնը, թէ նոյն իսկ Ամերիկայի մէջ ուղղակի Թրքանպաստ փրօփականտ մը յառաջ կը տարուի երեւակայելի ու աներեւակայելի բոլոր միջոցներով, և պատերազմի սկիզբէն ի վեր այնպիսի եւ այնչափ գիրքեր հրատարակուած են այս երկրին մէջ ի նպաստ Թիւրքերու որ ապշեցուցիչ են պարզապէս. եւ դեռ այժմ այնչափ ոսկի կը հոսի այս երկրին մէջ Թիւրքերու կողմէն ի նպաստ իրենց դատին պաշտպանութեան, եւ ցոյց տալու համար թէ Հայն է անհանդարտ տարրը, բռնաբարողը, եւայլն, եւ գիտնալով թէ այդ ոսկիներուն հոսանքը՝ Հայ ժողովուրդէն կողոպտուած և յափշտակուած հարստութիւններէ կազմուած է(*), որ այլեւս դիւրին է երեւակայել, թէ այս պայմաններու մէջ Ազգային Միութիւնն ո՛րչափ դժուար գործի մը առջեւ կը գտնէր ինքզինք։

Պէտք է խոստովանիլ որ Ազգային Միութեան կազմութենէն առաջ եւ ետքը՝ Հայանպաստ փրօփականտի գործը եղած է շատ պակասաւոր գործ մը, չեղածի պէս բան մը. իբրեւ թէ Հայկական Դատին լուծման համար ամէնէն առաջին միջոցներէն մէկը եղած չըլլար։ Հայ ազգին գործող մասը իր ուշադրութիւնը դարձուցած էր ուրիշ կողմեր, ուրիշ գործեր, բոլորովին լքելով այս կարեւոր գործը. այնպէս որ փրօփականտի ո՛չ արուեստը եւ ո՛չ ալ այդ արուեստը կիրարկելու մեթոտները, ո՛չ ալ

(*)Այսպիսի ոսկեփայլ փրօփականտներու շնորհիւ Հայերը բամբասող դիրքի եւ ազդեցութեան տէր անձինք կը գործեն Ամերիկայի մէջ, այլեւայլ բեմերու վրայ ընկերային հաւաքոյթներու մէջ, պաշտօնական դահլիճներու մէջ. կարճ խօսքով ուր որ կարելի է ազդեցութիւն ի գործ դնել, գէշ կը խօսին Հայոց մասին, իբրեւ ոչ բաղձալի ցեղ մը, որ արժանի չէ Ամերիկայի ժողովրդական եւ պաշտօնական օժանդակութեան, եւ աղէկ է որ ջարդուին լմնան բսել կ'ուզեն։ Այս է թրքանպաստ փրօփականտին շեշտը։

զայն ընելու կարող պէտք եղած մարդիկը եւ զայն ընելու համար պէտք եղած դրամը ունեցած ենք Ամերիկայի մէջ։

Այս պայմաններու մէջ է որ Ազգային Միութիւնն ալ ըրաւ ի՛նչ որ կարող էր ընել Հայկական Դատին փրօփականտին համար, հետեւեալ միջոցներով։

1.- Բաշխեց, ղրկեց եւ տարածեց Ամերիկեան ժողովուրդին մէջ այնպիսի գիրքեր եւ հրատարակութիւններ, որոնք նուիրուած էին Հայկական Դատին։

Այդ հրատարակութիւններն են.

ա.) Հայոց բարեկամ Դեր Կոմս Ճէյմս Պրայսի նշանաւոր Կապոյտ Գիրքը, որ անհերքելի և անվիճելի վաւերագրերով կը պատմէ և կը հաստատէ Հայոց վրայ գործադրուած հալածանքի, տեղահանութեան, կոտորածի, եւ այլ ասելի ու անասելի բռնութիւններն և ոճիրները։

Treatment of Armenians in the Ottoman Empire, by Viscount Bryce, 1915-16, London.

բ.) Ամերիկայի մէջ ծանօթ հայասէր եւ գրագէտ Օր. Ալիս Սթօն Պլէքուէլ, հայ բանաստեղծութիւնը անգլիախօս ժողովուրդներու ճանչցնելու համար խնամքով անգլիերէնի թարգմանած է Հայ բանաստեղծներէն ոմանց քերթուածներն ու արձակները, եւ հրատարակած է հատորով մը։ Այս հատորին անունն է

Armenian Poems, by Alice Stone Blackwell, Boston, 1917.

գ.) Տիկ. Պերթա Փափազեան Ազգ. Միութեան գործիչը և փրօփականտիստը եղաւ կարեւոր շրջանի մը մէջ, և ո՛չ միայն իր գործունէութիւններով, կարեւոր յօդուածներով եւ անձնական տեսակցութիւններով աշխատեցաւ Հայկ. Դատին համար Ամերիկացիներու մէջ, այլ եւ հրատարակեց գեղեցիկ հատոր մը, ներկայացնելով Հայաստանի եղերերգութիւնը,

The Tragedy of Armenia, by Berta Papazian, Boston, 1918.

դ.) Տքթ. Կ. Փաստրմաճեան, Հ. Հանրապետութեան դիւանագիտական ներկայացուցիչ, հրատարակեց տետրակ մը Հայաստանի պատմութեան մասին, որ համոզիչ փաստաթուղթ մըն է.

Why Armenia should be free? Boston 1918.

ե.) Տիար Վարդան Մալքոմ, Նիւ Եորքի ծանօթ հայ փաստաբաններէն, գրեց արժէքաւոր գիրք մը, ցոյց տալու համար թէ հայ ժողովուրդին զաւակները առաջին անգամ ե՞րբ բերուած են դալ Ամերիկա, թէ ի՞նչ է Հայոց թիւը Միացեալ Նահանգաց մէջ, ի՛նչպիսի գործերով կ'զբաղին, և թէ Հայ գաղութը ի՞նչ ծառայութիւններ մատուցած է Ամերիկայի վերաշինութեան գործին մէջ.

The Armenians in America, by V. Malcom, Boston, 1918.

2.- Ազգ. Միութիւնն ուղղակի ինք հիմնեց The Armenian Herald Ամսաթերթը, 1917 Դեկտեմբերէն մինչեւ 1919 Ապրիլ։

Միութեան Ատենապետը խմբագրապետն էր այս ամսաթերթին, որ կանոնաւորապէս հրատարակուեցաւ Պոսթոնի մէջ եւ Միութեան կողմէ ձրիապէս ղրկուեցաւ պաշտօնական եւ ոչ-պաշտօնական նշանաւոր Ամերիկացիներուն ինչպէս նաեւ Ամերիկեան Մատենադարաններուն։

Այս պարբերական հրատարակութիւնը ո՛չ միայն կը բովանդակէ կարեւոր վաւերագիրներ եւ ստոյգ տեղեկութիւններ Հայկական Դատի մասին, այլ նաեւ՝ պատմական ուսումնասիրութիւններ։

Միութիւնն իր առաջին ընդհանուր հրատարակեալ Տեղեկագրին մէջ այսպէս կը բացատրէ այս հրատարակութեան հարկը.

«Միացեալ Նահանգներու պատերազմի մասնակցութենէն վերջ՝ նկատելով անոր վերապահուած դերին կարեւորութիւնը ապագայ խաղաղութեան ժողովի կնճռոտ հարցերու լուծման և քանդուած երկիրներու վերաշինութեան եւ վերականգնումի գործին մէջ, Միութիւնս անհրաժեշտ նկատեց ունենալ անգլիերէն գէթ ամսօրեայ օրկան մը մեր պատմութիւնը, դրականութիւնը եւ քաղաքական ներկայ պահանջները աւելի լայն ու սիստեմաթիկ կերպով ծանօթացնելու համար այս մեծ Հանրապետութեան թէ՛ կառավարական շրջանակներուն եւ թէ՛ հասարակութեան ընդհանրապէս»։

Միութիւնն հրատարակեց նաեւ, The Mission of Armenia in the Near East. 1919. Վեր. Կ. Միսիրեանի բանախօսութիւնը, զոր ըրաւ Պոսթոնի Old South Church-ին մէջ։

Քոլըճէյ էր. Լիբըըի հայանպաստ մէկ ճառը, զոր խօսեցաւ Քանկրէսի մէջ, Ազգային Միութիւնն հարիւր հազար օրինակ տպագրել տուաւ անկէ Ուաշինկթընի մէջ եւ ցրուել տուաւ ամէն կողմ:

Ասոնց հետ պէտք է յիշատակել նաեւ հետեւեալ հրատարակութիւնները, որոնք եղան Նիւ Եորք, Փրէս Պիւրօի կողմէ, յանուն **The American Committee for the Independence of Armenia**-ի, վասն զի Ազգ. Միութիւնն է որ հոգաց այս կազմակերպութեան ծախքը:

The Armenian Kingdom of Cilicia, by Vahan Kurkjian, 18 երեսնոց տետրակ մըն է այս, որուն վերջին երեսը կը բովանդակէ Նիւ Եորք Թայմզի 1919 Փետր. 16 ի թիւին խմբագրական յօդուածը՝ ARMENIA խորագրով:

Տիար Վ. Մ. Քիւրքճեանի այս ընտիր ուսումնասիրութիւնը նախապէս հրատարակուած է The Armenian Herald-ի մէջ երբ Կիլիկիոյ պատմագրութեան երեւոյթները շատ քաջալերական էին:

Այս գործը հրատարակուեցաւ նաեւ Ազգ. Միութեան կողմէն պատկերազարդ տետրակով, ինչպէս նաեւ The New Armenia-ի մէջ:

AMERICA AS MANDATORY FOR ARMENIA, Articles and Opinions by James W. Gerard, Frederic Courtland Penfield, John Sharp Williams, Charles W. Eliot, Benjamin Ide Wheeler, Charles Stewart Davison, Albert Bushnell Hart, William Walker Rockwell, Edward C. Little, The New York Times, The New Republic, Vahan Cardashian. 40 երեսնոց տետրակ մը:

A PETITION to His Excellency WOODROW WILSON, President of the United States of America by the American Committee for the Independence of Armenia, signed by 15,000 Protestant Rectors and Ministers and Catholic Priests, in favor of the Independence of Integral Armenia Presented at the White House, March, 1919, Washington, D. C.

A PETITION to His Excellency WOODROW WILSON, President of the United States of America, by the American Committee for the Independednece of Armenia, signed by seventy-five Episcopal Bishops of the American Church, thirty-five Governors of the States of the Union, and two hundred Presidents of Colleges and Universities in the United States, in favor of the Independence of Integral Armenia, presented at the White House, March, 1919, Washington, D.C.

Այս երկու Աղերսագիրներն ալ մատուցուած են Նախագահ Ուիլսընին, խնդրելով որ Անկախ Հայաստան մը կազմելու եւ պաշտպանելու համար Նախագահն ընէ իր վերջին ճիգը խաղաղութեան ժողովին մէջ: Իսկ Անկախ Հայաստան կը սահմանուի այսպէս՝ վեց վիլայէթներ, Կիլիկիա, Ծովեզրեայ Տրապիզոն, Ռուսական Հայաստան եւ Պարսկական Հայաստան:

THE CASE OF ARMENIA, V. C. (Vahan Cardashian), 1918. տետրակ մը 26 երեսնոց պատկերազարդ:

ARMENIA a Leading Factor in the Winning of the War, by Garo Pasdermadjian, D. Sc. (Translated from Armenian by A. Torossian), տետրակ մը 32 երեսնոց:

ENGLAND AND FRANCE IN ARMENIA, by James W. Gerard, Ex-Ambassador to Germany, 1920, Փետրուար 20ին գրուած, 41 երեսնոց տետրակ մը:

AMERICA'S DUTY IN ARMENIA, by John Hanson Thomas Main, President, Grinnell College, 1919.

THE NEW MAP OF TURKEY (Reprinted with minor changes from THE NEW YORK TIMES). Vahan Cardashian, 14 երեսնոց տետրակ մը:

A MEMORANDUM. Setting forth the scope and nature of the physical and material aid Armenia requires for her national reconstruction. V. C. 7 երեսնոց տետրակ մը (կողքին վրայ նշանակուած ձեռագիր not for publication.)

Ազգային Միութիւնը օգնեց նաեւ 3000 տոլարի չափ գումարով մը The New Armenia հանդէսին, որ կը հրատարակուի Նիւ Եորքի մէջ խմբագրութեամբ Տիար Արշակ Մահտէսեանի: Միութեան դրամով գնուած եւ տարածուած են հազարաւոր օրինակներ այն հանդէսներէն եւ թերթերէն, որոնք ուշագրաւ եւ նպաստաւոր բաներ գրած են Հայկական Դատի վրայ:

3.— Ազգային Միութիւնն գրաւոր փրօփականտէն զատ բերանացի եւ այլ միջոցներով նպաստեց Հայկական Դատին՝ Հայոց վրայ ուշադրութիւն հրաւիրելով Ամերիկեան ժողովուրդին մէջ:

Այսպէս.

ա.) Պատերազմի ընթացքին Կառավարութեան կողմէ հրապարակ հանուած պօնտերէն գնեց 20,000 տոլարի արժողութեամբ:

բ.) Ամերիկայի Ազգային Տօներուն մասնակցեցաւ ուշագրաւ հանգամանքներով:

գ.) Քաջալերեց Ուաշինկթընի մէջ կատարուած այն ցոյց թափօրը, զոր այնքան յաջողութեամբ կազմեցին Ամերիկեան բանակի մէջ ծառայող հայ մարտիկներ 1920 Ապրիլ 14ին, Տքթ. Վարագդատ Գազանճեանի առաջնորդութեամբ: Ազգային Միութիւնն հոգաց այս թափօրին ծախուց մէկ կարեւոր մասը, տալով 3550 տոլարի գումար մը: 600 Ամերիկահայ Զինուորները մասնակցեցան այս թափօրին, որ իր կարգապահութեամբ և պատկառանքով մեծ տպաւորութիւն ըրաւ Ուաշինկթընի ժողովուրդին և Ամերիկեան կառավարութեան վրայ, որուն Նախագահին յանձնեցին յիշատակագիր մը: Համաշխարհային Պատերազմի Հայ-Ամերիկեան վէթէրաններուն Միութիւնն է որ յղացաւ այս ցոյցի թափօրին ծրագիրը, որուն նպատակն էր զգացնել եւ հասկցնել Ուաշինկթընի Կառավարութեան թէ Ամերիկեան դրօշին տակ կռուող այս զինուորները պատրաստ են կռուելու իրենց Մայր Հայրենիքի ազատագրութեան համար, եւ թէ Ամերիկա ընդունի Հայաստանի Մէնտէյթը:

դ.) Միութիւնն քաջալերեց Ամերիկահայ Տիկնանց Միութիւնը (Armenian Women's Union of America) եւ օժանդակեց անոր նիւթապէս եւ բարոյապէս:

Ամերիկահայ Տիկնանց Միութեան Կեդրոնական Յանձնաժողովը կազմուեցաւ Պոսթոնի մէջ, 1919 Նոյեմբերին, այսպէս.

Տիկնայք
Կ. Ա. Նազար, Ատենապետ.
Մ. Մ. Պապասարեան, փոխ-Ատենապետ.
Ն. Կէչիճեան Ատենադպիր.
Ա. Ք. Շուշան, փոխ-Ատենադպիր.
Մ. Յ. Գրիգորեան, Գանձապետ.
Մ. Մ. Սիվազը,
Թ. Ց. Տէր-Ղազարեան,
Պ. Յ. Պաշեան,
Ե. Եաղճեան,
Օրդ.
Ա. Ճ. Վարդանեան
Ս. Գալուստեան

Այս Միութեան նպատակն էր Ամերիկայի տասնըութը միլիոն քուէատու կանանց հասկըցնել Հայկական Դատին էական կէտերը եւ անոնց միջոցաւ ազդել Քանկրէսի վրայ, որպէս զի ընդունի եւ վաւերացնէ Ճ. Շ. Ուիլըմսի կողմէն բանաձեւուած ծանօթ որոշմնագիրը:

Հետեւաբար Հայ Տիկիններու այս Միութիւնը նախ դիմեց Ամերիկայի հայ գաղութի իր քոյրերուն, Մասնաճիւղեր կազմեց, եւ անոնց միջոցաւ ալ դիմեց Ամերիկայի Տիկիններուն, սրտառուչ կոչով մը: Այդ կոչին հետ ղրկելով նաեւ Ծերակուտական Ուիլըմսի որոշմնագրին պատճէնը, որպէս զի ստորագրեն զանոնք եւ փութացնեն Ուաշինկթըն, Ծերակոյտի պաշտօնատունը՝ Ծերակուտականք Ուիլըմսի եւ Լաճի հասցէներով:

Տիկնանց Միութիւնը մեծ յաջողութիւն ունեցաւ իր ձեռնարկին մէջ: Ծանօթ որոշմնագիրը Ամերիկացի Կիներու ստորագրութեամբ հազարներով սկսաւ հասնիլ Ծերակոյտին:

Ամերիկահայ Տիկնանց Միութիւնը այդ ազգասիրական գեղեցիկ աշխատանքէն զատ, ուղղակի Նախագահ Ուիլսընի ալ դիմեց, խնդրագրով մը եւ յայտնեց իր բաղձանքները Հայաստանի ազատագրութեան մասին:

Խնդրագիրը անձամբ Ուաշինկթըն տարաւ փոքրիկ պատգամաւորութիւն մը, որուն անդամներն են, Տիկին Արմենուհի Լէմսըն (Սիէթըլէն) եւ Տիկին Ա. Գէորգեան (Պոսթոնէն): Դժբախտաբար Նախագահ Ուիլսըն հիւանդ էր եւ չկրցաւ անձամբ ընդունիլ Ամերիկահայ Տիկնանց Միութեան ներկայացուցիչները: Պատգամաւորութիւնը ընդունուեցաւ Քարտուղար Մր. Ճ. Թիմըլթիի կողմէն, որ խոստացաւ Նախագահին հաղորդել Ամերիկահայ Տիկնանց բաղձանքներն եւ խնդրագիրը:

Ահա պատճէնը այդ խնդրագրին.

To the President of the United States:

The shocking reports of violence and massacre which continue to come from Armenia, and the rumor that our liberties, for which we have paid so terrible a price, are still to be disregarded, impel us, women of Armenian birth in America, to call upon you to say the decisive word which shall forever end the monstrous conspiracy against the life of our race.

While, as women of Armenian birth, we speak for Armenians everywhere, we feel that we are also giving voice to the noble sentiments of the women of America, who have always been on the side of right and justice in human relationship. It is not often in the history of the world that a moment presents itself so strikingly fraught with possibilities for good or evil. The notorious Turkish iniquity is once more being challenged by the martyred Armenian people. This time among the judges sits the great and generous America, who is a great and decisive power in the councils of the nations.

We, therefor, respectfully call your attention to the following points:

First, that the military power of the Turks over Armenia be immediately abolished.

Secondly, that the Armenians be furnished with means adequately to defend their country.

Thirdly, that there be no partition of Armenian territory, and that the existence of an integral Armenia, recognized by the Great Powers, be immediately declared.

With protection and with our bounderies assured, we feel that stability and happiness will follow, and our people by their industry and devotion would rapidly recover their old vitality and energy. We are destined to be the torch-bearers of an enlightened Christian civilization in the hearth of Asia Minor, and we feel equal to this noble task as the remnants of the oldest Christian people in the world.

Relying upon you to prove the practicability of justice and the Golden Rule in the name of the Armenian Women's Union of America, we beg to remain

Yours most respectfully,
President
Secretary

Տեսանք արդէն թէ ի՞նչպէս մէկդի դրուեցաւ Ծերակուտական Ուիլեըմսի որոշմնագիրը:

ե.) Միութիւնն հակահայկական յայտնի փրօփականտներու դէմ բողոքեց օրինաւոր միջոցներով: Ամերիկեան Միսիոնարներէն Harold Hatch եւ William Hall Տեղեկագիր մը հրատարակած էին ի նպաստ Թիւրքիոյ եւ ի վնաս Հայկական Դատին, եւ այդ Տեղեկագիրն հրատարակուած է Ամերիկեան Նպաստամատոյցին (American Committee for Armenian and Syrian Relief, այժմ Near East) դրամով:

Միութիւնն անմիջապէս բողոքեց այդ մարմնին եւ բացատրութիւն պահանջեց

Բռնաբարեալ Հայաստան կամ Հոգիներու Աճուրդ անուն պատկերախաղը, որ յօգուտ Ամերիկեան Նպաստամատոյցի կը ցուցուէր Միացեալ Նահանգաց ամէն կողմը եւ Հայութեան զգացումը վիրաւորող նկարագիր մը ունէր, Միութիւնը դարձեալ աշխատեցաւ որ դադրեցնէ ատոր ներկայացումը(*):

Ամերիկեան Թերթերու մէջ ի վնաս Հայկական Դատին եւ Հայոց եւ ի նպաստ Թիւրքերուն հրատարակուած յօդուածներ Միութեան կողմէն եւ Միութեան միջոցաւ արժանացած են հերքումներու:

գ.) Միութիւնն է որ առաջին անգամ Ամերիկեան Նպաստամատոյցին դիմեց թէ Հայու իրաւունքին եւ զգացումին դէմ է Հայոց անունով դրամ հանգանակել Ամերիկայի մէջ եւ Թիւրքերուն բաժին հանել այդ հանգանակութենէն:

Ամերիկեան Նպաստամատոյցին այդ ուղղութիւնը միշտ աչքի զարկած է և ասիկա շատ աւելի վրդովիչ էր երբ այդ կազմակերպութիւնն Մերձաւոր Արեւելք (Near East) պատմուճանը չէր հագած:

Միութիւնը առաջարկեց Ամերիկեան Նպաստամատոյցին, որ հայ ներկայացուցիչներ պէտք է գործակցին այդ կազմակերպութեան թէ՛ կեդրոնական մարմնին մէջ, ի Նիւ Եորք եւ թէ՛ նպաստներու մատակարարութեան վայրերուն մէջ:

(*)Հայ աղջիկ մը, որ այս պատկերախաղին գլխաւոր դերակատարն էր, Ամերիկա եկած էր եւ կը շահագործուէր: Ծանօթ ֆիլմագէտ Տքթ. Մուշեղ Վայկունի Սանֆրանչիսկոյէն մինչեւ Նիւ Եորք եկաւ նոյն բողոքն ընելու Ամերիկեան Նպաստամատոյցին թէ՛ պատկերախաղին եւ թէ՛ աղջկան շահագործումէն դադարման համար:

Միութեան պահանջներն էին.

«1.— Ամերիկեան Կեդրոնական Յանձնախումբին մէջ Միութիւնը պէտք է ունենայ իր ներկայացուցիչները:

2.— Երկիր գացող խումբին պէտք է ընկերակցին Հայեր:

3.— Հայերուն անունով հանգանակուած գումարներէն պէտք չէ օգտուին Թիւրքերը:

4.— Հայ որբերը պէտք է խնամուին առանձին որբանոցներու մէջ եւ ոչ թէ խառնըւին ուրիշ ցեղերու որբերու հետ:

5.— Յանձնախումբը իր ազդեցութիւնը բանեցնէ, որ իր անդամները հայկական քաղաքական պահանջներուն հակառակ արտայայտութիւններ չընեն»:

Ամերիկայի Հայ գաղութին ողջամիտ եւ ազգասէր ամբողջութիւնը վրդովուած էր տեղեկանալով որ Հայոց անունով հաւաքուած դրամներ ուղղակի չեն գործածուիր Հայոց պէտքերուն: Իսկ ամերիկահայ մամուլը բուռն կերպով թարգման կ'ըլլար այդ վրդովմունքին:

Տքթ. Գարթըն հետեւեալ բացատրութիւնները տուաւ այդ հինգ կէտերու նկատմամբ:

«1.— Ամերիկեան Նպաստամատոյցը պատերազմի ընթացքին իր մէջ Հայեր չէր կրնար առնել քաղաքական հասկնալի պատճառներով:

Հիմայ կարելի է նկատի առնել այդ խնդիրը:

2.— Ամերիկեան Յանձնախումբի կողմէ նըպաստի գործով Թիւրքիա ղրկուելիք մարմնին մէջ Հայեր, Յոյներ, Սուրիացիներ եւայլն չեն առնուած, որովհետեւ Կառավարութիւնը այդպիսիներու անցագիր չտար: Սակայն երկրին նպաստի գործը Հայերու մէջ պիտի կազմակերպուի ազգային մարմիններու հետ խորհըրդակցաբար:

3.— Ամերիկեան Յանձնախումբը նպատակ չունի Թիւրքերու մէջ նպաստի գործ սկսելու թէպէտ, եթէ ուզէ, իրաւունք ունի այնպէս ընելու. քանի որ Կարմիր Խաչը եւ ուրիշ նուիրատուներէն ոմանք կը նպաստեն Յանձնախումբին, պայմանաւ որ նուէրները գործածուին առանց ցեղի եւ կրօնքի խտրութեան:

4.— Hatchի եւ Hallի Թիւրքիոյ քաղաքական վերակազմութեան մասին գրած տետրակէն Յանձնախումբը երբեք լուր ունեցած չէ, եւ ոչ ալ սենթ մը տրուած է Յանձնախումբի կողմէն յիշեալ տետրակի հրատարակութեան համար: Երեք հարիւր օրինակ միայն հրատարակուած է արդէն, որմէ հազիւ հարիւր օրինակ ցրուած է: Յանձնախումբը անմիջապէս որ տեղեկացած է սոյն տետրակին պարունակութեանը, արգիլած է անոր շրջաբերութիւնը:

5.— Ամերիկեան Նպաստի Յանձնախումբը, իբր Յանձնախումբ, երբեք միջամուխ չըլլար քաղաքական խնդիրներու, բայց Յանձնախումբի անդամներուն մեծ մասը համակիր են Հայերու անկախութեան եւ անհատապէս իրենց աջակցութիւնը չեն խնայեր»:

(Տես Արձանագրութեան Թիւ 2, էջ 15 եւ 20–21:)

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀՄԱՅՔԸ

Ազգ. Միութիւնն, հակառակ իր ներքին դժուարութեանց, իբրեւ Ամերիկայի հայ գաղութին ծոցէն բղխած մարմին, ծառայեց ո՛չ միայն իր կանոնագրեալ երեք նպատակներուն, այլ նաեւ եղաւ տեսակ մը վերին հեղինակութիւն թէ՛ Ամերիկեան Կառավարութեան առջեւ և թէ՛ Ամերիկայի Հայութեան առջեւ. իսկ Ազգային Միութեան գրասենեակը դարձաւ տեսակ մը Ազգային Պաշտօնատուն, ուր շատեր դիմեցին եւ կը դիմեն մինչեւ ցայսօր՝ իրենց այլեւայլ գործերուն կարգադրութեան համար:

Կ'արձանագրենք ինչ ինչ տեղեկութիւններ որոնք աւելի յստակ գաղափար կուտան այս մասին:

1.— Ամերիկեան Կառավարութիւնը, Ամերիկեան եկեղեցիներ, Նիըր Իսթ, եւայլն ճանչցան Հայ Ազգային Միութիւնը իբրեւ գաղութը ներկայացնող մարմին, եւ պաշտօնական յարաբերութիւններ ըրին անոր հետ: Միութիւնն է որ յանուն Ամերիկայի հայ գաղութին, այլեւայլ պաշտօնական գործառնութեանց մէջ երեւցաւ, առաջնորդեց եւ գործեց:

2.— Ազգային Միութիւնն անցագրի համար Վկայականներ տուաւ բոլոր այն Հայերուն որոնք երկիր կերթային, եւ այդ Վկայականները կը յարգուէին թէ՛ Ամերիկեան Կա-

ռավարութեան պաշտօնատուներուն և թէ՛ Եւրոպական հիւպատոսարաններուն մէջ:

3 — Ազգային Կարմիր Խաչ մը կազմակերպուեցաւ եւ այս կազմակերպութիւնը Ազգային Միութեան դիմեց վաւերացուելու համար, որպէս զի պաշտօնական հանգամանք ստանայ Ամերիկայի հայ գաղութին մէջ:

4 — Իրենց այլեւայլ գործերուն եւ խնդիրներուն կարգադրութեան համար անոնք որ չէին համաձայներ, կը դիմէին Ազգային Միութեան, որպէս զի Միութիւնն իբրեւ հաշտարար կամ միջնորդ՝ կարգադրէ զանոնք:

5 — Ազգային Միութիւնն իբրեւ կեդրոնատեղի եւ պաշտօնատուն, հիւրընկալ եղաւ Զօրավար Անդրանիկին, Փրոֆ. Ա. Տէր-Յակոբեանի եւ Նորատունկեանի Պատուիրակութեանց՝ յանուն Ամերիկայի հայ գաղութին, եւ օժանդակեց անոնց իր բարոյական եւ նիւթական բոլոր միջոցներով:

6 — Ազգային Միութիւնը Պատերազմի ընթացքին, ինչպէս կը տեսնուի իր հաշուեցոյցերուն մէջ, իբրեւ Ազգային մարմին՝ գնեց Ամերիկեան Կառավարութեան պօնտերէն բաւական խոշոր գումարով, իբրեւ ապացոյց Ամերիկայի հայ գաղութին հաւատարիմ քաղաքացիութեան. որովհետեւ արդէն հայերէն շատեր, Ամերիկեան քաղաքացի թէ ոչ, իրենց հաշւոյն գնեցին այդ Պօնտերէն որոնք հրապարակ հանուեցան չորս անգամ:

Ազգային Միութիւնն, իր բոլոր միջոցներով թեւ թիկունք եղաւ Փրկութեան Հանգանակութեան, ի նպաստ հայ կարօտելոց: Զօրավար Անդրանիկ էր այս հանգանակութեան ոգին, որ յատկապէս եկաւ Ամերիկա 1919ին վերջերը, Փարիզի Ազգային Պատուիրակութեան գրաւոր խնդրանքով, եւ իր նախաձեռնութեամբ եւ նախագահութեամբ կազմակերպուեցաւ այդ հանգանակութիւնը, որուն արդիւնքն եղաւ $532,036·40:

Նոյնպէս Կիլիկիոյ Ազատագրութեան Հանգանակութիւնը կատարուեցաւ Ազգային Միութեան հովանւոյն տակ: Դժբախտաբար Կիլիկիոյ քաղաքական բախտին շրջումը ի վնաս Հայոց՝ մարեց անոնց խանդը եւ հանգանակութենէն գոյացաւ մօտ $25,000 միայն, որ պարբերաբար ղրկուեցաւ Ազգային Պատուիրակութեան:

Այս երկու հանգանակութեան կազմակերպման եւ գործառնութեանց կեդրոնատեղի եղաւ Ազգային Միութեան գրասենեակը, եւ Միութիւնն այդ հանգանակութեանց յաջողութեան նպաստելու համար տրամադրեց իր բոլոր բարոյական եւ նիւթական միջոցները:

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

Ազգային Միութեան կազմութիւնը, ինչպէս որ ըսինք սկիզբէն, մեծ խանդավառութիւն յառաջ բերաւ Ամերիկայի հայ գաղութին մէջ. որովհետեւ ո՛չ միայն Ամերիկայի մէջ գտնուող հաստատութիւնք եւ կազմակերպութիւնք եկած էին բոլորուիլ ազգային նպատակի մը շուրջ և գործակցիլ իրարու հետ, այլ նաեւ Հայկական Ազատագրութեան հեռանկարը որ հիմնաքարը եղած էր այդ գործակցութեան, շատ գրաւիչ էր ամէնուն համար:

Միութիւնն իր առաջին իննամսեայ տեղեկագրին մէջ յայտարարեց թէ — «Վերջին ութը ամիսներու ընթացքին, ամերիկահայութեան ցոյց տուած միութեան եւ միաբանութեան ոգին մեծ տպաւորութիւն գործած է մեր Կովկասի եւ Եւրոպայի ազգակիցներուն, ինչպէս նաեւ ամբողջ արտաքին աշխարհի վրայ:

Տրամադրութիւնները լաւ էին, հոգեբանական նպաստաւոր ընդհանուր վիճակը քաջալերիչ էր այս մեծ գաղութին մէջ, հետեւաբար Միութիւնը համարձակապէս դիմեց Ամերիկայի հայութեան եւ դրամ ուզեց ի նպաստ Միութեան երեք գլխաւոր նպատակներուն եւ ձեռնարկեց հանգանակութեանց:

Միութեան հարիւր տասէ աւելի Մասնաճիւղերը գործի սկսան. Եգիպտոսէն եկող պատգամաւորներ եւ այս գաղութին ամէնէն աշխոյժ ոյժերը գացին ամէն կողմ, հրապարակային ժողովներու մէջ խօսելու եւ դրամ հանգանակելու գործը ի գլուխ հանելու համար:

Երբ Ազգային Միութիւնը կազմուեցաւ, իր միակ դրամագլուխն էր $6955·64, որ փոխանցուած էր իրեն Ազգ. Պաշտ. Միութեան Գանձէն՝ Միութեան կազմութենէն անմիջապէս ետքը

Թափուած աշխատութեան շնորհիւ, Միութեան առաջին ութը ամիսներու մէջ, այդ գումարը բարձրացաւ հարիւր յիսուն հազարէ աւելի տոլարի: Եւ Միութիւնն ալ սկսաւ մէկ կողմէն հասցնել այդ դրամները ազգային իշխանութեանց ձեռքը, որպէս զի գործածուին իրենց նպատակներուն:

Փարիզի Ազգային Պատուիրակութիւնը, Կ. Պոլիս՝ Հայոց Պատրիարքութիւնը եւ Էջմիածին՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութիւնը եւ Ամերիկեան Քոմիթէն, այժմ Նիըր Իսթ, գլխաւոր խողովակներն եղան հանգանակուած դրամներու գործածութեան որոշեալ նպատակներու համար:

Դժբախտաբար հանգանակութիւնք ի գլուխ չելան նախապէս յուսացուած չափով, այնպէս որ Ազգային Միութեան սնտուկը մտնող բոլոր գումարներ, չհասան մէկ միլիոնի: Եւ ինչպէս որ կը տեսնուի Տեղեկագրիս յարակից հաշուեցոյցէն, 1917 Ապրիլէն մինչեւ 1921 Դեկտ. 31. Միութեան սնտուկը մտած է $931,982·04, ինը հարիւր երեսուն մէկ հազար ինը հարիւր ութսուն երկու տոլար եւ չորս սէնթ:

Դարձեալ՝ ինչպէս որ կը տեսնուի այդ հաշուեցոյցներէն, այդ խոշոր գումարին մեծագոյն մասը ($503,042·93) գացած է ԿԱՐՕՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ, որոնք կը գտնուէին Կովկաս, Պաղեստին, Սուրիա, Միջագետք, ինչպէս նաեւ Գերմանիոյ մէջ կալանաւոր հայ գերիներուն եւ Ճաբոնի մէջ գտնուող հայ ճամբորդներու Տիկին Դ. Ա. Աբգարի յանձնարարութեամբ եւ ձեռքով:

ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ յատկացուած է $216,615·15:

ՓՐՕՓԱԿԱՆՏԻ ծախսուած է $123,842·65:

ԴՐԱՄԵՆԵԱԿԻ եւ այլ տեղային ծախսերու $64,100·36:

ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ եւայլն $20,242·84:

Որով գանձը կը մնայ $4,138·11:

Թէ ինչպէս գործածուած են այս գումարները բուն իրենց տեղերուն վրայ, այսինքն՝ իւրաքանչիւր սէնթ գացե՞ր է ուղղակի իր նպատակին.— ասիկա ամէնէն բնական հարցումն է, որուն պատասխանը «այո» է ընդհանրապէս:

Միութիւնն Ամերիկայի Հայոց կողմէն իրեն վստահուած դրամները, ինքն ալ իր կողմէն վստահած է ազգային պաշտօնական հաստատութիւններուն եւ անձնաւորութեանց, որոնք իրենց պաշտօնին եւ դիրքին բերմունքով արդէն արժանացած են համազգային վստահութեան, եւ անոնք մարդկօրէն հնարաւոր եղած ամէն միջոց ի գործ դրած են, որ իրենց վստահուած դրամներ ուղղակի հասնին իրենց նպատակներուն, մանաւանդ այնպիսի անկանոն եւ խռովեալ ժամանակներու մէջ: Տարակոյս չկայ, որ զոր օրինակ, կարօտեալներու պարագային՝ խնդիրը կարօտեալին անձին վրայ չէ, այլ կարօտութեան վրայ է. եւ կրնայ ըլլալ որ կարօտութեան գործին հսկող անխիղճ եւ անհաւատարիմ պաշտօնեաներ զեղծանին եւ զրկեն կարօտեալները այս կամ այն կերպով, բայց ասիկա կարօտեալներու օգնելու գործին մէջ թերութիւններ են միայն, եւ ո՛չ թէ գործին ամբողջական նկարագիրը կը կազմեն: Խառնակ ժամանակներու մէջ կարելի է աւելի խիստ հսկողութեան ներքեւ կատարել օգնութեան գործը, նոյն իսկ ստացագիրներով եւ այլ վաւերագիրներով ճշտել տրուած եւ ծախսուած դրամներուն քանակը. բայց տագնապի եւ հալածանքի առեններ կարելի չէ զբաղիլ մանրամասնութիւններով. ասիկա մարդկային բան մըն է:

Միութիւնը իր ղրկած դրամներու փոխարէն հեռագրով եւ նամակներով ապահովութիւն ստացեր է որ անոնք հասեր են Ազգային Պատուիրակութեան, կամ Ազգային Պատրիարքարան, կամ Կաթողիկոսարան, ինչպէս նաեւ ուրիշ պաշտօնական տեղեր, և անոնք ալ իրենց յարմար դատած միջոցներով գործածեր են այդ դրամները իրենց որոշեալ նպատակներուն, հնարաւորութեան բոլոր պայմաններով, զի մի՛ գուցէ զեղծումներ գործուին. եւ կարծենք թէ այսչափը գոհացուցիչ է. որովհետեւ մենք վստահութիւն ունինք մեր ազգային իշխանութեանց վրայ:

Նիըր Իսթ, որ ամէն դիւրութիւն ունի տեղւոյն վրայ ուղղակի հսկողութիւն եւ հակակշիռ ընելու իր պաշտօնէից գործառնութեանց վրայ, զերծ չէ նմանօրինակ դժուարութիւններէ:

Ամերիկայի Հայ Գաղութը կրնայ հանդարտ խղճով ըսել, թէ իր տուած դրամները լաւ մատակարարուած են Ազգային Միութեան ձեռքով եւ նպաստները ծառայած են իրենց նպատակին հնար եղած չափով:

Տեղեկագրիս կցուած Հաշուեցոյցներ արժանի են ուշադրութեան:

ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՇԻՒՆԵՐԸ

ԻՆՆԱՄՍԵԱՅ ՀԱՇԻՒ

1917 *ԱՊՐԻԼԷՆ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ* 31

ՄՈՒՏՔ

ԶԱՆԱԶԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԷ ԵՒ ԱՆՀԱՏՆԵՐԷ ՍՏԱՑՈՒԱԾ

ՊՈՍԹՈՆԷՆ	
Միս Միլիկընի Ս. Ս.-է (Ամերիկուհի մը)	1·00
Կիլիկիոյ Հայ Աւետարանական Եկեղեցիէն	192·30
Մասիս Քըլըպէն	25·00
Մ. Փէչթիմալճեանի ամուսնութեան առթիւ	30·00
Ամերիկացի հայասէրէ մը	10·00
Դաւիթ Ղուկասեանէ, գրաւի մը առթիւ	1·00
Հ. Բարունակեանէ, վերադարձուած	2·08
Տիկիններ Թահմիզեանի եւ Սէյեանի միջոցով հաւաքուած կաղանդի նուէրներ	60·00
ՆԻՒ ԵՈՐՔԷՆ	
Օննիկ Թաշճեանէ	50·00
Թադէոս Խաչիկեանէ	44·00
Եզուրաճեանէ	7·59
ՔԱԼԻՖՕՐՆԻԱՅԷՆ	
Ֆասւլըրի 1916ի հանգանակութիւնէն	74·80
Ֆրէզնոյէն, Ս. Կաթողիկոսի միջոցաւ որբերուն	452·10
Ֆրէզնոյի Եկեղեցասէր Տիկնանց Ընկերութենէն	35·00
Ֆրէզնոյէն՝ Յարութիւն Չէվոէչեանէ	15·00
Լօս Անճէլըսէն, մկրտութենէ մը	60·00
Լօս Անճէլըսէն, խնճոյքէ մը	70·00
Եդեմի Եկեղեցասէր Տիկնանց Ընկերութենէն	150·00
ՊՐԻՃՈՒՕԹԸՐԷՆ	
Սաֆօյի մահուան առթիւ	82·50
Ճան Օդկասեանէ	4·73
ՉԸԼՍԻԷՆ	
Գ. Սթամպուլեանի որդւոյն մահուան առթիւ	15·00
Վաստուրականի Տիկ. Ուսմ. Ընկերութենէն	65·00
Վահրամ Պաղչիկեանէ	15·00
փոխադրելի գումար	$1,462·01

փոխադրեալ գումար	$1,462·01
ԼԻՆԷՆ	
Րիվ. Ախըլթըն Լօրէնսէ (Ամերիկացի քարոզիչ մը)	25·00
Որբախնամ Ընկերութեան խնճոյքէն	50·00
Նէմցի Աւագեանի մահուան առթիւ	70·00
ՈՒԱՅԹԻՆՍՎԻԼԷՆ	
Հ. Բ. Ը. Միութենէն	145·00
Վարդաթէլ գիւղի Ուս. Ընկերութենէն	100·00
Փէրչէնճի Ուս. Ընկերութենէն	120·00
ՊՐՈՒՔԼԻՆԷՆ	
Հ. Յ. Դ. Կարմիր Խաչէն	102·50
Օր. Արմենուհի Թօքաճեանի մկրտութեան առթիւ	55·00
ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՂԵՐԷ	
Փրավիտէնսէն, Սարգիս Թառաեանէ (բանտէն)	1·00
Էյքըրընի Տարօն Դեր. Խումբէն	84·00
Ուստրէն, Յարութիւն Ազնաւուրեանէ	10·00
Ուստրի Դստերք Հայաստանի Ընկերութենէն	20·00
Րէյսինէն, Հ. Յ. Դ. Կարմիր Խաչէն	100·00
Փօնթիաքէն՝ Քէմախցիներու խնճոյքէն	132·50
Փիցպըրկէն՝ Ֆիմ. Շաքարեանի տարեդարձին առթիւ	55·00
Ֆիչպըրկէն՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան Մասնաճիւղէն	108·00
Թրօյէն՝ Խուլադիւղի Ուս. Ընկերութենէն	150·00
Մօնթրիօլէն՝ Ս. Յակոբեանէն	3·00
Գրիգոր Մազմանեանէ	54·00
Զ. Թաթարեանէ, մահուան մը առթիւ	35·00
Զ. Թաթարեանէ, Յ. Աւատեանի մահուան առթիւ	22·50
Մ. Փերեցեանի նշանախօսութեան առթիւ	100·00
Յ. Գասպարեանի տղուն մկրտութեան առթիւ	46·00
Տիկին Մ. Մարլեանի մահուան առթիւ	15·00
Տիգրան Մալխասեանի մահուան առթիւ	100·50
Գ. Էմիրզեանի խնճոյքէն	41·50
Օ. Նշկեանի նշանախօսութեան առթիւ	98·00
Ամերիկայի Սեբաստիոյ Կրթ. Միութենէն	150·00
Տիկին Լ. Պասմաճեանի մահուան առթիւ	56·50
Ս. Յովհաննէսեանի տղուն մազերը կտրելուն առթիւ	61·00
Ս. Կարապետեանի հարսանիքէն	10·40
Ֆիլաթէ Ս. Ս. Ալըսթընէ (Ամերիկացի մը)	8·00
Յակոբ Տէվրիշեանէ	10·00
Պ. Պօղիկեանի նշանախօսութեան առթիւ	50·00
Ար. Բուսեանի թաղման առթիւ	63·00
Հայկ Զ. Տօնապետեանէ	30·00
Թինկսթընի Որբախնամ Ընկերութենէն	50·00
Յար. Շաքարճեանէ, Սաֆօյի թաղման առթիւ	2·00
Տիկին Օդկասեանէ	35·00
Հայ Ուսանողական Միութենէն	150·00
փոխադրելի գումար	$3,981·41

փոխադրեալ գումար	$3,981·41
Տիվրիկի Բարդամ Ընկերութենէն	240·00
Կեսարիոյ Էֆքէրէ գիւղի Ուս. Ընկերութենէն	80·00
Օր. Պօյաճեանի մահուան առթիւ	55·00
Մագտոս Սարգիսեանէ	50·00
Մկրտիչ Ճգնաւորեանի մահուան առթիւ	34·00
Յովհաննէս Տինճեանէ, Զարլսթաունէն	2·00
Համբարձում Հացադործեանէ	10·00
Անտաքեալ Գույումճեանէ	10·00
Տիկին Թագ. Ստեփանեանի մահուան առթիւ	27·00
Հայրապետ Ճշտիկեանէ	10·00
Ուէսթ Հօպօքընի Ազգ. եւ Հ. Յ. Դ. Կարմիր Խաչերէն	547·00
Մէտիսընէն, Յակոբեան եղբայրներէ	32·00
Բէյմպրիճէն, Տիկին Գարաէօզեանի աղջկան մահուան առթիւ	57·00
Սարգիս Շամիրեանի մահուան առթիւ	9·00
Շահրիկեանի ամուսնութենէն	23·50
Լա Թուրէյնի չոգենաւով մեկնող Հայ կամաւորներէն	138·00
Նոյն չոգենաւի օտար ճամբորդներէն	200·00
Սաութ Պոսթոնէն՝ Գրիգոր Մարգարեանէ	30·00
Փօրթլէնտէն՝ Մ. Փափազեանի որդւոյն մահուան առթիւ	7·00
Պրիճփօրթէն, Սէնէքերիմ Օտապաշեանի թաղման առթիւ	100·00
Կամաւորներու ծխախոտի նուէր, հաւաքուած Նիւ Եորքէն	601·97
Նիւարքէն՝ Ս. Ս.էն	10·00
Շահին Եազըճեանէ, մահուան մը առթիւ, Ֆիլատելֆիայէն	8·00
Բէյմպրիճէն՝ Մ. Սամուէլեանի տղուն մկրտութեան առթիւ	25·00
Խսթընէն՝ Ա. Ծօրճօրեանէ	5·00
Միսիս Ըրնէսթ Պուրկըրթէ, Փըթնըմէն	3·00
Փօլ Փէթըրսընէ, Փըթնըմէն	10·00
Սարգիս Նարկաչեանէ, Հաուրտէն	2·00
Վահէ եւ Զապէլ Աւագեանէ	5·00
Նշան Թիւֆէնկճեանէ, Տիկ. Վ. Դանիէլեանի մահուան առթիւ	5·00
Ֆրէմինկհէմի Հայ գաղութէն	73·00
Քանսըլ Տէյվիսի ժողովէն	4·23
Տօքթ. Գ. Փ.էն	5·70
Ծերոն Պօղոսեանէ (գրքերու փոխարէն)	1·50
Քօթսվիլէն՝ Տօնապետ Կիւլմէզեանի մահուան առթիւ	40·00
Միլուօքիէն՝ Ն. Պօղոսեանէ	54·75
Փութաքէթէն՝ Տիկ. Մ. Աստուրեանի մահուան առթիւ	31·00
Ուօքէկընի Հ. Յ. Դ. Կ. Խաչէն եւ չէզոք տիկիններէ	400·00
Մըրիէն՝ Ս. Պօղիկեանէ	15·00
Նիւ Հէյվընէն՝ Տիկ. Որբխ. Ընկթ. եւ Կ. Խաչի երեկոյթէն	123·40
Անհատներու կողմէ կամաւորներու նուէր	90·00
Գումար	7,156·46
Ինխնուսնը եօթ Մասնաճիւղերէ ստացուած	177,324·23
Ազգ. Պաշտ. Միութեան դանձէն փոխանցուած գումար	6,595·64
Դրամական տոկոս Ապրիլէն մինչեւ Դեկտ. 31	631·67
Ընդհ. Գումար Մուտքի	191,708·00

ԵԼՔ

1917 ԱՊՐԻԼԷՆ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31

ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ամերիկայէն ղրկուած 1172 կամաւորներու համար եղած ընդհանուր ծախք(*)	51,615·15	
Կաղանդի նուէր Հայ զինուորներու	5,000·00	56,615·15

ԿԱՐՕՏԵԱԼՆԵՐՈՒ

Վեհ. Կաթողիկոսին, Ամերիկ. Ռիլիֆի միջոցաւ	5,000·00	
Կովկասի Հայ կարօտեալներու, Ամերիկեան Ռիլիֆին միջոցաւ	20,000·00	
Հալէպի Հայերուն, Ամերիկ. Ռիլիֆի միջոցաւ	4,000·00	
Երուսաղէմի Հայերուն, Ամերիկ. Ռիլիֆի միջոցաւ	4,000·00	
Պաղտատի Հայերուն, Ամերիկ. Ռիլիֆի միջոցաւ	2,000·00	
Ընդհ. կարօտեալներու, Ամերիկ. Ռիլիֆի միջոցաւ	5,000·00	
Ընդհ. կարօտեալներու, Ամերիկ. Ռիլիֆի միջոցաւ (Թէկ Տէյէն գոյացած)	20,000·00	
Վեհ. Կաթողիկոսին, որբերու համար	3,800·00	
Գերմանիոյ Հայ գերիներուն	1,500·00	
Ծարոնի Հայերուն, Տիկ. Արզարի միջոցաւ	1,000·00	
Ընդհ. կարօտեալներու, Զուիցերիա, Լա Ֆավրի միջոցաւ	10,000·00	
Անհատ կամաւորներու փոխադրուած դրամ	90·00	
Մասնաւոր կարօտեալի մը նպաստ	25·00	76,415·00

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ

Ազգ. Պատուիրակութեան, Բարիզ	10,000·00	
Միութեան Ատենապետին, ճամբու, պանդոկի եւլն. ծախք, Ազգ. Պաշտ. Միութեան օրով	178·56	
Ազգ. Պաշտպանութեան օրով Միութեան Ատենապետին յատկացուցած ժամանակին փոխարէն	300·00	
Ատենապետին ճամբու, պանդոկի եւլն. ծախք, Ապրիլէն Դեկտեմբեր 1917	95·55	
Նոյն շրջանին համար Ատենապետին յատկացուցած ժամանակին փոխարէն	275·00	
Կանխավճար Ատենապետին, փրոփականտի համար	400·00	
Մոգական լապտերի նկարներ, Ամերիկեան Հայկական Կոմիտէին համար	80·00	
փոխադրելի գումարներ	11,329·11	133,030·15

(*) Այս գումարը նախապէս կայացած հասկցողութեան մը համաձայն, Ֆրանսական կառավարութիւնը վերադարձուց Ազգ. Պատուիրակութեան նախագահ վսեմ. Պօղոս Նուպարի:

Փոփադրեալ գումարներ	11,329·11	123,030·15
Միս Ալիս Սթօն Պլէքուէլի թարգմանած «Հայ Բանաստեղծութիւններ» գրքերուն	165·00	
Ճէյմս Պրայսի «Կապոյտ Գիրք»երուն	350·00	
Արմինեըն Հէրըլտ ամսաթերթի տպագրութեան, դրոշմի, հասցէներու եւայլնի	593·31	
Արմինեըն Հէրըլտի օգնական խմբագրին շաբաթաթոշակ	120·00	
Թիը Նիւ Արմինիայի բացառիկ թիւին համար	500·00	13,057·42

ԳՈՐԾԻՉՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՏԵՆԱԽՕՍՆԵՐՈՒ

Գործիչներու շաբաթաթոշակ	1,271·00	
Գործիչներու ճամբու ծախք	687·41	
Պրք. Մ. Տամատեանի եւ Ա. Հանըմեանի շաբաթաթոշակ	1,050·00	
Պրք. Մ. Տամատեանի եւ Ա. Հանըմեանի ճամբու ծախք	525·03	
Ատենախօսներու ճամբու ծախք	1,355·81	
Միութեան անդամկ. ժողովներու առթիւ եղած ճամբու ծախք	118·57	5,007·82

ՊՈՍԹՈՆԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ԾԱԽՔ

Քարտուղարին շաբաթաթոշակ	744·00	
Առժամեայ պաշտօնեաներու	122·00	
Գրասենեակի վարձք	310·00	
Թղթակց. ծրարներու, եւայլն	318·45	
Տպագրութեանց, յայտարարութիւններու եւայլն	537·32	
Հեռագիրներու, տեղական եւ արտասահմանի	443·08	
Հեռախօսի	67·44	
Թայփրայթըրի	44·05	
Ելեքտրական լոյսի	23·80	2,610·14

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ԾԱԽՔ

Չորս պաշտօնեաներու թոշակներ	1,130·75	
Գրասենեակի եւ սրահի վարձք	400·00	
Տպագրութեան, թղթակցութեան, հեռագիրներու, փոխադրակառքի, եւայլն	276·61	
Այլեւայլք	2·95	1,810·31
Պաղտատ ղրկուած ներկայացուցիչներուն		1,200·00
Չէքի մը գանձման զեղչ		1·00
Ընդհանուր գումար ելքի		156,716·84
Պատրաստ դրամ Յունվ. 2ին	24,991·16	
Լիպըրթի Պօնտեր	10,000·00	34,991·16
Համագումար		$191,708·00

ԵՌԱՄՍԵԱՅ ՀԱՇԻՒ

1918 ՅՈՒՆՎԱՐԷՆ ՄԱՐՏ 31

ՄՈՒՏՔ

ՋԱՆԱԶԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԷ ԵՒ ԱՆՀԱՏՆԵՐԷ ՍՏԱՑՈՒԱԾ

Ազգ. Պաշտ. Միութեան Նիւ Եորքի Մասնաճիւղէն	1,017·70
Եղեմի Հայ Առաք. Եկեղեցիէն	1,299·00
Սէլմայի Հ. Բ. Ը. Միութեան Մասնաճիւղէն	761·00
Ուստրէն՝ Մ. Պաղտիկեանէ	·50
Յակոբ Գույումճեանէ, «Ազգ»ի միջոցաւ	10·00
«Պահակ»ի սիւնակներէն, Կաղանդի առթիւ	137·50
Խումբ մը Ատրչըններէ, «Պահակ»ի միջոցաւ	11·00
Փօլըս Փօլսեանի մահուան առթիւ, «Պահակ»ի միջոցաւ	40·00
Եանկսթաունէն՝ Մ. Խաչատուրեանէ, «Հայրենիք»ի միջոցաւ	12·00
Ուստրէն՝ Հ. Աստուրեանէ	10·00
Յ. Օտապաշեանէ, Տիւլէթ Մին.էն	10·00
Հօփուէլէն՝ Գ. Խաչատուրեանէ	5·00
Պէթըլ Բըրիքէն՝ Ա. Ց. Միքայէլեանէ	5·25
Պէլօ Արզարեանէ, Բրօն Ն. Ճ.էն	5·00
Ուօքէկընէն՝ Վ. Մանկօեանէ	5·00
Հօբուէյէն՝ Յ. Սարգիսեանէ	10·00
Պինկհէմթընի Հ. Յ. Դ. Կոմիտէէն	27·00
Բօսթընէն՝ Տիկին Գասպարեանի մահուան առթիւ	26·00
Յ. Փօլսեանէ, Բէմը Շէլի, Հէթիսպըրկէն	5·00
Միլուօքիէն՝ Հօրլամազեան Եղբարց միջոցաւ	32·60
Եանկսթաունէն՝ Նշան Փասաճեանէ	10·00
Քինկսթընէն՝ Շմաւոն Թովմասեանէ	5·00
Ար. Օհկասեանէ, ղրկուելու Կիպրոս կամաւոր Տ. Օհկասեանի	60·00
Յ. Ճուհարիկեանէ, ղրկուելու Կիպրոս կամաւոր Ա. Նորոյեանի	30·00
Մանուկ Ժամկոչեանի կտակէն, (փոխարէնը վճարուած)	30·00
Պըրտընի Հայերէն	13·00
Տիգրան Բարունակէ, Ս. Էմպոյ	5·00
Միսիս Աննի Լ. Վիքըրիէ, Պրուքլինէն	10·00
Ուօնսաքէթէն, Տիկին Ներսէսեանի մահուան առթիւ	35·00
Շիքակոյի չըջիկ գաղութէն	85·00
Պոսթընէն, Կարապետ Արօեանի անուանակոչութեան առթիւ	16·00
Միլուօքիէն, Զնքուշի Բողոք. Ուս. Ընկերութենէն	33·00
Քինկսթընէն՝ Շմաւոն Տ. Թովմասեանէ	10·00
Պոսթոնի Ամերիկահայ Ուսանողական Միութենէն	40·00
Տիթրոյթէն՝ Խթէեան-Զրխոյեան ամուսնութենէն	68·00
Տէվէնփորթէն՝ Կարապետ Վարդանեանէ	10·00
Պըէնթըրի Պէփթիսթ Չըրչէն	5·00
Փոխադրելի գումար	$3,885·55

Փոխադրեալ գումար		$3,885·55
Խաչիկ Իշխանեանի եւ որդւոյն կողմէ		4·00
Կամաւորներ Մ. Համբարձումեանի եւ Մ. Ժամկոչեանի կողմէն գանձուած հեռագրի դրամէն		19·55
Գայեանէ, Տէր Մանուէլեանի միջոցաւ Հուտ Րըպըր Ընկերութեան գործաւորուհիներէն		16·00
Կրէնտ Րէփիտցի Հայ Առաք. Եկ. Ուս. Ընկերութենէն		22·00
Պոսթոնի Մասիս Քըլըպէն		15·00
Սթ. Կատարինէի Հ. Յ. Դ. Կարմիր Խաչէն		76·00
Թրոյ Ն. Ե.էն՝ Յ. Սուլուքճեանէ		50·00
Ս. Մուրատեանէ, Պալպօ, Քընէլ-Ջօնէն		5·00
Տէքսթըր, Քանսասի Հայերէն		8·00
Ջարլսթաունէն՝ Նշան Պաղտիկեանի ամուսնութեան առթիւ		71·00
Բաքսպըրիէն՝ Յ. Ժամկոչեանի թաղման առթիւ		40·00
Սթ. Բիհօպօթէն՝ Խ. Քէնտէրեանէ տուրք		12·00
Մըրի Եութայի գաղութէն		153·00
Ջարլսթաունէն՝ Ե. Երէմեանի ամուսնութեան առթիւ		47·00
Տիթրոյթի Տիկնանց Որբ. Ընկերութենէն		100·00
Տիկին Մարի Օ. Վարդանեանի տարեդարձին առթիւ		29·00
Պրիճփորթէն՝ Մուշեղ Զաղմանդճեանի տարեդարձին առթիւ		35·00
Քըմինկթի Քըլըպ ավ Էլըսթընէն		5·00
Հէյտընվիլէն՝ Գ. Տ. Գասպարեանէ		25·00
Պրիճփորթէն՝ Գէորգ Խաչատուրեանէ		5·00
Գ. Աստուրեանի եւ Օր. Փօյաճեանի ամուսնութենէն		46·00
Յ. Գըլըճեանէ, Տիկին Գըլըճեանի հիւանդութեան առթիւ		5·00
Մ. Ա. Սարգիսեանէ եւ Խ. Փօղոսեանէ, Թ. Կարապետեանի մահուան առթիւ		52·50
Ուայթինսվիլի Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Դերս. խումբէն		100·00
Փէյնզվիլի Հ. Յ. Դ. Կոմիտէէն		53·00
Հէյվըրհիլի Որբախնամ Ընկերութենէն		60·00
Մէս. Նահանգ. բանտի Հայ տղաքներէն		9·00
Հիւսթըն Թէքս.ի Հայ զինուորներէն, Մ. Սիմոնեանի միջոցաւ		10·00
Ծախուած գրքերու փոխարէն		15·40
Գումար		4,974·00
Վաթսուն եւ մէկ Մասնաճիւղերէ ստացուած		29,718·04
Դրամական տոկոս Յունուարէն Մարտ 31		165·58
Գումար		34,857·62
Յունվ. 1ին պատրաստ դրամ	24,991·16	
Յունվ. 1ին պատրաստ Լ. Պօնտեր	10,000·00	34,991·16
Ընդհանուր Գումար Մուտքի		$69,848·78

ԵԼՔ

(1918 ՅՈՒՆՎԱՐԷՆ ՄԱՐՏ 31)

ՓՐՕՓԱԿԱՆՏԻ

Քըրնըլ Էտ. Լիթըլի ճառին հրատարակութեան	400·00	
Մ. Սմպըլի կանխավճար դիւանդ. ծախքերու համար	60·00	460·00

ԱՐՄԻՆԸՆ ՀԷՐԸԼՏ

Թերթին տպագրութեան, փօսթի եւլն. ծախքեր	424·91	
Պաշտօնէից շաբաթաթոշակ	260·00	684·91

ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ԾԱԽՔ

Գրասենեակի պաշտօնէից շաբաթաթոշակ	526·00	
Գրասենեակի վարձք, թղթակցութեանց, հեռագրերու, հեռախօսի, լոյսի եւայլն	418·93	
Երկու գործիչներու շաբաթաթոշակ եւ ճամբու ծախք	435·67	
Տպագրական գործերու եւ թայփրայթի համար	38·80	
Ատենախօսներու ճամբու ծախք	164·52	
Երկու կամաւորներու փոխադրուած	70·00	
Չէքերու գանձման զեղչ	20·73	
Էքսպրէսի վճարուած	·75	1,615·40
Գումար		2,760·31
1917ի շրջանէն չի գանձուած չէքեր		237·22
Ընդհանուր Գումար Ելքի		2,997·53
Ապրիլ մէկին պատրաստ դրամ	56,851·25	
Ապրիլ մէկին պատրաստ Լ. Պօնտեր	10,000·00	66,851·25
Համագումար		$69,848·78

ԽՆԱՄԱԿԱԼԵԱՅ ՀԱՇԻՒ
ԱՊՐԻԼ 1–ԷՆ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31, 1918

ՄՈՒՏՔ

ԶԱՆԱԶԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԷ ԵՒ ԱՆՀԱՏՆԵՐԷ ՍՏԱՑՈՒԱԾ

Նաստուր Զուլֆեանէ		4·00
Գէորգ Սողիկեանէ		10·00
Ա. Տէր Խաչատուրեանէ		10·00
Ուայթինսվիլի Հ. Յ. Դ. Կարմիր Խաչէն		100·00
Գ. Պարտիզպանեանէ		10·00
Օֆիսի թէլէֆօնին գործածութենէն		·35
Ս. Նորսիկեանի միջոցաւ կարգ մը բարեկամներէ		52·00
Մէլրօզէն, Ճ. Հ. Խմբըրնէ		1·00
Զարլսթաունէն՝ Յովհաննէս Տինճեանէ		10·00
Մ. Հացագործեանէ, Էյմզ Այօվայէն		15·00
Մր. Րիչթըրէ, Զադմաճեանի միջոցաւ		·25
Ուօթըրթաունի Ստանայի Ուս. Միութենէն, Զադմաճեանի միջոցաւ		500·00
Ս. Թ. Ճամճեանէ, Համիլթընէն		5·00
Զարեհ Թորոսեանէ		10·00
Գ. Թէճիրեանէ		1·00
Մ. Պուլուզեանէ, Հօրուէլէն		25·00
Ղ. Տէրտէրեանէ, Վ. Փուլմընէն		30·00
Մարտիրոս եւ Կարապետէ, Րիվըրսայտէն		4·00
Կիւլպէնկ Կիւլպէնկեանէ, Րէյսընէն		50·00
Եղիշէ Մելքոնեանի միջոցաւ, քանի մը ազգայիններէ		8·15
Կարապետ Էրմօեանէ		20·00
Պարպըրթընի գաղութէն		100·00
Ազգ. Պաշտ. Միութեան Շիքակոյի Մասնաճիւղէն		121·69
Գումար		1.087·44
Միութեան միջոցաւ կամաւորներու փոխադրութեան համար անհատներէ ստացուած գումար		2.975·50
166 Մասնաճիւղերէ ղրկուած գումար		622,356·90
1918ին գնուած Լիպըրթի պօնտեր		10,000·00
Ապրիլէն Դեկտեմբեր դրամական տոկոս		1,644·83
Ընդհանուր Գումար Մուտքի		638,064·73

ԱՊՐԻԼ 1–ԻՆ ՊԱՏՐԱՍՏ ԿԱՐ

Ֆըրսթ Նէշընըլ Պանքը դրամ	55,403·98	
Ֆըրսթ Նէշընըլ Պանքը Լիպըրթի Պօնտեր	10,000·00	
Պիքըն Թրըսթ Պանքը դրամ	747·27	
Սէյֆը պահուած Ուօր Սէյվինկ Սթէմփներ	700·00	66,851·25
Համագումար Մուտքի		$704,915·98

ԵԼՔ
ԱՊՐԻԼ 1–ԷՆ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31, 1918

ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ

Ապրիլ 24ին, կամաւորներուն, Եգիպտոսի Ազգային Միութեան միջոցաւ	5,000·00	
Մայիս 13ին, կամաւորներուն, Եգիպտոսի Ազգային Միութեան միջոցաւ	5,000·00	
Օգոստոս 12ին, Կովկասի ճակատը կռուողներուն, Ազգային Պատուիրակութեան միջոցաւ	100,000·00	
Հոկտ. 14ին, Կովկասի ճակատը կռուողներուն, Ազգային Պատուիրակութեան միջոցաւ	50,000·00	160,000·00

ԸՆԴՀ. ՓՐՕՓԱԿԱՆՏԻ, ԱՐՏԱՔԻՆ

Նոյմ. 16ին, Ազգ. Պատուիրակութեան ղրկուած	25,000·00	
Դեկտ. 2ին, Ազգ. Պատուիրակութեան ղրկուած	10,000·00	35,000·00

ԿԱՐՕՏԵԱԼՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏ

Մայիս 13ին, Պաղեստինի կարօտեալներուն, Եգիպտոսի Ազգ. Միութեան միջոցաւ	15,000·00	
Սեպտ. 7ին, Պաղեստինի, Համայի եւ շրջանի կարօտեալներուն, Ազգ. Պատ. միջոցաւ	100,000·00	
Սեպտ. 16ին, Պաղեստինի եւ Երուսաղէմի կարօտեալներուն, Ազգ. Պատ. միջոցաւ	30,000·00	
Հոկտ. 14ին, Կովկասի կարօտեալներուն, Ազգ. Պատուիրակութեան միջոցաւ	50,000·00	
Հոկտ. 22ին, Պաղտատի եւ Պաղեստինի կարօտեալներուն, Ազգ. Պատ. միջոցաւ	50,000·00	
Նոյմ. 5ին, Միջագետքի, Սուրիոյ եւ Պաղեստինի կարօտեալներուն, Ազգ. Պատ. միջոցաւ	100,000·00	345,000·00

ՕՏԱՐ ՆՊԱՍՏԱՄԱՏՈՅՑ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋՈՑԱՒ ԿԱՐՕՏԵԱԼՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏ

Զուիցերիական Նպաստամատոյցին, Ֆավրի միջոցաւ, Զուիցերիա	10,000·00	
Ամերիկեան Կ. Խաչի միջոցաւ, Ուաշինկթըն	2,500·00	
Տիկին Տայանա Ագաբէկ Աբգարի միջոցաւ, Ճափոն	2,000·00	
Ամերիկեան Նպաստամատոյցին միջոցաւ, Նիւ Եորք	2,000·00	16,500·00
Փոխադրելի գումար		556,500·00

Փոխադրեալ գումար		556,500·00

ՏԵՂԱԿԱՆ ՓՐՕՓԱԿԱՆՏԻ

Արմինըրն Հէրըլտի հրատարակութեան, թուղթ, տպագրութիւն, դրոշմ, եւայլն	2,056·80	
Արմինըրն Հէրըլտի աշխատողներուն վճարուած	820·60	
Արմինըրն Բրէս Պիւրոյին, Նիւ Եորք	2,000·00	
Միջ-Եւրոպական Դաշնակցութեան, Ուաշինկթըն	2,200·00	
Ամերիկ. առժամեայ փրօփականտախմբներու թոշակներ	575·00	
Թափօրներու, դրօշակներու, Ամերիկեան ատենախօսներու եւ Միութեան Ատենապետին ճանապարհի եւ պանդոկի ծախք	1,040·71	
Տիկին Պէրթա Փափազեանի հրատարակած «Թհը Թրէճիտի աֆ Արմինիա» գրքին եւ դրոշմի	1,500·00	10,193·11

ՏԵՂԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԾԱԽՔ

Միութեան անդամներու, ժողովներու երթեւեկութեան ճանապարհածախս	390·97	
Թայփրայթըրի գործերու, դրասենեակի մէջ եւ դուրսը	177·35	
Գրասենեակի գոյքեր, սեղան, թուղթ եւայլն	372·08	
Հեռախօսի (թէլէֆօն)	144·36	
Հեռագիրներու, տեղական եւ արտասահմանի	1,013·53	
Գրասենեակի վարձք եւ լոյս, Ապրիլ—Դեկտ.	608·25	
Ատեն մը 4 եւ յետոյ 3 գործիչներու թոշակներ	2,333·31	
Գործիչներու ճամբորդութեան ծախք	2,059·17	
Դրասենեակի 4 պաշտօնեաներու թոշակ	2,735·00	
Նպաստներ վերադարձող կարօտ կամաւորներու	349·93	
Ատենախօսներու (15–20) ճանապարհածախսեր	538·83	
Միութեան միջոցաւ կամաւորներու փոխադրուած	95·00	
Տպագր. գործեր, նամակագլուխ, պահարան, վիճակագրական քարտեր, շրջաբերականներ, պաշտօնական յայտարարութիւններ, ընկալագիրներու տետրակներ, եւայլն եւայլն	1,675·24	
Դրօշմ՝ թղթակցութեան, ծրարներու, եւայլն	578·63	
Գրասենեակի ժամանակաւոր օգնականներու	343·00	13,414·65
Ընդհ. Գումար Ելքի		580,107·76

ՅՈՒՆՎԱՐ 1–ԻՆ ՊԱՏՐԱՍՏ

Դրամ	47,658·03	
Լիպըրթի Պօնտեր եւ Ուօր Սէյվինկ Սթէմփներ	73,944·28	121,602·31
Չի գանձուած չէքեր, դրամատան ծախսեր		3,205·91
Համագումար		$704,915·98

ՄԻԱՄԵԱՅ ՀԱՇԻՒ

ՅՈՒՆՎԱՐ 1–ԷՆ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31, 1919

ՄՈՒՏՔ

ԶԱՆԱԶԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԷ ԵՒ ԱՆՀԱՏՆԵՐԷ ՍՏԱՑՈՒԱԾ

Ուօթըրթաունէն հարսանիքէ մը գոյացած, Ս. Գալայճեանի միջոցաւ	36·45
Միհրան Սվազլեան նուէր	15·00
Պալտօեանէ, Արմինըրն փօէմս գրքին փոխարէն	2·00
Հայկ Մալօեան եւ Ս. Սեդրակեանէ, Չարլըթըն, Ուէսթ Վրճ.էն	50·00
Պետրոս Պօյաճեանէ, Ամերիկ. Զին. (Ֆրանսայէն)	10·00
Լ. Մելիքեանէ, Կրանիթ Սիթիէն, Ա. Մելիքեանի մահուան առթիւ	70·00
Ղ. Արօեանի միջոցաւ, Ս. Շաղալեանի մահուան առթիւ	63·00
Հեռագրատունէն, հեռագիր մը ուշ բերուած ըլլալուն՝ տուգանք	·39
Ուայթինսվիլէն, Նիկ. Կարապետեանի եւ Մարիամ Նաճարեանի	
ամուսնութեան առթիւ	85·75
Հ. Յ. Դ. Րէյսինի Կոմիտէէն, ներկայացումէ մը գոյացած	230·00
Մէյրի Հ. Ուօըրնէ նուէր, Մ. Յովհաննէսեանի միջոցաւ	15·00
Հայկազուն Միլէմէթճեանէ, Նիւ Պըրիէն	10·00
Յովհաննէս Ժամկոչեանէ, Րիչմընտէն	10·00
Տ. Տրդատեանէ, գրքերու փոխարէն	4·00
Մ. Կ. Պրայընթէ նուէր, Պրէտֆըրտ, Մէս.էն	5·00
«Պահակ»ի սիւնակներէն, Հայ կամաւորներու Կաղանդի նուէր	151·00
Ֆրէտէրիք Պէյլիէ նուէր, Թրընթըն Ն. Ճ.էն	10·00
Մ. Մըքֆարթնիէ նուէր	1·00
Աբրահամ Փարիզեանէ, Ս. Ադամեանի միջոցաւ	15·00
Ճ. Ա. Խարրէ նուէր, Պէթըլ Քրիքէն, Մ. Պ. Վարդանեանի միջոցաւ	20·00
Անտոն Գազանճեանէ, Նիւ Րօչէլէն	10·00
Խորէն Խթէեանէ, փոքրիկ Տիլպէրեանի մահուան առթիւ	84·00
Մանուկ Զօլաքեան եւ Պօղոս Ղազարեանէ (10–ական)	20·00
Սըմըրվիլէն, Թադէոս Նահիկեանի մահուան առթիւ	
Նահիկեան եղբարց միջոցաւ	60·00
Ջարլսթաունէն, Կ. Գազանճեանի մահուան առթիւ,	
Մ. Գազանճեանի միջոցաւ	62·00
Մօլտընէն, Տիգրան Ճիվէլէկեանի մահուան առթիւ,	
Արմենակ Գարակէօզեանի միջոցաւ	51·00
Լիվրէթէն, Սարգիս Սիմօնեանի ամուսնութեան առթիւ	50·00
Րօչէսթըրէն, Ն. Գասապեանէ, երեկոյթի մը առթիւ	32·00
Տիթրոյթ Հ. Փարքէն, Տէր եւ Տիկին Ս. Սարաֆեանէ,	
Խ. Արզընեանի եւ Ա. Տիլպէրեանի մահուան առթիւ	4·00
«Ազգ»ի սիւնակներէն, «Ժպիտ մը որբերուն»	152·11
Սըմըրվիլէն, Յ. Մուրլեանէ, փոխան ծաղկեպսակի	40·00
Սըմըրվիլէն, Յովսէփ Տէրտէրեանէ եւ Վարդան Ինճէեանէ, փոքրիկ	
Արամ Գալուստեանի մահուան առթիւ	111·75
	1,480·45

Փոխադրելի գումար

Փոխադրեալ գումար	1,480·45
Բիչմընտէն, Գրիգոր Տէր Գրիգորեանէ ամսատուրք	6·00
Վասպուրականի Ուս. Ընկերութենէն, Պ. Պետրոսեանի միջոցաւ	25·00
Սեբաստացի Ճերմակեանէ նուէր	1·00
Ա. Յ. Սմիթհ, Ֆըրսթ Փրէսպիթէրեան Չըրչ, էն Արպըր, Միչ.	5·65
Նիւ Պրիթընէն, Յ. Նաճարեանէ, իր որդւոյն Եղիազարի մահուան առթիւ	191·55
«Եփրատ երգիչ խումբ»ի հանդէսէն գոյացած, որբերու համար	103·70
Հէյվըրհիլի Ուինթըր Սթ. Պէփթիսթ Չըրչ Սընտէյ Սքուլէն	23·17
Շիքակոյէն, Սմբատ Մուրատեանէ, որբերու համար	87·75
Գ. Յ. Մեսրոպեանէ, Հայկազն Գալուստեանի մահուան առթիւ, «Ազգ»ի միջոցաւ	5·00
Միս Ք. Պըսէ նուէր, Մէտֆըրտէն	10·00
Արամ Անդրանիկեանէ նուէր, Մէտֆըրտէն	15·00
Վեր. Գ. Պետրոսեանէ, Նորթֆիլտ գրկած իր ճառէն հասոյթ	4·00
Բիվ. Ս. Բ. Հարլօ, Ամերկ. միսիոնար մը նուէր	2·00
Մ. Մաստանեանէ, Իզմէրի Ուս. Ընկթ. կողմէ Ճարոն ղրկուած գումարէն Տիկին Աբգարի կողմէն ետ վերադարձնելով Միութեան նուիրուած	17·14
Ֆաուլըր, Քալ.էն, Ա. Գ. Ղազարեանէ, Պատ. Կիրակոսեանի մահուան առթիւ	200·00
Սբրինկֆիլտէն Մ. Ս. Էմիրզեանէ, Մ. Միքայէլեանի մահուան առթիւ	7·00
Միսիս Ս. Ֆլէնիկընէ նուէր, Շիքակոյէն	5·00
Փաստաբան Օհաննեանի զաւկին մկրտութեան առթիւ, Օ. Պօյաճեանի միջոցաւ	70·00
Այօլա, Քանսասէն, Համ. Հարիզոնեանէ (5 անձերու կողմէ)	70·00
Ուօթաքէթի Հայ Տիկ. Որբ. Ընկթ. Մասնաճիւղէն, Երուսաղէմի որբերուն համար	109·00
Փէթըրսընէն՝ Յակոբ Միլլեանէ	50·00
Զըլսիէն, Ա. Թօփալեանի մահուան առթիւ, Արտաշէս Փէհրիզեանի միջոցաւ	186·00
Քէմտընէն, Տիկին Աննա Իզմիրլեանի մահուան առթիւ Ա. Յովսէփեանի միջոցաւ	95·50
Ալպընիէն, Օհան Տիրինեանէ	20·00
Թրոյէն, Տիկինէ մը, Փ. Ճէֆէրեանի միջոցաւ	25·00
Թրոյէն, Յ. Սուլուքճեանէ	65·00
Բիչմընտէն, Յ. Աստուրեանէ, անդամատուրք	3·00
Բիչմընտէն, Արտակ Փափազեանի մահուան առթիւ, Մարտիրոս Կարապետեանի միջոցաւ	300·00
Քէմտընէն, Յ. Տէվէճեանի մահուան առթիւ, Մ. Յովսէփեանի միջոցաւ	95·50
Թօրէնթօ, Օնթ. Քանատայէն, Պետրոս Պապաեանէ	25·00
Փոխադրելի գումար	3,294·41

Փոխադրեալ գումար		3,294·41
Ֆրէզնօէն, Յարութիւն Աւետիսեանէ		335·00
Քինկսթընէն, Աբրահամ Ճէֆէրեանէ		91·00
Սաութ Միլֆօրտէն, Միհրան Քէչիչեանէ		18·00
Ֆաուլըրէն, Պր. Մամասեանի ընդ. Օր. Թուրվանտա Ինճէեանի ամուսնութեան առթիւ, Գ. Քէնտէրեանի միջոցաւ		150·00
Գումար		3,888·41
63 Մասնաճիւղերէ ստացուած գումար		45,002·95
Մէկ տարուան դրամական տոկոս		322·73
Ընդհ. Գումար Մուտքի		49,214·09
Նախորդ տարուան հաշիւէն փոխանցուած դրամ	47,658·03	
Նախորդ տարուան հաշիւէն փոխանցուած Լիպըրթի Պօնտեր եւ Ուօր Սէյվինկ Սթէմփներ	73,944·28	121,602·31
Համագումար		$170,816·40

ԵԼՔ

ՅՈՒՆՎԱՐ 1-ԷՆ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31, 1919

ԿԱՐՕՏԵԱԼՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏ

Յունվ. 6ին, Մուսուլի եւ շրջակայքի փախստականներուն, Ազգ. Պատ.թեան միջոցաւ	15,000·00	
Յունվ. 6ին, Հօմսի, Համայի եւ Հալէպի փախստականներուն, Ճէնըրըլ Քէյթընի շնորհիւ, Ազգ. Պատուիրակութեան միջոցաւ	25,000,00	40,000·00
Մայիս 2ին, Կովկասի փախստականներուն, Ազգ. Պատուիրակութեան միջոցաւ		20,000·00
Յունիս 28ին, Ճարոնի փաստականներուն, Տիկին Տայանա Աղաբէկ Աբգարի միջոցաւ	1,000·00	
Վերադարձող կարօտ կամաւորներու նպաստ	518·00	1,518·00

ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ

Յունվ. 16ին, Հայաստանի վերաշինութեան համար, Ազգ. Պատուիրակութեան ղրկուած	15,000·00	
Ամերիկահայ Բժշկ. Մարմնոյ տրուած	2,942·84	
Ամերիկահայ Ճարտարագէտներու Միութեան	1,000·00	18,942·84
Փոխադրելի գումար		80,460·84

Փոխադրեալ գումար		80,460 84

ՏԵՂԱԿԱՆ ՓՐՕՓԱԿԱՆԴԻ ԵՒ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ

Արմինեըն Հէրըլտի Հրատարակութեան, թուղթի, տպագրութեան, դրոշմի եւ մէկ պաշտօնեայի չաբթաթոշակ	1,569·68	
Արմինեըն Բրէս Պիւրոյին, Նիւ Եորք	15,000·00	
Նիւ Արմինիայի օժանդակութիւն	600·00	
Հրատարակուած գրքերու, Տիկին Պէրթա Փափազեանի, Մ. Վարդան Մալքոմի, Տոքթ. Գ. Փաստրրմաճեանի գրքերուն տպագրութեան եւ ցրուումին, եւ մաս մը Միս Պլէքուէլի գրքին	3,664·93	
Ուաշինկթընի մէջ Յուլիս 4ին կազմուած թափօրին Ֆիլատէլֆիոյ Մասնաճիւղին միջոցաւ	946·42	
Ֆիլատէլֆիոյ Մասնաճիւղին ղրկուած, Հայանըպաստ փրօփականտի համար	2,000·00	
Ամերիկայի գլխաւոր քաղաքներու մէջ մղուած Հայանպաստ փրօփականտի համար, առնախօսներու ճանապարհածախս, գործիչներու չաբթաթոշակ եւ ժողովներու յայտարարութեանց եւայլնի ծախքեր	692·86	
Ուաշինկթընի գրասենեակին համար, Մ. Սմպադի ծախքերուն, առժամեայ պաշտօնեաներու, գրասենեակի վարձքին, լոյսի, հեռախօսի, հեռագրերու, ճամբորդութեան եւլն.ի ծախքեր	7,260·00	31,733·89

ՏԵՂԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԾԱԽՔԵՐ

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆՑ

Դիւանագիտական եւ Զինուորական պատուիրակութեանց ընդունելութեան համար Նիւ Եորքի եւ Պոսթընի մէջ եղած ծախքեր	1,300·00	
Ազգ. Պատ. Զին. առաքելութեան ծախքեր	1,300·00	2,600·00

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Միս Ալիս Սթօն Պլէքուէլի ծննդեան տարեդարձին առթիւ	50·00	
Զօրավար Թորգոմի	1,000·00	
Բուզվէլթ Մէմօրիըլ Ֆընտին	100·00	1,150·00

ԵՏ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԱԾ

Միութեան միջոցաւ Եգիպտոս կամաւորներու ղրկուած գումարներէն չվճարուածները հոս իրենց տէրերուն վերադարձուած	155·00	
Փոխադրելի գումար	155·00	115,944·73

Փոխադրեալ գումար	155·00	115,944·73
Զըլսիէն Թօփալեանի զաւկին մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի հաւաքուած գումարը՝ իրենց փափաքին համաձայն որբ մը որդեգրելու համար Հ. Բ. Ը. Միութեան Ամերիկայի Կեդր. Մարմնոյ փոխանցուած	186·00	
Գրաքթընի Մասնաճիւղէն ղրկուած, Փ. Փափազեանի վերաբերեալ մասը վերադարձուած	39·00	380·00

ՓԱՐԻԶ ԳՆԱՑՈՂ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐՈՒ

ՓԱՐԻԶԻ Ազգ. Համագումարին Ամերիկայէն ղրկուած պատգամաւորներու թոշակ եւ երթեւեկութեան ծախք, Փետր. 21էն մինչեւ Օգոստ. 21, 1919

1.— Մ. Համբարձումեանի, վեց ամս. թոշակ 300–էն	1,800·00	
Նաւու եւ թրէյնի ծախք	253·20	
2.— Զ. Մաթիկեանի, վեց ամս. թոշակ 300–էն	1,800·00	
Նաւու եւ թրէյնի ծախք	234·20	
3.— Ս. Միքայէլեանի, մէկ ամս. թոշակ	250·00	
Նաւու եւ թրէյնի ծախք (միայն երթալուն)	124·00	4,461·40

ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ԵՒ ՊԱՇՏՕՆԷԻՑ

Գրասենեակի վարձք եւ լոյս	900·15	
Հեռագիրներու արտասահմանի եւ ներքին, եւ հեռախօսի	1,274·85	
Գրասենեակի ժամանակ մը չորս, յետոյ երեք պաշտօնեաներու եւ առժամեայ գործիչներու չաբթաթոշակներ	5,629·31	
Գրասենեակի մանր ծախքեր, դիւանական, տպագրական գործերու, թայփրայթինկի, ջուրի եւ անձեռոցի եւայլն	1,392·29	
Ճանապարհասախսեր առժամեայ պաշտօնեաներու, գործիչներու (թրէյնի եւ պանդոկի համար), եւ հեռաւոր տեղերէ ժողովի եկող Միութեան անդամներու երթեւեկութեան ծախքեր	2,073·86	
Վիճակագրութեան համար, գործակալներու, տպագրական գործերու եւայլնի	155·75	11,426·21
		132,212·34
Փոխադրելի գումար		

Փոխադրեալ ընդհ. գումար ելքի		132,212·31
Ծախուած Լիպըրթի Պօնտերու օրուան գնին տարբերութիւնը		3,252·71
Չի գանձուած, փրօթէսթ եղած չէքեր եւ արտասահման դրամ փոխադրելու ծախքեր		360·55
Գումար		135,825·60
Դեկտ. 31ին պատրաստ դրամ	15·020·80	
Դեկտ. 31ին պատրաստ Լիպըրթի Պօնտեր եւ Ուօր Սէյվինկ Սթէմփներ	19,970·00	34,990·80
Համագումար		$170,816·40

ՄԻԱՄԵԱՅ ՀԱՇԻՒ

ՅՈՒՆՎԱՐ 1–էն ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31, 1920

ՄՈՒՏՔ

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐԷ

Ֆաուլըր, Քալ.էն, Ն. Պագալեանի միջոցաւ	1,550·00
» » Թ. Խնկեանի միջոցաւ	509·00
» » Մ. Պագալեանի միջոցաւ	400·00
Ֆիցպըրկ, Փ. Ա.էն, Մ. Թիւլանեանի միջոցաւ	305·00
Րիչմընտ, Վա.էն, Մ. Կարապետեանի միջոցաւ	34·04
» » Գ. Տէր Գրիգորեանի միջոցաւ	64·00
Սաութ Պոսթոնէն, Ա. Սիսլեանի միջոցաւ	56·72
Պրէտտաքէն, Կարապետ Մերիճեանի միջոցաւ	33·50
Էքրընէն, Ն. Նիկողոսեանի միջոցաւ	75·00
Շիքակոյէն, Յ. Պէզազեանի միջոցաւ	3,820·44
Ֆիլատէլֆիայէն, Կ. Մխալեանի միջոցաւ	500·00
Րիտլի, Քալ.էն, Թ. Աբգարեանի միջոցաւ	51·00
Թրոյ, Ն. Ե.էն, Ճ. Մ. Պարսամի միջոցաւ	493·43
Նիւ Եորքէն, (Միութեան արտօնութեամբ Հայ Ճարտարապետներու Միութեան վճարուած)	1,000·00
Գումար	8,892·13

ՋԱՆԱԶԱՆՆԵՐԷ

Սբրինկֆիլտէն, Գ. Մարգարեանէ		9·00
Գ. Մ. Կիրակոսեանէ, Միութեան գործերով Քալիֆօրնիա երթալու համար ծախքերուն ի հաշիւ իրեն վճարուած գումարէն աւելցած եւ վերադարձուած		350·00
Ծախուած գրասեղանի մը արժէքը		15·00
Տոքթ. Յ. Ծովիկեանէ, Քէմպրիճէն Մուշեղ Յովհաննէսեանի ամուսնութեան առթիւ հաւաքուած Կիլիկիոյ կռուողներուն ղրկուելու համար		125·00
Արամ Անդրանիկեանէ նուէր		10·00
Մէկ տարուան դրամական տոկոս		153·87
Գումար		9,555·00
Նախորդ տարուան հաշիւէն փոխանցուած դրամ	15,020·80	
Նաեւ Լիպըրթի Պօնտեր եւ Ուօր Սէյվինկ Սթէմփներ	19,970·00	34,990·80
Ընդհանուր Գումար Մուտքի		$44,545·80

ԵԼՔ

ՅՈՒՆՎԱՐ 1-ԷՆ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31, 1920

ԿԱՐՕՏԵԱԼՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏ

Ծարոնի մէջ գտնուող Հայ կարօտեալներու, Տիկին Տայանա Աղաբէկ Աբգարի միջոցաւ	1,000·00	
Ընդհ. կարօտեալներու, Ազգ. Պատ.թեան միջոցաւ	2,000·00	
Վերադարձող կարօտ կամաւորներու	300·00	
Կարօտ Հայ աղջկայ մը	25·00	3,325·00

ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ

Հայ Ճարտարագէտներու Միութեան, Նիւ Եորքի Մասնաճիւղին ձեռքով վճարուած	1,000·00	
Հայ Բժշկական Միութեան	300·00	1,300·00

ԸՆԴՀ. ՓՐՕՓԱԿԱՆՏԻ ԵՒ ԴԻՒՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ

Փարիզ Ազգ. Պատուիրակութեան ղրկուած	3,000·00	
Ուաշինկթընի գրասենեակին համար, Մ. Սմպադի ծախքերուն, ատժամեայ պաշտօնեաներու թոշակ, գրասենեակի վարձք, լոյսի, հեռախօսի, հեռագրի, ճամբորդութեանց եւլն. ծախքեր	7,163·00	
Թհը Նիւ Արմինիայի օժանդակութիւն	2,000·00	
Միութեան Նիւ Եորքի Ինֆօրմէյշըն Պիւրոյին	7,500·00	
Հայ վէթէրաններու թափօրի յանձ.ին, Ապրիլ 14ին 600 Հայ վէթէրաններով Ուաշինկթընի մէջ կազմուած թափօրին ծախքերուն համար	3,350·00	
Ամերիկացիներու մէջ հայանպաստ փրօփականտ մըղելու համար մէկ պաշտօնեայի թոշակ եւ ճամբու ծախք	860·35	
Ամերիկայէն Փարիզ Ազգ. Պատուիրակութեան ղըրկուած Հայկական լուրերու կոռոններուն համար վճարուած	89·00	23,962·35

ՏԵՂԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԾԱԽՔԵՐ

Փրկութեան Հանգանակութեան նախնական ծախքերուն վճարուած իբր փոխատուութիւն	1,718·66	
Զօրավար Անդրանիկի նուիրուած	1,000·00	
Պոլիս Ազգ. Պատրիարքարանի իբր նուէր ղրկուած գրի մեքենայ մը (թայփրայթըր)	127·15	
Փոխադրելի գումար	2,845·81	28,587·35

Փոխադրեալ գումար	2,845·81	28,587·35
Հայկ. Հանրապետութեան Բ. տարեդարձին տօնախմբութեան առթիւ եղած ծախքերուն կէսը	93·09	
Բէմպրիճէն, Մուշեղ Յովհաննէսեանի հարսանեկան հանդէսին մէջ հաւաքուած գումարը ղրկուած Կիլիկիա՝ Պ. Մ. Տամատեանի, Հայ կռուողներուն համար	125·00	
Արտասահման փոխադրուած գումարներու պանքայի ծախք	15·22	
Լուսանկարիչ Կարօին վճարուած, Փրօֆ. Ա. Տէր Յակոբեանի լուսանկարներուն համար	30·00	

ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ԵՒ ՊԱՇՏՕՆԷԻՑ

Գրասենեակի վարձք եւ լոյս	1,259·56	
Հեռագիրներու՝ արտասահման եւ տեղային, եւ հեռախօսի	1,205·03	
Գրասենեակի երկու պաշտօնեաներու թոշակ	2,102·00	
Դիւանական եւ տպագրական ծախքերու	516·51	
Ջուրի, սառի եւ անձեռոցի համար	40·30	
Ատժամեայ պաշտօնեաներու եւ հեռաւոր տեղերէ եկող Միութեան անդամներու ճամբու ծախքեր	427·33	8,659·85
Ընդհանուր Գումար Ելքի		37,247·20
Ծախուած Պօնտերու օրուան գնի տարբերութիւնը		1,771·98
Դեկտ. 31ին պատրաստ դրամ	3,626·62	
Դեկտ. 31ին պատրաստ Լիպըրթի Պօնտեր	1,000·00	
Ուօր Սէյվինկ Սթէմփներ	900·00	5,526·62
Համագումար		$44,545·80

ՄԻԱՄԵԱՅ ՀԱՇԻՒ

ՅՈՒՆՎԱՐ 1-ԷՆ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31, 1921

ՄՈՒՏՔ

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ ՀԱՇԻՒՈՅՆ

Քալիֆորնիոյ շրջանակէն, Հ. Հ. Զօրպաճեանի միջոցաւ		837·73
Լինէն, Մանուկ Մաստանեանի միջոցաւ		15·29
Տիթրոյթէն, Մ. Տէր Պօղոսեանի միջոցաւ		108·63
Նիւ Եորքէն, Պօղոս Կատարիկեանի միջոցաւ		101·36
Ֆիչպըրկէն, Մհդ. Յովհ. Պէզիրկանեանի միջոցաւ		67·50
Փիցպըրկէն, Մ. Թիւլէնեանի միջոցաւ		81·00

ԶԱՆԱԶԱՆՆԵՐԷ

Միութեան կողմէ Ֆիլատելֆիոյ Փրովինսիըլ Քոմիթիին փրօփականտի համար ղրկուած գումարներէն աւելցած ըլլալով ետ վերադարձուած՝ Տ. Հ. Գապաղեանի միջոցաւ		2,170·32
Կամաւոր Դանիէլ Ջառացեանի՝ Սերաստիա ղրկած դրամը վճարուած չըլլալուն համար Ամերիկեան Պօրտ ընկերութենէն Միութեան փոխանցուած		50·00
Քլիվլէնտէն, Մր. Լուիզ Ք. Պուքըրէն նուէր		5·00
Մէրսինի Հայ Ազգային Միութեան հաշուոյն գանձուած չէքեր		90·26
Փիլկրիմ Փրէսին Թրէնիտի ալ Աումինիա գրքերու գրքերու փոխարժէքէն Միութեան բաժինը		18·20
Կիլիկիոյ Ազատագրութեան Հանգանակութեան Կեդր. Յանձնաժողովէն՝ Միութեան Նիւ Եորքի Քաղաքական Գործունէութեան Յանձ.ին վճարուած, Միութեան հաշուոյն, Կիլիկիոյ խնդրոյն փրօփականտին համար		2,500·00
Երկիր դացող Հայերու՝ անցագրի համար տրուած վկայականներէն գոյացած, (Փետր. 12էն մինչեւ Հոկտ. 31, իւրաքանչիւրէն 2-ական տոլար)		76·00
Գ. Նորատունկեանի ի պատիւ տրուած ճաշկերոյթի տոմսակներէն գոյացած		560·00
Միս Ֆ. Հ. Լիւսքօմէ նուէր		5·00
Փրկութեան Հանգանակութեան համար Միութեան ըրած ծախքերը Հանգչ. Յանձ.ին կողմէ վերադարձուած		1,718·66
Զըլսիէն Մկրտիչ Ծօնեանէ, ղրկելու համար Հայաստանի վարչապետին, Հայ սովեալներու ի նպաստ		25·00
Պոսթընէն, Մ. Յ. Կիւլէզեանէ նուէր		100·00
Նիւ Եորքի Ամերիկահայ Գրատունէն, գրքերու փոխարէն		5·00
Մէկ տարուան դրամական տոկոս		47·65
Գումար		8,582·60
Նախորդ տարուան հաշիւէն փոխանցուած դրամ	3,626·62	
Նախորդ տարուան հաշիւէն փոխանցուած Լ. Պօնտեր	1,000·00	
Եւ Ուօր Սէյվինկ Սթէմփներ	900·00	5,526·62
Ընդհանուր Գումար Մուտքի		$14,109·22

ԵԼՔ

ՅՈՒՆՎԱՐ 1-ԷՆ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31, 1921

Գրասենեակի մէկ՝ յետոյ երկու, պաշտօնեաներու չարթաթօշակ	2,355·00	
Դիւանական ծախք, թուղթ գրիչ եւլն.	298·39	
Տպագրական գործերու	136·95	
Ջուրի, սառի եւ անձեռոցի համար	64·20	
Գրասենեակի վարձք եւ լոյս	1.145·89	
Հեռագրի՝ տեղային եւ արտասահմանի եւ հեռախօսի	221·43	
Միութեան անդամներու հեռաւոր տեղերէ ժողովներու գալու, եւ ուրիշ գործերու համար եղած ճամբու ծախքեր	487·34	
Փրօփականտի համար գնուած գրքերու, թերթերու, եւ գրուած յօդուածներու վճարուած	43·15	
Հիւանդ կամաւորի մը նպաստ	25·00	
Հայ Վէթէրաններու Թափօրի Յանձ.ին դարձեալ վճարուած, Ուաշինկթընի մէջ կատարուած մեծ ցոյցին ծախքերուն համար	200·00	
Միութեան Նիւ Եորքի Քաղաքական Գործունէութեան Յանձ.ին վճարուած, Կիլիկիոյ Ազատ. Հանգ. Կեդր. Յանձ.էն Միութեան հաշուոյն	2,500·00	
Սողոմոն Թէհլիրեանի պաշտպանութեան համար Փարիզի Կեդր. Յանձ.ին հեռագրուած	1,000·00	
Գ. Նորատունկեանի ընդունելութեան համար եղած ընդհանուր ծախքեր	1,001·35	
Մէրսինի Հայ Ազգ. Միութեան ղրկուած, իրենց հաշուոյն հոս գանձուած չէքերու փոխարէն	90·26	
Րիչմընտէն՝ Հ. Աստուրեանի՝ 1918ին մէկ միլիոնի հանգանակութեան ի հաշիւ ղրկած 10 տոլարի չէքին թէ օրիճինըլը եւ թէ տիւպլիքէյթը գանձուած ըլլալուն համար, աւելին վերադարձուած	10·00	
Գրասենեակին մէջ դրուած միջնորմի ծախք	90·00	
Մկրտիչ Ծօնեանի նուէրը Նիր Իսթ Րիլիֆի միջոցաւ ղրկուած Հայաստանի վարչապետ Միասնիկեանի, Հայ սովեալներու ի նպաստ	25·00	
Արտասահման ղրկուած դրամներու հեռագրական ծախք, պանքային կողմէ	13·82	9,707·78
Ծախուած Պօնտերու օրուան գնի տարբերութիւնը	88·33	
Ծախուած Ուօր. Ս. Սթէմփներու տարբերութիւնը	175·00	263·33
Դեկ. 31ին պատրաստ: դրամ	3,863·11	
Լիպըրթի Պօնտ մը	50·00	
Ուօր Ս. Սթէմփներ	50·00	
նօթ մը	175·00	4,138·11
Համագումար		$14,109·22

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

Մ Ո Ւ Տ Ք

1917 ԱՊՐԻԼԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31, 1921

(Հինգ տարուան)

Թ Ո Ւ Ա Կ Ա Ն	Մասնաճիւղերէ	Զանազան Անհատներէ եւ Մարմիններէ	Տոկոս	Գումար
1917 Ապրիլէն Դեկտեմբեր 31	177,324·23	13,752·10	631·67	191,708·00
1918 Յունվարէն Մարտ 31	29,718·04	4,974·00	165·58	34,857·62
1918 Ապրիլէն Դեկտեմբեր 31	622,356·90	14,063·00	1,644·83	638,064·73
1919 Յունվարէն Դեկտեմբեր 31	45,002·95	3,888·41	322·73	49,214·09
1920 » » 31	8,892·13	509·00	153·87	9,555 00
1921 » » 31	1,211·51	7,323·44	47·65	8,582 60
ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ	384,505·76	44,509·95	2,966·33	931,982·04

Ընդհանուր Մուտք $931,982·04

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

Ե Լ Ք

1917 ԱՊՐԻԼԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31, 1921

ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ	1917	1918	1919	1920	1921	Գումար
Ամերիկայէն ղրկուած կամաւորներու համար	56,615·15	10,000·00				66,615·15
Կովկասի կռուողներուն, Ազգ. Պատուիրակութեան միջոցաւ		150,000·00				150,000 00
ԿԱՐՕՏԵԱԼՆԵՐՈՒ						
Ազգ. Պատուիրակութեան միջոցաւ		330,000·00	60,000·00	2,000·00		392,000·00
Տիկ. Տայանա Աղաբէկ Ապգարի միջոցաւ, Ճափոն	1,000·00	2,000·00	1,000·00	1,000·00		5,000·00
Օտար Մարմիններու միջոցաւ	60,000·00	14,500·00				74,500·00
Ուրիշ զանազան միջոցներով	15,300·00	15,000·00				30,300·00
Կարօտ կամաւորներու եւ անհատներու	25·00	349·93	518·00	325·00	25·00	1,242·93
ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ						
Ազգ. Պատուիրակութեան ղրկուած			15,000·00			15,000·00
Ամերիկահայ Բժշկական Մարմնոյ			2,942·84	300·00		3,242·84
Ամերիկահայ Ճարտարագէտներու Միութեան			1,000·00	1,000·00		2,000·00
ՓՐՕՓԱԿԱՆՏԻ						
Ազգ. Պատուիրակութեան ղրկուած	10,000·00	35,000·00		3,000·00		48,000·00
Միջեւրոպական Դաշնակցութեան, Ուաշինկթըն		2,200·00				2,200·00
Զանազան գործերու եւ գրքերու	595·00	1,900·00	6,611·35	89·00	43·15	9,238 50
Գործիչներու թոշակ եւ ծախք	6,256·93	1,675·71	692·86	860·35		9,485·85
Արմինըն Հէրըլտ–ին	713·31	3,562·31	1,569·68			5,845·30
Նիւ Արմինիա–ին	500·00		600·00	2,000·00		3,100·00
Փրէս Պիւրոյին, Նիւ Եորք		2,000·00	15,000·00			17,000·00
Ուաշինկթընի Գրասենեակին համար			7,260·00	7,163·00		14,423·00
Նիւ Եորքի Դիւանագիտական Յանձնախումբին				7,500·00	2,500·00	10,000·00
Հայ Վէթէրաններու Թափօրի Յանձնախումբին				3,350·00	200·00	3,550·00
Սողոմոն Թէհլիրեանի Պաշտպանութեան համար					1,000·00	1,000·00
ՏԵՂԱՅԻՆ ԾԱԽՍԵՐ						
Պաշտօնեաներու եւ գործիչներու թոշակ	1,996,75	6,372·98	5,629·31	2,102 00	2,355·00	18,456·04
Ճամբու ծախքեր զանազան առիթներով	1,200·00	3,093·49	2,073·86	427·33	487·34	7,282·02
Ուրիշ տեղեր փոխանցուած գումարներ	90 00	165·00	380·00	125·00	125·26	885·26
Գրասենեակի վարձք, լոյս, հեռագիր, հեռաձայն	1,244·32	2,185·07	2,175·00	2,464·59	1,367·32	9,436·30
Դիւանական եւ ուրիշ մանր ծախքեր	1,179·38	2,842·85	1,548·04	679·90	589·54	6,839·71
Զանազան հիւրերու ընդունելութեանց ծախքեր			2,600·00		1,001 35	3,601·35
Փարիզ Ազգ. Համագումարին ղրկուած պատուիրակներու թոշակ եւ ծախք			4,461·40			4,461·40
Նուէրներ զանազան առիթներով			1,150·00	1,127·15		2,277·15
Փրկութեան Հանգանակութեան նախնական ծախքերուն, իբր փոխատուութիւն				1,718·66		1,718 66
Վերադարձուած չէքեր եւ պանքայի ծախքեր	1·00	3,463·86	360·55	15·22	13·82	3,854·45
Ծախուած պոնտերու եւ աթէմրներու օրուան գնի տարբերութիւնները			3,252·71	1,771·98	263·33	5,288·02
Ընդհ. Գումար Ելքի	156,716·84	586,311·20	135,825·60	39,019·18	9,971 11	927,843·93
Պատրաստ դրամ, պօնտ, աթէմրներ եւ նօթ մը						4,138·11
ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ						$931,982 04

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐԷՆ ՍՏԱՑՈՒԱԾ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐ

1917 ԱՊՐԻԼԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31, 1921

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ	Մէկ Միլիոնի Հանգանակութենէն առաջ		Մէկ Միլիոնի Հանգանակութիւն		Գումար
	Ապրիլէն Դեկ. 31 1917 Ինամսեայ Հաշիւէն	Յնվ. 1էն Մարտ 31 1918 Եռամսեայ Հաշիւէն	Ապրիլ 1էն Դեկ. 31 1918 Ինամսեայ Հաշիւէն	1919 Յնվ. 1էն Դեկ. 31 1921 Եռամեայ Հաշիւէն	
Ahmik, Mich.			1,975.00		1,975.00
Akron, Ohio	1,016.00	100.00	2,840.00	269.00	4,225.00
Albany, N. Y.			595.00		595.00
Alton, Ill.			220.00		220.00
Attleboro, Mass.	104.25		357.00	47.50	508.75
Augusta, Me.			282.00		282.00
Baltimore, Md.	185.75		575.00		760.75
Barberton, Ohio		350.00	1,435.00		1,785.00
Battle Creek, Mich.	125.00	62.90	419.00	50.00	656.90
*Battle Creek, Mich.	66.25				66.25
Berkeley, Calif.				305.00	305.00
Bettendorf, Iowa	2,000.00	200.00		473.59	2,673.59
Bingham, Utah and Canyon, Texas			1,552.55		1,552.55
Binghampton, N. Y.	2,185.53		3,710.00		5,896.53
Buenos Aires, Arg.			453.35		453.35
Boston, Mass.	7,265.99	400.00	26,561.02	713.48	34,940.49
Braddock, Pa.			7,370.50	33.50	7,404.00
Brandford, Ont., Canada			2,800.00	147.00	2,947.00
Bradford, Mass.	1,100.00				1,100.00
Bridgeport, Conn.	4,677.20		15,299.86	450.00	20,427.06
Bridgewater, Mass.	715.58		1,720.00	211.78	2,647.36
Bristol, Conn.	586.20		780.00	42.50	1,408.70
Brockton, Mass.	882.50		3,500.00	360.94	4,743.44
Brooklyn, N. Y.	1,550.00		3,499.43	225.50	5,274.93
Brookshire, Texas			435.00		435.00
Buffalo, N. Y.	265.00		140.00		405.00
Cambridge, Mass.	1,235.00	60.00	6,246.00		7,541.00
Camden, N. J.	1,000.00	350.00	2,085.00		3,435.00
**Camp Devens, Mass.			235.27		235.27
***Camp Grant, Ill.			150.00		150.00
Carrollville, Wis.			243.00		243.00
Caryville, Mass.			1,102.00		1,102.00
Charlestown, Mass.			2,892.20		2,892.20
Chelsea, Mass.	900.00		9,704.89	239.00	10,843.89
Chicago, Ill.	8,000.00	2,200.00	18,905.00	10,270.44	39,375.44

*Battle Creek–ի Շրջկ. Գաղութէն
**Camp Devens–ի Հայ զինուորներէն
***Camp Grant–ի Հայ զինուորներէն

Cincinnati, Ohio			333.00		333.00
Cleveland, Ohio	2,700.00	188.00	9,725.00	324.00	12,937.00
Coatesville, Pa.	477.80		1,094.00		1,571.80
Concord, N. H.	586.70		1,624.81		2,211.51
Connellsville, Pa.			1,681.65		1,681.65
Derry, N. H.			186.00		186.00
Detroit, Mich.	8,600.00	1,521.69	45,783.76	120.63	56,026.08
Dover, N. H.	50.00		144.00		194.00
Dundas, Ont. Canada			375.00		375.00
East Douglas, Mass.			60.00		60.00
East Mouline, Ill.	110.00	5.00			115.00
East St. Louis, Ill.		350.00	1,500.00		1,850.00
East Waymouth, Mass.			505.00		505.00
Elmira, N. Y.			200.00		200.00
Erie, Pa.	450.00	60.00	3,000.00		3,510.00
Evanston, Ill.			475.00		475.00
Fairview, Mont.			110.00		110.00
Fitchburg, Mass.	488.00		2,265.57	67.50	2,821.77
Flint, Mich.			90.00		90.00
Florence, Mass.			70.00		70.00
Framingham, Mass.			1,036.00		1,036.00
Franklin, Mass.	500.00	134.13	1,218.15	274.00	2,126.28
Fowler, Calif.	2,500.00	2,000.00	500.00	7,130.50	16,630.50
Fresno, Calif.	7,000.00	3,000.00	700,00	7,287.73	17,987.73
Galt, Ont., Canada	1,000.00		1,150.00	100.00	2,250.00
Gary, Ind.			785.00		785.00
Granite City, Ill.	700.00	377.50	5,931.50		7,009.00
Grand Rapids, Mich.		713.07	505.00		1,218.07
Green iver, Wyo.			485.00		485.00
Guelph, Ont., Canada	1,104.00		349.65		1,453.65
Grove City, Pa.		101.00			101.00
Hamilton, Ont., Can.	1,000.00	100.00	2,400.00		3,500.00
Hartford, Conn.	2,320.00	150.00	9,192.00	500.00	12,162.00
Herkimer			100.00		100.00
Haverhill, Mass.	5,181.38	118.62	6,890.00	321.00	12,511.00
Hopewell, Va.	731.00		8,221.00	97.70	9,049.70
Hubbell, Mich.			771.00		771.00
Hudson, Mass.	665.00		956.00		1,621.00
Island Falls, Mass.	25.00				25.00
Indiana Harbor, Ind.	70.00		2,622.00		2,692.00
Indian Orchard, Mass.	1,040.00	100.00	3,446.00	171.00	4,757.00
Jacksonville, Fla.			80.00		80.00
Jamestown, N. D.			3,138.00		3,138.00
Kansas City, Mo.	392.00		768.00	160.00	1,320.00
Kenosha, Wis.	400.00		1,023.00		1,423.00
Lake Linden, Mich.			240.00		240.00
Lawrence, Mass.	5,800.00	1,000.00	13,134.75	27.00	19,961.75
Lowell, Mass.	3,111.50	455.00	10,414.73		13,981.23
Los Angeles, Calif.	500.00		400.00		900.00
Lynn, Mass.			8,634.00	315.29	8,949.29
Louisville, Ky.				114.50	114.50
Madison, Me.	423.00		801.50		1,224.50
Malden, Mass.		38.00	1,145.00		1,183.00
Manchester, N. H.	920.00	245.00	2,000.00		3,165.00
Massena, N. Y.	1,500.00		2,652.00		4,152.00
Meadville, Pa.	200.00		600.00		800.00
Meriden, Conn.	18.50	59.00	901.76		979.26
Middleboro, Mass.	370.00		1,781.49	196.57	2,348.06
Milford, Mass.	1,406.56	69.20	2,984.22		4,459.98
Millis, Mass.	258.00	30.00	625.50	30.00	943.50

Milwaukee, Wis.......	994.70	105.20	1,135.00	145.00	2,379.90
Minneapolis and St. Paul, Minn......	....	....	100.00	1,498.00	1,598.00
Minneapolis, Minn.....	1,600.00	....	....	....	1,600.00
Minot, N. D..........	....	....	153.00	....	153.00
Montreal, Ont., Canada	....	....	400.00	....	400.00
Montevidio, Uruguay.	....	....	....	58.38	58.38
Nashua, N. H........	417.00	....	1,052.20	....	1,469.20
Naugatuck,BeaconFalls	....	....	400.00	....	400.00
New Britain, Conn....	3,517.00	253.00	6,274.90	....	10,044.90
New Brighton, Pa.....	....	41.00	107.00	....	148.00
Newburyport, Mass...	1,250.00	80.00	2,410.00	....	3,740.00
New Castle, Pa.......	....	125.00	855.10	2.00	982.10
New Haven, Conn.....	425.00	22.51	2,514.50	....	2,962.01
Newton Upper Falls..	495.00	35.00	1,646.20	65.00	2,241.20
New York, N. Y......	18,219.00	5,000.00	72,901.00	1,101.36	97,221.36
Newark, N. J.........	850,00	....	4,134.00	109.00	5,093.00
Norfolk, Va..........	....	....	806.00	201.00	1,007.00
Norfolk, (Ocean View)	....	....	....	147.00	147.00
Niagara Falls, N. Y...	3,415.00	....	6,166.75	375.00	9,956.75
Oil City............	....	....	61.00	....	61.00
Omaha, Neb.........	200.00	40.55	227.00	107.43	574.98
Painesdale, Mich......	....	200.00	1,517.00	....	1,717.00
Parlier, Calif.........	....	....	899.96	1,600.00	2,499.96
Paterson, N. J........	1,100.00	....	4,159.00	450.00	5,709.00
Pawtucket and Central Falls, R. I...	1,440.00	60.00	6,565.50	31.00	8,096.50
Peabody, Mass.......	950.00	36.00	727.93	55.00	1,768.93
Portland, Oregon.....	....	....	....	281.00	281.00
Petoskey, Mich.......	....	....	100.00	....	100.00
Philadelphia, Pa......	5,000.00	2,500.00	22,110.00	876.32	30,486.32
Pittsburgh, Pa.......	....	247.00	1,842.05	893.50	2,982.55
Pompton Lake, N. Y...	....	....	162.50	....	162.50
Pontiac, Mich........	2,185.00	....	3,590.00	....	5,775.00
Portland Me..........	1,450.00	274.00	3,034.00	310.00	5,068.00
Providence, R. I......	10,500.00	....	53,700.00	800.00	65,000.00
Putnam, Conn........	....	....	277.00	....	277.00
Quincy, Mass.........	....	....	435.00	....	435.00
Racine, Wis..........	1,000.00	500.00	3,847.67	121.90	5,469.57
Reedley, Calif........	1,290.30	2,509.70	838.37	4,541.00	9,179.37
Richmond, Va........	1,307.24	....	3,633.50	396.84	5,337.58
Rochester, N. Y......	221.78	....	293.00	413.45	928.23
Salem, Mass.........	478.00	....	1,421.90	146.00	2,045.90
Salem, N. H.........	....	450.00	826.00	....	1,276.00
Salt Lake Ciyt, Utah..	....	....	569.00	....	569.00
Scranton, Pa.........	....	....	50.00	....	50.00
Selma, Calif..........	....	....	480.00	....	480.00
Senger, Calif.........	....	....	....	2,000.00	2,000.00
Seattle, Wash........	....	....	1,854.39	....	1,854.39
Sioux City, Iowa......	....	....	110.00	....	110.00
South Boston, Mass...	....	200.00	4,717.62	56.72	4,974.34
Suoth Chicago, Ill.....	....	40.00	2,510.00	67.00	2,617.00
South Manchester....	....	....	658.72	....	658.72
South Milwaukee, Wis.	800.00	....	340.00	675.00	1,815.00
Springfield, Mass.....	1,072.00	....	3,151.60	42.58	4,266.18
St. Paul, Minn........	....	150.00	....	46.12	196.12
St.Catherines,Ont.Can.	1,100.00	175.00	2,291.98	....	3,566.98
St. Joseph, Mo.......	770.00	65.00	635.00	....	1,470.00
St. Louis, Mo.........	....	110.20	1,715.00	40.00	1,865.20
St. Louis & East St. L.	2,585.27	....	....	....	2,585.27

Sterling, N. J........	....	....	190.00	....	190.00
Staples, Minn.........	....	....	1,341.00	....	1,341.00
Stoneham, Mass......	259.85	....	464.34	....	724.19
Summit, N. J.........	....	....	1,502.00	....	1,502.00
Syracuse, N. Y.......	3,500.00	....	3,235.00	....	6,735.00
Tacoma, Wash........	....	....	1,118.05	....	1,118.05
Tulara, Calif.........	....	719.00	....	....	719.00
Taber, Idaho.........	412.00	....	....	....	412.00
Thompsonville, Conn..	....	....	360.00	....	360.00
Toledo, Ohio.........	335.00	....	1,679.25	....	2,014.25
Toranto, Ont., Canada	230.00	....	576.50	22.25	828.75
Trenton, N. J.........	....	....	455.00	....	455.00
Troy, N. Y...........	3,500.00	....	6,330.00	493.43	10,323.43
Utica, N. Y...........	400.00	30.00	800.00	....	1,230.00
Washington, D. C.....	....	....	1,193.00	....	1,193.00
Waterbury, Conn.....	....	50.00	226.00	....	276.00
Watertown, Mass.....	1,739.00	160.27	10,931.86	95.00	12,926.13
Waterviliet, N. Y.....	....	....	3,087.05	....	3,087.05
Waukegan, Ill........	2,000.00	....	5,930.32	570.00	8,500.32
Wilkes-Barre.........	....	....	40.00	....	40.00
West Alice, Wis.......	....	....	438.00	....	438.00
West Hoboken, N. J...	2,000.00	....	12,472.42	100.00	14,572.42
West Pullman, Ill.....	1,200.00	....	2,883.25	262.50	4,345.75
West New York, N. J..	....	....	....	1,000.00	1,000.00
Whitinsville, Mass....	2,800.00	....	7,590.00	....	10,390.00
Winooski, Vt.........	590.00	....	2,547.00	....	3,137.00
Wood River..........	....	....	1,105.00	....	1,105.00
Woonsocket, R. I......	1,566.70	52.50	3,107.55	100.00	4,826.75
Worcester, Mass......	5,700.00	800.00	29,441.00	3,734.16	39,675.16
Yonkers, N. Y........	....	....	1,563.65	....	1,563.65
Youngstown, Ohio....	....	149.00	628.00	....	777.00
Miscellaneous........	....	....	4,825.21	....	4,825.21
TOTAL...........	177,324.23	29,718.04	622,356.90	55,106.59	884,505.76

ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՄ

Հայ Ազգային Միութեան Հնգամեայ ելեւմտական հաշիւները քննած ըլլալով կը վաւերացնենք անոնց ճշտութիւնը:

ՀԱՇՈՒԵՔՆՆԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՏՕՔԹ. Մ. Կ. ԵԱՐՏԸՄԵԱՆ
ՄԱՐԿՈՍ ՏԷՐ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆ
ԹՈՐՈՍ Կ. ՋՈՒԼՃԵԱՆ

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾՆԵՐ

Ա. Համերաշխական Բանակցութիւններ

Բ. Կամաւորներու Անուանացանկ

ՀԱՄԵՐԱՇԽԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՉՈՐՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԿԵԴՐ. ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒ ԼԻԱԶՕՐՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Ա. ՆԻՍՏ

16 ՄԱՐՏ 1917, ՊՕՍԹԸՆ

Եգիպտոսի մէջ վերջերս կազմուած Հայ Ազգային Միութեան երեք պատգամաւորներուն՝ ընկերներ Ս. Սապահգիւլեանի, Ա. Հանըմեանի եւ Մ. Տամատեանի 14 Մարտ թուակիր հրաւէրին վրայ, որ միաժամանակ ուղղուած էր Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան Ամերիկայի Գործադիր Յանձնախումբին, Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան Ամերիկայի Կեդրոնական Կոմիտէին, Վերակազմեալ Հնչակեան կուսակցութեան Ամերիկայի Նահանգային Վարչութեան եւ Սահմ. Ռամկավար կուսակցութեան Ամերիկայի Նահանգային Վարչութեան, եւ որ ազգ. ներկայ ճգնաժամին մէջ կուսակցութեան համերաշխութեան ընդհանուր համագործակցութեան անհրաժեշտութիւնը շեշտելով՝ յիշեալ մարմինները կը հրաւիրէր ընտրել երեքական լիազօրներ, որոնք պատգամաւորութեան տեղեկութիւնները լսելէ վերջ՝ այս ցանկալի համերաշխութիւնը գոյացնելու համար ձեռնարկէին բանակցութիւններու: Յիշեալ կուսակցութեանց ներկայացուցիչները պատգամաւորութեան երեք անդամներու հետ միասին առաջին նիստը գումարեցին 1917 Մարտ 16-ին, Ուրբաթ օրը, երեկոյեան ժամը 8·45-ին, Ուաշինկթըն Սթրիթի 724-ի սրահներէն միոյն մէջ:

Այս առաջին նիստին նախագահեց պատգամաւորութիւնը՝ ատենապետութեամբ ընկեր Սապահգիւլեանի եւ ատենադպրութեամբ ընկեր Հանըմեանի:

Ներկայ էին Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան կողմէ՝ ընկերներ Տքթ. Արշաւիր Իգնատիոսեան, Յակոբ Բարեջանեան եւ Սիրվարդ. Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան կողմէ՝ ընկերներ Մ. Համբարձումեան, Ա. Սաչագլեան եւ Ջաւէն Նալպանտեան. Վերակազմեալ Հնչակեան կուսակցութեան կողմէ՝ ընկերներ Միհրան Սվազլի, Հրաչ Երուանդ եւ Յովհաննէս Ծովիկեան. Հայ Սահմ. Ռամկավար կուսակցութեան կողմէ՝ ընկերներ Վահրամ Գրիգորեան եւ Սարգիս Մալեմեզեան. այս վերջինները յայտնեցին թէ՝ Հայ Սահմ. Ռամկավար կուսակցութիւնը ներկայացնող երրորդ լազօրը՝ ընկ. Միքայէլ Մինասեան, ինչպէս նաեւ փոխանորդ նշանակուած ընկ. Ն. Խաչմանեան, քաղաքէն բացակայ էին, բայց եթէ իրենք երկուքը ի վիճակի էին երրորդին բացակայութեանը իրենց կուսակցութեան կողմէ արտայայտուելու եւ որոշումներ տալու:

Ատեանը բացաւ ընկեր Սապահգիւլեան, այս գումարումներուն պատմական նշանակութիւնը շեշտող մէկ քանի հակիրճ խօսքերով:

Օրակարգի խնդիրներ նշանակուեցան հետեւեալ կերպով.

1.— Կուսակցութեանց ներկայացուցիչներու վկայագրերու ճշգում.

2.— Պատգամաւորութեան վկայագրերու մատուցում

3.— Պատգամաւորութեան տեղեկատուութիւնը ազգային արդի կացութեան և անոր պահանջներուն, ինչպէս նաեւ իր պաշտօնին եւ իր բերած առաջարկներուն մասին:

ՕՐԱԿԱՐԳԻ Ա. ԽՆԴԻՐ

Վկայագրերու քննութեան ձեռնարկուելով՝ տեսնուեցաւ որ՝ մինչ միւս երեք կուսակցութեանց ներկայացուցիչները ձեռնարկուելիք այս բանակցութեանց համար պաշտօնապէս լիազօրուած էին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչները ի ձեռին ունէին միայն Կեդրոնական Կոմիտէին անունով ստորագրուած յանձնարարագիր մը, որ իրենց իրաւունք կուտար նոյն օրուան խորհրդակցական գումարու-

մին մէջ Դաշնակցութեան կարծիքները արտայայտելու, առանց լիազօրութեան հանգամանքի: Պատգամաւորութիւնը հարցում ուղղեց Դաշնակցութեան երեք ներկայացուցիչներուն թէ իրենք կը նկատե՞ն թէ լիազօրութեան հանգամանքով կը ներկայանան: Անոնք պատասխանեցին թէ պատգամաւորութիւնը իրենց ուղղուած հրաւէրին մէջ որոշ հարց դրած չէր, որուն համար կարենային լիազօրութեան իրաւունք ստանալ, և թէ հրաւիրագրին մէջ «խորհրդակցութիւն» բառը գործածուած էր: Պատգամաւորութեան հրաւիրագրէն ճշդուեցաւ որ լիազօրներ պահանջուած էին. անկէ զատ գիտել տրուեցաւ որ, թէև հրաւիրագրին մէջ որոշ խնդիր չէր ներկայացուած, սակայն պատուիրակութիւնը ընկ. Հանըմեանի բերնով զիրենք իրազեկ ըրած էր այն բոլոր հարցերուն, որոնց մասին խորհրդակցութիւններ պիտի տեղի ունենային եւ որոշումներ առնուէին այս եւ հետագայ նիստերուն մէջ: Դաշնակցութեան ներկայացուցիչները պատասխանեցին թէ՝ թէև իրենք ընկ. Հանըմեանը կը յարգեն ու կը վըստահին իր բերած տեղեկութեանց ճշդութեանը, սակայն պատգամաւորութիւնը իրենց պաշտօնապէս եւ հաւաքաբար ներկայացած չըլլալուն պատճառաւ իրենք կը սպասէին, որ կամ պատգամաւորութեան նամակին մէջ ճշդուած ըլլար վիճաբանութեան ենթարկուելիք խնդիրներուն բնոյթը, եւ կամ այդ խնդիրները ներկայ ժողովին մէջ պարզուէին, որմէ վերջ միայն կրնային լիազօրուիլ: Այս խնդրի շուրջ ընկերներէ ոմանց կողմէն թեր ու դէմ կարծիքներ յայտնուելէ վերջ՝ ընկեր Սիրվարդ առաջարկեց եւ ընկեր Վահրամ Գրիգորեան երկրորդեց թէ՝ ներկայ ժողովը նկատուի խորհրդակցական ժողով, սպասելով որ Դաշնակցական ներկայացուցիչները յաջորդ նիստին բերեն իրենց վկայագիրը: Պատգամաւորութիւնը հինգ վայրկեան դադար առաջարկելով առանձին խորհրդակցութիւն կատարեց, որմէ յետոյ ընկեր Սապահգիւլեան յանուն պատգամաւորութեան յայտարարեց թէ՝ այս առաջին ժողովը խորհրդակցական հանգամանք պիտի ունենայ. իւրաքանչիւր կուսակցութեան ներկայացուցիչներուն վկայագրերը վերադարձուց յանձնարարելով, որ յառաջիկայ նիստին մէն մի կուսակցութեան ներկայացուցիչները լիազօրութեան պաշտօնական վկայագրերով ներկայանան:

ՕՐԱԿԱՐԳԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՆԴԻՐ— ՊԱՏԳՄ. ՎԿԱՅԱԳՐԵՐՈՒ ՄԱՏՈՒՑՈՒՄ

Պատգամաւորութիւնը ժողովին ներկայացուց՝ Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Հ. Ս. Ռամկավար կուսակցութեան Եգիպտոսի պատասխանատու մարմիններուն և Վերակազմեալ Հնչ. կուսակցութեան Եգիպտոսի ընկերներուն կողմէ ընկեր Ատոմ Ասլանեանի ստորագրութեամբ վկայագիր մը որ Եգիպտոսի մէջ Հայ Ազգ. Միութեան մը կազմութեան պարագաները կը պարզէր եւ երեք պատգամաւորներուն Ամերիկայի մէջ ալ նոյն միութիւնը իրականացնելու համար յիշեալ մարմնոյն կողմէ, զրկուած ըլլալը կը հաստատէր:

Պատգամաւորութիւնը յայտնեց թէ՝ բացի Եգիպտոսի Հայ Ազգ. Միութեան պատգամաւորի հանգամանքէն՝ Ազգային Պատուիրակութեան կողմէ եւս պատգամաւորի հանգամանք ունի եւ թէ X-ի կողմէ եւս կուգայ յատուկ պաշտօնով մը:

Ազգային Պատուիրակութենէն ոեւէ կուսակցութեան ուղղեալ վկայագիր մը չունէր Պատգամաւորութիւնը, որ սակայն, յայտնեց թէ՝ Ն. Վսեմ. Պօղոս փաշա Նուպար ո՛չ միայն իրենց յանձնած է յանձնարարագրեր ուղղեալ Ազգ. Առաջնորդարանին, Ազգային Պաշտպանութեան Միութեան, Բարեգործականին եւ տքթ. Գաբրիէլեանին, այլեւ պաշտօնական կրկնակ նամակներով՝ ուղղեալ այդ միեւնոյն հաստատութեանց եւ անձնաւորութեանց՝ բացորոշ կերպով յայտարարած էր, որ Եգիպտոսէն եկող երեք պատգամաւորները՝ ընկերներ Սապահգիւլեան, Հանըմեան եւ Տամատեան իր ալ պատգամաւորներն են:

Այս յանձնարարագրէն երկուքը տակաւին ներկայացուած չըլլալով պատկան մարմիններուն, ժողովն առիթն ունեցաւ զանոնք տեսնելու եւ անոնց բովանդակութեան տեղեկանալու: Նաեւ, Ազգ. Պաշտպանութեան Միութեան ատենապետ ընկեր Միհրան Սվազլի յատենի ժողովին կարդաց Ն. Վսեմ. Պօղոս փաշա Նուպարի յիշեալ Միութեան ուղղեալ 29 Յունվար ամսաթիւ մէկ երկար պաշտօնագիրը, որուն բովանդակութենէն կը յայտնուէր թէ պատգամաւորութեան երեք անդամները իր կողմէ [illegible] եւ պաշտօն ունէին խօսելու եւ գործելու կարգ մը կենսական խնդիրներու մասին, որոնց նկատմամբ կարելի չէր թղթակցութեամբ բանակցիլ:

Գալով պաշտօնագրերուն Xի կողմէ ունեցած պաշտօնին, անոնք բացատրեցին որ այս մասին ուղղակի վկայագիր չէր կրնար ունենալ այլ իրենց անցագրերուն վրայ եղած որոշ արձանագրութիւնները, իրենց դէպի X ազատ անցագրով (Sauf-Conduit) (ընկեր Տամատեան ցոյց տուաւ իր ազատ անցագիրը), եւ անկէ Ամերիկա այսինչ կառավարութեան պաշտպանեալի անցագրով ճանապարհորդելը բացայայտ վկայութիւններ էին իրենց այս վերջին հանգամանքին մասին: Պատգամաւորութեան այս երեք հանգամանքներուն մասին հաւաքական ժողովին կարծիքը վերապահուեցաւ յաջորդ նիստին:

ՕՐԱԿԱՐԳԻ Գ. ԽՆԴԻՐ—ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ

Այնուհետեւ Պատգամաւորութեան անունով խօսք առնելով ընկեր Սապահգիւլեան՝ ազգային հարցի ներկայ բաղդորոշ վայրկեանը յատկանշող փաստերուն վրայ ծանրացաւ երկարօրէն եւ ճշդորոշեց հայ ժողովուրդի պատմական դերը իր հայրենիքի մէջ, ինչպէս նաեւ մեր ազգային անվերածելի պահանջը, որ ոչ այլ ինչ է բայց եթէ ոչ Հայաստանի եւ Կիլիկիոյ ինքնավարութիւնը: Մատնանշեց այն վտանգները, որ կրնային յառաջ գալ մեր ազգային դատին, եթէ շարունակուէր մէն մի կուսակցութեան կողմէ առանձին գործունէութիւն եւ տարբեր պահանջներու ներկայացումը: Արդարեւ, ըսաւ, կան ազգայիններ, առանձին կարծիքի հոսանքներ, ո՛րքան ալ փոքրաւոր ըլլան անոնք, որ կը պահանջեն Հայաստանի կցումը Ռուսաստանին եւ կամ Թուրքական գերիշխանութեան մնալը Հայաստանի եւ Կիլիկիոյ վըրայ: Բովանդակ ազգը, ըսաւ, խմբուած իր Ազգային Պատուիրակութեան շուրջը, անոր բերանովը միասնական պահանջներ պէտք է ներկայացնէ մեր բախտը վճռելու կոչուած վեհաժողովին:

Գոյութիւն ունեցող ազգային կուսակցութիւնները, ըսաւ, անցեալին մէջ կուսակցական պայքար մղեցին իրենց ուրոյն, սեփական փիլիսոփայութիւնը տարածելու եւ ընդհանրացնելու ձգտումով եւ միանգամայն ջանալով ազատ քաղաքական դրութիւն մը հաստատել Հայաստանի մէջ: Բայց հիմա որ հայկական խնդիրը իր վերջնական փուլին հասած է, հիմա, երբ քաղաքական բոլոր հոսանքներ եւ հայ ազգի բոլոր հատուածներ անխտիր կը հալածուին ու վտանգի տակ կը գտնուին, այս պայմաններու տակ ո՛չ մի կուսակցութիւն կը յաւակնի ինքզինք բաւական նկատել առանձին լուծելու ազգային հարցը, որ աւելի քան երբեք կնճռոտած եւ արիւնոտած է վերջին ջարդերով եւ տեղահանութիւններով: Այսօր անհրաժեշտ է որ ամէնքս միասին, ձեռք ձեռքի տուած գործենք յաջողութիւն ակնկալելու համար: Անկէց թէ՝ կուսակցութիւններուն համագործակցութիւնն իսկ ներկայիս անբաւական է, բոլոր ազգային հաստատութիւնները եւ ներքին ուժերը պէտք է խմբուին ու լծուին միեւնոյն գործին:

Մեր անմիաբանութիւններն ու պառակտումները, ըսաւ, շատ դէշ աչքով կը դիտուին մեր բարեկամներուն կողմէ, միշտ զէնք կը հայթայթեն մեր թշնամիներուն՝ ըսելու համար որ հայերը ինքնավարութեան արժանի ժողովուրդ մը չեն: Օրինակ բերաւ պետական պաշտօնական շրջանակի մը մէջ եղած դիտողութիւններ հայոց անմիաբանութեան մասին եւ ըսաւ թէ X, ինչպէս նաեւ մեզի բարեկամ միւս պետութիւնները մեզի միացեալ եւ համերաշխ կ՚ուզեն տեսնել: Այս պատմական բոպէին մեր միացեալ ճակատ ներկայացնելը հայկական դատի մեր ցանկութիւններուն համաձայն լուծման ամէնէն կարեւոր սատարներէն մին է:

Յետոյ երկարօրէն բացատրեց Կիլիկեան ներկայ շարժումին նշանակութիւնը մեր ազգային դատի բարեյաջող լուծման տեսակէտէն. շեշտեց ձեռնարկին ամենամօտալուտ ստիպողականութիւնը եւ յորդոր կարդաց, որ բոլոր կուսակցութիւններ լայն մտքով, անցեալի մոռացումով եւ անվերապահ ոգւով իրարու մօտենան, շուտով առաջ բերելու համար Հայ Ազգային Միութեան Ամերիկայի հատուածը, օրինակ առնելով Եգիպտահայերէն, որոնց Ազգային Ազգային Միութիւն հռչակելուն համառօտ պատմականը ըրաւ:

Իբրեւ շարունակութիւն ընկեր Սապահգիւլեանի տեղեկութեանց, ընկեր Տամատեան Կ.-ի կամաւորական նոր ձեռնարկի եւ Եգիպտոսի մէջ Հայ Ազգային Միութեան պատմականը ըրաւ:

Յայտնեց թէ՝ ներկայ միջազգային պատերազմին մէջ Թուրքիոյ մասնակցութեան առաջին օրէն ի վեր, ինչպէս Ամերիկայի, Փարիզի հայ քաղաքական կուսակցութեանց եւ Լօնտոնի մէջ, նոյնպէս եւ մասնաւորապէս Եգիպտոսի մէջ զանազան խմբաւորումներու եւ Ազգային Պատուիրակութեան կողմէ լուրջ դիմումներ եղած էին Դաշնակից պետութեանց մօտ՝ անոնց ուշադրութիւնը դարձնելու Համար այն խորունկ Համակրութեանը վրայ զոր Հայ ազգը կը տածէր դէպի Դաշնակիցներուն դատը, որուն հետ կապուած կը նկատէր նաեւ իրենց ազգային դատը, միանգամայն ամէն պատրաստակամութիւն յայտնելով իրենց բոլոր ֆիզիքական եւ բարոյական աջակցութիւնը եւ գործակցութիւնը բերել այն պարագային, երբ Դաշնակիցները Կ.-ի մէջ պատերազմական գործողութեան մը ձեռնարկէին. Կովկասի Հայ կամաւորներուն ռուս բանակներու կողքին կատարած գործը փայլուն ապացոյց մըն էր հայ ժողովուրդի ռազմական յատկութեանց: Թէպէտ Դաշնակից պետութիւնները ի վիճակի չեղան ի դէպ ժամու ակնարկուած շրջաններուն մէջ գործելու եւ յետոյ կոտորածներով եւ տարագրումներով երկրին Հանգամանքները արմատապէս փոխուեցան, բայց այդ դիմումները ի Հարկէ իրենց որոշ ազդեցութիւնը ունեցած էին Դաշնակիցներու մտքին մէջ հայ ազգին ներկայացուցած քաղաքական կարելիութիւններուն նկատմամբ՝ 1915, Յուլիս-Օգոստոսին, Սուէտիոյ Մուսա լերան հերոսական ինքնապաշտպանութիւնը եւ Ֆրանսական պատերազմական նաւերու միջնորդութեամբ չորս հազար սուէտիացիներուն ազատումը և Բօր-Սայիտ փոխադրութիւնը անգամ մըն ալ Դաշնակիցներուն ուշադրութիւնը դարձուցած էր հայերու զինուորական արժէքին վրայ: Պատմեց թէ ի՛նչպէս զանազան առիթներով Ֆրանսական եւ անգլիական զինուորական իշխանութիւնները ձեռնարկեցին յիշեալ կիլիկեցի գաղթականները զինուորական մարզանքի ենթարկելու եւ անոնց օգտակար գործածութեան համար զանազան ծրագիրներ ունեցան. թէ ի՛նչպէս՝ հայ քաղաքական մարմինները՝ մերթ միանարար, մերթ առանձնաբար՝ ջանքեր ու թելադրութիւններ ըրած էին այդ զանազան ծրագիրները հայկական շահերուն եւ ազգային դատին նպաստաւոր ուղղութեան մը մէջ մղելու համար: Ասկէ զատ. սուէտիացի հայ գաղթականները առանձին եւս դիմում ըրած էին X ի կառավարութեան՝ իր դրօշին տակ իրենց բնավայրին մէջ կռուելու պատրաստակամութիւն յայտնելով: Միւս կողմէ, սուրիացիներու զանազան քոմիթէները իրենք ալ մասնաւորապէս ֆրանսական կառավարութեան մօտ դիմումներ կատարած և խոստումներ ըրած էին մեծ թուով կամաւորներ հայթայթելու այն պարագային, երբ Սուրիոյ վրայ արշաւանք մը տեղի ունենար: Դաշնակիցներէն մասնաւորապէս Ֆրանսա եւ Անգլիա, որ իրենց դաշնակից փոքր ազգերուն՝ պելճիքացիներուն, սերպերուն եւ Մօնթէնէկրօի ջախջախեալ բանակներուն վերակազմութեան ուղղակի նպաստած էին և որ յոյներու Վէնիզէլոսեան առժամեայ կառավարութեան զօրագունդերուն եւ չեխ ու այլ ճնշեալ ազգերէն կամաւորական գունդերու սատարած էին, չէին կրնար անտեսել հայերու եւ սուրիացիներու կողմէ յայտնուած այս տրամադրութիւնները: Ուստի, ինչպէս յետոյ յայտնուեցաւ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կառավարութեան միջեւ փոխադարձ համաձայնութեան մը հետեւանքով, X կառավարութիւնը ինք ստանձնեց հայերէն եւ սուրիացիներէն կամաւորական գունդեր կազմելու գործը, քանի որ Միջերկրականի ափանց վրայ այս ժողովուրդին բնական երկիրները սահմանուած էին մտնելու X ի ազդեցութեան շրջանակին մէջ:

Ահա այս զանազան կարգի հանգամանքներէն ծագում առաւ որ X կառավարութիւնը անցեալ Սեպտեմբերին Եգիպտոս ղրկեց Բօլ. Պ.- անուն սպան, որ պաշտօն ունէր ճշդելու հայկական եւ սուրիական կամաւորական հարցերուն բնոյթը եւ թէ կարելի՞ էր այս տարրերէն կազմել «Արեւելեան Լէգէոն» մը X ի արշաւող բանակին մաս կազմելու եւ անոր գործառնութեանց մասնակցելու համար: Յիշեալ սպան թէեւ զանազան հայ անհատներու հետ տեսնուած էր, բայց մէկ կողմէ անգլիական զինուորական իշխանութիւններէն բաւականաչափ քաջալերանքի արժանացած չըլլալով եւ միւս կողմէ հայկական շրջանակէ թելադրութիւն ստացած ըլլալով թէ՝ այսպիսի պատասխանատու գործի մը համար X ի իշխանութիւնները պէտք է բանակցին ու համաձայնին ո՛չ թէ անհատներու, այլ ազգային հեղինակաւոր մարմիններու հետ, որք են Հայ Ազգային Պատուիրակութիւնը ի Փարիզ եւ հայ քաղաքական կուսակցութիւնները, ըստ այնմ իր տեղեկագիր մատոյց X կառավարութեան, որպէս զի իրմէ վերջ գալիք սպան պէտք եղած որոշ հրահանգներով հասնի Եգիպտոս, ու ինք մեկնեցաւ իր տարբեր մէկ պաշտօնը կատարելու համար:

Ընկեր Տամատեան շարունակեց պատմել թէ ի՛նչպէս Ազգ. Պատուիրակութեան նախագահ Պօղոս փաշա Նուպար իրազեկ կացուցուած էր այս անցուդարձերուն, թէ Ն. Վսեմութիւնը անմիջապէս փութացած էր այս մասին յարաբերութեան մտնել X ի նախարարական եւ զինուորական շրջանակներու հետ և անոնց հետ համաձայնած էր այս կամաւորական գործին մանրամասնութեանց եւ գլխաւոր պայմաններուն նկատմամբ եւ թէ ըստ այնմ իր նպատաւոր թելադրութիւններն ու հրահանգները ղրկած էր Եգիպտոս: Պօղոս փաշայի նամակին հասնելէն մէկ քանի օր առաջ՝ արդէն հասած էր Բ. Ռ., X կառավարութեան Արեւելեան զինուորական առաքելութեան պետը, իր փոքրիկ սպայակոյտով:

Յիշեալ հրամանատարը անգլիական զինուորական իշխանութեանց կողմէ կատարեալ բարեացակամ վերաբերմունքի եւ ամէն կարգի աջակցութեան արժանացաւ եւ նոյնը կը վայելէ մինչեւ այսօր: Հրամանատարը տեսնուեցաւ ազգային իշխանութեանց եւ քաղաքական կուսակցութեանց պետերուն հետ եւ պարզեց իր նպատակը: Ազգային իշխանութիւն եւ կուսակցութիւններ ջերմ համակրանքով և խանդավառութեամբ ընդունեցին X-ի այս ձեռնարկը որ իրենց ամէնուն կարծիքով կը համապատասխանէր հայոց ազգային շահերուն: Մէն մի կուսակցութիւն բոլորովին ինքնաբերաբար եւ ամենայն անկեղծութեամբ յայտնեց հրամանատարին, որ իրմէ դուրս ուրիշ կուսակցութիւններ ալ կան, որոնց համամտութիւնը եւ գործակցութիւնը պիտի կրնայ ապահովել այս գործը: Հրամանատարը իր կարգին յայտնեց թէ՝ ինքն ալ կը փափաքի գործ ունենալ այնպիսի մարմնոյ մը հետ որուն մէջ ներկայացուած ըլլային ազգին բոլոր հատուածները եւ բոլոր կուսակցութիւնները: Ահա երկուստեք յայտնուած այս փափաքին վրայ էր, որ կուսակցութիւնները, որոնք մօտաւորապէս Ամերիկայի ներկայացուցած պատկերին պէս խմբաւորումներու բաժնուած իրարու դէմ կը պայքարէին, կարծես միեւնոյն զսպանակէն շարժուած՝ վայրկենապէս դադրեցուցին իրենց բոլոր վէճերն ու անհասկացողութիւնները եւ բոլորուեցան կուսակցական համերաշխութեան սեղանին շուրջ, եւ հակիրճ եւ կտրուկ բանակցութիւններէ վերջ. կազմեցին չորս քաղաքական կուսակցութիւններու միացեալ մարմինը, որ քիչ վերջը տեղական ուրիշ բոլոր հաստատութիւններու հետ ալ միացմամբը (Ազգ. իշխանութիւններ, Նպաստամատոյց, Զինուորական Ֆօնտի Մարմին, Կարմիր Խաչ, Բարեգործական), վերածուեցաւ Հայ Ազգային Միութեան Եգիպտոսի հատուածին՝ կապակցեալ, հաղորդակից և համբաշխ Ազգ. Պատուիրակութեան հետ: Կենդանի գործը պատճառ եւ առիթ եղաւ որ Եգիպտոսի ազգային բոլոր մարմինները միաբանին իրարու եւ Ազգային Պատուիրակութեան հետ ո՛չ միայն նոյն կենդանի գործին շուրջ, որ ինքնին ամէնուն աջակցութեան կը կարօտէր, այլ հայկական դատին մօտաւոր լուծումին հետ ուղղակի առընչութիւն ունեցող բոլոր հարցերուն շուրջ — մեր ազգ. պահանջներուն ճշդումի եւ հետապնդումի խնդիր, ձեռք առնուելիք միջոցներու եւ գործունէութեան ներդաշնակումի եւ միակերպութեան խնդիր — մէկ խօսքով՝ անոնք հռչակեցին Ազգային Սրբազան Միութիւնը:

Չորս քաղաքական կուսակցութիւնները մասնաւորապէս Կ.-ի այս կամաւորական ձեռնարկին մօտեցան իրենց յեղափոխական սա պարզ հասկացողութեամբ թէ՝ երեսուն տարուան յեղափոխական բոլոր ձեռնարկներն ու զոհաբերութիւններն արժեցնելու եւ պսակելու եւ ըստ կարելւոյն մեծագոյն չափով մեր ազգային բաղձանքներն իրականացնելու համար՝ մենք մինչեւ վերջին վայրկեանը պատնէշին վրայ գտնուելու էինք եւ այսօր պէտք էինք ի հանդէս բերել մեր ազգային գերագոյն ճիգը: Սակայն, միւս կողմէ, նկատի առնուելիք երկու կարեւոր կէտեր կային. առաջին՝ Թուրք բարբարոս կառավարութեան ձեռքին մէջ տակաւին պատանդ մնացած մեր հարիւր հազարաւոր հայ հայրենակիցներուն յարաբերական ապահովութեան խնդիրը եւ այս ստանձնուելիք նոր զոհողութեանց առթիւ Դաշնակից պետութիւններէն մեր ազգային ձգտումներուն իրականացման մասին կարելի երաշխաւորութիւնները ձեռք բերելու խնդիր: Այն զգուշական եւ խորհրդապահական միջոցները, որոնք նախատեսուած յանձնարարուած եւ որդեգրուած են թէ՛ X կառավարութեան կողմէ, թէ՛ Ազգային Պատ-

ուիրակութեան կողմէ եւ թէ Եգիպտոսի Հայ Ազգ. Միութեան կողմէ, եւ այն պայմանները, որոնցմով յայտնորոշուած է կամաւորական այս ձեռնարկին զուտ ազգային ազատագրական ճիգի մը բնոյթը՝ թէ՛ վերոյիշեալ ապահովութեան խնդրոյն եւ թէ՛ վերոյիշեալ երաշխաւորութեան հարցին կարելիութեան սահմանին մէջ գոհացում կուտան: Անկէ զատ,— ինչպէս Դաշնակից կառավարութիւններու զանազան պաշտօնական յայտարարութիւններէն եւ հաղորդագրութիւններէն ալ կը տեսնուի — Ազգ. Պատուիրակութեան Նախագահ Վսեմ. Պօղոս փաշա Նուպար եւս՝ թէ՛ Եգիպտոսի Հայ Ազգ. Միութեան, թէ՛ Ամերիկայի Առաջնորդարանին եւ Ազգ. Պաշտպանութեան Միութեան ուղղուած պաշտօնագրովը եւ թէ՛ պատգամաւորութեանս տուած բերանացի հաւաստիքներովը կը հաստատէ թէ՝ թէ՛ անկէ առաջ եւ թէ՛ մանաւանդ ներկայ կամաւորական հարցի վիճաբանութեան առթիւ՝ Դաշնակից պետութիւններու երկուքին արտաքին գործերու նախարարութիւններէն որոշ եւ դրական խոստումներ առած է թէ՝ երբ ներկայ պատերազմը իր յաղթական վերջաւորութեանը յանգի X կառավարութեան ազդեցութեան շրջանակին մէջ իյնալիք հայկական հողամասերուն մէջ (Կիլիկիա և հաւանօրէն Սեբաստիոյ, Խարբերդի և Տիգրանակերտի վիլայէթները) հայերուն պիտի տրուի ընդարձակ քաղաքական պատեհութիւններ իրենց ազգութիւնը եւ ինքնուրոյն քաղաքակրթութիւնը վերակազմելու՝ երկիրն օժտելով լայն քաղաքական ինքնավարութեամբ մը: Այս խոստումները եւ անկէ աւելի կարելի չէր ստացուիլ պատերազմի արդի հանգամանքներուն մէջ — թանկագին երաշխաւորութիւններ են, թէեւ չըլլան բացարձակ երաշխաւորութիւններ: Այդպիսի բացարձակ երաշխաւորութիւններ նոյն իսկ մեր ազգային ձգտումներուն լիակատար նկատառութիւնը մենք կըրնանք պահանջել Խաղաղ. Համաժողովէն այնչափ աւելի բարձրաբարբառ որչափ աւելի կատարած ըլլանք ազգային պարտականութիւնները, ցուցադրած ըլլանք մեր մեծագոյն ճիգերը, ո՛րչափ աւելի միացեալ ճակատով դիմագրաւած ըլլանք ներկայ պատմական բովէն:

Ընկեր Տամատեան կամաւորական խընդրոյն էութիւնը եւ Հայ Ազգային Միութեան Եգիպտոսի հատուածին կազմութեան պարագաները այսպէս պարզելէ վերջ, նոյն Միութեան կազմութեան մասին տեղեկութիւններ տուաւ, մանաւանդ շեշտելով, որ այս Միութիւնը իրականացած է շնորհիւ այն հանգամանքին, որ ազգային բոլոր կուսակցութիւններն, հատուածներն ու հոսանքները իրարու մօտեցած են բացարձակապէս անպայման եւ անվերապահ կերպով:

Պատգամաւորութեան անդամ ընկեր Հանըմեան խօսք առնելով իր պաշտօնակիցներուն տեղեկութիւնը լրացուց ընդարձակ եւ բազմակողմանի ծանօթութիւններ տալով մենէ ակընկալուած կամաւորական մօտաւոր թիւին X կառավարութեան կողմէ հայ կամաւորներու համար սահմանուած կեդրոնացման վայրին, X-ի արշաւող բանակին մաս կազմելով հանդերձ անոնց անջատ հայկ. զօրախումբի վերածուելուն, անոնց միմիայն հայկ. ճակատի վրայ կռուելու յանձնառութեան, անոնց ըստ ամենայնի X զինուորներուն համահաւասար իրաւունքներ վայելելուն, սուէտիացիներէ, Եգիպտոսէ, Հնդկաստանէ, Հապէշիստանէ, Սուտանէ, Կիպրոսէ, Xական ճակատի վրայ ներկայիս կռուող հայերէ գոյանալիք կամաւորներու հաւանական թիւին, ամերիկահայերէ սպասուած կամաւորներու թիւին եւ անոնց արձանագրութեան ու ուղեւորութեանը համար նախատեսուած եւ սահմանուած միջոցներուն եւ այլ յարակից գործերուն եւ խնդիրներուն վրայ: Այս տեղեկութիւնները գործին թեկնիքական մանրամասնութեանց վերաբերելով՝ ժողովը որոշեց անոնց ամփոփ արձանագրութեամբը բաւականանալ եւ զբաղուիլ կամաւորական հարցի ընդհանուր սկզբունքով միայն:

Պատգամաւոր ընկերներու տեղեկատուութենէն վերջ ժողովը փակուեցաւ գիշերուան ժամը 12–ին:

Բ. ՆԻՍՏ

Կիրակի, 18 Մարտ, 1917

Ժողովը բացուեցաւ կէսօրէն վերջը ժամը մէկին, ի ներկայութեան Պատգամաւորութեան երեք անդամներուն եւ չորս քաղաքական կուսակցութեանց ներկայացուցիչներուն:

Կարդացուեցան չորս կազմակերպութիւններու Ամերիկայի Կեդրոնական մարմիններու կողմէ ղրկուած երեքական լիազօր ներկայացուցիչներու վկայաթուղթերը, որոնք նկատուեցան օրինաւոր եւ բաւարար:

Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան կողմէ ներկայացուցիչներ էին ընկերներ՝

Տքթ. Իգնատիոսեան
Սիրվարդ
Բարեջանեան.

Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ՝ ընկերներ

Սաչագլեան
Համբարձումեան
Նալպանդեան.

Վեր. Հնչակեան Կուսակցութեան կողմէ՝ ընկերներ

Սիվազլի
Հրաչ Երուանդ
Ծովիկեան

Հ. Ս. Ռամկավար Կուսակցութեան կողմէ՝ ընկերներ

Մինասեան
Գրիգորեան:
Մալէմէզեան, եւ փոխ–անդամ Ն. Խաչմանեան:

Բացակայ էին Ռամկավարներէն Ընկ. Մինասեան եւ Ս. Դ. Հնչակեաններէն ընկեր Սիրվարդ:

Կատարուեցաւ դիւանի ընտրութիւնը հետեւեալ կերպով.

Ատենապետ՝ ՍԻՎԱԶԼԻ
Փոխ–ատենապետ՝ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
Քարտուղար՝ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ
Փոխ–քարտուղար՝ ՏՔ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Պատգամաւորութեան կողմէ ընկեր Սապահգիւլեան շնորհաւորեց ընտրուած դիւանը եւ զայն հրաւիրեց իր պաշտօնին գլուխը անցնելու, ժողովին աշխատութեանց յաջողութիւն մաղթելով:

Ատենապետ ընկեր Սըվազլի պաշտօնին գըլուխն անցնելով՝ բոլոր ներկայացուցիչներուն յորդորեց խորհրդակցութիւններուն մօտենալու վայրկեանին պահանջած լայն գիտակցութեամբ եւ լըջախոհութեամբ, ինչպէս նաեւ մոռնալու անցեալը. մէջերնիս, ըսաւ, յաղթող կամ յաղթուող կողմ չկայ, այլ ամէնքս ալ ինքզինքնիս պէտք է նկատենք պարտեալներ:

Ժողովը գործի սկսաւ հետեւեալ օրակարգով.—

1.— Պատգամաւորութեան վկայագրերը:

2.— Կիլիկեան կամաւորական ձեռնարկը:

3.— Նպաստի եւ վերաշինութեան գործ:

4.— Հայկական դատի փրօփականտ եւ դիւանագիտական ձեռնարկ Ամերիկայի մէջ:

5.— Ազգային Միութեան մը կազմութիւնը Ամերիկայի մէջ:

Որոշումներ.—

1.— Կարծիքներու փոխանակութենէ վերջ միաձայնութեամբ որոշուեցաւ բաւարար նկատել ներկայացուած վկայագրերը եւ Պատգամաւորութիւնը ընդունիլ որպէս ներկայացուցիչներ՝ Եգիպտոսի Ազգ. Միութեան, Ազգային Պատուիրակութեան: Դիւանը հրաւիրեց չորս քաղաքական կուսակցութիւններու ներկայացուցիչները արտայայտուելու Կիլիկիոյ կամաւորական արդի շարժումին մասին:

2.— Ընկեր Մալէմէզեան յանուն Հ. Ս. Ռամկ. կուսակցութեան յայտարարեց թէ՝ իրենք կատարելապէս համաձայն են եւ կ՚աջակցին այս ձեռնարկին: Ներկայացուած քաղաքական պայմաններուն տակ, ըսաւ, լաւագոյն գործն է այս, եւ միայն այս ձեւով կարելի է օգտակար ըլլալ ազգին:

Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան կողմէ ընկեր Բարեջանեան յայտարարեց թէ՝ Հնչակեան կուսակցութիւնը իր յեղափոխական ծրագրի ու պահանջներուն վրայ հիմնուած՝ միշտ համամիտ եղած է կամաւորական գործին եւ ի մասնաւորի Կիլիկեան գործունէութեան: Այսօր, ըսաւ, կ՚օգտուինք պատեհութենէն, եւ եթէ քաղաքական պայմանները փոխուին իսկ՝ մենք մեր այս ուղղութենէն չենք շեղիր:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ ընկեր Զաւէն Նալպանտեան ըսաւ. բնական է որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը այս կամաւորական գործը համաձայն կը գտնէ իր ծրագրին. բայց անցեալի փորձերէն օգտուած՝ կ՚ուզենք գիտնալ թէ՝ ի՞նչ երաշխաւորութիւններ կը տրուին մեզ X կառավարութեան կողմէ:

Ընկեր Սապահգիւլեան պատասխանեց ընդհանուր ակնարկ մը նետելով միջազգային քաղաքականութեան ընթացքին եւ իրերու այսօրուան դասաւորումին վրայ, եւ ի մէջ բերելով այն բերանացի խոստումները եւ երաշխաւորութիւնները, որոնք տրուած են Ազգային

Պատուիրակութեան, եւ որոնք Պատգամաւորութեան կողմէ պարզուեցան նախորդ նիստին մէջ:

ԸՆԿԵՐ ԶԱՒԷՆ.— Խօսքի չենք կրնար վստահիլ. Թուղթերն ալ կրնան անպէտ նկատուիլ. սակայն, կ'ուզենք գիտնալ թէ՝ ի՛նչ է ընդհանուր տրամադրութիւնը X կառավարութեան: Այս առթիւ ակնարկեց Կովկասի կամաւորական հարցին մէջ կառավարութեան մը բռնած քաղաքականութիւնը:

Ընկեր Տամատեան դիտել տուաւ թէ՝ Կովկասեան կամաւորական հարցը՝ հակառակ ակնարկուած կարգ մը անհաճոյ երեւոյթներուն՝ ձախողուած մը չէր. (Դաշնակցական ընկերները ընդմիջեցին՝ յայտնելով թէ իրենք ձախողուածի խօսք չէին ըրած եւ թէ իրենք ալ տարբեր չէին մտածեր այս մասին), անցեալ մեր բոլոր շարժումները եւ զոհաբերութիւնները պիտի արժեցնենք, ըսաւ, հաշուեյարդարութեան օրը: Եւ եթէ հիմա մեզի պատեհութիւն տրուի, ինչպէս ընկեր Բարեջանեան ըսաւ, պէտք է օգտուինք անկէ եւ վերջին ազգային ճիգ մըն ալ աւելցնենք մեր իրաւունքի տիտղոսներուն վրայ:

ԸՆԿ. ՍԱՊԱՀԳԻՒԼԵԱՆ.— Մենք պահպանողական չենք կրնար ըլլալ. մենք, իբրեւ յեղափոխական կազմակերպութիւններ, պէտք է պարագաներէն օգտուինք: Երաշխիք չենք կրնար պահանջել: Մենք խնդիրը պէտք է քննենք սա տեսակէտէն. Դաշնակիցներու շահերը կը համապատասխանե՞ն մեր շահերուն: Այս հայեցակէտէն դատելով՝ կը գտնենք որ X կառավարութեան Արեւելքի մէջ քաղաքական ձգտումները եւ շահերը համապատասխան են մեր շահերուն: X իրեն նշանաբան ըրած է ազգերու ազատութեան սկզբունքը: Անիկա մեզ նկատմամբ տարբեր ընթացք չկրնար ունենալ: Այս այնչափ ճշմարիտ է որ, եթէ պատահէր իսկ որ X կառավարութիւնը իր խոստումը լիովին չյարգէր, Հայերս անոր վարչութեան տակ երբ ապահովութիւն եւ անդորրութիւն միայն վայելենք, տրուած ըլլալով մեր կենսունակութիւնը տասնեակ մը տարիէն մենք այնպիսի տիրապետող դիրքի մը կը հասնինք որ ազատ կը լինինք: X չկրնար համոզուած չըլլալ այս ճշմարտութեան: 1913ին, երբ Պօղոս Նուպար Գերմանիոյ պահպանողական արտաքին գործոց Նախարար Ցիմերմանի հետ խօսակցութեան ընթացքին լոկ ապահովութիւն եւ բարենորոգում կը պահանջէր, նա պատասխանած է. «Հայ ազգին դիւանագէտները ի՛նչ պահանջ ալ ներկայացնեն, իրականութիւնը չփոխուիր. իրականութիւնը այն է, որ Հայ ազգը հսկայ քայլերով դէպի ինքնավարութեան կը դիմէ»:

ԸՆԿ. ԶԱՒԷՆ.— Մեր մտահոգութիւնը մեր աքսորականներուն վրայ է. արդիւնքը պիտի հաւասարի՞ մեր զոհերուն:

ԸՆԿ. ՍԱՊԱՀԳԻՒԼԵԱՆ.— Նոյն հարցը կրկնուած է Ազգային Պաշտպանութեան Միութեան մէջ: Ազգային Պատուիրակութիւնը կը բաժնէ այս մտահոգութիւնը: Երկու տարուան հարց է Կիլիկեան շարժումի հարցը և միշտ այս նկատումով յետաձգուած է: Ամերիկեան պահպանողական միսիոնարներն են, որ ամենէն աւելի ջարդի վտանգը մատնանշած են: Ոչ ոք կրնայ դրականապէս ըսել թէ ջարդ պիտի պատահի եւ կամ պիտի չպատահի. պէտք է միայն ջանալ գործածել այնպիսի միջոցներ, որ չպատահի: Այսօր Թուրքիա ջախջախումի շաւիղին մէջ է. Միջագետքի եւ Պաղեստինի արշաւանքները առաջ կ'երթան: Ծրագրուած արշաւանքն ալ արագօրէն պիտի յառաջանայ երկրին ներսերը: Եթէ ջարդեր պատահին մեր ձեռք առած զգուշութիւններէն վերջն ալ, այդ կը նշանակէ, որ անոնք արդէն պիտի պատահէին. աւելի հաւանական է այն, որ մեր տարագրեալ եղբայրներու ձերբազատման գործին մէջ մեր կամաւորները թանկագին դեր մը ունին կատարելիք: Մենք անցեալին մէջ ալ երաշխիքներ չունեցանք, որ ջարդեր պիտի չըլլան եւ սակայն յեղափոխութիւն կատարեցինք:

ԸՆԿԵՐ ԶԱՒԷՆ.— Կրնա՞նք թելադրել Ազգային Պատուիրակութեան, որ հետամուտ ըլլայ աւելի հաստատուն երաշխաւորութիւններ ձեռք բերել մեր ազգային ձգտումներուն իրականացմանը համար:

Ընկեր Սապահգիւլեան պատասխանեց թէ՝ Ազգային Պատուիրակութիւնը առանց այդպիսի թելադրութեան ալ կ'աշխատի այդ ուղղութեամբ, եւ երբէք առիթ չպիտի փախցնէ աւելի զօրաւոր երաշխիքներ ձեռք բերելու համար:

Այս լուսաբանութիւններէն վերջ, Դաշնակցական ներկայացուցիչներն ալ յայտարարեցին թէ՝ Դաշնակցութիւնը համամիտ է այս շարժումին:

Վեր. Հնչակեան կուսակցութեան կողմէ՝ ընկեր Ծովիկեան յայտնեց նոյնպէս թէ՝ կուսակցութիւնը համաձայն է այս շարժումին եւ կ'ուզէ իր բոլոր ուժերով մասնակցիլ անոր:

Ի վերջոյ հետեւեալ բանաձեւը քուէարկուեցաւ միաձայնութեամբ.

Կիլիկեան կամաւորական ձեռնարկը ըստ էութեան մանրամասն քննութեան ենթարկելէ եւ Պատգամաւորութենէն ընդարձակ լուսաբանութիւններ լսելէ վերջ ի մասին ձեռնարկին պատմական վտանգներուն եւ տրուած խոստումներուն եւ երաշխիքներուն վստահելութեան՝ քաղաքական չորս կազմակերպութիւններու լիազօր ներկայացուցիչները ձեռնարկը ամէն կերպով համաձայն գտնելով իրենց որդեգրած ծրագիրներուն եւ սկզբունքներուն՝ միաձայնութեամբ իրենց բացարձակ համամտութիւնն ու համակրութիւնը յայտնեցին, եւ խոստացան տրամադրել անոր իրենց ներկայացուցած կազմակերպութիւններուն բարոյական, նիւթական եւ ֆիզիքական աջակցութիւնը:

3.— Ժողովը միաձայնութեամբ որոշեց սկզբունքով ընդունիլ նպաստի եւ վերաշինութեան գործը՝ որպէս կազմուելիք համագործակցող մարմնոյն գործունէութեան ծրագրին մէկ կէտը:

4.— Ժողովը նմանապէս միաձայնութեամբ ընդունեց Ամերիկայի մէջ սիստեմաթիկ փրոփականտ մղելու եւ դիւանագիտական աշխատանք կատարելու պէտքը եւ անհրաժեշտութիւնը, եւ այդ փրօփականտն եւս միասնաբար եւ ներդաշնակ կերպով վարելուն պատեհութիւնը:

Ժողովը փակուեցաւ ժամը 5ին, օրակարգի 5րդ հարցի լուծումը թողելով յաջորդ նիստին:

ՆԻՍՏ Գ.

Երկուշաբթի, Մարտ 19, 1917

Ժողովը բացուեցաւ երեկոյեան ժամը ութին: Բացակայ էր Հ. Ս. Ռ. կուսակցութեան ներկայացուցիչներէն ընկեր Մինասեան:

Ժողովը անմիջապէս անցաւ անցեալ նիստին օրակարգի վրայ մնացած հարցին — Ազգային Միութեան մը կազմութիւնը Ամերիկայի մէջ: Դիւրութեան համար հարցը ստորաբաժանուեցաւ հետեւեալ կերպով.—

1.— Համագործակցութեան սկզբունքին որդեգրումը չորս քաղաքական կուսակցութիւններու կողմէ:

2.— Համագործակցութիւնը տարածել ազգային ուրիշ հաստատութիւններու վրայ եւս:

3.— Ճշդել թէ՝ որո՞նք պիտի ըլլան Ազգային Միութեան բաղկացուցիչ տարրերը:

4.— Իւրաքանչիւր կազմակերպութեան ներկայացուցիչներու թիւը Ազգ. Միութեան Ամերիկայի հատուածի Կեդրոնական Մարմնին մէջ:

Որոշումներ.—

1.— Խնդրին էութեան անցնելէ առաջ ներկայացուցիչներէն ոմանք հարց յարուցին թէ՝ արդեօք աւելի լաւ պիտի չըլլա՞ր նախ հրաւիրել ազգային այն հաստատութիւններու ներկայացուցիչները եւս, որոնք վերջ ի վերջոյ պիտի մասնակցէին Ազգային Միութեան եւ հաւաքական խորհրդակցութեան ենթարկել օրակարգի հարցերը: Թեր ու դէմ կարծիքներու փոխանակութենէ վերջ, յարմար դատուեցաւ, որ նախ չորս քաղաքական կուսակցութիւնները եղբայրակցութեան մը յանգին նախապէս ընդունուած երեք ձեռնարկներու շուրջ համագործակցութեան մը մասին:

Յետոյ անցնելով խնդրի էութեան՝ ներկայացուցիչներու կարծիքները ճիւղաւորուեցան հետեւեալ կերպով: Ս. Դ. Հնչակեան եւ Դաշնակցական ներկայացուցիչները յարմար եւ օգտակար կը նկատէին, որ համագործակցութիւնը սահմանափակուի նախապէս ընդունուած երեք ձեռնարկներու մէջ: Իսկ Վեր. Հնչակեան եւ Հ. Ս. Ռամկ. ներկայացուցիչները օգտակար կը համարէին, որ համագործակցութիւնը ընդգրկէ այն բոլոր ձեռնարկները, նախատեսուած թէ ոչ, որ կապ ունին Հայկական խնդրին մօտալուտ լուծումին հետ: Առաջինները կ'առարկէին, որ այդպիսի համապարփակ համաձայնութեան մը կնքումը ոչ միայն իրաւասութեան սահմաններէն դուրս է այնպիսի մասնաճիւղերու, որպիսին են Ամերիկահայ կազմակերպութիւններէն ոմանք, այլեւ կրնայ վնասակար կաշկանդումներու ենթարկել կուսակցութիւններու անհատական անկախութիւնը: Իսկ վերջինները վախ կը յայտնէին, որ եթէ կուսակցութիւնները վերոյիշեալ երեք ձեռնարկներէն դուրս ազատ ձգուին, կրնան ապագային ազգային դատին նկատմամբ հակասական քայլեր առնել: Երկար թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ վերջ՝ ընդունուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը:

Քաղաքական չորս կուսակցութեանց Ամերիկայի շրջանակի լիազօր ներկայացուցիչները՝ ազգային դատին լուծման սատարող նախապէս ընդունուած երեք էական ձեռնարկներու շուրջ (Կիլիկեան կամաւորական շարժում, Հայաստանի նպաստի և վերաշինութեան գործ, Ամերիկայի մէջ Հայկական դատի համար փրոփականտ եւ դիւանագիտական դիմումներ) սկզբունքով համաձայնած եւ համերաշխած ըլլալով, նոյն այդ ձեռնարկներուն յաջողութիւնը ապահովելու համար ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ կը նկատեն չորս կուսակցութեանց սերտ համագործակցութիւնը, ուրկէ բնականաբար կը հետեւի որ այդ համագործակցութեան առարկայ եղող խնդիրներու մէջ յիշեալ կազմակերպութիւններէն ոեւէ մէկը իրաւունք պիտի չունենայ կուսակցական անջատ գործունէութիւն յառաջ բերելու: Իսկ առնցմէ դուրս եղած հարցերու նկատմամբ, իւրաքանչիւր կուսակցութիւն կը պահէ իր կուսակցական ուրոյն անհատականութիւնը:

2·— Միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ համագործակցութիւնը քաղաքական կուսակցութիւններէ դուրս ուրիշ ազգային մարմիններու վրայ եւս տարածելու սկզբունքը:

3·— Միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ քաղաքական կուսակցութիւններէ դուրս Ազգային Միութեան բաղկացուցիչ տարրեր նկատել Հայ Առաք· եւ Աւետ· եկեղեցիներն ու Բարեգործականը:

Ժողովը փակուեցաւ ժամը 12–ին, օրակարգի չորրորդ հարցի լուծումը թողելով յաջորդ նիստին:

ՆԻՍՏ Դ·

Երեքշաբթի, 20 Մարտ, 1917

Ժողովը բացուեցաւ ժամը ութին: Բացակայ էր Վեր· Հնչակեան կուսակցութեան ներկայացուցիչներէն ընկեր Ծովիկեան: Կարդացուեցաւ անցեալ ժողովի արձանագրութիւնը: Ներկայացուցիչներէն ոմանք մէկ քանի դիտողութիւն ըրին եւ թեթեւ բարեփոխութիւններ առաջարկեցին· բայց 3–ի դէմ 7 քուէով որոշուեցաւ ընդունիլ պատրաստուած արձանագրութիւնը առանց փոփոխութեան:

Օրակարգի հարցը կը կազմէր՝ իւրաքանչիւր կազմակերպութեան ներկայացուցիչներու թիւը Հայ Ազգային Միութեան մէջ: Դիւրութեան համար հարցը ստորաբաժանուեցաւ հետեւեալ կերպով·—

1·— Ճշդել քաղաքական կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներու թիւը:

2·— Երկու եկեղեցիներու եւ Բարեգործականի ներկայացուցիչներու թիւը:

3·— Յիշեալ հաստատութիւններու ներկայացուցիչները հրաւիրելու եղանակը:

Որոշումներ·—

1·— Ներկայացուցիչներէն ոմանց կողմէ առաջարկուեցաւ երկ–երկու ներկայացուցիչ ուզել իւրաքանչիւր կուսակցութենէ՝ այն պատճառաբանութեամբ թէ՝ որքան սահմանափակ ըլլայ մարմնի մը անդամներուն թիւը, այնքան արդիւնաւէտ կ՚ըլլայ անոր գործունէութիւնը: Ուրիշներ առաջարկ բերին երեքական *ներկայացուցիչ ուզել իւրաքանչիւր կուսակցութենէ՝ նկատի ունենալով որ, Միութիւնը կրնայ մէկէ աւելի յանձնախումբերու պէտք ունենալ եւ թէ ամէն ներկայացուցիչ ամէն ատեն չի կրնար ներկայ գտնուիլ: 3–ի դէմ 9 քուէով ընդունուեցաւ վերջին առաջարկը:*

2·— Ս· Դ· Հնչակեան ներկայացուցիչներուն կողմէ առաջարկուեցաւ երկու եկեղեցիներէն եւ Բարեգործականէն ուզել երկուական *ներկայացուցիչ, նկատի ունենալով, որ Միութեան առջեւ դրուած ձեռնարկը մարտական նիւթ կը կրէ եւ թէ յիշեալ հաստատութիւնները դէթ մասամբ արդէն կը ներկայանան յանձին քաղաքական կուսակցութիւններու: Ուրիշներ առաջարկ բերին՝ առնուազն ալ* երեքական *ներկայացուցիչ ընդունիլ, նկատի ունենալով որ Միութեան ծրագրին մէջ կան նաեւ զուտ բարեգործական ձեռնարկներ, եւ թէ յիշեալ հաստատութիւններու ներկայացուցիչները չեն կրնար ծրագրուած կամաւորական շարժման դէմ ոեւէ խոչընդոտ յարուցանել, քանի որ նախապէս իրենց համաձայնութիւնը պիտի ստացուի Միութեան ընդունած երեք ձեռնարկներու վերաբերմամբ: Երեքի դէմ ութ քուէով անցաւ վերջին առաջարկը: Հակառակ քուէ տուողներն էին Ս· Դ· Հնչակեան ներկայացուցիչները, որոնք սակայն, յայտնեցին թէ՝ կ՚ընդունին մեծամասնութեան որոշումը:*

3·— Երկու եկեղեցիներու եւ Բարեգործականին ներկայացուցիչները հրաւիրելու կերպին մասին տեղի ունեցաւ երկար վիճաբանութիւն: Ոմանք կ՚առաջարկէին, որ իւրաքանչիւր հաստատութեան առանձին առանձին դիմում կատարուի, ինչպէս քաղաքական կուսակցութիւններու համար եղած է: Ուրիշներ կ՚առաջարկէին, որ ընդունուին այդ հաստատութիւններու Ազգային Պաշտ· Միութեան մէջ ունեցած ներկայացուցիչները, նկատի ունենալով որ անոնք հնարաւորութիւն չունին անմիջապէս պատգամաւորական կամ երեսփոխանական ժողովներ գումարելու եւ նոր ներկայացուցիչներ ընտրելու:

Հոս հարց յարուցուեցաւ ներկայացուցիչներու ոմանց կողմէ՝ թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ այս ժողովին վերաբերումը Ազգային Պաշտ· Միութեան հանդէպ: Ոմանք ըսին որ ան արդէն de facto *կը լուծուի, ուրիշներ դիտել տուին թէ՝ այս ժողովը պէտք չունի այդ խնդրով զբաղելու, թողլու է որ այդ մարմնին բաղկացուցիչ տարրերը որոշեն թէ՝ այլեւս պէտք կա՞յ այդպիսի մարմնի մը գոյութեան· իսկ ոմանք ալ թելադրեցին կազմուելիք Ազգ· Միութիւնը համարել շարունակութիւնը Ազգային Պաշտ· Միութեան, որ հիմնովին բարեփոխուած, վերակազմուած եւ ամբողջացած է Դաշնակցութեան յաւելումով: Ասիկա մասնաւորապէս Պատգամաւորութեան տեսակէտն էր:*

Ժողովը փակուեցաւ գիշերուան ժամը 12–ին, առանց որոշ եզրակացութեան մը յանգելու օրակարգի այս խնդրին շուրջ:

ՆԻՍՏ Ե·

Չորեքշաբթի, 21 Մարտ, 1917

Ժողովը բացուեցաւ երեկոյեան ժամը ութին: Բացակայ էին ընկերներ Սըվազլի, Մալէմէզեան եւ Ծովիկեան:

Կարդացուեցաւ նախորդ նիստի արձանագրութիւնը: Ս· Դ· Հնչակեան կուսակցութեան ներկայացուցիչները, որոնք անցեալ ժողովին մէջ բացասական քուէ տուած էին երկու եկեղեցիներէն եւ Բարեգործականէն կուսակցականներու հետ հաւասար թուով ներկայացուցիչներ առնելու խնդրին մասին, պատճառաբանուած բանաձեւ մը ներկայացուցին եւ պահանջեցին որ արձանագրութեան կցուի: Ժողովը ընդունելով հանդերձ պահանջին օրինաւորութիւնը՝ խնդրեց Հնչակեան ընկերներէն, որ ետ առնեն իրենց պահանջը նախընթաց մը չստեղծելու եւ ապագայ թիւրիմացութիւններու առջեւը առնելու համար: Հնչակեան ընկերները գոհացում տուին ժողովին բաղձանքին:

Թեթեւ փոփոխութիւններէ վերջ արձանագրութիւնը վաւերացուեցաւ միաձայնութեամբ:

Յետոյ ժողովը սկսաւ իր խորհրդակցութիւններուն, օրակարգ ունենալով երկու եկեղեցիներու եւ Բարեգործականի ներկայացուցիչներն հրաւիրելու կերպը:

Նկատի ունենալով այս խնդրին Ազգ· Պաշտ· Միութեան գոյութեան հարցին հետ ունեցած առընչութիւնը՝ պատշաճ դատուեցաւ այս օրակարգը վերածել հետեւեալ ձեւին:

Ճշդել այս մարմնին դիրքը Ազգային Պաշտ· Միութեան հանդէպ·— Ազգ· Պաշտ· Միութեան ոչ–կուսակցական հատուածին ներկայացուցիչներն հրաւիրելու եղանակը:

Պատգամաւորութիւնը երկարօրէն պարզեց իր տեսակէտը թէ՝ Ազգ· Պաշտ· Միութիւնը կազմուելիք Հայ Ազգային Միութեան նպատակին համապատասխան ծրագրով ճանչցուած մարմին մը ըլլալով կարելի չէր անոր գոյութիւնը անտեսել կամ զայն պարզապէս լուծեալ հռչակել· թէ՝ միջկուսակցական այս առանձին բանակցութիւնը անհրաժեշտ նկատուած էր, որովհետեւ առանց կուսակցութիւններու միջեւ կատարեալ հաշտութիւն մը առաջ բերելու անկարելի էր Ազգային Միութիւնը իրագործել· բայց թէ հիմա որ կուսակցութիւնները համաձայնած են, գոյութիւն ունեցող այդ մարմնոյ հանդէպ իրենց դիրքը պէտք է այնպէս ըլլայ, որ այդ մարմինը չլուծուի, այլ ձեւափոխուի ու վերակազմուի· այս կերպով միայն այդ մարմնոյ ոչ կուսակցական հատուածը կրնայ մնալ Հայ Ազգային Միութեան մէջ, առանց նոր ներկայացուցիչներու ընտրութեան ձեռնարկելու:

Պատգամաւորութիւնը իր այս տեսակէտը ամփոփեց հետեւեալ նամակի նախագծին մէջ, զոր ինք յարմար կը գտնէր ուղղել Ազգային Պաշտպանութեան Միութեան:

(Նամակի նախագիծ)

Ի նկատի ունենալով որ Հայ քաղաքական չորս կուսակցութիւնները, Ս· Դ· Հնչակեան կուսակցութիւն, Հ· Յ· Դաշնակցութիւն, Վերակազմեալ Հնչակեան կուսակցութիւն եւ Հ· Ս· Ռամկավար կուսակցութիւն, արդէն համագործակցութեան սկզբունքը ընդունած են, համազգային բնաւորութիւն կրող նոյն այն խնդիրներուն նկատմամբ,— Կիլիկեան կամաւորութիւն, օգնութեան եւ վերաշինութեան գործ

— որոնք ընդգրկուած էին արդէն Ազգ. Պաշտ. Միութեան կողմէ,

Ի նկատի ունենալով որ Ազգային Պաշտ. Միութեան մէջ եղող կուսակցական տարրերը այդպէսով մտած են արդէն իսկ համագործակցութեան խորհուրդին մէջ,

Ի նկատի ունենալով որ Ազգային Պաշտ. Միութիւնը իր մէջ ունի կուսակցական ներկայացուցիչներէն զատ ազգ. տարբեր հաստատութեանց ներկայացուցիչներ եւս, այն է Հայաստանեայց եկեղեցի, Հայ Բողոքական եկեղեցի, եւ Հ. Բ. Ը. Միութիւն, կուգանք ներկայիս խնդրել, որ մարմինդ այս վերջի երեք հաստատութեանց ներկայացուցիչները հրաւիրէ միանալ քաղաքական չորս կուսակցութեանց լիազօրներուն, կազմելու համար Հայ Ազգային Միութիւնը, որ պիտի նկատուի վերանորոգուած եւ լրացած շարունակութիւնը Ազգ. Պաշտ. Միութեան:

Այս առթիւ պատիւ ունինք յայտարարելու նաեւ այն՝ որ Ազգային Միութեան մարմնին մաս կազմելու կոչուած բոլոր հաստատութիւնները պիտի ուղարկեն նոր ներկայացուցիչներ՝ եւ կամ վերանորոգեն հիներուն ներկայացուցչական վկայականը: Բացառութիւն կարելի է ընել այն հաստատութիւններուն համար, որոնք այս կամ այն անյաղթելի պատճառով անկարող են անմիջապէս նոր ընտրութեանց ձեռնարկել: Այդ հաստատութիւններու կողմանէ հիները կարող են իբր ներկայացուցիչ մնալ մինչեւ այն ատեն, երբ կը վերանան նոր ընտրութեանց արգելիչ պատճառները:

Ազգային իշխանութիւնները եւ Բողոքական եկեղեցին, ինչպէս անցեալին մէջ, այժմ եւս պիտի մասնակցին Ազգային Միութեան երեքական ներկայացուցիչներով. նոյնպէս երեքական ներկայացուցիչ պիտի ունենան Հ. Բ. Ը. Միութիւնը եւ քաղաքական չորս կուսակցութիւնները:

Ազգին ներկայ ճգնաժամային օրերուն, մենք լիայոյս ենք, որ դուք սիրայօժար ընդառաջ պիտի գնաք մեր հրաւէրին՝ այդպէսով ընդառաջ գալով նաեւ «Եգիպտոսի Հայ Ազգային Միութեան», Հայկական Ազգ. Պատուիրակութեան» եւ համայն Հայ ազգի ցանկութեանց ու պահանջներուն:

Դաշնակցական ներկայացուցիչները դիտել տուին որ Ամերիկայի մէջ անցեալ երկու տարուան ընթացքին՝ Ազգային Պաշտ. Միութենէն զատ՝ կար ուրիշ մարմին մը եւս — Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի Կեդրոնական Կոմիտէն — որ կը գործէր միեւնոյն նպատակներուն համար, եւ հետեւաբար Ազգային Միութիւնը պէտք է համարել մարմին մը, որ կ'ընդգրկէ յիշեալ երկու մարմիններուն ալ գործունէութիւնը որոշ ձեռնարկներու շուրջ:

Պատգամաւորութիւնը եւ ներկայացուցիչներէն ոմանք դիտել տուին թէ՝ բանաձեւին մէջ միմիայն Ազգային Պաշտ. Միութեան անունը յիշուելուն պատճառն այն է, որ Ազգային Միութեան կազմութենէն յետոյ, Ազգ. Պաշտ. Միութիւնը պիտի դադարի գոյութիւն ունենալէ, մինչդեռ Դաշնակցութիւնը իր ինքնուրոյն գոյութիւնը պիտի պահէ:

Դաշնակցական ներկայացուցիչները պատասխանեցին թէ՝ ընդունուած ձեռնարկներու շուրջ — որոնց իրագործման համար սոսկ գոյութիւն առած էր Ազգ. Պաշտ. Միութիւնը — Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէն ալ պիտի դադարի գործունէութիւն ունենալէ:

Այսպէս թեր ու դէմ վիճաբանութենէ վերջ, ժողովը աւելորդ նկատեց վերոյիշեալ բանաձեւը եւ նամակի նախագիծը քուէարկութեան ենթարկել, այլ բաւականացաւ Պատգամաւորութեան հայեցողութեան թողուլ Ազգ. Պաշտ. Միութեան ոչ-կուսակցական հատուածին ներկայացուցիչներն հրաւիրելու կերպը:

Պատգամաւորները դիտել տուին, որ գէթ երկու եկեղեցիները հնարաւորութիւն չունին անմիջապէս ներկայացուցիչներ ընտրելու. ժողովը թեր ու դէմ վիճաբանութենէ վերջ, որոշեց ընդունիլ այդ հաստատութիւններու Ազգ. Պաշտ. Միութեան մէջ ունեցած ներկայացուցիչները, մինչեւ այն ժամանակ, որ անոնք հնարաւորութիւն կ'ունենան նոր ընտրութիւններ կատարելու:

Ժողովը փակուեցաւ գիշերը, ժամը 12–ին:

ՆԻՍՏ Զ.

Հինգշաբթի, 22 Մարտ, 1917

Ժողովը բացուեցաւ երեկոյեան ժամը 8·30–ին, բացակայ էր Դաշնակցական ներկայացուցիչներէն ընկեր Նալպանտեան:

Կարդացուեցաւ արձանագրութիւնը: Պատգամաւորութիւնը դիտել տուաւ, որ անցեալ ժողովին մէջ իր ներկայացուցած բայց չքուէարկուած բանաձեւը իր յարակից մասերով պէտք է կցուի արձանագրութեան: Պատգամաւորութեան այս դիտողութիւնը նկատի առնուեցաւ: Քանի մը ուրիշ փոփոխութիւններէ վերջ, արձանագրութիւնը վաւերացուեցաւ:

Ժողովականներէն ոմանք, ինչպէս նաեւ Պատգամաւորութիւնը, առաջարկեցին անգամ մըն ալ վիճաբանութեան ենթարկել անցեալ նիստի օրակարգին վերջին խնդիրը, որ էր կազմուելիք Հայ Ազգային Միութեան մէջ բաղկացուցիչ միւս տարրերուն մասնակցութեան եղանակը, եւ երբ անոր յարակից խնդիր՝ այս ժողովին դիրքը հանդէպ Ազգային Պաշտ. Միութեան: Անոնք պարզեցին թէ՝ ժողովը օրակարգի այդ խնդրոյն կարգադրութիւնը Պատգամաւորութեան իմաստութեանը թողնելով հարցը անորոշութեան մէջ ձգած էր եւ Պատգամաւորութիւնը բոլոր շահակից մարմիններուն հանդէպ փափուկ եւ դժուարին կացութեան մը մէջ դրած էր, որ աւելի յստակ եւ պայծառ որոշումով մը միանգամ ընդ միշտ ճշդուէր Հայ Ազգային Միութեան կազմութեան եղանակը, որով միանգամայն պարզուած կ'ըլլար այս ժողովին դիրքը Ազգ. Պաշտ. Միութեան հանդէպ: Պատգամաւորութիւնը կը փափաքի ի ձեռին ունենալ բանաձեւ մը, որուն մէջ, ի միջի այլոց, ակնարկուած ըլլար որ Հայ Ազգային Միութիւնը կերպով մը շարունակութիւնը պիտի ըլլայ Ազգ. Պաշտ. Միութեան:

Ժողովը սկզբունքով ընդունելով խնդրոյն աւելի լուսաբանութեանը համար վիճաբանութեան վերաբացումը, երկար կարծեաց փոխանակութենէ մը վերջ, ընկեր Սըվազլիի կողմէ առաջարկուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը:

«Ժողովը կ'ընդունի թէ՝ Ամերիկայի Հայ Ազգային Միութիւնը պիտի կազմուի մէկ կողմէն Ազգային Պաշտ. Միութենէն, որ իր մէջ ունի Հայ Առաք. եւ Աւետ. Եկեղեցիները, Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան, Վեր. Հնչակեան կուսակցութեան, Հ. Ս. Ռ. կուսակցութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան ներկայացուցիչները, միւս կողմէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէին ներկայացուցիչներէն:

«Ժողովը կ'ընդունի նոյնպէս, որ այս կերպով կազմուած Հայ Ազգ. Միութիւնը պիտի ստանձնէ այն նոյն նպատակները զորս ասկէ առաջ առանձին առանձին որդեգրած էին Ազգ. Պաշտ. Միութիւնը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ինչպէս նաեւ այն նպատակները, զորս այս միջկուսակցական ժողովը ընդգրկած է իր խորհրդակցական նիստերուն մէջ»:

Այս բանաձեւին վրայ կարծիքներու փոխանակութիւններ կատարուելով՝ թէեւ տեսնուեցաւ որ անիկա մօտաւորապէս կը շօշափէր ժողովականներու զանազան հայեցքները, սակայն յարմար դատուեցաւ յաջորդ նիստին թողուլ անոր քուէարկութիւնը, որպէսզի ժողովականները ժամանակ ունենային զայն ուշադրութեան առնելու եւ ի հարկին անոր վրայ բարեփոխումներ առաջարկելու, փափաքելի նկատուելով, որ այս կարեւոր կէտին շուրջ կատարեալ համաձայնութիւն գոյանար բոլոր ժողովականներուն միջեւ:

Այնուհետեւ ժողովը զբաղեցաւ օրակարգի միակ հարցով՝ որ էր հետեւեալը.

«Ընդգրկուած երեք ձեռնարկներուն մէջէն առաջնութիւն եւ գերակշռութիւն տրուի մէկին, այն է Կիլիկեան կամաւորական ձեռնարկին»:

Օրակարգի այս խնդիրը ամենուն կողմէ նպատակայարմար նկատուելով՝ քուէի դրուեցաւ եւ միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ:

Ժողովը փակուեցաւ գիշերուան ժամը 12–ին:

ՆԻՍՏ Է.

Երկուշաբթի, 26 Մարտ, 1917

Ժողովը բացուեցաւ ժամը 8·30–ին, բացակայ էին ընկեր Մ. Սըվազլի եւ Համբարձումեան:

Ատենագրութեանց վաւերացում.— Ժողովին առաջին եւ երկրորդ նիստերուն ատենագրութիւնները, զորս իրենց կարեւորութեան պատճառով հարկ դատուած էր աւելի ընդարձակ խմբագրել, կարդացուեցան եւ վաւերացուեցան: Նոյնպէս՝ ժողովին ամբողջական աշխատութիւնները աչքի առջեւ ունենալու համար կարդացուեցան յաջորդական նիստերու ատենագրութիւնները, որոնք արդէն վաւերացուած էին:

Ժողովը օրակարգին անցնելով վիճաբանութեան դրուեցաւ նախորդ նիստի մէջ ընկեր Սըվազլիի կողմէ ներկայացուած բանաձեւը: Զանազան դիտողութիւններէ ու կարծեաց փոխանակութիւններէ վերջ՝ ընկեր Սիրվարդ առաջարկեց հետեւեալ բարեփոխուած բանաձեւը, որ քուէի դրուելով ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ:

«Ժողովը կ'ընդունի թէ Ամերիկայի Հայ Ազգային Միութիւնը պիտի կազմուի Ազգային

Պաշտպանութեան Միութիւնը բաղկացնող տարբերու — որոնք են Հայ Առաք. եկեղեցի, Հայ Աւետ. եկեղեցի, Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութիւն, վեր. Հնչակեան կուսակցութիւն, Հայ Սահմ. Ռամկավար կուսակցութիւն եւ Հ. Բ. Ը. Միութիւն — եւ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան ներկայացուցիչներէն։

«Ժողովը կ'ընդունի նաեւ որ, այս կերպով կազմուած Հայ Ազգ. Միութիւնը պիտի ըլլայ Ազգային Պաշտ. Միութեան շարունակութիւնը, վերակազմուած եւ ամբողջացած ձեւով, ըստանձնելու համար այն համանման նպատակները, զորս անկէ առաջ որդեգրած էին Ազգային Պաշտ. Միութեան տարրերը հաւաքաբար, իսկ Դաշնակցութիւնը առանձինն, ինչպէս նաեւ այն նպատակները, զորս միջկուսակցական այս ժողովը բնդգրկած է իր նիստերուն մէջ»։

Օրակարգի երկրորդ խնդիրն էր «Ամերիկայի Հայ Ազգային Միութեան յարաբերութիւնը Ազգային Պատուիրակութեան հետ»։

Կարծիքներու փոխանակութենէ մը վերջ ժողովը միաձայնութեամբ ընդունեց ընկեր Սիրվարդի կողմէ այս մասին ներկայացուած հետեւեալ բանաձեւը.

«Ամերիկայի Հայ Ազգային Միութիւնը յարաբերութիւն պիտի պահէ Եգիպտոսի Հայ Ազգային Միութեան հետ, եւ իր գործունէութիւնը պիտի համաձայնեցնէ Ազգային Պատուիրակութեան ընդհանուր ուղղութեան, կանոնաւոր յարաբերութիւն պահելով անոր հետ. միւս կողմէ՝ Միութիւնը պիտի նկատուի Ազգային Պատուիրակութեան ներկայացուցիչ մարմինը Ամերիկայի մէջ»։

Խորհրդակցութեան նիւթերը ամբողջովին սպառած ըլլալով՝ ժողովը վերջացած նկատեց իր աշխատութիւնները։

Միւս կողմէ՝ Պատգամաւորութիւնը յայտարարեց թէ՝ ինք Ազգային Պաշտ. Միութիւնը բաղկացնող միւս տարրերուն հետ եւս բանակցութիւն կատարած ըլլալով՝ ի վիճակի է հաստատելու թէ՝ այդ տարրերն ալ պատրաստ են մասնակցելու ժողովին խորհրդակցութեանց հիմերուն վրայ կազմուելիք Հայ Ազգային Միութեան, որով չորս քաղաքական կուսակցութեանց ուրիշ բան չմնար ընել, բայց միայն անուանել իրենց երեքական ներկայացուցիչները, որոնք վերօյիշեալ միւս տարրերու ներկայացուցիչներուն հետ միասին գալով պիտի իրականացնեն Հայ Ազգային Միութիւնը եւ գործի սկսին։

Ժողովը փակեց Պատգամաւորութեան կողմէ ընկեր Սապահ-Գիւլեան, շնորհաւորելով կուսակցութեանց ներկայացուցիչները իրենց կատարած գործին համար որ կը համապատասխանէ վայրկեանին պատմական պահանջներուն։

Ժողովը փակուեցաւ ժամը 11.30-ին։

ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԱՆՈՒԱՆԱՑԱՆԿԸ

Կամաւորները Ամերիկայէն մեկնած են Տասնեւօթը խումբերով, 1917-ի Յունիս 9-էն մինչեւ Նոյեմբեր 3-ի ժամանակամիջոցին.

1. Աբգարեան Կարապետ, *Բալու, Փրաւիտէնս*
2. Աբէլեան Ծերոն, *Բէսապ, Տիթրոյիտ*
3. Աբիլեան Յակոբ, *Բէսապ, Տիթրոյիտ*
4. Աբրահամեան Կարապետ, *Տ.-կերտ, Ո. Հօպօքըն*
5. Աբօեան Լեւոն, *Արղնի, Տիգր., Փրաւիտէնս*
6. Ագգաեան Գրիգոր, *Զմշկածագ, Լորէնս*
7. Ագուլեան Արիս, *Կեսարիա, Ռէյսին*
8. Ադամեան Գէորգ, *Իշմէ, Խրբ., Լին*
9. Ադամեան Եղիա, *Զմշկածագ, Ուստըր*
10. Ադամեան Լեւոն, *Զմշկածագ, Ուստըր*
11. Ադամեան Խաչիկ, *Չնքուշ, Լորէնս*
12. Ադամեան Ղազար, *Զմշկածագ, Լորէնս*
13. Ադամեան Սահակ, *Սեբաստիա, Բորթլէնտ*
14. Ադամեան Սարգիս, *Մուշ, Կրանիթ Սիթի*
15. Ադամեան Սարգիս, *Չնքուշ, Լորէնս*
16. Ադամեան Ստեփան, *Խարբերդ, Հարթֆըրտ*
17. Ազանեան Յովսէփ, *Զմշկածագ, Ուօթըրվիլթ*
18. Ազատիկեան Գրիգոր, *Մալաթիա, Քլիվլէնտ*
19. Ազնաւուրեան Սարգիս, *Չնքուշ, Լորէնս*
20. Ազնաւուրեան Տիրան, *Ակն, Տիթրոյիտ*
21. Աթանասեան Կիւրեղ, *Սեբաստիա, Փրաւիտէնս*
22. Աթիկեան Շահէն, *Բէսապ, Թօլէտօ*
23. Աթիկեան Սարգիս, *Բէսապ, Թօլէտօ*
24. Ալեքսանեան Մինաս, *Զմշկածագ, Լորէնս*
25. Ալթունեան Միհրան, *Ամասիա, Սթօնհէմ*
26. Ալթունեան Միրիճան, *Պրուսա, Նիակարաֆոլս*
27. Ախօղլանեան Աւետիս, *Կեսարիա, Նիւ Եորք*
28. Ակիւլեան Պետրոս, *Ատանա, Ուօթըրթաուն,*
29. Աղաճանեան Գեղամ, *Կեսարիա, Պոստոն*
30. Աղայիկեան Հայկազուն, *Սեբաստիա, Ուօթըրթաուն*
31. Աղայիկեան Պօղոս, *Սեբաստիա, Ուօթըրթաուն*
32. Աղուեսեան Յովհաննէս, *Բէտրիկ, Ուստըր*
33. Աղպաեան Աստուր, *Կեսարիա, Քլիվլէնտ*
34. Անէմեան Աբրահամ, *Բէսապ, Նիւ Եորք*
35. Անէմեան Անէմ, *Խարբերդ, Լորէնս*
36. Անէմեան Աստուր,
37. Անէմեան Արշաւիր, *Արաբկիր, Բէմոըն*
39. Անէմեան Ծատուր, *Խարբերդ, Լորէնս*
38. Անէմեան Գրիգոր, *Զմշկածագ, Լորէնս*
40. Անէմեան Յարութիւն, *Մարաշ, Նիւ Եորք*
41. Անէմեան Յովսէփ, *Արաբկիր, Բէմոըն*
42. Անէմեան Նշան, *Տիգրանակերտ, Ո. Հօպօքըն*
43. Ամբակումեան Աստուր, *Բալու, Ուայթընսվիլ*
44. Այանեան Փանոս,
45. Այխանեան Սեմ, *Սեբաստիա, Ինտիըն Օրչըրտ*
46. Այնթապեան Գէորգ, *Բէսապ, Տիթրոյիտ*
47. Այնթապեան Նշան,
48. Այնթապլեան Ճորճ, *Բէսապ, Սիրաքիւս*
49. Այրանճեան Թորոս, *Եվէրէկ, Կեսր., Նիւ Եորք*
50. Այվազեան Սարգիս, *Սեբաստիա, Տիթրոյիտ*
51. Անդրէասեան Նշան, *Բալու, Փրաւիտէնս*
52. Անթառամեան Սիմոն, *Խարբերդ, Նիւ Եորք*
53. Անմահեան Մանուկ,
54. Անուշեան Մելքոն, *Սեբաստիա, Նիակարաֆոլս*
55. Անտէրիկեան Յարութիւն, *Եվէրէկ, Կեսր. Տիթրոյիտ*
56. Անտոնեան Գառնիկ, *Էքրէք, Սիրաքիւս*
57. Անտոնեան Գառնիկ, *Սեբաստիա, Սիրաքիւս*
58. Անտոնեան Գրիգոր, *Սեբաստիա, Միլֆըրտ*
59. Անտոնեան Միհրդատ, *Պարտիզակ, Պոստոն*
60. Անտոնեան Պօղոս, *Չնքուշ Լորէնս*
61. Անտրոյեան Աբրահամ, *Չնքուշ, Լորէնս*
62. Անտրոյեան Հայկունի, *Չնքուշ, Լորէնս*
63. Աշըքեան Մամաս, *Բէտրիկ, Խրբ., Նիւ Պրիթէյն*
64. Ապանեան Եղիա, *Նիրզէ, Կեսր., Ուօթըրթաուն*
65. Ապանեան Մովսէս, *Հապուսի, Խրբ., Փրաւիտէնս*
66. Ապտալեան Գասպար, *Խարբերդ, Փրաւիտէնս*
67. Առաքելեան Ղուկաս, *Բալու, Փրաւիտէնս*
68. Առաքելեան Յակոբ,
69. Առաքելեան Տիգրան, *Տիգրանակերտ, Պոստոն*
70. Առուանիկեան Գրիգոր, *Խրբ., Ուստըր*
71. Աստուրեան Գրիգոր, *Կ. Պոլիս, Ուստըր*
72. Աստուրեան Պօղոս, *Ծովք, Խրբ., Մանչէսթըր*
73. Աստուրեան Սիմոն, *Հապուսի, Խրբ., Ուայթինսվիլ*
74. Ասըլպէկեան Կարապետ, *Նիրզէ, Կեսր. Պոստոն*
75. Ասլանեան Եղիա, *Բէօրրէ, Խրբ., Ուստըր*
76. Ատանեան Սերոբ, *Սուէտիա, Նիւ Պրիթէյն*
77. Ատուրեան Աւետիս, *Սիս, Օմահա*
78. Ատուրեան Պօղոս, *Դատեմ, Խրբ., Նիւթընըփըր Ֆոլս*
79. Արամեան Վահան, *Բալու, Փրաւիտէնս*
80. Արապեան Յակոբ, *Բէսապ, Նիւ Եորք*
81. Արապեան Պետրոս, *Զարսանճագ, Զըլսի*
82. Արզումանեան Խաչատուր, *Եղէգի, Խրբ., Բընօշա*
83. Արզումեան Յակոբ, *Խարբերդ, Ուօքէկըն*
84. Արթինեան Պետրոս, *Բէսապ, Նիւ Եորք*
85. Արմաղանեան Արմաղան, *Սեբաստիա, Նիակարաֆոլս*
86. Արշակունի Վաղարշակ Ծ. Վրդ., *Ռոտոսթօ, Փրաւ.*
87. Արոյեան Մարտիրոս, *Տէրսիմ, Նիւ Պրիթէյն*
88. Արսլանեան Արշակ, *Սեբաստիա, Մեսինա*
89. Արսլանեան Պետրոս, *Բէսապ, Նիւ Եորք*
90. Աւագեան Յովհաննէս, *Իշմէ, Խրբ., Նիւ Եորք*
91. Աւագեան Սիմոն, *Հապուսի, Խրբ., Լորէնս*
92. Աւատանեան Թորոս, *Չնքուշ, Շիքակօ*
93. Աւետիսեան Աբրահամ, *Եվէրէկ, Պոստոն*
94. Աւետիսեան Աւետիս, *Մալաթիա, Ուստըր*

95· Աւետիսեան Գառնիկ, Պանտրմա, Պոստոն
96· Աւետիսեան Միհրան, Վասպուրական, Տիթրոյիտ
97· Աւետիսեան Միսաք, Մալաթիա, Փրաւիտէնս
98· Աւետիսեան Յարութիւն, Մալաթիա, Ուստըր
99· Աւետիսեան Յովհաննէս
100· Աւետիսեան Սահակ. Խարբերդ, Ուստըր
101· Աւետիսեան Ստեփան, Իշմէ, Խրբ., Նիւ Պրիփօրթ
102· Աֆարեան Սարգիս, Կիւրին, Սեբաստ., Միտըլպօրօ
103· Բաբելեան Աբէլ. Զառա, Սեբս., Միլֆըրտ
104· Բաբելեան Խաչատուր, Բալու, Փրաւիտէնս
105· Բագրատունեան Գրիգոր, Խարբերդ, Ուստըր
106· Բադոյեան Նշան,, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
107· Բազումեան Միհրան, Կեսարիա, Րէյսին
108· Բամբասեան Ռուբէն, Քղի, Ուայթինսվիլ
109· Բանիկեան Աւետիս,
110· Բարդէեան Թադէոս, Հալէպ, Նիւ Եորք
111· Բարթոյեան Կարապետ, Խարբերդ, Էքրըն O.
112· Բարիզեան Սրապ, Մուշ, Կրանիթ Սիթի
113· Բարղամեան Նշան, Խարբերդ, Փրաւիտէնս
114· Բարսեղեան Բարունակ, Թալաս, Կես., Պոստոն
115· Բիբէնեան Միհրան, Կիւրին, Միտըլպօրօ
116· Բունիեան Ղազար, Չնքուշ, Լորէնս
117· Բուսուլեան Մանուկ, Չնքուշ, Փիպատի
118· Բուցեան Խաչատուր, Չնքուշ, Շիքակօ
119· Բրիկեան Անդրանիկ, Տիվրիկ, Լին
120· Գաբրիէլեան Հայկ, Թիֆլիս, Ուստըր
121· Գաբրիէլեան Հայկազ, Խարբերդ, Նիւ Եորք
122· Գաբրիէլեան Յովսէփ, Խարբերդ, Պոստոն
123· Գազանեան Առաքել, Արաբկիր, Ֆիլատէլֆիա
124· Գազանեան Բարսեղ, Կեսարիա, Նիւ Եորք
125· Գազանեան Յակոբ, Քէօրիկ, Խրբ., Փրաւիտէնս
126· Գազանեան Սահակ, Սեվէրէկ, Լորէնս
127· Գազանեան Մինաս, Բալու, Նիւ Եորք
128· Գալանեան Սահակ, Տիգրանակերտ, Փրաւիտէնս
129· Գալանեան Սեդրակ, Էվէրէկ, Կեսր., Նիւ Եորք
130· Գալայճեան Աւետիս, Բալու, Փրաւիտէնս
131· Գալայճեան Եղիա, Ակն, Պոստոն
132· Գալայճեան Հանի, Էվէրէկ, Կեսր., Տիթրոյիտ
133· Գալայճեան Յովհաննէս,
134· Գալայճեան Սարգիս, Խարբերդ, Ուօթըրթաուն
135· Գալայճեան Օննիկ, Սեբաստիա, Բորթլէնտ
136· Գալէնտէրեան Աւետիս, Չմշկածագ, Լօվէլ
137· Գալէնտէրեան Աւետիս, Չմշկածագ, Լօվէլ
138· Գալըճեան Գրիգոր, Քէօրիկ, Խրբ., Պոստոն
139· Գալըճեան Հրանդ, Քէօրիկ, Խրբ., Փրաւիտէնս
140· Գալճեան Արտաշէս, Արաբկիր, Ֆիչպըրկ
141· Գալոյեան Արամ, Վան, Տիթրոյիտ
142· Գալոյեան Խորէն, Ճպողիւղ, Քղի, Կրանիթ Սիթի
143· Գալուստեան Մկրտիչ, Բալու, Փրաւիտէնս
144· Գալուստեան Յարութիւն, Խարբերդ, Ուստըր
145· Գալպիեան Տիգրան, Տիգրանակերտ, Օմահա
146· Գալփաքճեան Վրթանէս, Ակն, Միլֆըրտ
147· Գալփաեան Միհրան, Կեսարիա, Մանչէսթըր
148· Գահվէճեան Թովմաս, Տիգրանակերտ, Ո. Հօպօքըն
149· Գամպուրեան Յովհաննէս, Սեբաստիա, Պրիճփորթ
150· Գայարեան Գրիգոր, Հիւսէնիկ, Ո. Հօպօքըն
151· Գայէմեան Գալուստ, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
152· Գայճաքեան Տիգրան, Կիւրին, Նէշուէ
153· Գանձանակեան Գէորգ, Արաբկիր, Տիթրոյիտ
154· Գարամանեան Սարգիս, Սուէտիա, Նիւ Պրիթէյն
155· Գասապեան Կարապետ, Եւդոկիա, Նիւ Եորք
156· Գասապեան Կարապետ, Արաբկիր, Ֆիլատէլֆիա
157· Գասապեան Ղազար, Չնքուշ, Լորէնս
158· Գասապեան Մանուկ, Չնքուշ, Լորէնս
159· Գասապեան Սարգիս, Արաբկիր, Ֆիլատէլֆիա
160· Գասարճեան Աշոտ, Սիս, Օմահա
161· Գասպարեան Աւետիս, Ակն, Տիթրոյիտ
162· Գասպարեան Գալուստ, Սեբաստիա, Ուայթընսվիլ
163· Գասպարեան Գէորգ,
164· Գասպարեան Եղիա, Զէօթէլի, Խրբ., Ուօքէկըն
165· Գասպարեան Մկրտիչ, Խարբերդ, Ուստըր
166· Գասպարեան Յովհաննէս, Մալաթիա, Ուստըր
167· Գասպարեան Սարգիս, Բալու, Փրաւիտէնս
168· Գավաֆեան Լեւոն, Տիգրանակերտ, Նիւ Եորք
169· Գատէմեան Հրանդ,
170· Գարագաշեան Արամ, Արաբկիր, Քէմտըն
171· Գարագաշեան Հրաչեայ, Արաբկիր, Ֆիլատէլֆիա
172· Գարակէօզեան Դաւիթ, Խարբերդ, Փրաւիտէնս
173· Գարակէօզեան Կարապետ, Տ.-կերտ, Ն. Պէրկըն
174· Գարակէօզեան Միսաք, Սեբաստիա, Բոնտիաք
175· Գարակէօզեան Միրիճան, Կեսարիա, Պրիճփորթ
176· Գարանեան Գէորգ, Հալէպ, Պոստոն
177· Գարամանուկեան Միրիճան, Սեբ., Ինտիըն Օրչըրտ
178· Գարամանուկեան Օհան,
179· Գարամարտեան Ասատուր, Քէսապ, Տիթրոյիտ
180· Գարունեան Կարապետ, Վան, Նիւ Հէյվըն
181· Գարապէտեան Միհրան, Թօմարզա, Սօ. Միլուօքի
182· Գարօղլանեան Պետրոս, Մելիտինէ, Քլիվլէնտ
183· Գէորգեան Գէորգ, Սեբաստիա, Նիակարաֆոլս
184· Գէորգեան Մեսրոպ, Քղի, Բորթլէնտ
185· Գէորգեան Յովհաննէս, Խարբերդ, Նիւ Հէյվըն
186· Գէորգեան Նիկողոս, Խարբերդ, Ուստըր
187· Գըլըճեան Արամ, Թօռոնթօ, Պոստոն
188· Գըլըճեան Երուանդ, Բալու, Փրաւիտէնս
189· Գըլըմպօզեան Պետրոս, Չնքուշ, Լորէնս
190· Գըրըքեան Նշան, Մալաթիա, Մէրիտըն
191· Գինոսեան Սարգիս, Տովք, Խրբ., Տիթրոյիտ
192· Գոթոյեան Գրիգոր,
193· Գոննոյեան Տիգրան, Խարբերդ, Լորէնս
194· Գուլոյեան Գալուստ, Բալու, Պրիճփորթ
195· Գուլոյեան Սարգիս,
196· Գուլուննոյեան Խաչատուր, Չնքուշ, Միլուօքի
197· Գումրուեան Մխիթար, Իզմիր, Նիւ Եորք
198· Գույումճեան Լեւոն, Կեսարիա, Չըլսի
199· Գույումճեան Մամբրէ, Չնքուշ, Լորէնս
200· Գույումճեան Ստեփան, Կ. Պոլիս, Քլիվլէնտ
201· Գրիգորեան Աբրահամ,
202· Գրիգորեան Գրիգոր,
203· Գրիգորեան Եղիա, Էվէրէկ, Կեսարիա, Նիւ Եորք
204· Գրիգորեան Եսայի, Սեբաստիա, Նիակարաֆոլս
205· Գրիգորեան Խորէն, Սեբաստիա, Պոստոն
206· Գրիգորեան Մարտիրոս, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
207· Գրիգորեան Մելքիսեդէք, Չնքուշ, Լորէնս
208· Գրիգորեան Մերկեր, Սեբաստիա, Ինտիըն Օրչըրտ
209· Գրիգորեան Յարութիւն, Խարբերդ, Չըլսի
210· Գրիգորեան Յովհաննէս, Քէօրիկ, Խրբ., Պոստոն

211· Գրիգորեան Պօղոս, Էվէրէկ, Կեսր., Նիւ Եորք
212· Գրիգորեան Ռուբէն, Տիվրիկ, Հըտսըն
213· Գրիգորեան Սարգիս, Քէօրիկ, Խրբ. Ուստըր
214· Գրիգորեան Ստեփան, Փէրչէնճ, Խրբ. Նիւ Պրիթէյն
215· Գրիգորեան Վահան, Տէրսիմ, Քլիվլէնտ
216· Գրիգորեան Վահան, Սեբաստիա, Պրիճփորթ
217· Գօբմազեան Խաչատուր, Չնքուշ, Լորէնս
218· Գօչալեան Սարգիս, Տովք, Խրբ., Քլիվլէնտ
219· Դանիէլեան Խաչեր, Պէլէկէսի, Պրիճփորթ
220· Դանիէլեան Մանասէ, Քէսապ, Տիթրոյիտ
221· Դանիէլեան Մկրտիչ, Կեսարիա, Պրիճփորթ
222· Դարբինեան Մարտիրոս, Սեբաստիա, Նիակարաֆոլս
223· Դարբինեան Յովհաննէս, Երիզա, Տիթրոյիտ
224· Դարբինեան Պետրոս, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
225· Դարբինեան Սողոմոն, Զառա, Սեբս., Միլֆըրտ
226· Դաւիթեան Արմենակ, Չմշկածագ, Լորէնս
227· Դաւիթեան Կարապետ, Չնքուշ, Լորէնս
228· Դաւիթեան Սեդրակ, Ադանա, Քլիվլէնտ
229· Դշխոյեան Արմէն, Ակն, Ո. Հօպօքըն
230· Դրօշակիրեան Յարութիւն, Բալու, Նիակարաֆոլս
231· Եազըճեան Մարտիրոս, Սեբաստիա, Պէլմօնթ, Մէս.
232· Եաղճեան Աւարոն, Քէօրիկ, Ուստըր
233· Եաղճեան Արամ, Քէօրիկ, Ուստըր
234· Եաղուպեան Գրիգոր, Խարբերդ, Նիւ Պրիթէյն
235· Եայեան Սարգիս, Սեբաստիա, Փրավիտէնս
236· Եզեկիէլեան Ղազարոս, Պարտիզակ, Պոստոն
237· Եզեկիէլեան Ներսէս, Հաւուսի, Խրբ., Լորէնս
238· Եղիկեան Գէորգ, Խարբերդ, Տիթրոյիտ
239· Եղիկեան Սեդրակ, Սեբաստիա, Փրաւիտէնս
240· Եըլտըզեան Տիգրան: Տ.-կերտ, Ո. Հօպօքըն
241· Եկաւեան Կարապետ, Արաբկիր, Լորէնս
242· Եղդիկեան Պօղոս, Բալու, Փրաւիտէնս
243· Եղիաեան Աւետիս, Զառա, Սեբս., Միլֆըրտ
244· Եղիաեան Գէորգ Զառա, Սեբս., Միլֆըրտ
245· Եղիաեան Լեւոն, Երիզա, Ո. Հօպօքըն,
246· Եղիաեան Հմայեակ, Երիզա, Նիւ Եորք
247· Եղիաեան Մանուկ, Մալաթիա, Ուստըր
248· Եղիկեան Գէորգ, Տ.-կերտ, Ո. Հօպօքըն
249· Եղիկեան Միքայէլ, Տիվրիկ, Ուօթըրթաուն
250· Եսայեան Կարապետ, Այնթապ, Պոստոն
251· Եսայեան Յակոբ, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
252· Երամեան Աբգարիր, Կ. Պոլիս, Ուստըր
253· Երանեան Գէորգ, Մալաթիա, Նիւ Պրիթըրթ
254· Երամեան Վահան, Արաբկիր, Ուօթըրթաուն
255· Երանոսեան Գէորգ, Խարբերդ, Ուստըր
256· Երանոսեան Կիրակոս, Պէլէկէսի, Կեսր., Նիւ Եորք
257· Երեմեան Յակոբ, Սեբաստիա, Փրաւիտէնս
258· Երմոյեան Պաղտասար, Չնքուշ, Լորէնս
259· Եփրեմեան Արամ, Իզմիր, Պրիճփորթ
260· Եօխսուլեան Յովհաննէս, Չնքուշ, Լորէնս
261· Զառացեան Դանիէլ, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
262· Զառացեան Մանուկ, Սեբաստիա, Փրաւիտէնս
263· Զարիֆեան Վահան, Սեբաստիա, Պոստոն
264· Զարոյեան Նշան, Խարբերդ, Փութաքէթ
265· Զաքարեան Արշակ, Հաճըն, Պինկհէմթըն
266· Զաքարեան Յովհաննէս, Խարբերդ, Ուօթըրթաուն
267· Զաքարեան Պօղոս, Սեբաստիա, Պոստոն
268· Զաքոյեան Պետրոս, Զարսանճագ, Տիթրոյիտ
269· Զէքեան Մանուկ, Թօմարզա, Միլուօքի
270· Զիլնեան Գուրգէն, Կ. Պոլիս, Նիւ Եորք
271· Զիրոյեան Սերոբ, Բաղէշ, Լին
272· Զուլնեան Թովմաս, Տիգրանակերտ, Նիւ Եորք
273· Զուռնաճեան Շմաւոն, Արաբկիր, Քէմտըն
274· Զօրեան Մարգար, Խարբերդ, Պոստոն
275· Ելեան Գէորգ, Բալու, Փրաւիտէնս
276· Ելլիեան Տիգրան, Բալու, Փրաւիտէնս
277· Էլմասեան Յարութիւն, Սեբաստիա, Նիակարաֆոլս
278· Էլոյեան Արմենակ, Խարբերդ, Ուստըր
279· Էկինեան Եաղուպ, Չնքուշ, Լորէնս
280· Էհրամճեան Տիգրան, Երիզա, Պրիճփորթ
281· Էմնեան Մկրտիչ, Կեսարիա, Ուօթըրթաուն
282· Էյմալեան Գարեգին, Կէմէրէք, Սեբս., Նիւ Եորք
283· Էրոյեան Կարապետ, Սեբաստիա, Տիթրոյիտ
284· Էրքէքզըզեան Խաչիկ, Էվէրէկ, Կեսր., Նիւ Եորք
285· Էֆիզեան Քերոբէ, Զօմաղլու, Կեսր., Նիւ Եորք
286· Էքմէնեան Յաբեթ, Չնքուշ, Լորէնս
287· Էօքսիւզեան Խաչատուր, Չնքուշ, Շիքակօ
288· Էօքսիւզեան Յարութիւն,
289· Էօքսիւզեան Սարգիս, Խարբերդ, Պոստոն
290· Ընտրիկեան Գրիգոր, Մալաթիա, Նիւ Եորք
291· Թագւորեան Ալեքսան, Թոքատ, Նիւ Եորք
292· Թագւորեան Հմայեակ, Չմշկածագ, Լորէնս
293· Թագւորեան Միհրան, Իզմիր, Նիւ Եորք
294· Թադէոսեան Գրիգոր, Խարբերդ, Պոստոն
295· Թադէոսեան Թադէոս, Կեսարիա, Չըլսի
296· Թադէոսեան Կարապետ, Խարբերդ, Փրաւիտէնս
297· Թադէոսեան Յակոբ, Խարբերդ, Լին
298· Թադէոսեան Ստեփան, Քէմախ, Բոնտիաք
299· Թաթարեան Կարապետ, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
300· Թաթարեան Մինաս, Տիվրիկ, Լին
301· Թախըլճեան Առաքել, Սեբաստիա, Հարթֆըրտ
302· Թաշճեան Կարապետ, Մալաթիա, Ո. Հօպօքըն
303· Թաշճեան Մանուկ, Չմշկածագ, Ուստըր
304· Թաշճեան Մարտիրոս, Տիգրանակերտ, Ո. Հօպօքըն
305· Թաշճեան Յակոբ, Տիգրանակերտ, Ո. Հօպօքըն
306· Թաշճեան Նշան, Սեբաստիա, Տիթրոյիտ
307· Թասլաքեան Ծերոն, Քէսապ, Նիւ Եորք
308· Թասլաքեան Պետրոս, Սուէտիա, Նիւ Պրիթէյն
309· Թարայեան Կարապետ, Բալու, Փրաւիտէնս
310· Թարխանեան Գաբրիէլեան, Էվէրէկ Կեսր. Նիւ Եորք
311· Թարխանեան Հայկ, Թիֆլիս, Ուստըր
312· Թաւանեան Ղարիպ, Էվէրէկ, Կեսր., Նիւ Եորք
313· Թաքաքճեան Ձորն, Բալու, Նիւ Եորք
314· Թաքուշեան Սիմոն, Կեսարիա, Րէյսին
315· Թաքուշեան Հայրապետ, Թօմարզա, Րէյսին
316· Թեւանեան Յովհաննէս, Բալու, Փրաւիտէնս
317· Թէրզեան Մարտիրոս, Զարսանճագ, Մէթիւն
318· Թէրզեան Յովհաննէս, Սեվէրէկ, Նիւ Եորք
319· Թէրզիմկրեան Տիգրան, Եօզղատ, Տիթրոյիտ
320· Թըլխթիկեան Նշան, Բալու, Փրաւիտէնս
321· Թընկրեան Սամուէլեան, Սեբաստիա, Տիթրոյիտ
322· Թընիկեան Կարապետ, Բալու, Փրաւիտէնս
323· Թընկըրեան Միրիճան, Սեբաստիա, Տիթրոյիտ
324· Թըռնամեան Յարութիւն, Տ.-կերտ, Ո. Հօպօքըն
325· Թըրքճեան Պօղոս,
326· Թիլլոյեան Յարութիւն, Չնքուշ, Լորէնս

327· Թիլլոյեան Յովհաննէս, Չնքուշ, Լորէնս
328· Թիրեաքեան Յովհաննէս, Կեսարիա, Պոստոն
329· Թիւթէլեան Մանուկ, Հիւսէյնիկ, Ուօթըրթաուն
330· Թիւթէլեան Մկրտիչ, Ծովք, Խրբ․, Քլիվլէնտ
331· Թիւթիւնեան Ալպըրթ, Հալէպ, Նիւ Եորք
332· Թիւթիւննեան Մանուէլ, Մալաթիա, Նիւ Եորք
333· Թիւթիւննեան Յովհաննէս, Զարսանճակ, Ուստըր
334· Թիւթիւննեան Նշան, Տիգրանակերտ, Նիւ Եորք
335· Թիւյսիւզեան Մուշեղ, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
336· Թուխմանեան Կարապետ Թ․, Չնքուշ, Լորէնս
337· Թուխմանեան Կարապետ Խ․, Չնքուշ, Լորէնս
338· Թոսունեան-Համբարձում, Քղի, Փրաւիտէնս
339· Թովմասեան Յովհաննէս, Խարբերդ, Ուստըր
340· Թովմասեան Պետրոս Խ․, Դատէմ, Խրբ․, Ուստըր
341· Թովմասեան Պետրոս Տ․, Դատէմ, Խրբ․, Ուստըր
342· Թոքիկեան Նազարէթ, Զարսանճակ, Քէմպրիճ
343· Թորոյեան Արմենակ,
344· Թորոսեան Արամ, Երիզա, Ռ․ Փուլմըն
345· Թորոսեան Արամ, Էվէրէկ, Կեսր․, Նիւ Եորք
346· Թորոսեան Բարսեղ, Էվէրէկ, Կեսր․, Ֆիլատէլֆիա
347· Թորոսեան Կարապետ, Խարբերդ, Ուօթըրթաուն
348· Թորոսեան Մանուկ, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
349· Թորոսեան Մարգար, Խարբերդ, Ուօթըրթաուն
350· Թորոսեան Մինաս, Սեբաստիա, Նիակարաֆոլս
351· Թորոսեան Յակոբ, Նիրզէ, Կեսր․, Ուօթըրթաուն
352· Թորոսեան Յարութիւն, Էվէրէկ, Կեսր․, Նիւ Եորք
353· Թորոսեան Փիլիպոս, Ֆէնէսէ, Կեսր․, Տիթրոյիտ
354· Թօզօղլուեան Խաչատուր, Չնքուշ, Շիքակօ
355· Թօմպազեան Մարտիկ, Էվէրէկ, Կեսր․, Նիւ Եորք
356· Թօփալեան Ստեփան, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
357· Թօփեան Մովսէս, Սեբաստիա, Ուօթըրթաուն
358· Ժամկոչեան Եղիա, Կեսարիա, Պրիճբորթ
359· Ժամկոչեան Մանուկ, Խարբերդ, Փէթըրսըն
360· Ժամկոչեան Նշան, Քէօրիկ, Խրբ․, Փրաւիտէնս
361· Ժամկոչեան Սարգիս, Էֆքէրէ, Կեսր․, Նիւ Եորք
362· Իզմիրլեան Կարապետ, Ֆէնէսէ, Կեսր․, Տիթրոյիտ
363· Իլանեան Վահան, Արաբկիր, Ֆիլատէլֆիա
364· Իննէեան Նշան, Սեբաստիա, Պոստոն
365· Իսկէնտէրեան Աղեքսանդր.
366· Լաճիկեան Արտաշէս, Երիզա, Նիւ Եորք
367· Լէյլէկեան Մատթէոս, Բալու, Փրաւիտէնս
368· Լիրաճեան Նազարէթ, Արաբկիր, Ֆիլատէլֆիա
369· Լուսաւորեան Իգնատիոս, Սեբաստիա, Միլֆըրտ
370· Խալիլեան Մովսէս, Քէսապ, Տիթրոյիտ
371· Խայանանեան Ասատուր, Հողէ, Խրբ․, Լօուէլ
372· Խանզատեան Աւետիս, Կեսարիա, Զըլսի
373· Խանզատեան Կարապետ,
374· Խանզատեան Մեսիա, Կիւրին, Նէշուէ
375· Խազարեան Արամ, Տիվրիկ, Ուօթըրվլիթ
376· Խանչարեան Կարապետ, Փէրչէնճ, Խրբ․ Նիւ Պրիթըն
377· Խաչմանեան Գրիգոր, Պարտիզակ, Թրոյ, Նիւ Եորք
378· Խաչմանեան Միքայէլ, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
379· Խաչատուրեան Խաչիկ, Մուշ, Պէթէնտօրֆ, Այ․
380· Խաչատուրեան Կարապետ, Տ․-կերտ, Ռ․ Հօպօքըն
381· Խաչատուրեան Համբ․, Բաղմաչէն, Ուայթինսվիլ
382· Խաչատուրեան Միհրան, Տ․-կերտ, Նիւ Եորք
383· Խաչատուրեան Նշան, Խարբերդ, Ուստըր
384· Խաչատուրեան Պօղոս, Վան, Տիթրոյիտ
385· Խաչատուրեան Սարգիս, Սէվէրէկ, Կեսր․, Լորէնս
386· Խաչիկեան Թագւոր, Սեբաստիա, Տիթրոյիտ
387· Խաչիկեան Միքայէլ, Խարբերդ, Րէյսին
388· Խաչիկեան Յակոբ, Թօմարզա, Կեսր․, Րէյսին
389· Խաչիկեան Սեդրակ, Քէսապ, Հարթֆըրտ
390· Խասալեան Սողոմոն, Շ․-Գարահիսար, Փրաւիտէնս
391· Խարեան Վարդան, Տիվրիկ, Բոնտիաք
392· Խելօքիկեան Արտաշէս, Երիզա, Նիւ Եորք
393· Խէրպէկեան Խորէն, Արաբկիր, Ֆիլատէլֆիա
394· Խըլըչեան Սարգիս, Խարբերդ, Լէմինսթր, Մէս․
395· Խըյմաթեան Մեսրոպ, Բալու, Փրաւիտէնս
396· Խըտըրեան Յարութիւն, Էվէրէկ, Կեսր․, Ֆիլատ․
397· Խըտըրեան Սիրական, Էվէրէկ, Կեսր․, Նիւ Եորք
398· Խըտըրեան Վահան, Նիրզէ, Կեսր․, Ուօթըրթաուն
399· Խըրիկեան Խոսրով, Մալաթիա, Քլիվլէնտ
400· Խըրնէքլեան Նաշան, Բերրի, Պինկհամթըն
401· Խոզիկեան Խաչիկ, Տիվրիկ, Ուօթըրվլիթ
402· Խոսրովեան Մկրտիչ, Բալու, Փրաւիտէնս
403· Խոսրովեան Պետրոս, Բալու, Փրաւիտէնս
404· Խորանեան Արտաշէս, Սեբաստիա, Տիթրոյիտ
405· Խորանեան Շմաւոն, Սեբաստիա, Պրիճբորթ
406· Խուկոյեան Սիրական, Քղի, Օլտ Սիթի
407· Խուպոյեան Պօղոս, Խարբերդ, Րէյսին
408· Խպէյեան Երուանդ, Կարին, Պոստոն
409· Ծառմանեան Մարուքէ, Սեբաստիա, Ուստըր
410· Ծատուրեան Յարութիւն, Կիւմիւշխանէ, Հէվրհիլ
411· Ծատուրեան Վահրամ, Օրտու, Նիւ Եորք
412· Ծերիկեան Յովսէփ, Չմշկածագ, Քէմպրիճ
413· Ծերիկեան Պօղոս, Ռումանիա, Լորէնս
414· Կակոյեան Յովհաննէս, Բերրի, Պինկհէմթըն
415· Կակոյեան Սարգիս,
416· Կակոսեան Կիրակոս, Վան, Լին
417· Կակոսեան Փիլիպոս, Սեբաստիա, Պոստոն
418· Կաղընեան Միհրան, Կեսարիա, Րէյսին
419· Կանանեան Յովսէփ, Մալաթիա, Քլիվլէնտ
420· Կապալեան Յակոբ, Կեսարիա, Րէյսին
421· Կապարեան Կարապետ, Կեսարիա, Հէվրհիլ
422· Կարապետեան Արմենակ, Բալու, Փրաւիտէնս
423· Կարապետեան Դանիէլ, Հաճըն, Պինկհէմթըն
424· Կարապետեան Զատիկ, Տիվրիկ, Ուօթըրվլիէթ
425· Կարապետեան Թադէոս, Սեբաստիա, Նիակարաֆոլս
426· Կարապետեան Լեւոն,
427· Կարապետեան Մարտիրոս Կ․, Խարբերդ, Ուստըր
428· Կարապետեան Միքայէլ,
429· Կարապետեան Յակոբ, Բալու, Րէյսին
430· Կարապետեան Յակոբ, Տիգրանակերտ, Փրաւիտէնս
431· Կարապետեան Յովհաննէս,
432· Կարապետեան Նիկողոս, Բալու, Սէնթրըլ Ֆոլս
433· Կարապետեան Նշան, Խարբերդ, Ուօթըրթաուն
434· Կարապետեան Նորայր, Տիվրիկ, Թրոյ, Ն․ Ե․
435· Կարապետեան Պետրոս, Սեբաստիա, Միլֆըրտ
436· Կարապետեան Սարգիս, Խարբերդ, Հէվրհիլ
437· Կարապետեան Սերովբէ,
438· Կարապետեան Սերովբէ,
439· Կարապետեան Սիմոն, Խարբերդ, Հարթֆըրտ
440· Կարապետեան (Խըրաեան) Վարդան, Բալու, Փր․
441· Կարինեան Մկրտիչ, Օրտու, Պոստոն
442· Կարուկեան Վարդերէս, Խարբերդ, Րէյսին

443· Կարպուշեան Աւետիս, Քէսապ, Նիւ Եորք
444· Կարպուշեան Երեմիա, Քէսապ, Պրիճբորթ
445· Կարպօշեան Տիգրան,
446· Կէննոյեան Արմենակ, Սեբաստիա, Էքրըն, Օ․
447· Կէտիքեան Կարապետ, Սեբաստիա, Ինտիըն Օրչըրտ
448· Կէօզիպէօյիւքեան Յակոբ,
449· Կէօզիւրեան Գասպար, Մալաթիա, Ֆիլատէլֆիա
450· Կէօզիւմեան Հրանդ, Իզմիր, Պրիճբորթ
451 Կէօքճեան Ասլան, Չնքուշ, Լորէնս
452· Կիրակոսեան Կարապետ, Տիվրիկ, Ուօթըրվլիէթ
453· Կիրակոսեան Հայկ, Խարբերդ, Լօէլ
454· Կիրակոսեան Միսաք, Քէսապ, Նիւ Եորք
455· Կիրակոսեան Սարգիս, Խարբերդ, Հարթֆըրտ
456· Կիւզէլեան Միհրան, Խարբերդ, Քէմպրիճ
457· Կիւզէլեան Յարութիւն, Խարբերդ, Քէմպրիճ
458· Կիւլէմէրեան Մասիս, Կիրասոն, Տիթրոյիտ
459· Կիւլէսէրեան Դանիէլ, Արաբկիր, Ֆիլատէլֆիա
460· Կիւլպէնտեան Գրիգոր,
461· Կիւրեղեան Գէորգ, Մալաթիա, Ֆիլատէլֆիա
462· Կիւրինեան Նազար,
463· Կորոյեան Ղազարոս, Բերրի, Պրիճբորթ
464· Կոստանեան Պօղոս,
465· Կիւլոյեան Խաչատուր, Չնքուշ, Լորէնս
466· Կիւրիկեան Արմենակ, Սեբաստիա, Բոնտիաք
467· Կրնիկեան Արշամ, Քղի, Կրանիթ Սիթի
468· Կրնիկեան Նշան, Քղի, Լորէնս
469· Կօշկարեան Աւագ,
470· Կօշկարեան Գէորգ, Խարբերդ, Ուօթըրթաուն
471· Կօշկարեան Խաչատուր, Խարբերդ, Նիւ Եորք
472· Կօշկարեան Մարտիրոս, Խույլու, Խրբ․, Պրիճբորթ
473· Կօշկարեան Յարութիւն, Խարբերդ, Փրաւիտէնս
474· Կօշկարեան Պօղոս, Խարբերդ,
475· Կօտոշեան Վահան,
476· Հազարվարդեան Կարապետեան, Տ․-կերտ, Լորէնս
477· Հանըրեան Մինաս, Կեսարիա, Րէյսին,
478· Հանի Գէորգեան Գրիգոր, Խարբերդ, Ուօթրթաուն
479· Հանի Սարգիսեան Սարգիս,
480· Համբարձումեան Համբարձում, Զարսանճաք, Ն․ Ե․
481· Համբարձումեան Մարսուպ, Խարբերդ, Նիւ Պրիթըն
482· Համբարձումեան Յովսէփ, Զօմազլու, Կեսր․, Ն․ Ե․
483· Համբարձումեան Զարլզ, Գոմք, Խրբ․, Նիւ Եորք
484· Համբարձումեան Սարգիս, Պինկէօլ, Սեբս․ Ն․ Ե․
485· Հաշիմեան Նշան, Քէսապ, Նիւ Եորք
486· Հայթաեան Միհրան, Էֆքէրէ, Կեսր․, Նիւ Եորք
487· Հայտարեան Արշակ, Թօմարզա, Կեսր․, Միլուօքի
488· Հայտարեան Թորոս: Թօմարզա, Կեսր․, Միլուօքի
489· Հայրապետեան Ջաֆար, Մելիքան, Քղի, Ն․Ֆոլս
490· Հայրապետեան Կարապետ, Սեբաստիա, Մեսինա
491· Հայրապետեան Յովհաննէս, Բալու, Նիւ Եորք
492· Հապէշեան Արմենակ, Սեբաստիա, Քէմպրիճ
493· Հատատեան Խաչիկ, Քէսապ, Նիւ Եորք
494· Հատիկեան Գրիգոր, Ուրֆա, Նիւ Պրիթէյն
495· Հատիտեան Յովսէփ, Այնթապ, Ֆիլատէլֆիա
496· Հարոյեան Ջաֆար, Քղի, Բորթլէնտ
497· Հացագործեան Աղեքսանդր, Արաբկիր, Ֆիլատ․
498· « Սեդրակ, Հիւսէյնիկ Խրբ․, Հարթֆըրտ
499· Հերոեան Ազնաւուր, Դատէմ, Խրբ․, Ուստըր
500· Հէքիմեան Սեդրակ, Բաղմաչէն, Խրբ․, Պոստոն
501· Հիւսնեան Հմայեակ, Եղեսիա, Շիքակօ
502· Հոյթոյեան Յովհաննէս, Խարբերդ, Ուստըր
503· Ղազարեան Կարապետ, Խօշմաթ, Բալու, Փութաքէթ
504· Ղազարեան Համբարձում, Կեսարիա, Քլիվլէնտ
505· Ղազարեան Հայկ, Էվէրէկ, Կեսր․, Նիւ Եորք
506· Ղազարեան Հրեշտակ, Քէսապ, Նիւ Եորք
507· Ղազարեան Յակոբ, Վան, Տիթրոյթ
508· Ղազարոսեան Սեդրակ, Չմշկածագ, Միլֆըրտ
509· Ղարզիկեան Մինաս, Բաղմաչէն, Խրբ․, Պոստոն
510· Ղուկասեան Գրիգոր, Սեբաստիա, Փրաւիտէնս
511· Ղուկասեան Ղուկաս, Չմշկածագ, Սփրինկֆիլտ
512· Ղուկասեան Յարութիւն, Քղի, Նիակարաֆոլս
513· Ղուկասեան Յովհաննէս, Խարբերդ, Պոստոն
514· Ղուկասեան Փայէլ, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
515· Ղօնչէկիւլեան Թորոս, Տիվրիկ, Ուօթըրթաուն
516· Ճագուպեան Սամուէլ, Խարբերդ, Ֆիլատէլֆիա
517· Ճամուզեան Կարապետ, Կիւրին, Մանչեսթր
518· Ճանիկեան Մկրտիչ, Խարբերդ, Զըլսի
519· Ճէլալեան Մանուկ, Բալու, Փրաւիտէնս
920· Ճէլալեան Յովհաննէս, Տիվրիկ, Նիւ Եորք
521· Ճէլալեան Սիրական, Չմշկածագ, Քէմպրիճ
522· Ճէպէլեան Եսրոն, Պարտիզակ, Թրոյ, Նիւ Եորք
523· Ճէվահիրեան Աբգար, Սեբաստիա, Նիակարաֆոլս
524· Ճէվահիրճեան Գարեգին, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
525· Ճըզգալեան Ասատուր, Խարբերդ, Քէմտըն
526· Ճընտեան Պաղտասար, Խարբերդ, Նիւ Պրիթէյն
527· Ճիկէրիկեան Աւետիս, Արաբկիր, Քէմտըն
528· Ճիկէրիկեան Գրիգոր, Արաբկիր, Քէմտըն
529· Ճինկիրեան Մարտիրոս, Հիւսէյնիկ, Խրբ․, Լորէնս
530· Ճիւռեան Իսահակ, Քէսապ, Նիւ Եորք
531· Մազմանեան Յարութիւն, Սեբաստիա, Բոնտիաք
532· Մազմանեան Նշան, Խարբերդ, Ուայթինսվիլ
533· Մաթիկեան Մարսուպ, Խարբերդ, Փէթըրսըն
534· Մաթոսեան Նշան, Ծովք, Խրբ․, Մանչեսթըր
535· Մաթիկեան Պօղոս, Խարբերդ, Ուօքէկըն
536· Մաթոսեան Յովհաննէս, Քէսապ, Նիւ Եորք
537· Մալեան, Խաչիկ, Բալու, Նիւ Եորք
538· Մալեան Յարութիւն, Բալու, Փրաւիտէնս
539· Մալեէմէզեան Արտաշէս, Խարբերդ, Պոստոն
540· Մալխասեան Վարդան, Երիզա, Նիւ Եորք
541· Մալճանեան Աւետիս, Խարբերդ, Փրաւիտէնս
542· Մալոյեան Միքայէլ. Մուշ, Պէթէնտօրֆ, Այօ․
543· Մակարեան Լուտեր, Ալպիստան, Պրիճբորթ
544· Մահչիկեան Հէնրի, Քէսապ, Նիւ Եորք
545· Մահտէսեան Խաչատուր, Բալու, Փութաքէթ
546· Մահտէսեան Պօղոս, Քէսապ, Նիւ Եորք
547· Մաղաքեան Միսաք, Զօմազլու, Կեսր․, Րէյսին
548· Մաղլեան Համբարձում, Բալու, Փրաւիտէնս
549· Մանանեան Կարապետ, Թօմարզա, Կեսր․, Միլուօքի
550· Մանասէլեան Լեւոն, Խարբերդ, Պոստոն
551· Մանկասարեան Մկրտիչ, Բալու, Պրիճբորթ
552· Մանոյեան Առաքել, Խարբերդ, Քանքըրտ
553· Մանոյեան Մարգար,
554· Մանուէլեան Յովսէփ, Բալու, Փրավիտէնս
555· Մանուկեան Աբրահամ, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
556· Մանուկեան Գրիգոր, Քղի, Բորթլէնտ
557· Մանուկեան Կարապետ, Տ․-կերտ, Նիւ Եորք
558· Մանուկեան Արմենակ, Քղի, Փրաւիտէնս

559· Մանուկեան Յովհ·, Ալեվանք, Կրանիթ Սիթի
560· Մանուկեան Նազարէթ, Ատանա, Նիւ Եորք
561· Մանուկեան Նշան, Խարբերդ, Հէվրհիլ
562· Մանուկեան Պետրոս, Խարբերդ, Նիւ Հէյվըն
563· Մանուկեան Սամուէլ, Այնթապ, Սբրինկֆիլտ
564· Մանուկեան Սեդրակ, Սեբաստիա, Տիթրոյթ
565· Մաշլաքեան Խաչատուր, Ֆէնէսէ, Կես·, Նիւ Եորք
566· Մուչուլեան Յարութիւն, Զնքուշ, Լորէնս
567· Մարազեան Վահան, Տիգրանակերտ, Ռ· Հօպօքըն
568· Մարաշլեան Սարգիս, Կիւրին, Սեբ·, Մանչէսթր
569· Մարգարեան Արշամ, Ֆէնէսէ, Կեսր·, Պրիճբորթ
570· Մարգարեան Խաչատուր, Չմշկածագ, Լորէնս
571· Մարգարեան Խաչիկ, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
572· Մարգարեան Մարգար, Խարբերդ, Փրավիտէնս
573· Մարգարեան Յարութիւն, Մալաթիա, Պրիճբորթ
574· Մարգարեան Ստեփան, Մալաթիա, Նիւ Եորք
575· Մարսուպեան Սեդրակ, Խարբերդ, Ուստըր
576· Մարկոսեան Ակրիքոլ, Կեսարիա, Նիւ Եորք
577· Մարտիկեան Նշան, Մալաթիա, Տիթրոյթ
578· Մարտիկեան Պետրոս,
579· Մարտիկեան Վահան,
580· Մարտիկեան Ստեփան, Սեբաստիա, Բոսթընտ
581· Մարտիրոսեան Բենիամին, Խօշմաթ, Փրավիտէնս
582· Մարտիրոսեան Գրիգոր, Արղնի, Տ·կերտ, Փրավ·
583· Մարտիրոսեան Յովհաննէս, Վան, Լին
584· Մատրիրոսեան Պօղոս, Խարբերդ, Նիւ Եորք
585· Մարտիրոսեան Սրապ, Ատիշ, Լորէնս
586· Մարտիրոսեան Վահան, Վան, Նիակարաֆոլս
587· Մելիտոսեան Մելիտոս, Բերրի, Խրբ·, Պրիճբորթ
588· Մելիքեան Աղէքսանդր, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
589· Մելիքեան Եղիազար, Բալու, Նիւ Եորք
590· Մելիքեան Յակոբ, Խարբերդ, Ուստըր
591· Մելիքեան Նիկողոս, Շ·-Գարահիսար, Փրավիտէնս
592· Մելքոնեան Վարդան, Պարտիզակ, Պոստոն
593· Մեծատուրեան Սուրէն, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
594· Մեծօղլուեան Գրիգոր, Այնթապ, Պոստոն
595· Մեսրոպեան Կարապետ, Ծովք, Խրբ·, Քլիվլէնտ
596· Մէչօյեան Մուշեղ, Բազմաշէն, Խրբ·, Ուայթինսվիլ
597· Մըլլեան Արմենակ, Բալու, Նիւ Եորք
598· Մըխալեան Խորէն, Արաբկիր, Փէթըրսըն
599· Մըխնեան Մանուկ, Զնքուշ, Լորէնս
600· Մըխնեան Պետրոս, Էվէրէկ, Կեսր·, Տիթրոյթ
601· Մըսըրեան Թորոս, Կեսարիա, Րէյսին
602· Մլիեան Յարութիւն, Ծովք, Խրբ·, Քլիվլէնտ
603· Մըսըրեան Ծերոն, Քէսապ, Նիւ Եորք
604· Մըսըրլեան Սերոբէ, Քէսապ, Նիւ Եորք
605· Մըսըրեան Վարազ, Սեբաստիա, Ինտիըն Օրչըրտ
606· Միլլըր Ճորճ, Տիգրանակերտ, Փէթըրսըն
607· Միհրդատեան Յարութիւն, Սեբաստիա, Քոնտիաք
608· Մինասեան Անդրէաս, Զնքուշ, Լորէնս
609· Միհրանեան Արմենակ, Չմշկածագ, Լորէնս
610· Մինասեան Աւետիս, Սեբաստիա, Տիթրոյթ
611· Մինասեան Գասպար, Տիգրանակերտ, Լորէնս
612· Մինասեան Կիրակոս, Էֆքէրէ, Կեսր·, Զըլսի
613· Մինասեան Մերկեր, Սեբաստիա, Պոստոն
614· Մինասեան Մովսէս, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
615· Մինասեան Նշան, Խարբերդ, Հարթֆըրտ
616· Մինասեան Յակոբ, Չմշկածագ, Ուստըր
617· Մինարէնեան Ենովք, Զնքուշ, Շիքակօ
618· Միքայէլեան Պետրոս, Սեբաստիա, Սիրաքիւս
619· Միքայէլեան Վարդան, Դատէմ, Խրբ·, Ուստըր
620· Մխիթարեան Մուշեղ, Մուշ, Կրանիթ Սիթի
621· Մկրեան Եղիա, Պոլիս, Ուստըր
622· Մկրտիչեան Կարապետ, Սեբաստիա, Քլիվլէնտ
623· Մոմճեան Դաւնիկ, Խօզաթ, Հէվրհիլ
624· Մոմճեան Կարապետ, Նիքսար, Սեբ·, Նիւ Եորք
625· Մոմճեան Սարգիս, Խարբերդ, Հէվրհիլ
626· Մուգուփեան Սեդրակ, Էվէրէկ, Կեսր·, Նիւ Եորք
627· Մուշեղեան Աբրահամ, Խարբերդ, Ուստըր
628· Մուրաջանեան Գէորգ, Տիգրանակերտ, Լորէնս
629· Մուրատեան Աբրահամ, Խարբերդ, Ուստըր
630· Մուրատեան Արտաշէս, Վան, Տիթրոյթ
631· Մուրատեան Աւետիս, Խարբերդ, Րէյսին
632· Մուրատեան Խաչատուր, Խարբերդ, Քլիվլէնտ
633· Մուրատեան Հայկ, Մարաշ, Պրիճբորթ
634· Մուրատեան Ղարիպ, Շատախ, Վան, Ուօթըրթաուն
635· Մուրատեան Միհրան, Վան, Նիակարաֆոլս
636· Մուրատեան Մկրտիճ, Բերրի, Խրբ·, Պինկհէմթըն
637· Մուրատեան Յակոբ, Կեսարիա, Զըլսի
638· Մուրատեան Նշան, Խարբերդ, Քլիվլէնտ
639· Մուրատեան Սարգիս, Խուլլու, Խրբ·, Քլիվլէնտ
640· Մուրատեան Սուքիաս, Խարբերդ, Ուստըր
641· Մուրատեան Ստեփան, Բալու, Փրավիտէնս
642· Մըրչիկեան Արտաշէս, Տիվրիկ, Լին
643· Մօսկոփեան Եփրեմ, Քղի, Ուայթինսվիլ
644· Մօրոյեան Խաչատուր, Արղնի, Տիգր·, Ռնուսքի
645· Յակոբեան Անդրէաս, Զէյթուն, Նիւ Եորք
646· Յակոբեան Գէորգ, Խարբերդ, Լօէլ
647· Յակոբեան Գրիգոր, Կեսարիա, Տիթրոյթ
648· Յակոբեան Խաչատուր, Խարբերդ, Ուստըր
649· Յակոբեան Ծերոն, Քէսապ, Նիւ Եորք
650· Յակոբեան Համբարձում, Սուէտիա, Նիւ Պրիթէյն
651· Յակոբեան Մովսէս, Քէսապ, Նիւ Եորք
652· Յակոբեան Մուշեղ, Սեբաստիա, Տիթրոյթ
653· Յակոբեան Շմաւոն, Սեբաստիա, Նիակարաֆոլս
654· Յակոբեան Սիմոն, Դատէմ, Խրբ·, Ուօքէկըն
655· Յակոբեան Ստեփան, Խարբերդ, Նիւ Հէյվըն
656· Յակոբեան Օննիկ, Պարտիզակ, Էքըրն
657· Յարութիւնեան Գրիգոր, Խարբերդ, Ուստըր
658· Յարութիւնեան Յակոբ, Խարբերդ, Քէմպրիճ
659· Յարութիւնեան Յարութիւն, Այնթապ, Միտըլպօրօ
660· Յարութիւնեան Յովնան, Աշվան, Խրբ·, Ուստըր
661· Յովակիմեան Ալիքսան, Կեսարիա, Զըլսի
662· Յովասափեան Մկրտիչ, Կարին, Քէմպրիճ
663· Յովհաննէսեան Եղիա, Մալաթիա, Ուստըր
664· Յովհաննէսեան Մելգոն, Կեսր· Զըլսի
665· Յովհաննէսեան Միքայէլ, Սեբաստիա, Քոնտիաք
666· Յովհաննէսեան Յակոբ, Վան, Նիակարաֆոլս
667· Յովհաննէսեան Յակոբ, Տիվրիկ, Լին
668· Յովհաննէսեան Յարութիւն, Սեբ·, Ուօթըրթաուն
669· Յովհաննէսեան Յարութիւն, Խրբդ·, Սէնթրըլֆոլս
670· Յովհաննէսեան Յովհաննէս, Սուէտիա, Նիւ Պրիթըն
671· Յովհաննէսեան Սահակ, Օրօր, Քղի, Ուայթինսվիլ
672· Յովնանեան Պետրոս, Ամասիա, Սթօնհէմ, Մէս·
673· Յովսէփեան Արամ, Սեբաստիա, Հարթֆըրտ
674· Յովսէփեան Եսաւ, Չմշկածագ, Ֆիլատէլֆիա
675· Յովսէփեան Գէորգ, Ամասիա, Պոստոն

676· Յովսէփեան Խոսրով, Խարբերդ, Սփրինկֆիլտ
677· Յովսէփեան Կարապետ, Խարբերդ, Նիւ Պրիթէյն
678· Յովսէփեան Սողոմոն, Բալու, Փրավիտէնս
679· Յովսէփեան Վահան, Սեբաստիա, Հարթֆըրտ
680· Յովսէփեան Վահրամ,
681· Նազաշեան Թորոս, Տիվրիկ, Ուօթըրթաուն
682· Նազգաշեան Վահան, Կէմէրէք, Կեսր·, Նիւ Եորք
683· Նազարեան Արշակ, Չմշկածագ, Լորէնս
684· Նազարեան Խաչատուր, Քէսապ, Փրավիտէնս
685· Նազարեան Ղազար, Իզմիր, Նիւ Եորք
686· Նազարեան Մարկոս, Ակն, Ռ· Հօպօքըն
687· Նալպանտեան Վահան, Ագհիսար, Պոստոն
688· Նահապետեան Գէորգ, Սեբաստիա, Շիքակօ
689· Նահապետեան Վարդան, Խարբերդ, Փրավիտէնս
690· Նանարեան Գրիգոր, Խարբերդ, Լորէնս
691· Նանարեան Կարապետ, Տիգրանակերտ, Ռ· Հօպօքըն
692· Նանարեան Մելքոն, Խարբերդ, Փրավիտէնս
693· Նանարեան Մեսրոպ, Բերրի, Իրի, Բէն·
694· Նանարեան Միքայէլ· Բազմաշէն, Ուօթըրթաուն
695· Նանարեան Յովհաննէս, Տ·-կերտ, Ռ· Հօպօքըն
696 Նանարեան Յովսէփ, Խարբերդ, Փրավիտէնս
697· Նանարեան Նշան, Խարբերդ, Քէմպրիճ
698· Նանարեան Սարգիս, Չմշկածագ, Ուստըր
699· Նանարեան Տիգրան, Տիգրանակերտ, Ուստըր
700· Նաւարեան Մելքոն, Ծովք, Խրբ·, Քլիվլէնտ
701· Ներկիզեան Խոսրով· Մարաշ, Ուօթըրթաուն
702· Ներսէսեան Կարապետ, Սեբաստիա, Տիթրոյթ
703· Ներսէսեան Սենեքերիմ, Պինկէօլ, Սեբ·, Նիւ Եորք
704· Ներսէսեան Վարդան, Պէլէգեսի, Կեսր·, Պրիճբորթ
705· Նիկողոսեան Արտաշէս, Պարտիզակ, Ուօքէկըն
706· Նիկողոսեան Խաչատուր, Սեբաստիա, Սիրաքիւս
707· Նիկողոսեան Նիկողոս, Խարբերդ, Րէյսին
708· Նիկողոսեան Նշան, Խարբերդ, Ուօքէկըն
709· Նշանեան Կարապետ, Պրուսա, Նիւ Եորք
710· Նորոյեան Խաչատուր, Խարբերդ, Րէյսին
711· Նորոյեան Կարապետ, Քղի, Ուայթինսվիլ,
712· Նորոյեան Մկրտիչ, Սեբաստիա, Քոնտիաք
713· Նորոյեան Սահակ, Բազմաշէն, Խրբ·, Ուայթինսվիլ
714· Նորտիկեան Յարութիւն, Դատէմ, Խրբ· Ուստըր
715· Շաքոյեան Կարապետ, Խարբերդ, Փութաքէթ
716· Շալնեան Խաչիկ, Վան, Նիակարաֆոլս
717· Շալնեան Յակոբ, Պէլէկէսի, Կեսր·, Նիւ Եորք
718· Շահեան Գէորգ, Բինկեան, Սեբս·, Լին
719· Շահինեան Արշակ, Վան, Տիթրոյթ
720· Շահինեան Մամբրէ, Օրօր, Քղի, Ուայթինզվիլ
721· Շահինեան Մարգար, Բալու, Փրավիտէնս
722· Շահինեան Տիգրան· Բաղէշ, Պոստոն
723· Շահնազարեան Արշաւիր, Մուշ, Պէթինտօրֆ
724· Շահպազեան Լեւոն, Կեսարիա, Պրիճբորթ
725· Շահպազեան Մովսէս, Քէսապ, Նիւ Եորք
726· Շահպաղեան Երուանդ, Վան, Նիւ Եորք
727· Շահպաղեան Նշան, Վան, Նիւ Եորք
728· Շահրիկեան Գէորգ, Մալաթիա, Նիւ Եորք
729 Շաղոյեան Յակոբ, Սէվէրէկ, Տիգ·, Լորէնս
730· Շամոյեան Համազասպ, Դատէմ, Խրբ·, Ուստըր
731· Շապոյեան Սերոբ, Խրբ·, Քէրովրէ, Ուստըր
732· Շատեան Վաղարշակ, Տիվրիկ, Քոնտիաք
733· Շաքարեան Պօղոս, Խարբերդ, Փրավիտէնս
734· Շեղիկեան Իսրայէլ, Սեբաստիա, Տիթրոյթ
735· Շէպէկեան Ստեփան, Իզմիր, Նիւ Եորք
736· Շէքէրճեան Յովհաննէս, Զնքուշ, Ուինուսքի
737· Շընթեան Յովհաննէս, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
738· Շիրինեան Գարեգին, Արաբկիր, Քէմտըն
739· Արինեան Շաւարշ, Կ· Պոլիս, Լորէնս
740· Շիրինեան Սարգիս, Արաբկիր, Քէմտըն
741· Շիրվանեան Կոզմոս, Ակն, Ուօթըրվիլէթ
742· Շորեան Կարապետ, Թօմարզա, Կեսր·, Նիւ Եորք
743· Շուլիկեան Յովհաննէս, Սեբաստիա· Քոնտիաք
744· Շուշանեան Երուանդ, Կ· Պոլիս, Միլիս, Մէս·
745· Շուշանեան Խաչատուր, Տիվրիկ, Լին
746· Շուշանեան Տօնապետ, Տիվրիկ, Լին
747· Ոսկանեան Անդրանիկ, Խորասան, Նիւ Եորք
748· Ոսկանեան Ներսէս, Բալու, Փրավիտէնս
749· Ոսկերիչեան Արմենակ, Քղի, Սէնթ Լուիզ
750· Ուզնիկեան Բարսեղ, Էֆքէրէ, Կեսր·, Նիւ Եորք
751· Ուզուն Գաբրիէլեան Դանիէլ, Կեսարիա, Րէյսին
752· Ուլուսեան Յովսէփ, Բալու, Փրավիտէնս
753· Ունիկեան Մարտիրոս, Խարբերդ, Ֆիլատէլֆիա
754· Չաքմաքճեան Գէորգ, Ատանա, Ուօթըրթաուն
755· Չաթալեան Կարապետ, Ատիշ, Լորէնս
756· Չավուշեան Նազարէթ, Սեբաստիա, Ֆիլատէլֆիա
757· Չատըրճեան Նշան, Սեբաստիա, Րէյսին
758· Չաքըրեան Ռուբէն, Զէյթուն, Նիւ Եորք
759· Չաքմաքճեան Տիգրան, Վան, Նիակարաֆոլս
760· Չէլէպեան Միսաք, Արաբկիր, Նիւ Եորք
761· Չէլէպեան Նշան, Քէսապ, Քլիվլէնտ
762· Չէլէպեան Փօլ, Քէսապ, Նիւ Եորք
763· Չէօքէլիկեան Երուանդ, Սեբաստիա, Ֆիլատէլֆիա
764· Չիլինկիրեան Պօղոս, Քէսապ, Նիւ Եորք
765· Չիտիկեան Յակոբ, Սեբաստիա, Ինտիըն Օրչըրտ
766· Չիրքինեան Մամաս, Թոմարզա, Կեսր·, Րէյսին
767· Չիւրիւքեան Արամ, Քէսապ, Նիւ Եորք
768· Չիւրիւքեան Սողոմոն, Քէսապ, Նիւ Եորք
767· Չիւրիւքեան Վահան, Քէսապ, Նիւ Եորք
770· Չոյթոյեան Յակոբ, Զնքուշ, Լորէնս
771· Չուլեան Խոսրով, Խարբերդ, Պոստոն
772· Չուխատարեան Մանուկ, Խարբերդ, Նիւ Պրիբորթ
773· Չտիկեան Յակոբ, Բալու, Զըլսի
774· Չօլաքեան Արիստակէս, Խարբերդ, Նիւ Պրիթէյն
775· Չօլաքեան Ղեւոնդ, Չմշկածագ, Լորէնս
776· Չօլաքեան Սամուէլ, Սեբաստիա, Տիթրոյթ
777· Չօլաքեան Սենեքերիմ, Մալաթիա, Քլիվլէնտ
778· Չօղանեան Միսաք, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
779· Չօպանեան Աստուածատուր, Մարզուան, Պրիճբորթ
780· Պագըրճեան, Յովհաննէս, Թարսուս, Ուստըր
781· Պալեան Ստեփան, Գօչհիսար, Տիթրոյթ
782· Պալեան Վահան, Սեբաստիա, Պոստոն
783· Պալեան Ստեփան, Կեսարիա, Պոստոն
784· Պալըմեան Սեդրակ, Սեբաստիա, Միլֆըրտ
785· Պալըքեան Վարդան, Բալու, Փրավիտէնս
786· Պալիկեան Սահակ, Սեբաստիա, Նիակարաֆոլս
787· Պալլասեան Սամուէլ, Կարին, Պոստոն
788· Պահչէճեան Օհան, Էվէրէկ, Կեսր·, Նիւ Եորք
789· Պաղտասարեան Արմենակ, Բալու, Նիւ Եորք
790· Պաղտասարեան Գէորգ, Մալաթիա, Նիւ Եորք
791· Պաղտասարեան Գրիգոր, Մալաթիա, Նիւ Պրիթէյն

792· Պաղտասարեան Համբարձում, Խարբերդ, Ուստըր
793· Պաղտասարեան Մանուկ, Խարբերդ, Նիւ Եորք
794· Պաղտասարեան Յովսէփ, Տիգրանակերտ, Փրավ.
795· Պաղտասարեան Սեդրակ, Մալաթիա, Քլիվլէնտ
796· Պաղտատլեան Տիգրան, Գաղատիա, Միտըլպօրօ
797· Պանաքարգեան Մանուէլ, Մալաթիա, Քլիվլէնտ
798· Պայընտըրեան Կարապետ, Բալու, Թրոյ, Ն. Ե.
799· Պապաճանեան Գաբրիէլ, Խարբերդ, Պինկհէմթըն
800· Պապայեան Մարտիրոս, Զնքուշ, Լորէնս
801· Պապիկեան Թորոս, Երիզա, Տիթրոյթ
802· Պապոյեան Արմենակ, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
803· Պապոյեան Սիմոն, Երիզա, Պոստոն
804· Պատէմեան Ներսէս, Մարաշ, Նիւ Եորք
805· Պատոյեան Պետրոս, Զնքուշ, Լորէնս
806· Պատրիկեան Յովնան, Քէսրիկ, Խրբ., Ուստըր
807· Պարկիրճեան Արմենակ, Կիւրին, Մանչէսթըր
809· Պարոնեան Անդրանիկ, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
809· Պարոնեան Արամ, Սեբաստիա, Ֆիլատէլֆիա
810· Պարոնեան Լեւոն, Մերսին, Կիլ., Նիւ Եորք
811· Պարոնեան Հայկ, Սեբաստիա, Տիթրոյթ
812· Պարոնեան Միսաք, Խարբերդ, Հարթֆըրտ
813· Պարութեան Յարութիւն, Թօմարզա, Կեսր., Րէյսին
814· Պարսամեան Գրիգոր, Մալաթիա, Հարթֆըրտ
815· Պարսամեան Կարապետ, Էվէրէկ, Կեսր., Նիւ Եորք
816· Պարսամեան Միքայէլ, Խարբերդ, Նիւ Եորք
817· Պարսամեան Պարսամ, Խարբերդ, Պոստոն
818· Պարսամեան Ստեփան, Խ., Զմշկածագ, Միլֆըրտ
819· Պետիկեան Լեւոն, Բաղմաշէն, Խրբ., Ուայթինզվիլ
820· Պետիկեան Յակոբ, Այնթապ, Պոստոն
821· Պետիկեան Մովսէս, Տիվրիկ, Լին
822· Պետրոսեան Աստիկ, Էվէրէկ, Կեսր., Նիւ Եորք
823· Պետրոսեան Արմենակ, Քղի, Բոնթիաք
824· Պետրոսեան Գրիգոր, Խարբերդ, Տիթրոյթ,
825· Պետրոսեան Խորէն, Քղի, Բորթլէնտ
826· Պետրոսեան Կարապետ, Մերսին, Կիլ., Պոստոն
827· Պետրոսեան Միհրան, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
828· Պետրոսեան Պարսամ. Խարբերդ, Ֆիլատէլֆիա
829· Պետրոսեան Պօղոս, Զմշկածագ, Սէնթրըլֆոլս
830· Պետրոսեան Պօղոս, Խարբերդ, Րէյսին
831· Պետրոսեան Յուսիկ, Սեբաստիա, Պոստոն
832· Պետօեան Խաչատուր. Բաղմաշէն, Ուայթինզվիլ
833· Պէզիրճեան Յակոբ, Կեսարիա, Պոստոն
834· Պէրպատեան Կարապետ, Խարբերդ, Լօէլ
835· Պէրպէրեան Գառնիկ, Արաբկիր, Քէմտըն
836· Պէրպէրեան Գասպար, Մալաթիա, Քլիվլէնտ
837· Պէրպէտեան Լեւոն
838· Պէկիրեան Կարապետ, Արաբկիր, Լորէնս
839· Պէրպէրեան Ղուկաս, Սինամուտ, Խրբ., Ուստըր
840· Պէքեարեան Ղեւոնդ Վրդ., Ռոտոսթօ, Սիրաքիւս
841· Պէրպէրեան Նշան, Խարբերդ, Ուստըր
842· Պէրպէրեան Տիգրան, Տիգրանակերտ, Փէթըրսըն
843· Պիչաքեան Գէորգ, Բալու, Փրավիտէնս
844· Պուլուտեան Պօղոս, Խարբերդ, Ծովք, Քլիվլէնտ
845· Պունիկեան Մեսրոպ, Բերրի, Պինկհէմթըն
846· Պունիկեան Սարգիս, Բերրի, Պինկհէմթըն
847· Պօզանեան Կայծակ, Արաբկիր, Պրիճուօթըր
848· Պօղուքեան Գրիգոր, Էվէրէկ, Կեսր., Քլիվլէնտ
849· Պօղուքեան Թորոս, Կեսարիա, Քլիվլէնտ
850· Պօզօեան Ստեփան, Բալու, Փրավիտէնս
851· Պօղիկեան Արշակ, Խարբերդ, Ուստըր
852· Պօղիկեան Սուրէն, Խարբերդ, Նիւ Հէյվըն
853· Պօղոսեան Ասատուր, Խարբերդ, Լօէլ
854· Պօղոսեան Յարութիւն, Սեբաստիա, Բօրթլէնտ
855· Պօղոսեան Նիկողոս, Պրուսա, Հարթֆըրտ
856· Պօղոսեան Նիկողոս, Խարբերդ, Ուստըր
857· Պօղոսեան Պօղոս, Քէսապ, Նիւ Եորք
858· Պօղոսեան Պօղոս, Երիզա, Պոստոն
859· Պօղոսեան Սիմոն, Բալու, Սեբաստիա
860· Պօնիկեան Յակոբ
861· Պօնիկեան Յարութիւն, Տիվրիկ, Լորէնս
862· Պօյաճեան Աբգար, Խարբերդ, Նիւ Եորք
863· Պօյաճեան Ասատուր, Քղի, Բոնթիաք
864· Պօյաճեան Աւետիս, Բալու, Սէնթրըլֆոլս
865· Պօյաճեան Ղազարոս, Բալու, Փրավիտէնս
866· Պօյաճեան Հայկ, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
867· Պօյաճեան Մանուկ, Բալու, Փրավիտէնս
868· Պօյաճեան Միքայէլ, Սեբաստիա, Տիթրոյթ
869· Պօյաճեան Յակոբ, Սուէտիա, Նիւ Եորք
870· Պօյաճեան Վահան, Խարբերդ, Ո. Հօպօքըն
871· Պօյաճեան Տիգրան, Բալու, Պոստոն
872· Պօնաբարդեան Յակոբ, Զնքուշ, Լորէնս
873· Պօնճուքեան Հայկ, Պոլիս, Պոստոն
874· Պօտօզեան Տրդատ, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
875· Պօտուրեան Յովհաննէս, Էվէրէկ, Կեսր., Նիւ Եորք
876· Պօքացեան Գրիգոր, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
877· Պօքացեան Խաչիկ, Սեբաստիա, Ինտիըն Օրչըրտ
878· Ջաղացպանեան Վարդերես Արաբկիր, Ֆիլատէլֆիա
879· Ջանոյեան Մելքիսեդէք, Զնքուշ, Լորէնս
880· Ռուսեան Արշակ, Խարբերդ, Տիթրոյթ
881· Ռստիկեան Խաչատուր, Խարբերդ, Ուստըր
882· Ռստիկեան Կարապետ, Խարբերդ, Քէմպրիճ
883· Սահաթճեան Միհրան, Էվէրէկ, Կեսր., Տիթրոյթ
884· Սահակեան Միսաք, Եօզղատ, Պոստոն
885· Սահակեան Յովակիմ, Վան, Նիակարաֆոլս
886· Սահակեան Յովնան, Թալաս, Կեսր., Լորէնս
887· Սահակեան Ոսկան, Սեբաստիա, Շիքակօ
888· Սաղըրեան Ահարոն, Խարբերդ, Նիւ Պրիթէյն
889· Սաղտըճեան Լեւոն, Քէսապ, Տիթրոյթ
890· Սաղտըճեան Ովսիա, Քէսապ, Նիւ Եորք
891· Սամուէլեան Արսէն, Մարաշ, Ուօթըրթաուն
892· Սամուէլեան Մելքոն, Արաբկիր, Ֆիլատէլֆիա
893· Սամուէլեան Յարութիւն, Խարբերդ, Հէյվրհիլ
894· Սանոսեան Երուանդ, Սեբաստիա, Պրիճբորթ
895· Սանտրեան Յարութիւն, Մալաթիա, Ֆիլատէլֆիա
896· Սաչաքլեան Յովհաննէս, Մալաթիա, Քլիվլէնտ
897· Սապանեան Եղիազար, Խարբերդ, Հէյվրհիլ
898· Սարգահեան Սարգիս, Սուէտիա, Նիւ Պրիթէյն
899· Սարգիսեան Արմենակ, Բալու, Փրավիտէնս
900· Սարգիսեան Խաչատուր,
901· Սարգիսեան Հրանդ, Արաբկիր, Ֆիլատէլֆիա
902· Սարգիսեան Մաքսուտ, Էվէրէկ, Կեսր., Տիթրոյթ
903· Սարգիսեան Յակոբ, Տիգրանակերտ, Փրավիտէնս
904· Սարգիսեան Յարութիւն, Խարբերդ, Պոստոն
905· Սարգիսեան Յովհաննէս, Տիվրիկ, Լին
906· Սարգիսեան Նազարէթ, Խարբերդ, Փրավիտէնս
907· Սարգիսեան Պետրոս, Կեսարիա, Քլիվլէնտ

908· Սարգիսեան Պօղոս, Մազկերտ, Նիւ Պրիթէյն
909· Սարգիսեան Ռուբէն, Խարբերդ, Պոստոն
910· Սարգիսեան Սահակ, Ատրպատական, Նիւ Պրիթէյն
911· Սարգիսեան Սարգիս, Կեսարիա, Պոստոն
912· Սարգիսեան Սիմոն, Բալու, Փրավիտէնս
913· Սարգիսեան Սիմոն, Տիգրանակերտ, Ֆիլատէլֆիա
914· Սարեան Խաչիկ, Զնքուշ, Լորէնս
915· Սարենիկեան Յարութիւն, Մարաշ, Ուօթըրթաուն
916· Սարըեան Փիլիպոս, Սէօլեօզ, Սէնթրըլ Ֆոլս
917· Սարըպօղոսեան Յովհաննէս, Խարբերդ, Լօէլ
918· Սեդրոսեան Սեդրոս, Պարտիզակ, Պոստոն
919· Սերեմճեան Մարտիրոս, Սեբաստիա, Փրավիտէնս
920· Սերոբեան Հայրապետ, Բալու, Փրավիտէնս
921· Սէմէրճեան Պետրոս, Խարբերդ, Փրավիտէնս
922· Սէրոյտարեան Սարգիս, Արաբկիր, Նիւ Պրիթըրթ
923· Սէրէճանեան Հայկազուն, Օրտու, Ուստըր
924· Սէրէճանեան Անտոն, Շ.-Գարահիսար, Նիւ Եորք
925· Սէփէրեան Թադէոս, Էվէրէկ, Կեսր., Նիւ Եորք
926· Սընտըրեան Յակոբ, Սեբաստիա, Բոնթիաք
927· Սիմոնեան Ասատուր, Խարբերդ, Պոստոն
928· Սիմոնեան Ղեւոնդ, Խարբերդ, Ուստըր
929· Սիմոնեան Յակոբ, Տէնիզլի, Իզմիր, Պրիճբորթ
930· Սիմոնեան Սերոբ, Կեսարիա, Ֆիլատէլֆիա
931· Սիմոնեան Տօնապետ, Խարբերդ, Նիւ Եորք
932· Սինամեան Բարունակ, Էֆքէրէ, Կեսր., Պրուքլին
933· Սինանեան Օննիկ, Կ. Պոլիս, Նիւ Եորք
934· Սիսլեան Յարութիւն, Ֆէնէսէ, Կեսր., Պոստոն
935· Սիսոյեան Յովհաննէս, Քղի, Ուայթինզվիլ
936· Սողիկեան Խորէն, Խարբերդ, Նիւ Եորք
937· Սողիկեան Կարապետ, Քղի, Հարթֆըրտ
938· Սողոմոնեան Եսայի, Քէսապ, Նիւ Եորք
939· Սողոմոնեան Նշան,
940· Սողոմոնեան Սարգիս, Հաճըն, Սիրաքիւս
941· Սուլթանեան Դաւիթ, Էվէրէկ, Կեսր., Նիւ Եորք
942· Սվաճեան Արշակ, Թօմարզա, Կեսր., Րէյսին
943· Սվաճեան Մանուկ, Խարբերդ, Ո. Հօպօքըն
944· Սվաճեան Մանուկ Պ., Խարբերդ, Ուստըր
945· Սվաճեան Պօղոս, Կեսարիա, Քլիվլէնտ
946· Սվաճեան Տիրան, Պրուսա, Նիւ Եորք
947· Ստեփանեան Յովհաննէս, Խարբերդ, Ուստըր
948· Ստեփանեան Շարամ, Երիզա, Սփրինկֆիլտ
949· Սրապեան Լեւոն, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
950· Սրապեան Մարգար, Բալու, Նիւ Եորք
951· Սրապեան Տիգրան,
952· Վաքօրճեան Աւետիս, Իզմիր, Ուստըր
953· Վահրատեան Վահան, Սեբաստիա, Բորթլէնտ
954· Վառոյեան Խորէն, Քղի, Ուայթինզվիլ
955· Վառվառեան Մամբրէ, Քղի, Թրոյ, Նիւ Եորք
956· Վարագեան Սահակ, Սեբաստիա, Փրավիտէնս
957· Վարատեան Սարգիս, Բալու, Փրավիտէնս
958· Վարդանեան Կիրակոս, Դատէմ, Խրբ., Ուստըր
959· Վարդանեան Վարդան, Զնքուշ, Շիքակօ
960· Վարդապետեան Խաչատուր, Ծովք, Խրբ. Քլիվլէնտ
961· Վարդապետեան Յակոբ, Սեբաստիա, Պրիճբորթ
962· Վարդուկեան Յովհաննէս, Էվէրէկ, Թրոյ, Ն. Ե.
963· Վարժապետեան Եսաւ, Բալու, Նիւ Եորք
964· Վէքիլեան Յովհաննէս, Արղնի, Տիգր. Նիւ Եորք
965· Տալտապանեան Խաչատուր,
966· Տատուրեան Յակոբ,
967· Տարագճեան Մանուկ, Զնքուշ, Շիքակօ
968· Տարդըրճեան Պետրոս, Զնքուշ, Նիւ Եորք
969· Տէլի Սէյիսեան Մինաս, Թօմարզա, Քլիվլէնտ
970· Տէմիրճեան Գարեգին, Սեբաստիա, Էքրըն
971· Տէմիրճեան Կարապետ, Երիզա, Պոստոն
972· Տէմիրճեան Վահան, Կեսարիա, Չըլսի
973· Տէյիճեան Խաչատուր, Մալաթիա, Ուօքէկըն
974· Տէյիրմէնճեան Մելքոն, Տ.-կերտ, Ո. Հօպօքըն
975· Տէտէեան Մելքոն, Կեսարիա, Րէյսին
976· Տէր Աբէլեան Սիմոն,
977· Տէրանեան Սիմոն, Սէօլէզ, Պրուսա, Պոստոն
978· Տէր Առաքելեան Տիգրան Էվէրէկ, Կեսր. Նիւ Եորք
979· Տէր Արսէնեան Լեւոն, Զմշկածագ, Սէնթրըլֆոլս
980· Տէր Արսէնեան Հայրապետ, Բալու, Փրավիտէնս
981· Տէր Գասպարեան Գէորգ, Խարբերդ, Պոստոն
982· Տէր Գրիգորեան Աբրահամ, Խարբերդ, Ուստըր
983· Տէր Գրիգորեան Նահապետ Խարբերդ, Փրավիտէնս
984· Տէր Դաւիթեան Գրիգոր, Մալաթիա, Քլիվլէնտ
985· Տէր Խաչատուրեան Գրիգոր, Խարբերդ, Րէյսին
986· Տէր Խաչատուրեան Նշան, Խարբերդ, Ուօթըրթաուն
987· Տէր Խաչատուրեան Սարգիս, Քղի, Հէյվրհիլ
988· Տէր Կարապետեան Սարգիս, Խարբերդ, Ուօքէկըն
989· Տէր Կիրակոսեան Եղիա, Բաղմաշէն, Ուայթինզվիլ
990· Տէր Ղուկասեան Արամ, Օրօր, Քղի, Ուայթինզվիլ
991· Տէր Ղուկասեան Յակոբ, Սեբաստիա, Պինկհէմթըն
992· Տէր Ղուկասեան Յակոբ, Խարբերդ, Նիւ Եորք
993· Տէր Ղեւոնդեան Վարդան, Վան, Նիակարաֆոլս
994· Տէր Մաթոսեան Յովհաննէս, Զնքուշ, Լորէնս
995· Տէր Մարկոսեան Ղեւոնդ, Խարբերդ, Ուայթինզվիլ
996· Տէր Մարկոսեան Պօղոս, Ծովք, Մանչէսթըր
997· Տէր Մարսուպեան Օհան, Խարբերդ, Ուստըր
998· Տէր Մարտիրոսեան Մանուկ, Կիլիկիա, Քլիվլէնտ
999· Տէր Մեսիաեան Յակոբ, Բալու, Փրավիտէնս
1000· Տէր Մեսրոպեան Շահնազար, Շ.-Գ.-հիսար, Տիթ.
1001· Տէր Մինասեան Յակոբ, Տիվրիկ, Ուօթըրթաուն
1002· Տէր Միքայէլեան Աբրահամ Խարբերդ, Փրավիտէնս
1003· Տէր Մովսէսեան Պօղոս, Խարբերդ, Լորէնս
1004· Տէր Յակոբեան Խոսրով, Դատէմ, Ուօթըրթաուն
1005· Տէր Յարութիւնեան Գէորգ,
1006· Տէր Յարութիւնեան Յարութիւն, Կեսր., Նիւ Եորք
1007· Տէր Յարութիւնեան Պետրոս, Հալէպ, Նիւ Եորք
1008· Տէր Ներսէսեան Յակոբ,
1009· Տէր Պաղտասարեան Կարապետ, Եղէգ, Նիւպրիթըն
1010· Տէր Պաղտ. Միքայէլ, Մալաթիա, Քլիվլէնտ
1011· Տէր Պապաեան Աւետիս, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
1012· Տէր Պապեան Ստեփան, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
1013· Տէր Պօղոսեան Ասատուր, Զմշկածագ, Քէմբրիճ
1014· Տէր Ստեփանեան Արտաշէս Սեբս., Ինտիըն Օրչըրտ
1015· Տէր Ստեփանեան Կիրակոս, Զնքուշ, Լորէնս
1016· Տէր Վահրամեան Աբրիմ., Մալաթիա, Քլիվլէնտ
1017· Տէր Վարդանեան Եղիա, Թօմարզա, Կեսր., Րէյսին
1018· Տէր Վարդանեան Վահան, Վան, Չըլսի
1019· Տէրվիշեան Մինաս, Բաղմաշէն, Ուայթինզվիլ
1020· Տէրտէրեան Արամ, Սեբաստիա, Ինտիըն Օրչըրտ
1021· Տէրտէրեան Բիւզանդ, Սեբաստիա, Բոնթիաք
1022· Տէրտէրեան Գէորգ, Զառա, Սեբս., Միլֆըրտ
1023· Տէրտէրեան Իսրայէլ, Քղի, Կրանիթսիթի

1024· Տէրտէրեան Լեւոն, Խարբերդ, Նիւ Պրիթէյն
1025· Տէրտէրեան Խաչիկ, Սեբաստիա, Տիթրոյթ
1026· Տէրտէրեան Կարապետ,
1027· Տէրտէրեան Համբարձում, Խարբերդ, Ուստըր
1028· Տէրտէրեան Հայրապետ, Խարբերդ, Ուայթինսվիլ
1029· Տէրտէրեան Մարտիրոս, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
1030· Տէրտէրեան Միսաք, Եղէգի, Խրբ·, Նիւ Պրիթէյն
1031· Տէրտէրեան Յովհաննէս, Խարբերդ, Փրաւիտէնս
1032· Տէրտէրեան Յովսէփ, Սեբաստիա, Փրաւիտէնս
1033· Տէրտէրեան Նիկողոս, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
1034· Տէրտէրեան Նիկողոս, Բերրի, Խրբ·, Հէվրհիլ
1035· Տէրտէրեան Պօղոս, Խարբերդ, Նիւ Եորք
1036· Տէրտէրեան Վահան, Սեբաստիա, Նիակարաֆոլս
1037· Տէրտէրեան Վարդան, Բալու, Փրաւիտէնս
1038· Տէրտէրեան Սուրէն, Բաղաչակ, Ռ· Փուլմըն
1039· Տէր Օհանեան Միրիճան, Սեբաստիա, Միլֆըրտ
1040· Տէօվլէթեան Կարապետ, Ատանա, Քլիվլէնտ
1041· Տէօվլէթեան Յովակիմ, Կեսարիա, Նիւ Եորք
1042· Տէօֆմէնեան Յարութիւն, Կեսարիա, Զըլսի
1043· Տընաճէնեան Տիգրան, Տ·-կերտ, Պրիճբորթ
1044· Տրրըքնեան Աւետիս, Չնքուշ, Լորէնս
1045· Տիլանեան Վահան, Կ· Պոլիս, Պոստոն
1046· Տինոյեան Մելիտոս, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
1047· Տիրոյեան Մարտիրոս, Բալու, Փրաւիտէնս
1048· Տիւրկէրեան Պահատուր, Սեբաստիա, Ին· Օրչըրտ
1049· Տիքինեան Յովհաննէս, Տ·-կերտ, Ֆիլատէլֆիա
1050· Տուզաքեան Խաչեր, Կեսարիա, Րէյսին
1051· Տումանեան Հմայեակ, Քղի, Նիւ Պրիտըրթ
1052· Տումանեան Պարոյր, Սեբաստիա, Տիթրոյթ
1053· Տրդատեան Ղազար, Թօմարզա, Կեսր·, Միլուօքի
1054· Տօլպաճեան Մկրտիչ, Բալու, Փրաւիտէնս
1055· Տօլտուրեան Խաչատուր, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
1056· Տօնապետեան Խաչատուր, Խարբերդ, Ուստըր
1057· Տօնապետեան Սարգիս, Խարբերդ, Ուստըր
1058· Տօնապետեան Տօնապետ, Խարբերդ, Զըլսի
1059· Տօնիկեան Թադէոս, Տիվրիկ, Լին
1060· Տօնիկեան Տանար, Սեբաստիա, Ինտիըն Օրչըրտ
1061· Տօնոյեան Մելքոն, Մուշ, Պէթէնտորֆ
1062· Տօստուրեան Յակոբ, Սեբաստիա, Ուստըր
1063· Տօստուրեան Յարութիւն, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
1064· Տօստուրեան Սահակ, Սեբաստիա, Նիակարաֆոլս
1065· Փաթաքանեան Տիգրան, Ատանա, Ուօթըրթաուն
1066· Փամպուգեան Գրիգոր, Մարաշ, Ուօթըրթաուն
1067· Փայէլեան Պօղոս, Խարբերդ, Ուստըր
1068· Փայթոնեան Յաւակ, Խարբերդ, Պոստոն
1069· Փանանեան Տիգրան, Քէսապ, Նիւ Եորք
1070· Փանոսեան Արտաշէս, Կ· Պոլիս, Պոստոն
1071· Փանոսեան Գրիգոր, Տիվրիկ, Ուստըր
1072· Փառսեան Հայկ, Կ· Պոլիս, Պոստոն
1073· Փանոսեան Յակոբ, Քէսապ, Նիւ Եորք
1074· Փանոսեան Յարութիւն, Կեսարիա, Լին
1075· Փանոսեան Ստեփան, Կեսարիա, Հըտսըն
1076· Փափազեան Անդրէաս Կեսարիա, Նիւթընփըրֆոլս
1077· Փափազեան Մարտիկ, Էֆքէրէ, Կեսր·, Տիթրոյթ
1078· Փափազեան Յարութիւն, Պրուսա, Նիւ Եորք
1079· Փափազեան Նշան, Սեբաստիա, Եութիաք, Ն· Ե·
1080· Փափազեան Պարոյր, Բալու, Փրաւիտէնս
1081· Փափազեան Սերովբէ, Սեբաստիա, Պրիճբորթ
1082· Փափազեան Ստեփան, Բալու, Նիւ Եորք
1083· Փափուճեան Յակոբ, Չնքուշ, Լորէնս
1084· Փափուճեան Պօղոս, Չնքուշ, Լորէնս
1085· Փափուճեան Քերովբէ, Քէսապ, Պրիճբորթ
1086· Փիլիկեան Գարեգին, Սեբաստիա, Սբրինկֆիլտ
1087· Փիլիկեան Ռուբէն, Սեբաստիա, Ինտիըն Օրչըրտ
1088· Փիլիկեան Սարգիս, Սեբաստիա, Նիակարաֆոլս
1089· Փիլիկեան Ստեփան, Սեբաստիա, Ինտիըն Օրչըրտ
1090· Փիլիկեան Սրապ, Սեբաստիա, Փրաւիտէնս
1091· Փիլիպոսեան Գրիգոր, Խարբերդ, Ուստըր
1092· Փինանեան Խորէն, Տիգրանակերտ, Փէթըրսըն
1093· Փիսոյեան Մելքոն, Բալու, Փրաւիտէնս
1094· Փօլատեան Աբրահամ, Քէսապ, Նիւ Եորք
1095· Փօլատեան Տիգրան, Քէսապ, Նիւ Եորք
1096· Քաթապեան Աւետիս, Քէսապ, Նիւ Եորք
1097· Քամալեան Մատթէոս, Դատէմ, Խրբ·, Ուստըր
1098· Քաչանեան Խաչատուր, Չնքուշ, Լորէնս
1099 Քաչանեան Փօլ, Չնքուշ, Լորէնս
1100· Քասիկեան Յովսէփ, Բալու, Փրաւիտէնս
1101· Քացախեան Սիրական, Պէլէկէսի, Նիւ Եորք
1102· Քացախեան Վարդան, Պէլէկէսի, Կեսր·, Նիւ Եորք
1103· Քեաթիպեան Յարութիւն, Թօմարզա, Րէյսին
1104· Քէշիշեան Աւետիս, Խարբերդ, Նիւ Պրիտըրթ
1105· Քէլէշեան Յովհաննէս, Էվէրէկ, Կեսր·, Նիւ Եորք
1106· Քէլղազարեան Յարութիւն, Խարբերդ, Ուստըր
1107· Քէհեաեան Յակոբ, Կեսարիա, Զըլսի
1108· Քէհեախաչոյեան Գասպար, Չնքուշ, Լորէնս
1109· Քէհեախաչոյեան Գրիգոր, Չնքուշ, Լորէնս
1110· Քէմալեան Յարութիւն, Խարբերդ, Ուօքէկըն
1111· Քէյիշեան Ալեքսան, Կեսարիա, Միլուօքի
1112· Քէնտիրեան Ահարոն, Խարբերդ, Հէվրհիլ
1113· Քէնտիրեան Ղազար, Խարբերդ, Հէվրհիլ
1114· Քէնտիրեան Տրդատ, Սեբաստիա, Ինտիըն Օրչըրտ
1115· Քէշիշեան Արշակ, Չմշկածագ, Քէմպրիճ
1116· Քէշիշեան Խոսրով, Մալաթիա, Ուօքէկըն
1117· Քէշիշեան Յովհաննէս,
1118· Քէշիշեան Սարգիս, Թօմարզա, Կեսր·, Նիւ Եորք
1119· Քէշիշեան Սերովբէ, Կեսարիա, Պոստոն
1120· Քէչեան Պաղտասար, Բալու, Փրաւիտէնս
1121· Քէչէճեան Յակոբ, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
1122· Քէչինեան Մարկոս, Տիգրանակերտ, Զըլսի
1123· Քէսրիկեան Կարապետ, Բալու, Փրաւիտէնս
1124· Քէօլէեան Հրաչ, Իզմիր, Նիւ Եորք
1125· Քէօսէեան Գրիգոր, Պոլիս, Միլֆըրտ
1126· Քէօսէեան Ստեփան, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
1127· Քէօրիւքեան Միհրան, Կեսարիա, Պոստոն
1128· Քըզիրեան Աւետիս, Խարբերդ, Րէյսին
1129· Քըզիրեան Նշան, Տիգրանակերտ, Փէթըրսըն
1130· Քըզիրեան Վահան, Մալաթիա, Նիւ Եորք
1131· Քըշիկեան Սարգիս, Սեբաստիա, Տիթրոյթ
1132· Քըստիկեան Եսայի, Խուլու, Քղի, Ուստըր
1133· Քըրըքեան Տիգրան, Բերրի, Նիւ Պրիտըրթ
1134· Քըրլարեան Պետրոս, Կեսարիա, Րէյսին
1135· Քիզիրեան Մուրատ, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
1136· Քիրիկեան Փիլիպոս, Էվէրէկ, Կեսր·, Տիթրոյթ
1137· Քիւթնէրեան Զարմայր, Պարտիզակ, Նիւ Եորք
1138· Քիւլհանեան Յարութիւն, Մալաթիա, Քլիվլէնտ
1139· Քոյչիկեան Գէորգ,

1140· Քոնոյեան Մանասէ, Խարբերդ, Տիթրոյթ
1141· Քըստիկեան Գարեգին, Վան, Լորէնս
1142· Քոսեան Մուշեղ, Սեբաստիա, Տիթրոյթ
1143· Քուրթեան Յովհաննէս, Քէսապ, Նիւ Եորք
1144· Քօնեան Լուսաբեր, Սեբաստիա, Քորթլէնտ
1145· Օթրաքնեան Յովսէփ, Տիգրանակերտ, Ռ· Հօպօքըն
1146· Օհանեան Գառնիկ, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
1147· Օհանեան Գրիգոր, Ատիշ, Լորէնս
1148· Օհանեան Եղիա, Էվէրէկ, Կեսր·, Պրիճբորթ
1149· Օհանեան Կարապետ, Խարբերդ, Ուստըր
1150· Օհանեան Յակոբ, Խարբերդ, Միլֆըրտ
1151· Օհանեան Սարգիս, Մուշ, Կրանիթ Սիթի
1152· Օհանեան Սարգիս, Թօմարզա, Կեսր·, Րէյսին
1153· Օհանեան Տանատ, Սեբաստիա, Նիւ Եորք
1154· Օհանեան Օհան, Խարբերդ, Նիւ Եորք
1155· Օհանեան Օհան, Սեբաստիա, Բոնտիաք
1156· Օղկասեան Տօնապետ, Բալու, Փրաւիտէնս
1157· Օնպաշեան Վարդան, Էվէրէկ, Պրաքթըն
1158· Օսկոյեան Աւետիս, Խարբերդ, Ուօթըրթաուն
1159· Օվոյեան Եփրեմ, Քղի, Ուայթինսվիլ
1160· Օվոյեան Իսրայէլ, Զպողիւղ, Քղի, Ուայթինսվիլ
1161· Օվոյեան Խորէն, Քղի, Ուօթըրթաուն
1162· Օտապաշեան Արշակ, Արաբկիր, Ֆիլատէլֆիա
1163· Օտապաշեան Պաղտասար, Արաբկիր, Ֆիլատէլֆիա
1164· Օտապաշեան Վռամ, Սեբաստիա, Պոստոն
1165· Օտեան Խաչատուր, Բալու, Փրաւիտէնս
1166· Օրմանեան Հայկ, Մալաթիա, Ուստըր
1167· Ֆասլիկեան Արշակ, Երզա, Պոստոն
1168· Ֆէրհատեան Գեղամ, Ուրմիա,, Պրս·, Նիւ Պրիթըն
1169· Ֆէրհատեան Պետրոս, Չնքուշ, Լորէնս
1170· Ֆէնէրճեան Յարութիւն, Սեբս·, Ուօթըրթաուն
1171· Ֆէնէրճեան Սարգիս, Սեբաստիա, Պէլմօնթ, Մէս·
1172· Ֆիլճանեան Կարապետ, Կիլիկիա, Քլիվլէնտ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Библиотека
ИМ.
ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷՆ ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏՐՈՒԱԾ ՎԿԱՅԱԳՐԻՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԸ

2013
ՀՀ Ազգային գրադարան
16430
NL0049654